

श्रीगणेशायनमः ॥ अविघ्नमस्तु ॥ मार्तंडोऽवतुवाचंनःपादैर्जाड्यतमोहरः ॥ वृत्तवद्धतनुःसेव्योभीष्टदोविश्वलोचनः ॥१ ॥ अर्थद्वयवाची तत्रप्रथमसूर्यपक्षे मार्तंडःश्रीसूर्यः नोऽस्माकंवाचंअवतुरक्षतु किंलक्षणोमार्तंडः वृत्तवद्धतनुः वृत्तेमंडलेवद्धातनुर्यस्यसतथा तथाचस्मृतौ सशंखचक्रंकविमंडलेस्थितंकुशेशयकातमनंतमच्युतमित्यादिः श्रुतिरपि यएषएतास्मिन्मंडलेपुरुषःसोग्निरित्यादिः पुनःकिंलक्षणः पादैःकिरणैःजाड्यतमोहरः जाड्यपातक शीतंवा तमोंधकारस्तद्धरतीतितथा पुनःकिं० सेव्यः सेवितुंयोग्यःसेव्यः अभीष्टफलदातृत्वात् पुनः अभीष्टदः सेवितःसन्नभीष्टार्थदायीत्यर्थः पुनःकथंभूतः विश्वलोचनः विश्वलोच्यतेअनेनेतिविश्वलोचनः लोकचक्षुर्ग्रहेश्वरइत्यादित्यद्यदयेउक्तत्वात् प्रकाशकत्वात् अथग्रथपक्षे मार्तंडः मुहूर्तमार्तंडःनः वाचम् अवतु किंलक्षणः वृत्तबद्धतनुः वृत्तानिप्रहर्षिणीशार्दूलविक्रीडितानि तैर्निवद्धातनुर्यस्यसतथा पुनः० पादैर्जाड्यतमोहरःपादैर्वृत्तचरणैर्जाड्यमूर्खत्वतदेवतमःतद्धरतीतितया पुनः० सेव्यः निरंतरंपठनीयइत्यर्थः पुनः० अभीष्टदः यथोक्तमुहूर्तव्युत्पत्तिकरणादभीष्टार्थसिद्धिकारीत्यर्थः पुनः० विश्वलोचनः समयप्रकाशकत्वात् ॥१ ॥ कुर्वेमुहूर्तमार्तंडटीकामार्तंडवल्लभाम् ॥ इयमाकल्पमेतेनदीव्याद्विप्रास्यवेश्मसु ॥ २ ॥ इहशास्त्रेतावत्सबंधाभिधेयप्रयोजनान्युच्यंते आत्रह्मादिविनिःसृतामिद वेदांगमितिसंबंधः उक्तंच नारदमुनिनास्वसहितायाम् वेदस्यनिर्मलचक्षुर्ज्योतिःशास्त्रमनुत्तमम् अस्यशास्त्रस्यसंबधोवेदांगमितिधातृतइति अत्राप्युक्तम् पूर्ववाक्यार्थमादायसंगोयंरचितोलघुरिति -त्याज्यनक्षत्राचर्तुलग्नगोचरगर्भाधानादिसस्कार विवाहाग्न्याधानवास्तुयात्रामिश्रानष्यायपल्लीग्रहगोचरसकातिकथनमधि

षेपम् तथाचनारदः अभिषेकंचजगत शुभाशुभनिरूपणमिति अस्य प्रयोजनमुहूर्तैर्नानाकार्यसाधन अस्यसम्यग्ज्ञाना मोक्षावाप्तिरितिवाकि
मेभिरुक्तैरित्यपोच्यते नृणांसंक्षेपामभिषेकप्रयोजनकथनात् शास्त्रेप्रवृत्तिर्जायते उक्तच सिद्धिः श्रोतुप्रवृत्तीनांसंबंधकथनाधतः तस्मात्सर्वेपुशास्त्रे
पुसर्वंप पूर्वमुच्यते किमेवाभाभिषेकस्यादितिपृष्टस्तुकेनचित् यदिनप्रोच्यतेतस्मैफलशून्यंतुतद्भवेत् सर्वस्यैवहिशास्त्रस्यकर्मणोवापिकस्यचि
त् यावत्प्रयोजननोक्तंतावत्केननगृह्यतइति इहशास्त्रेकस्याधिकारइतिप्रोच्यते द्विजस्यैव वेदांगत्वात् यतःषडंगोवेदोहिद्विजैरेवाध्ययनीयो
ज्ञातव्यश्च तथाचोक्तमास्करीयनिदानशिरोमणौ तस्माद्विजैरध्ययनीयमेतत् पुण्यग्रहस्यपरमपवित्रम् योज्योतिषंवेचिनर ससम्यक्धर्मार्थ
मोक्षाऽमतेपशश्चेति शिष्टास्तावच्छास्त्रारंभे सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताइतिशास्त्रेणसर्वारंभेष्वंतरायप्राप्तौसत्यांधर्मेणपापमपनुदतीति
श्रुतिसिद्धप्रयोजनमास्थाय स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाइतिलिंगाच्च ग्रंथस्यनिष्प्रत्यूहपरिसमाप्तयेमंगलमाचरति तस्मान्माध्यदिनीयोब्राह्मणो
नारायणोनारायणाच्चावाप्तमतिर्ज्योतिः शास्त्रसहितास्कंधत्रिकीपुरश्चोपप्रत्यूहोपशांतये अभिमतदेवतानमस्कारलक्षणमंगलपूर्वकग्रंथकरणप्रति
ज्ञांप्रहर्षिण्याह सिंदूरोल्लसितमिति सिंदूरेणउल्लसित शोभायमान इमंद्विरदवक्त्रंगजाननं अंबांसरस्वतीम् श्रीविष्णुंप्रसिद्धम् विपतिचरान् ग्रहान्
गुरून् निजगुरून् शास्त्रोपदेष्टॄन्प्रणम्य नमस्कृत्वा अहनारायणोमुहूर्तमार्तंडनामग्रंथंतनोमि विस्तारयामि किमर्थम् सिद्धीकार्यसाधनाय
पुन किमर्थम् विबुधमुदेपंडितहर्षाय हर्षकारणविशेषणद्वारेणाह किंलक्षणमुहूर्त्तमार्तंडम् लघुम् अतिशयेनाल्पम् अल्पेबह्वर्थाभावशंकावि

शेषणद्वारापरिहरति पुनः किंलक्षणम् अर्थबहुलम् अल्पग्रंथेबव्हर्थेंदुर्बोधशंकापरिहरति पुनः किं॰ सुगमम् प्रकटार्थमिति ॥ १ ॥ अथनाना मुहूर्तान्विवक्षुस्तावच्छुभेकर्मणित्याज्य त्रिभि. शार्दूलविक्रीडितैराह यामार्द्धमिति यामार्द्धादिकंशुभेशुभकर्मणिसत्यजेदित्यतिमश्लोकेनान्वयः यामार्द्धकुलिकौवक्ष्यमाणलक्षणौ दिनर्द्धिर्नाम यत्रतिथिः सूर्योदयात् षष्ठिघटिकाभवति सैवान्यस्मिन्दिनेदृश्यतेसादिनर्द्धिः अवमः प्रसिद्धः

सिंदूरोल्लसितमिभेंद्रवक्त्रमंबांश्रीविष्णुंवियतिचरान्गुरून्प्रणम्य ॥ बव्हर्थंविबुधमुदेलघुंमुहूर्तमार्तंडंसुगममहं तनोमिसिद्धये ॥ १ ॥ यामार्द्धंकुलिकंदिनर्द्धिमवमंपूर्वंदलंपारिघंविष्टिंवैधृतिपातसंक्रमगणंगंडांतमेकार्गलम् ॥ कृष्णानंगचतुर्दिनंरविशशिक्रांत्योःसमत्वंखलांहोरांरात्रिदिनार्द्धकेक्षयादिनंपित्रोर्जनन्यार्तवम् ॥ २ ॥

पारिघप्राग्दलपरिघयोगस्यपूर्वार्द्धम् विष्टिर्भद्रावक्ष्यमाणा वैधृतियोंगः पातोव्यतीपातः सक्रमणसूर्यादीनाराशिसक्रमणं सर्वेषाग्रहाणासंक्रमणेत्याज्यघटिकाअग्रेवक्ष्यमाणाः गंडांतत्रिविधवक्ष्यमाणम् एकार्गलोवक्ष्यमाणः कृष्णानंगचतुर्दिनकृष्णत्रयोदश्यादिप्रतिपदंतम् चद्रस्यक्षीणत्वात् कैश्चिद्वादश्यादिसार्द्धदिनपंचकंत्यज्यते कृष्णेचात्यत्रिकंकैश्चित् तेषुमध्यमोऽयपक्षोऽत्रागीकृतः कृष्णनंगचतुर्दिनमिति रविशशिक्रांत्योः समत्वसूर्यचंद्रमसोः क्रांतिसाम्यंगणितगम्यम् तथापितस्यावलोकनंकस्मिन्दिनेकर्तव्यमित्यग्रेवक्ष्यति खलांहोरां पापग्रहहोराम्

शाधिदिनार्द्धकेदिनार्द्धराज्यर्द्धच उक्तंप्रयांतरेमूर्तः कालोनिवसतिमद्यानिशायांचदिनदलेपस्मात् दशापूर्वदशपरस्तस्माद्दर्ग्यानिचपलानीति क्षय दिनापित्रो मासाधापितराचपितरौतपोः पित्रो क्षपदिनंश्राद्धदिनमित्यर्थः जनम्पार्तवमातु रजस्वलात्वम् ॥ २ ॥ मासाधमिति मासार्धंजनि समयम् जनिरुत्पत्तिस्तत्रसंभवोयस्य एवंविधमासार्धंमासप्रभृति जन्ममासजन्मतिथिजन्मनक्षत्रादि ग्रहणं ग्रहणनक्षत्रम् चंद्रायुधं वक्ष्य माणं दु क्षणोदुमुहूर्त्ता वक्ष्यमाण तम् ज्येष्ठ पूर्वभवस्यप्रथमजातापत्यस्यज्येष्ठमासम् पापयुगितेष्यर्क्षाणि पापाः पापग्रहाः वक्ष्यमाणास्ते

मासार्धंजनिसम्भवग्रहणम्चचंद्रायुधंदु क्षणज्येष्ठपूर्वभवस्यपापयुगितेष्यर्क्षाणिविद्धंचभम् ॥
ऊनाख्याधिकमासकौयुतिपुविष्याशूवगंडातिपुष्यकार्याकरसर्तुपूर्वघटिकाभानांविपाख्याघटी ॥ ३ ॥

पामन्यतमेनयुक्तयुक्तम् इतंगतपुष्यपुष्य स्थितम् एतानिऋक्षाणिनक्षत्राणिविद्धंभंचविद्धनक्षत्रं वक्ष्यमाणलक्षणम् ऊनाख्याधिकमासकौक्षय मासाधिमासौवक्ष्यमाणलक्षणौ युतिपुविष्याशुवगंडातिपुष्य २का१र्थां५क२रस६र्तु६ पूर्वघटिका विविष्कंभः व्याघ्याघात शूशूल वज्रव्यगंडः प्रसिद्ध अतिअतिगंड पुयोगेयुक्तमेणप्यकार्याक्षरसतुसंख्याकाःपूर्वघटिकाःप्रथमघटिकाःतथाविष्कंभेतिस्रःव्याघातेंकाः नवशूलेअर्धाःपंच वज्रेअंका नवगंडेरसा षट् अतिगंडेऋतव पडिति मानांविपाख्याघटीःमानांअग्निव्यादीनांनक्षत्राणांविपाख्याघटीर्वक्ष्यमाणलक्षणाः ॥ ३ ॥

लत्तेति लत्तापंचकपापवर्गएतत्सर्ववक्ष्यमाणं अशुभंचंद्रंवक्ष्यमाणगोचरप्रकरणेवेद्यं दशारिष्टकंजातकशास्त्रगम्यम् जन्मेशेज्यसितास्तं जन्मेशो राशिस्वामी ईज्योगुरुःसितःशुक्रःएषाअस्तगमन रविलुप्तकिरणत्वं अंगशशिनोः क्रूरोद्भवाकर्तरीम् अगलग्नम्शशीचंद्रःतयोः क्रूरोद्भवांक्रूरग्रहज नितांकर्तरींवक्ष्यमाणलक्षणाम् रिष्टगोचरसभव गोचरेदुष्टग्रहाधिक्य गोचरवक्ष्यमाणम् ग्रहजनिप्रातोद्भवसूतकम् ग्रहोग्रहणम् जानि जन्मप्रातो मरणम् एभ्यउद्भूतसूतकम् ग्रहणसूतक जन्मसूतकं मृतसूतकमिति तेषुग्रहणसूतकं वक्ष्यमाणम् दुश्चिन्हानिकार्यारंभसमयेक्षुतदुर्वचनश्रवणादीनि

लत्तापंचकपापवर्गमशुभंचंद्रंदशारिष्टकंजन्मेशेज्यसितास्तमंगशशिनोःक्रूरोद्भवांकर्तरिम् ॥
रिष्टंगोचरसंभवंग्रहजनिप्रांतोद्भवंसूतकंदुश्चिन्हानिमनोविभंगमपिचव्याधिंशुभेसत्यजेत् ॥ ४ ॥

मनोविभंगंअंतःकरणस्य अप्रवर्तनम्व्याधिर्ज्वरःतमपिरोगः पाप्माज्वरोव्याधिर्विकारोदुःखमामयइतिवागभट्टः ज्वरितस्यमंगलंनकुर्यादित्यर्थः तथाचोक्तज्योतिःप्रकाशे जन्माधिपविलग्नेशचंद्रभार्गवमंत्रिणां विरश्मित्वंजन्ममासोजन्मभंजन्मवासरः दुर्निमित्तमनोभंगःक्षयमासाधिमासकौ मृतजातकयो श्चैवसूतकग्रहणस्यच ज्वरोत्पत्तिरजोमातुःपित्रोःक्षयदिनतथा गंडांतत्रितयंकालः सधिर्भस्यतिथेस्तनोः क्रातिपातोव्यतीपातोवैधृ ति परिघार्धक भानोःसंक्रांतिभोगश्चकुलिकश्चार्द्धयामकःक्रूरैर्मुक्तंयुतभोग्यसराहुशिखिधूमित धिष्ण्यंग्रहणगपापैर्विद्धसौम्यैश्चपादतः विष्टिःक्रू

रयुतंलग्नंलग्नशोरिपुस्थस्युगः जग्मस्तोदुस्थितश्चंद्रोलग्नस्थानिधनोपग जन्ममाज्जन्मलग्नाच्चलग्नलग्नांशकाष्टमो पापयोर्मध्यगंलग्नंक्षीणेंदुःकुनवांशकः क्रूरवारेपापहोरादुष्टयोगाग्रहोग्रभाः तिथिरंदिक्षयोमानांनाडिकाविषसंहिताः एतेषोपाःसामान्यताःशुभकमणिगर्हिता दशारिष्टोग्रवाक्येगोचरेत्यास्तथापरे लग्नेकार्गलचरात्मकालवेलाश्चपंचक मृत्युयोगोपग्रहाणाःस्वेस्वेदेशेतुनिंदिताइति ॥ ४ ॥ अथोपग्रहांतर्यतिंदोषांतरष चार्देनाह नोकुर्यादिति रविभात् सूर्याधिष्ठितनक्षत्रात् अर्केंद्रभतिथिमितानियानिनक्षत्राणितेभ्योयुग्मेषु एवदुक्तंभवति सप्तमाष्टमयोःचतुर्दशपंचव

नोकुर्याद्रविभादर्केंद्रभतिथोयुग्मेषुपंचाशयो स्वर्गात्पंचसुशोभनानितनुयादेषुग्रशस्त्रादिकम् ॥
मासर्क्षायनवारयोगतिथिभादीनाचसिद्धाभिधाज्ज्ञातव्या पुनरुक्तिरस्तिकुहचित्सातत्स्मृतिप्राप्तये ॥ ५ ॥

शयोः अष्टादशैकोनविंशयोरिति तयापंचाशयोः रविनक्षत्रात् पंचमदशमयोः तयास्वर्गात्पंचसुएकविंशात्पंचसुनक्षत्रेषु २१ २२ २३ २४ २५ शोभनानिकर्माणिनोकुर्यात् एषुउग्रशस्त्रघातादिकंवनुयात् विस्तारयेत् कुर्यादित्यर्थः उक्तंच विषुत्पंचममेहितेश्वचलनंस्यात्सप्तमेसूर्यमाच्छूल माष्टमभेशनिश्चदशमेकेतुस्त्वयाष्टादशे दग्धः पंचदशेचतुर्दशइहप्रोक्तोनिपातोबुधैरुल्काकालविदांगणैर्निगदिताचैकोनविंशेर्कभादितिदेवज्ञवल्ल

मुपैतिचेति अन्यानपिदोषानग्रेप्रसंगतोवक्ष्यामि अथास्मिन्ग्रंथेमासादीनांसंज्ञालोकसिद्धाज्ञेयाइति तथापुनरुक्तिनिर्दूषणंवृत्तार्द्धेनाह मासत्वाय
नेति मासाश्चैत्रादयः ऋतवोवसतादयः अयनेदक्षिणोत्तरे वाराःसूर्यादयः योगाः विष्कंभादयः तिथयः प्रतिपदादयः भान्यश्विन्यादीनि इत्या
दीनाकरणराशिभावादीनासिद्धाभिधाः शास्त्रातरसिद्धाः संज्ञा ज्ञातव्याः तथाइहास्मिन्ग्रथेकुहचित् कुत्रचित् पुनरुक्तिर्वर्ततेसातस्यदूरातरित्स्य
स्मृतिप्राप्तये स्मरणायेतिनदोषः इतिस्वोक्तमुहूर्तमार्तंडटीकायामार्तंडवल्लभायात्याज्यप्रकरणम् ॥ १ ॥ अथसाधारणनक्षत्रप्रकरणंविवक्षुरादौन

इतिश्रीमदनंताख्यचातुर्मास्ययाजिपुत्रनारायणविरचितेमुहूर्तमार्तंडेत्याज्यप्रकरणम् ॥ १ ॥

भेशादस्त्रयमाग्निकेंदुगिरिशाःप्रोक्ताअदित्यंगिराःसर्पाःकव्यभुजोभगोर्यमरवित्वष्टासमीरःक्रमात् ॥

क्षत्रदेवताः दत्तेनैकेनाह अस्मिन्प्रकरणेसर्वाणिशार्दूलविक्रीडितानि भेशाइति अश्विन्याः सकाशात्क्रमेणभैशावुधैः प्रोक्ताइत्यन्वयः भानांनक्ष
त्राणामीशाः स्वामिनः दस्त्रौ अश्विन्याः यमोभरण्याः अग्नि कृत्तिकायाः कोमृगशिरोहिण्याः इंदुर्मृगस्यगिरिशोमहादेवः आर्द्रायाः अदितिः
पुनर्वसोः अंगिराः गुरुः षुष्यस्यपन्नगाः सर्पाः आश्लेषायाः कव्यभुजः पितरः मघायाः भगःपूर्वाफाल्गुन्याः अर्यमाउत्तराफाल्गुन्याः रविर्ह
स्तस्य त्वष्टाचित्रायाः समीरणोवायुःस्वात्याः इद्राग्निदेवताद्वयं विशाखायाः मित्रोअनुराधायाः इद्रोज्येष्ठायाः निर्ऋतिः राक्षसोमूलस्यनिरंज

लंपूर्वाषाढायाः विश्वउत्तराषाढायाः विधिश्रवणाभिजित वैकुंठोविष्णुः श्रवणस्यवसवोधनिष्ठाया पाशिवरुणः शततारकायाः अजैकचरणःपूर्वा भाद्रपदाया अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदाया पूषारेवत्या देवताप्रयोजननक्षत्रज्ञानार्थंशांतिकादौयजनार्थंच ॥ १ ॥ अथनक्षत्राणांस्थिरचरादि संज्ञामाह ब्राह्मंध्रुवंहिणी किंलक्षणम् ब्राह्मंध्रुवंत्तरयुक् तिस्रणामुत्तराणांसमाहारद्वंद्वोत्तरम् वेनपुक्पुष्यान् ध्रुवस्थिरमिति इत्यभिधानंमुनींद्रैः स्मृत

त्रत्राग्नित्वथामित्रइंद्रनिर्ऋतिर्नीरंचविश्वेविधिर्वैकुंठेवसुपाइयजैकचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधा ॥ १ ॥
ब्राह्मंध्रुवंत्तरयुक्ध्रुवस्थिरमथोपूर्वामघायाम्यमक्रूरोग्रंश्रवणत्रयादितियुतास्वातीचरास्स्याच्चला ॥
दस्त्रार्काभिजिदीज्यमंलघुतथाक्षिप्रंचमैत्रांतिमेदुत्वाष्ट्रंमृदुमैत्रमग्निभविशाखेचसाधारणे ॥ २ ॥

मित्यन्वयः अथोपूर्वामघाभाग्यमंपूर्वाफल्गुनीमघामरणीतिपंचकम् क्रूरोग्रंक्रूरउग्रंचोक्तम् श्रवणत्रयादितियुतास्वाती श्रवणधनिष्ठाशततारका अदिति पुनर्वसु एभिः सहितास्वाती चरास्स्याच्चलाचोक्ता श्रवणत्रयादिपंचकंचरास्स्यंचलप्रोक्तमित्यर्थः दस्त्रार्काभिजिदीज्यमं दस्त्रो अश्विनी अर्कोहस्तः अभिजिद्वक्ष्यमाणलक्षणः इज्योगुरुस्तत्संबंधितिचतुष्टयं लघुतथाक्षिप्रंप्रोक्तं मैत्रांतिमेदुत्वाम्रम् मैत्रमनुराधा अतिमेदुत्वती मृदुसंज्ञः स्वाम्रं चित्रा एतच्चतुष्टयं मृदुतथा मैत्रप्रोक्त अग्निभविशो अग्निर्मंरुचिका विशाविशाखा एते द्वेमिश्रे साधारणेप्रोक्ते ॥ २ ॥

मूलप्रसिद्ध अहिराश्लेषा इंद्रोज्येष्ठा शिवः आर्द्रा एतच्चतुष्टयं दारुणं अदः इदंतीक्ष्णंप्रोक्तं इहएपुध्रुवादि संज्ञेषु नक्षत्रेषु संज्ञातुल्यं कार्यं सुधियः
पंडिताःआचरंति किमर्थंससिद्धये एतदुक्तभवति स्थिरनक्षत्रेषुस्थिरंस्तंभप्रतिष्ठादिकम् चरेचरामित्यादिकूर्वंतीतिरूपष्टम् अत्रसमानार्थसंज्ञाह
यकरणंकवित्ववंधनार्थं अत्रप्रसगेनसूर्यादीनामपिस्थिरादिसंज्ञासौम्यपापत्वंच वृत्तार्द्धेनाह सूर्याद्याइत्यादिसूर्यः स्थिरः चंद्रश्चचलः मौमः उग्रः

मूलाहींद्रशिवंचदारुणमदस्तीक्ष्णंमुनींद्रैःस्मृतंसंज्ञातुल्यमिहाचरंतिसुधियःकार्यंहिसंसिद्धये ॥ सूर्याद्याःस्थिर चंचलोग्रमिलिताःक्षिप्रोमृदुर्दारुणःक्षीणेंद्वर्कयमाराहुशिखिनःपापाबुधस्तैर्युतः ॥ ३ ॥ अन्हःस्युःशिवसार्पामि त्रापितरोवस्वंबुविश्वेभिजित्कैंद्राग्निनिशाचराअपिजलाधीशोर्यमाख्योभगः ॥

बुधः मिलितोमिश्रः गुरुः क्षिप्रः शुक्रोमृदुःशनिर्दारुणः अथपापसौम्यान् ग्रहानाह क्षीणेंति क्षीणेंदुःकृष्णाष्टम्यूर्ध्वंप्रतिपत्पर्यंतंक्षीणः अर्कः सूर्यः
यमः शनिः आरोमौमः राहुः प्रसिद्धःशिखीकेतुःएतेक्षीणेंद्वादयः पाप : क्रूराः तैः पापैर्युतोबुधः पापःस्यात् उक्तचजातकोत्तमे क्षीणेंद्वार्काकिभौ
माः स्युःपापाःसौम्योपितद्युतः राहुकेतूपापतरौपापः पापयुतस्तथेति अर्थादन्येसौम्याःएषाप्रयोजनम् क्रूरसौम्यकर्मसाधने ॥ ३ ॥ अथप्रसंगेन
नक्षत्रसमाननाथान् दिनरात्रिमुहूर्त्तान्नक्षत्रोक्तकार्यसाधकान्वक्तेनैकेनाह एतेन्हो दिवसस्यतिथि १५ लवाः पंचदशाशाः मुहूर्त्ताः शिवादयः

टपूर्वाषाढाया विश्वेउत्तराषाढायाः विधिब्रह्माभिजितः वैकुंठोविष्णु श्रवणस्यवसवोधनिष्ठाया पाशिवरुण शततारकायाः अजैकचरणःपूर्वा भाद्रपदाया अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदाया पूषारेवत्याः देवताप्रयोजननक्षत्रज्ञानार्थशांतिकादौपजनार्थच ॥ १ ॥ अथनक्षत्राणांस्थिरचरादि संज्ञामाह ब्राह्मंरोहिणी किंटक्षणम् ब्राह्मम्मुत्तरयुक् तिसृणामुत्तराणांसमाहारस्त्युत्तरम् तेनयुक्युक्तान् ध्रुवस्थिरमिति हृद्यभिधानमुनींद्रैः स्मृत

इंद्राग्नित्वयमित्रइंद्रनिर्ऋतिनीरचविश्वेविधिर्वैकुंठेवसुपाश्यजैकचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधा ॥ १ ॥
ब्राह्मंत्र्युत्तरयुक्ध्रुवस्थिरमथोपूर्वामघायाम्यभंक्रूरोग्रंश्रवणत्रयादितियुतास्वातीचरास्त्र्याचला ॥
दस्त्रार्काभिजिदीज्यभंलघुतयाक्षिप्रंचमैत्रातिमेदुत्वाद्रंमृदुमैत्रमग्निभविशेमिश्रेचसाधारणे ॥ २ ॥

मित्यन्वयः अथोपूर्वामघायाम्यभंपूर्वाषाढमघामरणीतिपञ्चकम् क्रूरोग्रंक्रूरंउग्रंचोक्तम् श्रवणत्रयादितियुतास्वाती श्रवणधनिष्ठाशततारकाः अदिति पुनर्वसु एभिः सहितास्वाती चरास्त्र्याचलाचोक्ता श्रवणत्रयादिपञ्चकचरास्त्र्यचलप्रोक्तमित्यर्थः दस्त्रार्काभिजिदीज्यभं दस्त्रौ अश्विनौ अर्कोहस्तः अभिजिद्वक्ष्यमाणलक्षणं इज्योगुरुस्तस्यभंपुष्यइतिपञ्चतुष्टय लघुतयाक्षिप्रंप्रोक्तं मैत्रंअनुराधा अतिमैत्रं मृगशिरा पतत्यतुभ्यं मृदुतया मैत्रंप्रोक्तं अग्निभंकृत्तिका विशाविशाखा एते हेमिश्रे साधारणेप्रोक्ताः ॥ २ ॥

तत्रादौमासफलमाह आद्यतौप्रथमतौपौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः संतोनस्युरित्यन्वयः अर्थाद्विभक्तिपरिणामः पौषः प्रसिद्धः शुक्रोज्येष्ठ.ऊर्जः कार्तिकः मधुश्चैत्रः शुचिराषाढः नभस्योभाद्रपदः एतेषण्मासाः नशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाःतदुक्तज्योतिर्निबंधे प्रथमतौमधौनारीविधवाभवतिध्रुवम् वैशाखेधनपुत्राढ्याज्येष्ठेरोगान्विताभवेत् आषाढेचमृतापत्याश्रावणेचधनान्विता भाद्रपदेदुर्भगाचआश्विनेचतपस्विनी ऊर्जेल्पायुष्मतीनारीमार्गशीर्षेबहुप्रजा पुष्येतुपुश्चलीनारीमाघेपुत्रसुखान्विता फाल्गुनेश्रीमतीसाध्वीक्रमान्मासफलंस्मृतामिति योगफलमाहकुयुगिति कुयो

आद्यतौपोषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याःकुयुक्पापवारारिक्तामार्काष्टषष्ठयाःपरगृहकुपदेरात्रिसंध्यापराण्हाः ॥

गोविष्कभादिकः योगेषुनवयोगाः दुष्टाः सति विष्कंभातिगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयः एतेयोगानशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाः तदुक्तं आद्यर्त्तौदुर्भगानारीविष्कभेचेद्रजस्वला वध्याचैवातिगडेचशूलेशूलवतीभवेत् गडेचपुंश्चलीनारीव्याघातेचात्मघातिनी वज्रेचस्वैरिणीप्रोक्तापातेचपतिघातिनी परिघेमृतवंध्याचवैधृतौपतिमारिणी शेषाः शुभावहायोगायथानामफलप्रदाइति वारफलमाह पापवाराइति क्षीणेंदुर्कयमाराः पापाः ते वारानशुभाःअर्थादन्येशुभाः उक्तचकारिकायाम् आदित्येविधवानारीसौमेचैवमृतप्रजा अंगारेस्वसृहंत्रीचबुधेकन्याप्रसुर्भवेत् पुत्रिणीगुरुवारेचकन्यापुत्रवतीभृगौ शनौतुपुंश्चलीनारीप्रथमतौविदुर्बुधाइति तथाचनारदः रोगीपतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी पतिप्रियाक्लेशभा

तत्रादौमासफलमाह आद्यतौंप्रथमतौंपौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः संतोनस्युरित्यन्वयः अर्थाद्दिभक्तिपरिणामः पौषः प्रसिद्धः शुक्रोज्येष्ठ.ऊर्जः कार्तिकः मधुश्चैत्रः शुचिराषाढः नभस्योभाद्रपदः एतेषण्मासाः नशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाःतदुक्तज्योतिर्निबधे प्रथमतौंमघौनारीविधवाभव तिध्रुवम् वैशाखेधनपुत्राढ्याज्येष्ठेरोगान्विताभवेत् आषाढेचमृतापत्याश्रावणेचधनान्विता भाद्रपदेदुर्भगाचआश्विनेचतपस्विनी ऊर्जेल्पायुष्म तीनारीमार्गशीर्षेबहुप्रजा पुष्येतुपुंश्चलीनारीमाघेपुत्रसुखान्विता फाल्गुनेश्रीमतीसाध्वीक्रमान्मासफलस्मृतमिति योगफलमाहकुयुगिति कुयो

आद्यतौंपोषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याःकुयुक्पापवारारिक्तामार्काष्टषष्ठ्याःपरगृहकुपदेरात्रिसंध्यापराण्हाः ॥

गोविष्कभादिकः योगेषुनवयोगाः दुष्टाः संति विष्कंभातिगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयः एतेयोगानशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाः तदुक्तं आद्यत्तौंदुर्भगानारीविष्कभेचेद्रजस्वला वंध्याचैवातिगडेचशूलेशूलवतीभवेत् गडेचपुंश्चलीनारीव्याघातेचात्मघातिनी वज्रेचस्वैरिणीप्रोक्तापा तेचपतिघातिनी परिघेमृतवध्याचवैधृतौपतिमारिणी शेषाः शुभावहायोगायथानामफलप्रदाइति वारफलमाह पापवाराइति क्षीणेंद्दर्कयमाराः पापा· ते ावारानशुभाःअर्थादन्येशुभाः उक्तचकारिकायाम् आदित्येविधवानारीसौमेचैवमृतप्रजा अंगारेस्वस्रहंत्रीचबुधेकन्याप्रसुर्भवेत् पुत्रि णीगुरुवारेचकन्यापुत्रवतीभृगौ शनौतुपुंश्चलीनारीप्रथमतौंविदुर्बुधाइति तथाचनारदः रोगीपतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी पतिप्रियाक्लेशभा

गीसूर्यवारादिपुष्यमादिति कारिकावचनेसोमवारफलमृतप्रजेति नारदवचनेपासिव्रतेति एवंहपोर्विरोधेमृतप्रजेतिकृष्णपक्षेसोमवारविषयम् पति व्रतेति शुक्लपक्षीयसोमविषयमितिव्यवस्थापनीयम् अतोमार्तण्डवचनंपापवाराद्यर्थेतदतिप्रशस्तम् तिथिफलमाह रिक्तामार्कोष्टषष्ठ्यङ्गति रिक्ता चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः अमा अमावास्याअर्कोद्वादशी द्वादश्या स्वामीअर्क अथवा अर्कसंख्यापिद्वादशवाचकासंख्यपापिद्वादशीभवति तिथिदेवतापिस्तमालापाम् तिथिपाश्चर्तुर्मुखविधातृविष्णवहत्यादय अष्टः अष्टमी षष्ठी प्रतिपद्वा एताः सप्ततिथयः नशुभाः अर्थादन्याः शुभा

मिश्रोग्रामूलतीक्ष्णविवरमनरुणाल्पाधिकास्त्रगराष्ट्रोत्पात पापस्यलग्नंनसदरुणजरक्षीलचित्रावरच ॥१॥

उक्तंच आपस्तंसुभगानारीप्रतिपत्सुरजस्वला द्वितीयायांभाग्यवतीतृतीयायांसुतान्विता चतुर्थ्यांविधवानारीपचम्यांधनदायिनी षष्ठ्यांचक्षे शमाकृनारीसप्तम्यांधनवर्धिनी अष्टम्यांराक्षसीनारीनवम्यांपापवर्धिनी दशम्यांप्रीतिकृच्चारीएकादश्यांसुतान्विता द्वादश्यांदुभगानारीत्रयोद श्यांहिरण्यदा चतुर्दश्यांपुंश्चलीस्यात्पौर्णमास्यांसुपुण्यिणी पदिमद्रानजायेतदर्शेस्याच्चोरिकाध्रुवमिति स्थानफलमाहपरगृहकुपदहाते परगृह मर्तृगृहादन्यत् कुपदकुत्सितस्थानंपृष्ठेउभेनिंघेअर्पादन्यच्छुभम् उक्तंच देवस्थानेपितृस्थानेनिंघस्थानेन्यवेश्मनि पुष्पवत्याः फलनस्यान्मा र्गेचांडालवेश्मनीति देवस्थानंदेवालयम् पितृस्थानंस्मशानम् निंघस्थानंकुत्सितस्थानम् अन्यवेश्ममर्तृगृहावन्यद्गृहम् अन्यस्तुगमम् नन्य

त्रश्लोकेबहूक्तं अत्रकथंपरगृहकुपदइत्येवोक्तं सत्यंयत्स्थानद्वयमुक्तंतस्मिन्नेवसर्वंश्लोकोक्तमधितिष्ठति तथा देवस्थानान्यवेश्मचांडालवेश्मे तिपदत्रयम् परगृहइत्येतस्मिन्पदेधितिष्ठति अन्यच्छ्लोकोक्तनकुपदेवर्ततेननुमार्गः कथंकुपदोस्ति सतुकुत्सितोनभवति अस्तिमार्गेपिदुष्टत्वंसर्वज नसंचाराद्धर्मशास्त्रप्रसिद्ध तर्हिपूर्वश्लोकोक्तंबहुभाषण व्यर्थस्यात् मैवंतदुक्तंबहुभाषणंत्वनधिकाधिकदोषविवक्षयोक्तमितिनदोषःवेलाफलमाह रात्रिसध्यापराण्हइतिरात्रिःप्रसिद्धा संध्येद्दे अपराण्हस्त्रेधाविभक्तस्यान्हतृतीयोभागः एतेचत्वारः कालानशुभाः अर्थादन्यौपूर्वाण्हमध्यान्हौ शुभौ उक्तंच पुत्रिणीसुभगापुण्यापुर्वाण्हेयारजस्वला मध्यान्हेतुशुभप्राप्तिःस्वैरिणीचापराण्हके संध्ययोरुभयोर्वेश्यानिशायांविधवातथेति न क्षत्रफलमाह मिश्रोग्रामूलतीक्ष्णमिति मिश्रेकृत्तिकाविशाखेउग्राणिपूर्वात्रयभरणीमघाः अमूलतीक्ष्णानिमूलरहिततीक्ष्णानि आश्लेषाज्येष्ठार्द्रा इत्येतन्नक्षत्रदशकनशुभम् अर्थादन्यानिशुभानि तदुक्तनारदीयसहितायाम् श्रीयुतासुभगापुत्रवतीसौख्यान्वितास्थिरा कुलाधिकामानवती चाश्विन्याप्रथमार्तवा १ दुःशीलास्वैरिणीस्वस्यगर्भपातनतत्परा परप्रेष्याकाकवंध्याभरण्यांप्रथमार्तवा २ अनर्थापुंश्चलीवंध्यागर्भपातनतत्प रा प्रेष्यामृतप्रजावापिवन्हिभेप्र० ३ सुशीलासुप्रजामान्यापतिभक्ताद्दढव्रता गृहार्चनरतानित्यधातृभेप्र० ४गुणान्विताधर्मरतानारीसर्वसहासती पतिप्रियासुताढ्याचचंद्रभेप्र० ५कुलटादुर्भगाकष्टामृतपुत्रास्वलाजडा दुष्टाव्रतपरिभ्रष्टारौद्रभेप्र० ६ पतिभक्तापुत्रवतीवरसतानमोदिनी कुलाचा रानुरक्ताढ्यादितिभेप्र० ७ पतिप्रियापुत्रवतीनानाभोगवतीशुभा स्वकर्मनिरतादक्षातिष्यभेप्र० ८ परभर्तृरताप्रेष्याकोपिनीनिर्घृणालसा मृषावा

गीशवु पुषामोनंगेप्र १ निर्देष्यारोगसंयुक्तासयदागपरोलुपा पितृवेश्मरतामाम्यापितृभेप्र० १० परकार्यरतादीनावु पुत्राक्षेशमागिनी म
लिनाकक्षावु दामाग्यर्तप्र ११ प्रजावतीधमरतानिर्यरोगमिश्रपूजिता सतीमातृगृहासक्ताअर्यमर्सेरजस्वला १२ निर्देष्याभूरिविभवापुषाढ्या
भोगभोगिनी प्रधानादानकुशलाहस्तसंप्रयमातवा १३ चित्रकर्मोभोगिनीचकुशलाकपाविक्रये विकीर्णकामाल्क्षणाढ्यात्वाप्रभेप्र० १४वहुवि
नार्तीभीरुकुशलाशिल्पकर्मणि पुत्रपोषवर्तीसाध्वीवापुभेप्रपमातवा १५नीचकर्मरतावुष्टापानासक्तापरप्रिया विपुत्रामलिनाकुन्दाद्विदेवेप्र १६
स्वामिपरार्तिनाक्षस्यगुणे सम्पन्विभूषिता सुपुषासुभगाकांतामिश्रभेमध्यमार्तवा १७ वुभरिरतवाक्षेशिन्यनर्थोपुंश्चलीष्यसु वु सतानवतीज्ये
ष्ठानसभेप्रप १८ सतानापगुणेनाप्येपुतान्यद्वशमोचनी स्वकर्मनिरतानित्यमूलर्सेप्र० १९ पच्चन्नपापाबुष्पुत्राप्राणिहिंसनसत्परा अज
स्रव्यसनानाम्नानोपमप्र० २ कार्याकार्येषुकुशलासदाधमानुवर्तिनी गुणाश्रयाभाग्यवतीविश्वभेप्र० २१ पुत्रपोषान्विताभोगधनधान्यवती
सती कालानुमादिनीमान्यावित्युमेप्र २२ धनधान्यपतीभोगपुषपोषसमन्विता स्वकर्मनिरतासाध्वीवसुभेप्रपमा २३ वहुपुषाधनवती
स्वामिनिरतासती कुलानुमोदिनीमान्यावारुणेप्र०२४ वंधकीवधुविद्वेष्यानित्यंदुष्टतासला शिल्पकार्येषुकुशलाऽजांघ्रिमेप्रपमा २५ आ
पापुषवर्तिनाम्यापुत्रनष्टापतिप्रिया वंधुपूज्याधमत्याहेनुप्रेप्र० २६ रूढवतापमवतीपुषसौक्यार्थसंयुता विख्याताणुसंपन्नापोष्ण
भप्रपमातवा २७अप सरिगलमाह पितरमिति विपिमादीनांविवरंसंधिः नगुमम् उकच कुभगावस्वसंधिष्विति रूपफलमाह अनुकूलापा

धिकास्रमिति अरुणादन्यत् अनरुणं अनरुणच अल्पंच अधिकंच अनरुणाल्पाधिकं तच्चतत् अस्रंच अनरुणाल्पाधिकास्रंनसत्स्यात् अनरुण
नामयत्सुरंगं आरक्तंनभवति अस्ररक्त अन्यत्सुगम अर्थादन्यच्छुभं उक्तंच प्रथमतौफलस्त्रीणामुच्यतेरजसोधुना सुभगापुत्रसयुक्ताशुक्लवर्णेत
थार्तवे शशशोणितसकाशेयद्दाऽलक्तकसंनिभे पुत्रकन्याप्रसूतिःस्यान्निलेतुस्यान्मृतप्रजा कर्बुरेस्त्रियतेसाचपिंगटेचमृतप्रजा कृष्णेतुविधवानारीर
जस्येवविनिर्दिशेत् शोणितेबिंदुमात्रेतुस्वैरिणीचाल्पशोणिता वरामध्यस्रवास्यात्तुदुर्भगावहुशोणितेति ग्रथांतरेप्युक्तं रक्तेरक्तेभवेत्पुत्रःकृष्णेच
मृतपुत्रका पिच्छलाभेभवेद्वंध्याकाकवंध्याचपांडुरेति पीतेचस्वैरिणीप्रोक्तासुभगागुजवर्णके सिंदूराभेभवेत्कन्यारजःशोणितलक्षणमिति कर
णफलमाह गराष्टेति गरात् अष्टगराष्टगराद्यष्टकरणानिवबपर्यंतानिनसति नशुभानिस्युः अर्थादन्यानिशुभानि ऊक्तंच बवेपुष्पवतीनारीवंध्या
वाविधवाभवेत् बालवेपुत्रिणीनारीकौलवेप्रमदाभवेत् तैतिलेसन्मतवतीगरेनारीविनश्यति नष्टप्रजावणिक्सज्ञेविष्ट्यावध्याधनोज्झिता शकुनौ
चचतुष्पादेनारीवैधव्यमाप्नुयात् नागेनरमतेरामाकिंस्तुमेविधवाभवेति अथोत्पातफलम् उत्पातस्त्रिविधः सत्तनस्यात् तथाचनारदः संध्यासूप
प्लवेविष्ट्यामशुभप्रथमार्तवमिति अथलग्नफलमाह पापस्यलग्नमिति पापग्रहस्यलग्नंनसत्स्यात् क्षीणेंदूर्कयमाराः पापास्तेषामन्यतमस्यल
ग्नमित्यर्थः पापग्रहस्यमेषसिंहवृश्चिकमकरकुंभाः एतानिलग्नानिनशुभानित्यर्थःअर्थादन्यानिशुभानि कर्कलग्नेशुक्लपक्षेशुभम् कृष्णपक्षेअशुभम्
स्वामिवशात् लग्नस्वामिनोवक्ष्यमाणाः उक्तंच आत्मभीभूणहामेषेवृषेपुत्रवतीभवेत् द्वंद्वेकन्याप्रसूर्नारीमृतापत्याचकर्किणि सिंहेवैधव्यमा

प्रोतिकन्यायांस्त्रीप्रसूर्भवेत् तुलायांवह्निपुत्राढ्यादुष्टकमरतालिनि चापेपुत्रधनाढ्यास्यान्मकरेदुःखिनीभवेत् सकन्यप्रजावतीकुंभेमीनेचाल्पप्रजा भवेत् नारदोपि कुटीरकपपापांत्यनपुंसकन्यापुलाधना गशयःशुभदाःस्वपानारीणांप्रथमार्तवइति अत्रापिकलत्रस्थद्यूनचंद्रस्यसोम्यत्वपाप त्ववशाद्यवस्थाहेया अथवसफलमाह अरुणजरच्चीलचिभांवरमिति नसस्यात् अरुणमारक्तं जरज्जीर्णं नीलप्रसिद्धम् चित्रनानावर्णैरजि

प्रायश्चंद्रत्यजात्याष्टमरिपुतनुगभाशकौमूढनाथौक्रूरैर्द्वासौखलाशमृतिगतस्वचरमृत्युतत्पौतनुस्थौ ॥
सौम्या केंद्रत्रिकोणेष्वरिभवसहजेष्वन्यखेटा प्रशस्तःसर्वत्रैतत्प्रयोज्यंप्रकरणपठितांस्तान्विशेषावि
दित्वा ॥ २ ॥ इतिसाधारणलग्नबलप्रकरणम् ॥ ३ ॥

तम् एवविषमवस्त्रनसस्यात् नशुभस्यादित्यर्थः अर्थात् रक्तंशुभंपीतंवस्त्रशुभम् उक्तंच सुभगाश्वेतवस्त्राचरोगिणीरक्तवाससा नीलांवरधरानारी विधवाप्रथमार्तवा भोगिनीपीतवस्त्रासदृढवस्त्रापतिव्रता शुभगाजीर्णवस्त्राचसुभगाचारुवस्त्रिणी अथानुक्तमपिस्माज्य प्रकरणोक्तमन्यद्वुद्धिवि चारणीयम् अथारिष्टमुक्तनिवद्धकालेरजोदर्शनेसति अक्षततिलघृतैर्देव्याईश्यायजनंस्यात् केनदेव्यागायत्रीमंत्रेणसख्यानुपावानावदक्षत तिलघृतानामष्टोत्तरशतंहोम यथाशक्तिस्वर्णगोभूतिलदानंचकार्यम् ॥ १ ॥ इतिस्त्रीजन्म प्रथमार्तवप्रकरणम् ॥ २ ॥ ॥

अथसाधारणलग्नबलंस्निग्धराट्तेनाह प्रायइति इहवक्ष्यमाणेगर्भाधानादिकृत्येप्रायोबाहुल्येनचंद्रंअंत्याष्टमरिपुतनुगम् त्यजजहीति अंत्यंद्वादशं अष्टमप्रसिद्धरिपु.षष्ठतनुर्लग्न एतान्प्रतिगतचद्रत्यजेति तथाभांशकौत्यज किंलक्षणौभांशकौ मूढनाथौमूढःनाथोययोस्तौ तथाअस्तगतस्थलग्ननवांशावित्यर्थः पुनःकिंलक्षणौ क्रूरेंद्वात्मौक्रूरग्रहचंद्राणामन्यतमेन युक्तौ तथाखलांशत्यजयत्रकुत्रापिलग्नेपापग्रहनवांशंत्यज तथामृतिगतखचरत्यज लग्नादष्टमग्रहत्यजेदित्यर्थः तथामृत्युतर्पौतनुस्थौत्यज मृत्युर्जन्मराशिजन्मलग्नाभ्यामष्टमंत्याज्यम् तत्पस्तत्पतिस्त्याज्यः

स्वस्त्रींप्राङ्निट्चतुष्कासमदिनविवरश्राद्धतत्प्राग्दिनानित्यत्कामूलंमघांत्येवसुकलिजनिभाहानिपर्वाणिचर्तौ ॥
याहीज्यार्कैंदुलग्नैर्विषमभलवगैरुद्भलैर्भोसुतार्थिन्व्यस्तैरेतैरिहैवायुगहानिमुदितःकन्यकेच्छोसुचंद्रे ॥ १ ॥

एतौतनुस्थौत्यजेदित्यर्थः लग्नगोचरमाह सौम्याइति सौम्यः सौम्यग्रहाःकेंद्राणिलग्नचतुर्थसप्तमदशमानित्रिकोणेनवपचमे एतेषुकेंद्रत्रिकोणेषु सौम्यग्रहाः प्रशस्ताः अरिभवसहजेषु अन्यखेटाः अरिःषष्ठंभवः एकादशं सहजंतृतीयम् एषुस्थानेषु अन्येखेटाः सौम्येभ्योऽन्येपापग्रहाप्रशस्ताःस्युः सर्वत्रैतत्प्रयोज्य एतत् श्लोकोक्तसर्वत्रगर्भाधानादिकृत्येप्रयोज्यम् साधारणत्वात् किंतुत्वा प्रकरणपठितांस्तद्विशेषान्विदित्वाषृथक्कृत्येप्रकरणपठितविशेषान्ज्ञात्वा ॥ २ ॥ इतिसाधारणलग्नबलप्रकरणम् ॥ ३ ॥ अथगर्भाधानंस्निग्धराट्तेनाह भोसुतार्थिन् ऋतौमुदितःसन्स्व

स्त्रीमतियाहि गच्छइत्यन्वयः सुतंअर्थयतेऽसौसुतार्थीतस्यसंबोधनंहेसुतार्थिन् ऋतौरजोदर्शनादारभ्यषोडशरात्रय ऋतुरस्मिन्मृतइर्षःसजा
तोपत्यसमुदितः पुंसिभ सन्तत्वस्त्रीप्रतिगच्छेत्पर्यः पतोप्रस्त्रीगर्भधारणकरोति अस्त्रीरपिहींदंतासाम्या तयाचमनु ऋतुःस्वाभाविकः स्त्रीणा
रात्रय षोडशरात्रताइति किंकृत्वाप्राङ्मृदचतुष्कासमेनविधरात्रादवत्राद्यदिनानिग्रस्का प्राचांनिशाचतुष्कप्राङ्मृदचतुष्कंपूर्वरात्रिचतुष्टय अस
मदिनंविषमादेनंविषराणि दिनरात्रितिथिमादीनांसंचयः श्राद्धस्यपिण्डः श्राद्धदिनंतत्प्राग्दिनंतस्यश्राद्धस्यपूर्वाह्निनं पुत्रानित्यस्केत्पर्यः एवमूलस्य
स्का तयामूलमवोत्येत्यस्का मूलमवेप्रसिद्धे अंत्यरेवती पुत्रानित्यस्केत्पर्यः तथामघुकलिङ्गनिमाहानित्यस्का वसुरष्टमी कलिश्चतुर्दशी जनिय
जन्मनक्षत्रं अहोदिवाएतानित्यस्केत्यर्थः तयापर्वाणिचत्यस्कापर्वाण्यिर्दशपौर्णिमाग्न्यतीपातवैधृतिसंक्रांतीमहापातादीनित्यस्कास्त्रिपंप्रतिग
च्छेत्पर्यः तथाचनारदः रजोदर्शनतोऽस्पृश्यानार्योदिनचतुष्टयम् तत्रशुद्धाःक्रियास्त्वेता सर्वयत्नेष्वयंविधिरितिवसिष्ठःउपप्लवेवैधृतिपातपोश्चवि
ष्टयांदिवापरिमपूर्वभागे सप्तम्यामुसर्वास्त्वपिमादृपित्रोर्मृतेष्विपत्नीगमनविवर्ज्यम् दिनेपुपुंसेपुत्रवत्यमाणयोगेःसुतार्थीस्वस्त्रीमपेयात् दिने
ष्वयुग्मेपुत्रकन्यकार्थीहित्वाश्वगंडांतिथिलग्नभागान् ज्योतिषार्केभतौपुंसिनिशिस्त्रीगच्छेत्पुत्रायसद्विधौ मघामूलांत्यपक्षांतमूतदर्शाष्टमी
त्यजेदितिकेचिंज्यार्केनुलग्नः विषमबलगः इंज्योगुरुः भकःप्रसिद्धःतनुसंज्ञःलग्नंप्रसिद्धम् एतेविषमबलगेः संराशिः लवानवांशः विषमराशि
र्विषमनवांशास्थितोरत्यर्थ नकेवलं विषमबलगोऽपितुउच्चस्थे उतउच्चसंबंधेवर्तानितथातेः अथकन्याकामिनोविद्योपमाह भोकन्यकेच्छो

इहैव अनंतरोक्तलक्षणेकाले अयुगहनिविषमेदिनेमुदितः सन्स्त्रींप्रतियाहि कैः एतैर्व्यस्तैः एतैः ईज्याकेंदुलग्नैःव्यस्तैरितिसमभलवगैः समराशिस
माशस्थैः तथाचवृद्दज्जातके ओजर्क्षेपुरुषाशकेषुबलिभिर्लग्नार्कगुर्विंदुभिः पुंजन्मप्रवदेत्समांशगतेर्युग्मेषुतैर्योषितइति कस्मिन्सति सुचद्रेशोभने
चंद्रेसति गोचरेणचद्रबलेसतीत्यर्थः सुचद्रेइति अनन्यगतिकविनासर्वत्रयोज्यम् पूर्ववल्लग्नबलम् ॥ १ ॥ अथपुसवनसीमतोन्नयनेस्नग्धरयाह
पुभेति पुभेपुनक्षत्राणिचैतानि पुष्योहस्तः पुनर्वसुः अभिजित्प्रोष्ठपाच्चैवअनुराधाश्चियुक्तथेति प्रोष्टपात्पूर्वाभाद्रपदा एषामन्यतमेपुन

पुंभेऽर्केज्यारवारेविमिथुनविषमांगांशयोःपुंसवंस्यात्सीमंताख्यंचसत्सुव्ययसुतगृहयोःपर्वरिक्तोनतिथ्याम् ॥
मासेद्वित्रिप्रसंख्येप्रथमकमपरंतुर्यषष्ठाष्टमेषुप्रोक्तंपुंगर्भलग्नग्रहबलमनयोर्योज्यमाद्यश्चपक्षः ॥ २ ॥

क्षत्रे अर्केज्यारवारे रविगुरुभौमवारे विमिथुनविषमागांशयोः अगच अंशश्च अंगांशौविगतमिथुनयाम्यातौविमिथुनौतौचतौ अंगांशौचतथात
योः मिथुनरहितेविषमलग्नेविषमनवांशेइत्यर्थःपुंसवंपुसवनंसीमताख्यंचसीमतोन्नयनामिति सत्स्यात् नामैकदेशग्रहणेनामग्रहण कयोः सतोः
सुव्ययसुतग्रहयोः सतोः पापग्रहरहितयोः व्ययसुतभवनयोः सतोरित्यर्थः पर्वरिक्तोनतिथ्याम् पूर्णिमामारिक्तातिथिरहिततिथ्यां मासेद्वित्रिप्रस
ख्ये प्रथमकपाठोक्त्याप्रथमकपुंसवनंगर्भाधानात्द्वित्रिप्रसख्येमासिद्वितीये तृतीयेवामासिसत्स्यात् अपरंसीमंतोन्नयनम् तुर्यषष्ठाष्टमेषु गर्भो

चतुर्थपष्ठाष्टमेपुमासेपुसस्स्यात् पत्युर्गर्भापलम्भबलमुक्तम् इज्याकेंदुलग्नेरित्यादिकवदनयोः पुसवनसीमंतोपयनपोर्पोर्ज्यम् आधः पसः शुक्रप
सभयोज्यः नछप्णः अपगर्भापधाशनातेपुगुरुशुक्रमौढ्यादिकंनचिंत्यामित्यग्रेवक्षपति लग्नबलंपूर्ववत् जातूकर्ण्य द्वितीयेवातृतीयेवामासि
पुसवनंभवेद् व्यक्तेगर्भेभवत्कार्यसीमंतेनसहाथवा नृसिंहः रिक्तोचपर्वनवमीत्र्यस्कापुंसवनेशुभा दृश्यते सीमंतोपयनबुधैस्तुहिनगौपुन्नामधि
ष्ण्येस्थितेकुर्यात्पुंसवनच सूर्यदिवसेभौमस्पजीवस्पवेत्यादि वृहस्पतिः कुलीरमिपुनंकन्यांहित्याशेपाःशुभावहाइति नारदः चतुर्थेमासिपष्ठेवाप्य
ष्टमेवातदीश्वरे बलोपपचेदंपत्योश्चद्रताराबलान्विते ऋरिक्तापर्वदिवसेकुजजीवार्कवासरे तीक्ष्णमिश्रोग्रवर्ज्येपुपुंलग्नेपुनर्वाशके शुद्धेऽष्टमेजन्मल
ग्नात्तयोर्लग्नेननैधने शुभग्रहयुतेदृष्टपापसंवेटापुतेसते पंचेषिकेचतुर्मिर्वाहृष्टेकेंद्वीज्यपूर्वकैः स्त्रीणांतुप्रथमेगर्भेसीमंतोपयनंशुभम् शुभग्रहेपुधीधर्म
कंत्रेष्वरिभवस्थिपु पापेपुसत्सुचद्रेत्यनिधनाष्टरिवर्जिते कूरग्रहाणामेकेस्पलग्नादव्यात्मजाष्टगः सीमंतिनीघातगर्भबलीहतिनसशयइति ॥ २ ॥
अथजातकर्मविधिस्तद्धरात्तेनाह सूतौप्रसूतौजातापांजातंजातकर्मविदध्यात् कुर्यात् अथकदाचित् सूतकमध्येप्रसूतौजातापांसत्यांस्मार्तकर्म
परित्यागोराहोरन्यभसूतकइति शातातपेनजातकर्मणावरार्थेब्राह्मेतदपवादमाह जनिमरणाशौचकेपि अपमर्थः कदाचिज्जातकर्मसूतसूतकयोः प्रसूति
र्भवतितदा जातकर्मविषयेसूतकांतरदोषोनास्तीतिभावः सूतकांतरेसत्यपिजातेपुत्रेपितासचैलंस्नानंकुर्यात् इतिस्वस्वगृह्योक्तकर्मकुर्यादित्यर्थाय
तःपूर्वाशौचेनैवास्यशुद्धिः पितुरितिकर्तुरुपलक्षणं वावदतपूर्वाशौचांतेवाएतत्पर्यंतेवाक्षिप्रादिभिर्नदीषु कुर्यात्तासिप्राणि अग्निनीहस्ताभिजिस्पु

ष्याःब्राह्मंरोहिणी उत्तरास्तिस्रः चराणिश्रवणत्रयंपुनर्वसुस्वात्यः मृदूनिअनुराधारेवतीमृगचित्राः एभिरित्यर्थः लग्नबलंपूर्ववत् उक्तंच तस्मिन् जन्ममुहूर्तेपिसूतकांतेथवाशिशोः जातकर्मचकर्तव्यंपितृपूजनपूर्वकम् क्षिप्रैश्वरैर्ध्रुवैर्मिश्रैर्ह्रादशेप्रथमेन्हिवा केंद्रेगुरौभृगौकार्यंजातकर्मसनातनमिति प्रजापतिः सूतकेतुसमुत्पन्नेपुत्रजन्मयदाभवेत् कर्तुस्तात्कालिकीशुद्धिःपूर्वाशौचेनयुज्यतीति संवर्तः जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैलंतुविधीयते तच्चशीतोदकेनकार्यम् तत्रजाबालिः कुर्यान्नैमित्तिकंस्नानंशीताद्भिःकाम्यमेवचेति एतच्चरात्रावपिकार्यम् तत्रवसिष्ठः पुत्रजन्मनियज्ञेचतथासंक्रमणेरवेः राहोश्चदर्शनेस्नानंप्रशस्तनान्यथानिशि तच्चउत्तराभिमुखंकार्यम् तदुक्तंतेनैव श्रुत्वाजातंपितापुत्रसचैलंस्नानमाचरेत् उत्तराभिमुखो भूत्वानद्यावादेवखातकइति रात्रौउदकादिगमनाशक्तौविशेषमाह साख्यायनः दिवायदाद्धतंतोयंकृत्वास्वर्णयुतंतुतत् रात्रिस्नानेतुसंप्राप्तेस्नायादलनसन्नद्धाविति अथनामकर्माह अथोनामवर्णाविदध्युः सूतेः सूर्याष्टविंशाकृतिमितदिवसइति अथोऽनंतरं वर्णाः ब्राह्मणादयः क्रमेणसूतेः प्रसूतेः सकाशात् सूर्या १२ ष्टि १६ विंशा २० कृतिं २२ मितदिवसे द्वादशषोडशविंशद्द्वाविंशमितदिवसेनामविदध्युः कुर्युरित्यर्थःअयमर्थः ब्राह्मणोद्वादशदिवसे क्षत्रियः शोडशे वैश्योविंशतिमिते शूद्रोद्वाविंशतिदिवसे नामकुर्यादित्यर्थः तत्रोक्तम् बृहस्पतिना द्वादशेदिवसेवापिजन्मतो दिवसेशुभे षोडशेविंशतौचैवद्वाविंशेवर्णतःक्रमादिति अत्रान्येपि विकल्पाःसंति तत्रव्यासः नामधेयंदशम्यातुकेचिदिच्छंतिसूरयः द्वादशेन्द्या ह्युरन्येतुमासपूर्णेतथापरे अष्टादशेहनितथावदंत्यन्येमनीषिणइति प्राप्तकालेपिविशेषमाह गर्गःव्यतीपातेचसंक्रांतौग्रहणेवैधृतावपि श्राद्धंविनाशु

मनेवग्रामकालेपिमानवः अमासक्रांतिविष्ट्यादौग्रामकालोपिनाचरेदिति पक्षकालनिरोधस्तथदोषोनास्ति पत्र्यांक्रियायांसर्वोक्ताःकालेमासदि
नेरपि तस्यानदोषोमुढस्तंवक्रवाजीवशुक्रयोरिति अथकालातिक्रमेनक्षत्राण्याह जातमैर्वेति जातमैर्जातकर्मोक्तनक्षत्रैर्मैत्रै सित्रेरित्यादिभिर्वा
कार्यं तदुक्तनारदेन देशकालोपिचातापैःकालातिक्रमणपादि अनस्तगेभृगावीज्येवत्कार्यंचोत्तरायणे धरस्थिरमृदुक्षिप्रनक्षत्रेशुभवासरे चद्रता
राबलोपेतेदिवसेचशिशोःपितेति अथामत्याम्पविशेषमाह धरांगमिति धरांगंलग्नंरिक्ताष्टम्पारमदाम् रिक्ताचतुर्थीनवमीचतुदश्या' अष्ट
मीप्रसिद्धा आरोमीमवारः मद शनैश्चर तान्म्यपगतस्वधरं स्वधरम्यपमावगतं सौम्यंअसौम्यवा रात्रिः प्रसिद्धा अपराण्होदिनतृतीयोद्धा
पवाम्प्रोक्तमत्यत्का लग्नबलपूर्वंवत् तथाचबृहस्पतिः पूर्वाण्हःश्रेष्ठइत्युक्तोमध्यान्होमध्यम स्मृत अपराण्हचरार्किचवर्जयेन्नामकर्मणीति नृ
सिंह सायान्हेदुक्षयोगेचशनिभूमिजवारयोः रिक्तापर्वाष्टमीविष्टि किंस्तुमंचविशेषतः एतैर्दोषयुतेकालेराभावपिनकारयेदिति बृहस्पति शुभ
घोरचपद्वर्गेशुभानांनामसपदे राशपश्चास्थिराःश्रेष्ठाहि स्वभावाः शुभैर्युताः नृसिंह लग्नाद्यायष्टमेसर्वेनशुभानामकर्मणीति केषांनामकार्य
मिति सग्रहेउक्तम् वेवाल्पगजाश्वानांवृक्षाणांवापिकूपयो सर्वोपकारणानांचचिन्हानांयोपितांनृणाम् काव्यादीनांकवीनांचपश्वादीनांविशे
षत राजप्रासादसंज्ञानांनामकर्मविशिष्यतइति ॥ २ ॥ अथपालक्यारोहणमूम्युपवेशनदुग्धपानंनिष्क्रमणंचेतिषचतुष्टयंवृत्तेकेनाह प्रसूतेःसका
शात्षष्ठदशदशेदिवसेपालकेरुट्टापांवा अर्भवालंकम्पसेत् निवध्यात् उक्तकालातिक्रमेध्रुवम्बहुकष्टमेवानसमैनिवध्यात् सग्रहबलपूर्वंवत् सूर्यमार्कंव

भयावत् पंचपंचचतुर्दिशम् मध्येचसप्तदेयानिबालकस्याहितायवै पूर्वभागेतुरोगत्वंदक्षिणेमरणंध्रुवम् पश्चिमेविकृतोवालोउत्तरेव्याधिसंभवः शेषेतुमध्यनक्षत्रेबालकस्याहितायवै तथाचोक्तबृहस्पतिनास्वसंहितायाम् खट्वारोहस्तकर्तव्योदशमेह्यादशेपिवा षोडशेदिवसेवापिह्याविंशेदिवसेपिवा तथोक्तभविष्योत्तरे अभीष्टदिवसेपुण्येचद्रतारावलान्विते मृदुध्रुवक्षिप्रभेतुमातावाकुलयोषितः शेषशायिनमार्चित्यप्राक्शीर्षविन्यसेच्छिशुमिति भूम्युपवेशनमाह सौम्येति सौम्योमृगः अश्विनीप्रसिद्धा ईज्यः पुष्यः ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि त्र्युत्तरारोहिण्यः इंद्रोज्येष्ठा एभिर्नक्ष

जन्माहाद्वादशेन्हिध्रुवमृदुलघुभौर्वान्यसेत्पालकेऽर्भंसौम्याश्वीज्यध्रुवेंद्रैर्भुविशुभदिवसेपंचमेमासिदध्यात् ॥

शुभदिवसे रिक्तादिवर्जिते जन्मतः पंचमेमासि भुविभूम्यां अर्भंनिदध्यात् उपवेशयेदित्यर्थः तथाचोक्तंब्रह्मपुराणे पंचमेचतथामासिभूमौतमुपवेशयेत् तत्रसर्वेग्रहाःशस्ताभौमोप्यत्रविशेषतः तिथिंविवर्जयेद्रिक्तांशस्तान्याःशृणुभानिमे उत्तरात्रितयंसौम्यपुष्यर्क्षशुक्रदैवतम् प्राजापत्यंचहस्तश्चशस्तमाश्विनमित्रभम् वराहंपूजयेद्देवंपृथिवींचतथाद्विजान् भूभागमुपलिप्याथतत्रकृत्वातुमडलम् वाद्यपुण्याहशब्देनभूमौतमुपवेशयेदिति उपवेशनमंत्रस्तत्रैवोक्तः रक्षैनवसुधेदेविसदासर्वगतशिशुम् आयुःप्रमाणसकलंनिक्षिपस्वहरिप्रियइति दुग्धपानमाह एकत्रिंशद्दिनइति एकत्रिंशामितेदिवसेअर्भंबालकेकबुनाशंखेनपयः दुग्धयोज्यपापयेदित्यर्थः अत्रनृसिंहः एकविंशद्दिनेचैवपयःशखेनयोजयेदिति अथमातुः स्वल्पपय

रत्यपसंवरमाह पाञ्जशननिगदितमेरिति अन्नप्राशननक्षत्रमेर्पोन्यम् मेरिस्युपलक्षणम् अन्नप्राशनोक्त अन्यदपिविचार्यम् किंलक्षणे अर्मेव्य
ग्वाशास्य विगत अगु राहुपस्या साम्यगु साधासो आशाचतस्यांआस्यंमुखंपस्यसतया तस्मिन् राहुवर्जितदिङ्मुखइत्यर्थ वत् व्यग्वा
शास्यइति उपलक्षणं तेनरुग्योगिन्यादिकमपिवर्ज्य तथाचोक्तज्योतिर्निबंधे योगिनीराहुरुद्रादिमुखत्रयविवर्जयेत् राहुलक्षणं गुरुमान्वोर्वसे
स्याच्यामेवोशुक्रपदाक्षिणे कालराहु कुजेप्रत्यक्उत्तरेबुधमदयोः लक्षणांतरं ईदेवापोयमेरोद्रेतोयाग्निशशिरासते यामाधमुदपाद्राहुर्भमत्येवं

एकत्रिंशदिनेवाशननिगदितमें कवुनापोज्यमर्मेव्यग्वाशास्येपयोयास्यगमवदुदितोनिष्क्रमोमासितुर्ये ॥ ४ ॥

दिगष्टकइति उदपात्सूर्योदयात् रुद्रलक्षण हरिसोमवन्हिराक्षसयमवरुणानिलहरालयेभ्येवम् उदयादिभ्रमतिसदाघटिकारुद्रोमहालयेत्यादि
हरिरिति अथ निष्क्रमणमाह अथास्यगमवदुदितोनिष्क्रमोमासितुर्ये तुर्येचतुर्थेमासि अस्यार्भकस्यनिष्क्रमेनिष्क्रमणंगमवत् गमनवदिति
यावत् उदित उक्त पूर्वैरन्नप्राशप्रकरणोक्तं सर्वमोम्यमित्यर्थः निष्क्रमणंबृहस्पतिनोक्तम् अथनिष्क्रमणनाम गृहात् प्रथमनिर्गम अलंतायां
क्रियायांस्यादायु श्रीनाथानंशिशोरितिपमः उपनिष्क्रमणंकुर्याच्चतुर्थेमासिसाबनइति कारिकायां चतुर्थेमासिपुण्यर्क्षेशुक्लेनिष्क्रमणंभवेत् आर्त
स्वटंकनस्वामि कृतस्वस्त्यपनाशीशुमिति आदायगेहाविर्गम्यपुण्येपुर्देवतालयम् अभ्यर्च्यदेवतांसम्यगाशिषोवाच्येवप कृत्वाप्रदक्षिणंगेहमा

नयतिततःस्वकम्, मातृस्वसृगृहंगत्वामातुलादेर्गृहंनयेत् तदाशीर्वचनाद्यैश्चदीर्घायुरभिनंदितः जयंतस्यमतेनायंलिखितःशिशुनिष्क्रमः स्वगृह्यानुसार योजयेत् ॥ ४ ॥ अथकर्णवेधंमदाक्रातमाहमैत्रैरिति मैत्रैः अनुराधारेवतीमृगचित्राभिः क्षिप्रैः दस्त्वार्काभिजिदीज्यभैः स्थिरभचरभैः स्थिराणिउत्तरात्रयरोहिण्यः चराणि श्रवणत्रयपुनर्वसुस्वात्याः तैः कथंभूतैःस्थिरभचरभैर्व्यानिलांभःपकर्क्षैः विगतानिअनिलाभःपकर्क्षाणिये भ्यस्तानितथातैः अनिलंस्वाती अंभः पः शततारका कर्क्षंरोदिणी तद्रहितैरित्यर्थः चैकाफापौपु चैत्रकार्तिकफाल्गुनपौषेष्वित्यर्थः पुस्त्रीकर्णौ

मैत्रैःक्षिप्रैःस्थिरभचरभैर्व्यानिलांभःपकर्क्षैश्चैकाफाषौष्विनशानिकुजर्क्षांशवारानपास्य ॥ पुरुषस्त्रियाः कर्णौ पटु

नाकुशलेन साविधियथास्यात्तथा दक्षवामादिवेध्यौ पुरुषस्यदक्षिणकर्णादिः स्त्रियः वामकर्णादिरित्यर्थः कर्णवेधनेसूचीमाह बृहस्पतिः सौव र्णीराजपुत्रस्यराजतीविप्रवैश्ययोः शूद्रस्यत्वायसीसूचीमध्यमाष्टांगुलात्मिका कर्णवेधविधिस्तुगृह्यपरिशिष्टेउक्तः अथकर्णवेधोवर्षेतृतीयेपचमे वा पुष्येंदुहरित्रारेवतीषुपूर्वाण्हे प्राङ्मुखउपविश्य दक्षिणकर्णमभिमंत्रयेत् भद्रंकर्णेभिरिति सव्यंवदयंतीवेदिति कुमारायमधुरदत्वाथाभि वंद्यात्ततोब्राह्मणभोजनमिति किंकृत्वाइनशानिकुजर्क्षांशवारानपास्य रविशानिकुजानांऋक्षाणिलग्नानि अंशानवाशाः वाराः प्रसिद्धस्तांस्त्य क्त्वेत्यर्थः पुनः किंकृत्वा रिक्तापर्वेश्वरवसुतिथिनपास्य रिक्ताश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः पर्वेपौर्णिमामावास्ये संक्रातिश्च ईश्वरतिथिरेकादशी व

सुरष्टमी एतानपास्य पुनः किंछत्वारिंसप्येवमपास्य स्पष्टम् पुनः किंछत्वा समाब्दमपास्य समवर्षत्यस्कविषमेवर्षेकर्तव्यमित्यर्थ लघव
लं प्राग्वत् अथनृसिंहः वेष्पोकर्णावदंतस्यविषमेब्देपिषाशिशोः शुक्लपक्षेशुभेवारेचैवपुष्योर्जफाल्गुने एकादश्यष्टमीपर्वरिक्तावर्ज्याःशुभाव
दाः शिष्टाम्बतिथयःसर्वाःकृष्णेचांत्यत्रिकंविना कर्णहृवादितिक्षिप्रम्रदुमैत्र्यापगेःशुभैः गुरोर्लग्नेचकेप्याहुरुत्तरासुश्रुतिष्वपेदिति अगस्त्य
दर्पोस्तसंध्यपोर्लग्नेनकुर्यात्कर्णवेधनम् रात्रावपितयालग्नंतत्तिथिपिसंधिषु कर्णवेधनकुर्वीतकुर्याचेच्छेदनभवेदिति बृहस्पति मदार्कारांश

रिक्तापर्वेश्वरवसुतिथीन्राश्रिसंध्येसमाब्दपुंस्त्रीकर्णेसविधिपट्टनादक्षवामादिवेध्यौ ॥५॥
मासेषष्ठेष्टमेनुर्निगदितमशनंपचमेसप्तमेवाभीरोरुद्भतिनदाहरिवसुरजनीरिक्तकास्वर्क्षमेके ॥

वारा स्युर्वर्ज्या कर्णस्यवेधने गुरुशुक्रेंदुजेंदूनांपूज्यावाराश्चकोदयादिति सद्ग्रहे शातकुंभमयीसूचीवेधनेपुशुभप्रदा राजतीवापसीवापिपद्मा
षिभवत शुभा सुभूमौप्रांगणेरम्येशुचोदेशेऽवारवो संस्थितेवेधयेत्कार्णौस्त्रीपुंसोर्वामदक्षिणौ शुद्धसूत्रसमायुक्तताम्रसूच्याप्यवेधयेत् वेधात्तृतीय
नसप्तमेबालयेदुष्णवारिणेति केवल कर्णरंध्रेवेधच्छायानविशेदग्रजन्मनः तंदृष्ट्वाविलयंयातिपुण्योघाश्चपुरातनाइति ॥ ५ ॥ अथान्नप्राशनदृत्ते
केनाह जन्मत षष्ठमासेअष्टमेवामासंतु नरस्य अशनं अन्नप्राशननिगदितंप्रोक्तं भीरोः कन्यायाः पंचमेसप्तमेवामासे अशनंप्रोक्तम् अन्नं

दाहरिवसुरजनीरिक्तकाः उज्झंतिमुनयः नंदाः प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यः हरिर्द्वादशी वसुरष्टमी रजनीरात्रिः रिक्ताश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः ताः स्व
र्क्षजन्मनक्षत्रंच एके अ चार्या अत्रउज्झंति तथाचोक्त जन्मर्क्षेश्रीक्षयंविंद्यादिति जन्मर्क्षंतुपुविवाहान्नप्राशनादिषुवहुभिर्गृह्यते तदग्रेवक्ष्यते पु
नः कस्मिन् सदक्कांशान्हि दक्कोदक्काणः अंशोनवांशः अहोदिनं एषासमाहारः सदक्काशाहः सतोगृहस्यदक्काशाहः सदक्काशाहतस्मिन्कथंभू
तेसदक्कांशान्हि अचांद्रेनवियतेचाद्रदक्कांशोयस्मिन्तदचांद्रं तस्मिन् चंद्रस्यदक्काशाहानिनिंद्यानिक्षीणश्चेत् पूर्णेतुनदोषः अन्येशुभग्रहाणा

सदक्कांशान्ह्यचांद्रे ध्रुवमृदुचरभक्षिप्रभेजालिमीनोनांगेकेंद्रत्रिकोणांत्यमृतिषुविमलासिंवद्धुरिष्टोखिलोंगे ॥ ६ ॥

शुभानीत्यर्थः पुनः कश्चिन् ध्रुवमृदुचरभक्षिप्रभे ध्रुवादीनिप्रसिद्धानि पूर्वमेवोक्तानि तत्रेत्यर्थः पु॰ अजालिमीनोनांगे अजोमेषः अलिर्वृश्चिकः
मीनः प्रसिद्धः एभ्योन्यलग्ने मेषवृश्चिकमीनलग्नान्यन्नप्राशने नशुभानित्यर्थः कासु सतीषु केंद्रत्रिकोणांत्यमृतिषु विमलासुसतीषु केंद्राणिप्रथम
चतुर्थ सप्तमदशमानि त्रिकोणे नवपचमे अत्यद्दादशं मृतिरष्टमं परवल्लिंगं इंदुतत्पुरुषयोः एतासुविमलासु पापग्रहरहितासु सतीषु पापग्रहोच्च
अनिष्टकारित्यर्थः इंदुश्चंद्रः अखिलः पूर्णः अंगेलग्नेइष्ट. अन्नप्राशनेपूर्णचंद्रोलग्नेशुभइत्यर्थः अन्यल्लग्नवलंपूर्ववत् अत्रनारदः षष्ठेमास्यष्टमेवापि
पुंसास्त्रीणातुपंचमे सप्तमेमासिवाकार्यनवान्नप्राशनाशिशोः रिक्तादिनक्षयंनंदांद्दादशीमष्टमींसमाम् त्यक्त्वान्यतिथयः श्रेष्ठाःप्राशनेशुभवासराइति

ज्योतिर्विवरणे जन्मर्क्षेऽशीतपर्वघातकर्मर्क्षेषु तिथिसौम्यक्रूरत्वं आधानर्क्षेषु बालानां प्राशनेरोगनाशनम् रुद्रनारदः जीवसौम्यसितानांतद्वत्काणदिव सांशकाः बालान्नप्राशनेदास्तानर्क्षाकर्कजामुजामिति अर्णवे गोभौकुम्भतुलाकन्यासिंहःकर्किमृगोयमः एताश्चराद्यापः दास्तानमेषप्रभृति काश्यपिनारदः चास्यस्मृद्धिप्रनष्टाश्चे पुननेधनइति चौलेऽप्येकुंठीत्याह ॥ ९ ॥ अपवेषुसंस्कारेषुगुरुशुक्रास्तादिदोषाभावः येषुदोषः बालस्यरुद्र स्वप्रमाणं शास्त्रेदास्यमौढ्येकिंनकापमिति चतुर्थं दैवज्ञेकेनाह गर्भाधानान्नप्राशनांतेषुगर्भाधानादि अन्नप्राशनांतेषु कर्मसु गुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येच

गर्भाधनादानांतेषुनगुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येचमौढ्यंनत्याज्यंकालस्यरोधाद्धरिगुरुमयनयाम्यमूनाधिमासौ ॥

गर्भौढ्यंगुरुशुक्रमूढत्वनभङ्गात् नत्यजेत् कस्माद्धेतोः कालस्यरोधात् यतः शास्त्रेगर्भाधानानि अन्नप्राशनांतानांकर्मणांकालनिरोधः कृतोस्मित स्माद्धेतोः तथाचगर्भौढ्य निंद्ययानेगृह्येजातेप्राशनांतेषुसंस्कारेषु वधूप्रवेशमांगल्ये मौढ्यंगुरुशुक्रयोरिति हरिगुरु सिंहस्थितम् बृहस्पतिम् याम्य मयनदक्षिणायनम् ऊनाधिमासौतत्रमासाधिमासौनत्यजेत् कालस्यरोधापेक्षयेतत्पर्वबुध्यावगंतव्यं तथया प्रसूतिसमयएवजातकर्मविहित म् तत्रकालनिरोधात् क्षिप्यस्नादिकनापेक्षितं अन्नप्राशनंतु मासेषष्ठेऽष्टमेवेतिवाक्यकल्पेनमासद्वयंविहितम् तत्रयस्मिन्मासे मौढ्यादिकनस्या त्तत्रकर्तव्यं कालस्यप्रतिबंधकाभावात् तयोरप्यधिमासयोपरि सिंहस्थगुर्वादिनिरोधःस्यात् सोप्यनुचितनीयःपर्वगर्भाधानान्नप्राशनांतेषुविचारणीयं

अनन्यगतिकं कुर्यान्नित्यंनैमत्तिकंतथेतिस्मरणात् संस्कारक्रमस्तुकात्यायनगृह्यकारिकायामुक्तः गर्भाधानंपुंसवंसीमतोन्नयनंततः जातकर्मा
भिधेयचनिष्क्रमप्राशनेक्रमात् चूडोपनयनंवेदव्रतानांचचतुष्टयम् गोदानंमेखलामोकोविवाहःषोडशक्रियाइति अनेनक्रमेणगर्भाद्यन्नाशनांते
षुमौढ्यादिकं बुध्यावलोकयेदित्यर्थः तथाचवृहस्पतिः मासप्रयुक्तकार्येषुमुढत्वंगुरुशुक्रयोः नदोषकृत्तदामासलक्षणोवलवानिति यमोपि गर्भे
वार्धुषिकेभृत्येश्राद्धकर्मणिमासिके सपिंडीकरणेनित्येनाधिमासंविवर्जयेत् भृगुः सीमंतजातकादीनिप्राशनातानिचक्रमात् कर्तव्यानिनदोषो

एतच्चौलादिषुज्ञेदथगुरुसितयोर्बाल्यवार्द्धयेनगाहेचाथोशाखेशमौढ्येव्रतमपिनिगमारंभमार्योनकुर्यात् ॥ ७ ॥

स्तिपंचाननगतेगुराविति कात्यायनस्मृतौ गर्भाधानादिकाअन्नप्राशनातामलिम्लुचे आकर्णवेधाःकर्त्तव्यानान्याइत्याहभास्करइति अस्तादिक
चूडादिषुवर्जनीयमित्याह तएचैलादिषूज्झेदिति एतद्गुरुसितास्तादिकचूडादिपुकर्मसुउद्ध्येत्यजेत् अथबालत्ववृद्धत्वप्रमाणमाह अथगुरुसित
योरिति गुरुसितयोर्गुरुशुक्रयोर्बाल्यवार्द्धयेबालत्ववृद्धत्वेनगाहे सप्ताहे सप्ताहंबाल्यंसप्ताहंवार्द्ध्यमिति बालत्वंवृद्धत्वं बहुविधमस्तितत्रमध्यमः
पक्षोत्रांगीकृतः अथशाखेशस्यअस्तेवर्ज्यमाह अथोशाखेशमौढ्यइति शाखेशोवेदपतिर्वक्ष्यमाणः तस्यमौढ्येअस्तेव्रतं मौंजीवंधनंनिगमारंभ
मपिआर्यः श्रेष्ठोनकुर्यात् तस्यास्तेव्रतादिकृतेसति वटोर्मूर्खत्वंस्यात् ननुवेदारंभेमूर्खत्वंघटतेवेदपतित्वात् व्रतेमूर्खत्वंकिमुक्तं उच्यते व्रतबंधस्तु

ग्योतिर्विवरमे जन्मर्क्षेऽशीक्षयर्विषात्कर्मर्क्षेचातिसौम्यकृत् अन्नप्राशनर्क्षेषवालानांप्राशनेरोगनाशनम् इदमनारदः जीवसौम्यसितानांतद्वत्क्राणदिय सांशका बालाचप्राशनेशस्तानचंद्रार्काकजाशुजामिति अर्णवे गोभौकुंभस्तुलाकर्म्पासिंहःकर्किमृगोपमः एताश्चराद्याप शस्तानमेषप्रभृतिषु काश्यपिनारदः चास्यान्मुद्दृष्टिप्रसक्ते पुननेवनइति खोलमेकुंधीत्याह ॥ ९ ॥ अथयेषुसंस्कारेषुगुरुशुक्रस्तादिदोषाभाव येषुदोषः बालत्वद्व त्वप्रमाणं शास्त्रेशस्यमौढ्येकिंनकायमिति चतुष्टयं एतैरेकेनाह गर्भाधानाशनांतेषुगर्भाधानादि अन्नप्राशनांतेषु कर्मसु गुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येच

गर्भाधनाशनांतेषुनगुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येचमौढ्यंजत्वात्कालस्यरोधाद्धरिगुरुमयनयाम्यमूनाधिमासौ ॥

पामौढ्यंगुरुशुक्रमूढत्वंनजह्यात् नत्यजेत् कस्मादेतो कालस्यरोधात् यतः शास्त्रेगर्भाधानानि अन्नप्राशनांतानांकर्मणांकालनिरोधः कृतोस्तिस स्मादेतोः तथाचमौढ्य नित्यपानेगृहेजौर्णेप्राशनांतेषुसप्तसु षष्ठप्रवेशमांगल्ये मौढ्यंगुरुशुक्रयोरिति हरिगुरु सिंहस्थितम् बृहस्पतिम् याम्य मयनदक्षिणायनम् ऊनाधिमासौक्षयमासाधिमासौनत्यजेत् कालस्यरोधादित्येतत्पदंवुध्याचर्गतव्यं तथया प्रसूतिसमयएवजातकर्मविहित म् तत्रकालनिरोधात् किमप्यस्त्राधिकार्यंवर्त्तं अन्नप्राशनंतु मासेषष्ठेऽष्टमेवेतिषष्ठकल्पेनमासद्वयेविहितम् तत्रयस्मिन्मासे मौढ्यादिकनस्या नयकर्तव्यं कालस्यसावकाशत्वात् तयोरधिमासक्षयोर्यदि सिंहस्थगुर्वादिनिरोधःस्यात् सोप्यनुचितवीयःपूर्वगर्भाधानाशनांतेषुविचारणीय

नसहक्रियमाणेनदोषइत्याह साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्यादिति यत्रउपनीत्यासाकंउपनयनेनसहक्रियते तदाइहा स्मिन्चौले अयमुक्तोनिरोधश्चैत्रमासमातृगर्भलक्षणोनत्येवस्यात् तदुक्तंतेनैव सहोपनीत्याकुर्याच्चेत्तदादोषोनावियतइति अंवार्तवेनिषेधमा ह जह्यादवार्तवेऽदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थीइति अंवार्तवेमातृरजसि अदः अनतरोक्त चौलमित्यर्थः व्रतंमौंजी उपयमनविवाहःआ विशुद्धेःशुद्धिपर्यंतं शुभार्थीनर.एतत्रयंजह्यातनकुर्यादित्यर्थः तथाचमनुस्मृतौ उद्वाहव्रतचूडासुमातायदिरजस्वला तदानमगलकार्यशुध्दौ

साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्याज्जह्यादंवार्तवेदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थी ॥ ८ ॥
कार्यंवर्णैरिनारार्किशनिषुनिखिलैर्ज्ञत्रयेशुक्रसोमेद्यंत्यद्यादित्यशाक्रेंदुभिरिनहरितस्त्रित्रिभैश्चौकर्म ॥

कार्यंशुभेच्छुभिः अन्यमुहूर्तालाभेकारिकानिबधेशांतिकमुक्तम् अलाभेसुमुर्त्तस्यरजोदोषेतुसंस्थिते श्रियंसंपूज्यतत्कुर्याद्दृत्रहत्याभयंकरी हैमींमाषामितापद्माश्रीसूक्तायाविनार्चयेत् प्रत्यृचपायसहुत्वाभिषिच्यशुभमाचरेत् सूतिकोदक्ययोःशुद्धौगादद्याद्धेमपूर्वकम् प्राप्तेकर्माणिशु द्धि.स्यादितरस्मिन्नशुद्ध्यतीति उदकीरजस्वला ॥ ८ ॥ अथवर्णविशेषेणवारविशेषंतथानक्षत्राणिलग्नबलंचवदतैकेनाह कार्यमिति वर्णै ब्राह्मणादिभि.यथाक्रमेण इनारार्किशनिषुचौलकर्मकार्यमित्यन्वयः इनःसूर्यः आरोभौमः आर्किःशनिः शनिःप्रसिद्धः तेष्वित्यर्थः एतदु

वेदाध्ययनार्थकीर्त्यते तस्मात्तत्रापिमूर्खत्वंघटते तथाचयाज्ञवल्क्यः उपनीयगुरुःशिष्यंमहाव्याहृतिपूर्वकम् वेदमध्यापयेदेनशौचाचारांश्चशी
क्षयेत् प्रातिवेदमब्रह्मचर्यंद्वादशाब्दानिपञ्चवा ग्रहणांतिकमित्येकेकेशांतेषोडशेति यज्ञानांतपसांचैवशुभानांचैवकर्मणाम् वेदएवद्विजातीनां
निःश्रेयसकरःपरः तथाकात्यायनगृह्यसूत्रे वेदसमाप्यन्तायाब्रह्मचर्यंवाद्वादशत्वारिंशकं द्वादशकेप्येकेगुरुणानुज्ञातइत्यादि ॥ ७ ॥ अथचौलं
सनिर्णयंवृत्तेनेकेनाह चौलमितिकार्षं वर्णैरिति अग्रिमश्लोकेनान्वयः चूडाकरणं माघादिपंचसुमासेषु अमघुपुचेत्ररहितेपुगदितमुक्तम् तथाचो

चौलमाघादिपचस्वमधुयुगदितद्वित्रिपक्षोन्मितेऽब्देस्वाचाराद्वासगर्भायदिभवतिजनन्यत्रनोकार्यमेतत् ॥

कंनारदेन माघादिपंचकेचौलंहित्वासीणविधुमधुमिति द्विमिपंचोन्मितेब्दे द्वितीयेतृतीयेपंचमेवर्षेस्वाचाराद्वा स्वकुलाचारतोवा उक्तंचकात्या
यनगृह्ये सांवत्सरिकस्यचूडाकरणंतृतीयेवाप्रतिहतेषोडशवर्षस्यकेशांतोयथामंगलंवासर्वेषामिति सांवत्सरिकस्यअतिक्रांताब्दस्येतिहरिहर
मिश्रैर्व्याख्यानकृतम् तथाचसद्गुरुशिष्य आचेऽब्देकुर्वंतेकेचित्पंचमेब्देद्वितीयेके उपनीत्यासहैवेतिविकल्प कुलधर्मतइति सगर्भायदिभवतिज
नन्यत्रनोकार्यमेतत् अपउक्तवर्षेपुद्विमिपंचाब्देकेपुजननीकुमारस्यमातापतिसगर्भाभवतिस्यात्तदा एतच्चौलनोकार्यम् पंचम व्यादूर्ध्वगर्भि
ण्यांतस्यामपिकार्यमित्यर्थसिद्धम् ॥ अत्रनारदः सूनोर्मातरिगर्भिण्यांचूडाकर्मनकारयेत् पंचाब्दात्प्रागथोर्ध्वंतुगर्भिण्यामपिकारयेत् उपनयने

नसहक्रियमाणेनदोषइत्याह साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्यादिति यत्रउपनीत्यासाकंउपनयनेनसहक्रियते तदाइहा स्मिन्चौले अयमुक्तोनिरोधश्चैत्रमासमात्रगर्भलक्षणोनत्येवस्यात् तदुक्ततेनैव सहोपनीत्याकुर्याच्चेत्तदादोषोनाविद्यतइति अंवार्तवेनिषेधमा ह जह्यादवार्तवेऽदोव्रतमुपयमनचाविशुद्धेःशुभार्थीइति अवार्तवेमात्रजसि अदः अनतरोक्त चौलमित्यर्थः व्रतंमौंजी उपयमनविवाहःआ विशुद्धेःशुद्धिपर्यंत शुभार्थीनरःएतत्रयंजह्यातनकुर्यादित्यर्थः तथाचमनुस्मृतौ उद्वाहव्रतचूडासुमातायदिरजस्वला तदानमगलकार्यशुध्दौ

साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्याज्जह्यादंवार्तवेदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थी ॥ ८ ॥
कार्यंवर्णैरिनारार्किशनिषुनिखिलैर्ज्ञत्रयेशुक्रसोमेद्यंत्यद्यादित्यशाक्रेंदुभिरिनहरितस्त्रित्रिभैश्चौकर्म ॥

कार्यंशुभेच्छुभिः अन्यमुहूर्तालाभेकारिकानिबधेशांतिकमुक्तम् अलाभेसुमुर्त्तस्यरजोदोषेतुसंस्थिते श्रियंसंपूज्यतत्कुर्याद्वृत्रहत्याभयंकरी हैमींमाषामितापद्माश्रसूक्तायाधेनार्चयेत् प्रत्यूचपायसहुत्वाभिषिच्यशुभमाचरेत् सूतिकोदक्ययोःशुद्धौगादद्याद्वेमपूर्वकम् प्राप्तेकर्माणिशु द्धि.स्यादितरस्मिन्नशुद्ध्यतीति उदकीरजस्वला ॥ ८ ॥ अथवर्णविशेषेणवारविशेषतथानक्षत्राणिलग्नबलंचवदैकेनाह कार्यमिति वर्णै ब्राह्मणादिभि.यथाक्रमेण इनारार्किशनिषुचौलकर्मकार्यमित्यन्वयः इनःसूर्यः आरोभौमः आर्किःशनिः शनिःप्रसिद्धः तेष्वित्यर्थः एतदु

कंमवाते विप्रेणाविवारे क्षत्रियेणभौमवारे वैश्येनशनिवारे शूद्रेणापिशनिवारे चौलंकर्तव्यमित्यर्थ शूद्रस्यद्वादशसंस्काराउक्ताः वेदो
क्तोपनयनमज्ञानाग्नीमहाव्रतम् विनाद्वादशशूद्राणांसंस्कारानामभंभवतइति निखिलैरिति निखिलैश्चतुर्भिर्वर्णैरविशेषेण क्षत्रियेषुचयये शु
क्लपक्षगतसोमवारेकार्यम् कृष्णपक्षसोमवारोविनिंदितः क्षीणत्वाद् अमनास्त अपर्वारिक्तातिथिपुशुक्रेज्यइंदुवासरइति बृहस्पति सोम
वार.सितेपक्षेकृष्णपक्षेतिगर्हितः बुधवार शुभ प्रोक्तःपापग्रहयुतेबुधे पापग्रहाणांवारादौविप्राणांशुभदोरविः क्षत्रियाणांसमासूनुर्विट्शूद्राणांश

पूनेर्कारार्किशुक्रागतकविनिखिलामृत्युगामृत्युदा स्युर्व्यङ्गा संतोंत्यइष्टास्त्यजगुहशशिनोरात्रिसध्येचरिक्ता ९

नि.शुभइति के इथंस्पष्टयाविस्पशार्केंदुभिः अस्पाद्वेतिहथंस्पष्टेरवेस्पाधिन्यो इषाविस्पं पुनर्वसुपुष्यो शाकंज्येष्ठा इंदुर्मृगः तैःपुन के अनहरित
त्रिभिः इनोहस्तः हरिःश्रवण.ताभ्यांभिन्नैः हस्ताधिभिः श्रवणाधिभिरित्यर्थ यथाचनारदःवसादित्यौज्यचंद्रैत्रयूपभानिशुभान्यपत चौलक
र्मणिहस्तसर्पाचीणिभीणिचविष्णुभादिति पूनेर्कारार्किशुक्राः अथचौलेमृत्युदा स्युःपूनेसप्तमेअर्कारार्किशुक्राः अर्क सूर्यःआरोभौम अर्कस्पा
पत्यमार्कःशनि शुक्रःप्रसिद्ध एतेचमासोमृत्युदाइति चतुर्णांसमानफलमुक्तं वसिष्ठेनाविशेषफलमुक्तम् आमिश्रेभास्करेसोरेमृत्युःस्याद्भूमि
जेतथा शुक्रेसौम्येनाशःस्यान्मंदमाम्यंशनैश्चरइति अत्रचतुर्णामपिसामान्येनमृत्युफलमुक्तम् तदारिष्टाभ्मरणंवरमितिन्यायेननदोष

गतकविनिखिलामृत्युगामृत्युदाःस्युः गतःकविःशुक्रःयेभ्यस्तेगतकवयःतैचतेनिखिलाश्चशुक्ररहिताःसर्वेमृत्युगाःअष्टमगामृत्युदाःस्युः अत्रबृहस्पतिः अष्टमस्थानगाःसर्वेनेष्टाःशुक्रविवर्जिताः शुक्रस्तुनिधनेक्षौरेसर्वसंपत्प्रदःशिशोरिति व्यब्जाःसंतोत्यइष्टाः विगतःअब्जः चद्रोयेभ्यस्ते व्यब्जाः एवविधाः संतोसद्रहाः चंद्ररहिताःसद्रहा अत्येहादशे इष्टाःशोभनाःस्युः तथाचनारदः चौलान्नप्राशनेशस्ताःसौम्यारंभव्ययोपगा इति अन्यच्च ननैधनेभेशीतांशौषष्ठाष्टांत्यविवर्जितइति तस्यैववचनं अन्यच्छ्रमबलपूर्ववत् त्यजगुहशशिनौरात्रिसंध्येचरिक्ताः गुहःषष्ठी शशी

भुक्ताभ्यक्तोपवासश्वरजनयुवतिःप्राग्वयस्काश्चयोगीयात्रायुद्धोन्मुखायेकृतदिनविधयोस्त्यंबकास्तेनमुंड्याः॥सीमंतोर्ध्वंनपत्युर्नखकचलवनंदूरदेशप्रयाणंवृक्षच्छेदःसमुद्राप्लुतिमृतहरणेस्याद्दतेवश्यकार्यात् १०

पौर्णिमा स्पष्टमन्यत् क्रूरवारंनिशारिक्तांषष्ठींसंध्यांचजन्मभम् सद्भिर्विवर्जयेदेतन्नारदस्यवचोयथेति ॥ ९ ॥ अथप्रसंगात् क्षौरनिर्णयंसार्द्धवृत्तेनाह भुक्तइति भुक्तःकृतभोजनः अभ्यक्तःकृताभ्यंगः उपवासीप्रसिद्धः ईश्वरजनोराजसेवकः समर्थोवा युवतिःस्त्रीसौभाग्यवती प्राग्वयस्काः प्रथमवयस्काः पंचाशद्वर्षपर्यंतंपूर्ववयः योगीराजयोगीगीतादौप्रसिद्धः यात्रायुद्धोन्मुखाः यात्राप्रयाणंयुद्धंप्रसिद्धंतौप्रतियेउन्मुखाःप्रचलिताः यात्रोन्मुखायुद्धोन्मुखाश्चेत्यर्थः कृतःदिनविधिःआन्हिकंयैस्तेकृतदिनविधयः अस्त्यबकोजीवत्पितृकः तेनमुंड्याः मुंडनार्हानभवति अव

श्यकायाश्चते इत्युत्तरार्द्धोक्तमप्यनुसंधेयम् यत्रावश्यमुंडनकारणंभवति तत्रावश्यंमुंड्याः अपसौरनिषेधप्रसंगाद्दुर्विणीपतेर्निषिद्धं सापवादमाह सीमंतोन्नयनादूर्ध्वं सीमंतोन्नयनादूर्ध्वं पत्युःछत्रसीमंतसंस्कारापाःपत्युःमर्तुरवश्यकार्याद्धेतोरनवकचवलवनादिकनस्यात् नखकचवलव नावकशच्छेदनं अम्यत्सुगमं अवश्यकार्याद्धेतनस्यादित्यनेनआवश्यकेनदोषइत्यर्थोसिद्धम् यथापितृमरणेक्षौरादिदेशाविप्रवेदेशांतरगमनइ त्यादिविचारणयाआवश्यकेनदोषइत्यर्थः छतान्याधानस्यमुंडनपक्षांगीकारेमुंडनमावश्यकं मासिमास्युपासनीकस्यपक्षेपक्षेऽग्रहोषिणइति

क्षौरचौलोक्तभादौगदितमथरविक्षेत्रगंगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशेद्विजनृपकथनेसर्वदाक्षौरमिष्टं ॥ १ ॥ अथोक्त

म्यो येषांक्षौरार्पनक्षत्रादिकमाह क्षौरमिति चौलोक्तमादौक्षौरंगदितंप्रोक्तं चौलार्थमुक्तमौलोक्तःसचासौमादिश्चतस्मिन्यक्षत्रतिथ्यादिकाले क्षौरंगदितंप्रोक्तं अथक्षौरनिमित्तान्याह रविक्षेत्रगंगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशइत्यादि रविक्षेत्रंमास्करक्षेत्रं गंगाप्रसिद्धा अध्वरोयागा अ ग्न्याधानमग्निहोत्रंतस्मिन्पित्रोर्विनाशोमरणंतस्मिन् द्विजनृपकथनेब्राह्मणाज्ञायांराजाज्ञायांचसत्यांसर्वदाक्षौरमिष्टंस्यात् क्षौरेनक्षत्रादिनिय मोनास्तीत्यर्थः तदुक्तरत्नमालायाम् मुक्ताभ्यक्तनिरासनेरित्यादि रत्नमालायाम् आज्ञयानरपतेर्द्विजन्मनामित्यादि बृहस्पतिः राजकार्येनियुक्ता नांनराणांभूपसेविनां श्मश्रुलोमनखत्वेनास्तिकालविशोधनम् ज्योतिर्निबंधे राजपोगिपुरश्रीचमातापित्रोश्चजीविनोः मुंडनंसर्ववीर्येपुनकुर्या

दुर्विणीपतिःस्मृत्यतरे सिंधुस्नानंद्रुमच्छेदवपनंप्रेतवाहनं विदेशगमनचैवनकुर्याद्दुर्विणीपतिः क्षौरनैमित्तिककुर्यान्निषेधेसत्यपिध्रुवपित्रोःप्रेतवि
धानचनदोषस्तत्रविद्यते गगार्यांभास्करक्षेत्रेमातापित्रोर्मृतेहनि आधानेसोमपानेचषट्सुक्षौरंविधीयते अंतर्वत्न्यांतुजायायांतीर्थेक्षौरंनकारये
त् प्रेतवाहादिकनैवसीमतोन्नयनादनु पचाशद्वायनात्पूर्वंक्षौरनैमित्तिकंविना नकुर्यात्ततऊर्ध्वंतुस्वेच्छेयावपनंचरेदिति अथाक्षरारभटतार्द्धेनाह
मित्रन्यर्केति मित्रादिभिर्नक्षत्रैःजन्मतःपचमेवर्षे व्रतात्व्रतबधात् प्राक्प्रथमं विद्यारंभोक्तकालेवक्ष्यमाणलक्षणेअक्षरविधिःशुभः स्यादि

मित्रन्यर्कादितींद्रांतिमहरितुरगैःपंचमेऽब्देव्रतात्प्राक्विद्यारंभोक्तकालेऽक्षरविधिरघटेसौम्यसंज्ञेऽयनेऽर्के ॥ ११ ॥

त्यध्याहारः कस्मिन्सति सौम्यसंज्ञेअयनेअर्केसति कथंभूतेसौम्यसंज्ञेअयने अघटे नाविद्यतेघटोयास्मिन्तथातस्मिन् कुभराहितउत्त
रायणेइत्यर्थः ब्रह्मतुल्ये अयनलक्षण कर्किमृगादिषट्केतेचायनेदाक्षिणसौम्यायनेस्तइति मित्रमनुराधा न्यर्कंहस्तत्रय आदितिःपुनर्वसुः इं
द्रोज्येष्ठा अतिमरेवती हरिःश्रवणः तुरगोऽश्विनी शेषप्रथममेवव्याख्यातम् व्रतात्प्रागित्यनेनव्रतबधादुपरिनिषेधोर्थसिद्धःपंचमेवर्षेपठनरुच्या
व्रतबधोग्रेवक्ष्यति तथाचोक्तबृहस्पतिना द्वितीयजन्मतःपूर्वमारभेताक्षरानसुधीरिति नृसिंहः अक्षरस्वीकृतिःप्रोक्ताप्राप्तेपंचमहायने उ
त्तरायणगेसूर्येकुभमासविवर्जयेदिति ॥ ११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

स्यकापाद्ये इत्युत्तरार्द्धोक्तमत्रानुसंधेयम् यत्राषश्यमुण्डनकारणमस्ति तत्राषश्यंमुण्ड्याः अथक्षौरनिषेधप्रसंगाद्दुर्भिक्षणीपतेर्निषिद्धं सापवादमाह सीमंतोन्नयनमिति सीमंतोन्नयनाद्ध्वं सीमंतोन्नयनाद्ध्वं पत्यु कृतसीमंतसंस्कारापा पत्युःमर्तुरवश्यकार्याद्यत्तेनखकचलवनादिकनस्यात् नखकचलव ननखकेशच्छेदनं अन्यत्सुगम अवश्यकार्यादतनस्यादित्यनेनआवश्यकेनदोषइत्यर्थोसिद्धम् यत्रापितुमरणेक्षौरादिदेशान्तरगमनइ त्यादिविचारणयाआवश्यकेनदोषइत्यर्थः कृताग्न्याधानस्यमुंडनपक्षांगीकारेमुंडनमावश्यक मासिमास्युपासनीकस्यपक्षेपक्षेऽग्रहोभिणइति

क्षौरचौलोक्तभादौगदितनथरविक्षेत्रगगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशोद्विजनृपकथनेसर्वदाक्षौरमिष्टं ॥ १ ॥ अथोक्ते

ग्योन्येषांक्षौरार्थनक्षत्रादिकमाह क्षौरमिति चौलोक्तभादौक्षौरंगदितंप्रोक्त चौलार्थमुक्तंचौलोक्त सचासौभादिश्चतस्मिंश्चक्षत्रमितिव्याप्तिकाले क्षौरंगदितंप्रोक्तं अथक्षौरानेमित्तान्याह रविक्षेत्रगगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशइत्यादि रविक्षेत्रंमास्करक्षेत्रं गंगाप्रसिद्धा अध्वरोयागा अ ग्न्याधानमग्निहोत्रंतस्मिन्पित्रोर्विनाशोमरणंतस्मिन् द्विजनृपकथनेब्राह्मणाज्ञायांराजाज्ञायांचसत्यांसर्वदाक्षौरमिष्टंस्यात् क्षौरेनक्षत्रादिनिय मोनास्तीत्यर्थः तदुक्तंवचशते मुक्ताग्न्यक्तनिरासनैरित्यादि रत्नमालायाम् आज्ञापनरुपतेर्द्विजन्मनामित्यादि बृहस्पतिः राजकार्येनियुक्ता नांनराणांभूपसेविनां श्मश्रुलोमनखच्छेदनास्तिकालविशोधनम् ज्योतिर्निबंधे राजयोगिपुरंध्रीचमातापित्रोश्चजीविनोः मुंडनंसर्वतीर्थेपुनकुर्या

द्वुर्विणीपतिःस्मृत्यतरे सिंधुस्नानंद्रुमच्छेदवपनप्रेतवाहन विदेशगमनचैवनकुर्याद्वुर्विणीपतिः क्षौरनैमित्तिककुर्यानिषेधेसत्यपिध्रुवंपित्रोःप्रेतवि
धानचनदोषस्तत्रविद्यते गगार्याभास्करक्षेत्रेमातापित्रोर्मृतेहनि आधानेसोमपानेचषट्सुक्षौरंविधीयते अंतर्वत्न्यांतुजायायांतीर्थेक्षौरंनकारये
त् प्रेतवाहादिकंनैवसीमंतोन्नयनादनु पचाशद्वायनात्पूर्वंक्षौरनैमित्तिकंविना नकुर्यात्ततऊर्ध्वंतुस्वेच्छेयावपनंचरेदिति अथाक्षरारभदृताद्धेनाह
मित्रज्यर्केति मित्रादिभिर्नक्षत्रैःजन्मतःपचमेवर्षे व्रतात्व्रतबंधात् प्राक्प्रथम विद्यारभोक्तकालेवक्ष्यमाणलक्षणेअक्षरविधिःशुभः स्यादि

मित्रज्यर्कादितींद्रांतिमहरितुरगैःपंचमेऽब्देव्रतात्प्राक्विद्यारंभोक्तकालेऽक्षरविधिरघटेसौम्यसंज्ञेऽयनेऽर्के ॥ ११ ॥

त्यध्याहारः कस्मिन्सति सौम्यसंज्ञेअयनेअर्केसति कथंभूतेसौम्यसंज्ञेअयने अघटे नाविद्यतेघटोयस्मिन्तथातस्मिन् कुभराहितउत्त
रायणेइत्यर्थः ब्रह्मतुल्ये अयनलक्षण कार्किमृगादिषट्केतेचायनेदाक्षिणसौम्यायनेस्तइति मित्रमनुराधा ज्यर्कहस्तत्रय आदितिःपुनर्वसुः इ
द्रोज्येष्ठा अतिमंत्रेवती हरिःश्रवणः तुरगोऽश्विनी शेषप्रथममेवव्याख्यातम् व्रतात्प्रागित्यनेनव्रतबधादुपरिनिषेधोर्थसिद्धःपचमेवर्षेपठनरुच्या
व्रतबधोग्रेवक्ष्यति तथाचोक्तबृहस्पतिना द्वितीयजन्मतःपूर्वमारभेताक्षरानसुधीरिति नृसिंहः अक्षरस्वीकृतिःप्रोक्ताप्राप्तेपंचमहायने उ
त्तरायणगेसूर्येकुभमासंविवर्जयेदिति ॥ ११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

अपवादप्रसवविशांमुख्यंगोणचव्रतबंधकालंवक्तेनाह विप्रादेरिति गर्भतः गर्भाधानाज्जन्मतोवा अष्टशिवरविमितेअब्देविप्रादेर्व्रतंस्यात् विप्र
स्याष्टमे क्षत्रियस्यैकादशेवर्षेस्यात् वैश्यस्यरविमितेद्वादशेवर्षेस्यात् अथस्वरसवर्षेजीवेगुरौअनिष्टेअशुभेसत्यपिव्रतंकार्यम् क अ
निमिपरविमधौ अनिमिषेराविःअनिमिषराविः अनिमिषरविमधु तस्मिन्मीनस्थेरवौसति वैश्येव्रतंकर्तव्यमित्यर्थः
अब्दस्यदार्ढ्यात् वर्षबलात् तदुक्तंसंग्रहे शुद्धिर्नविपतेपस्यवर्षेप्राप्तेऽष्टमेपदि वैश्येमीनगतेभानौतस्योपनयनंशुभम् अन्यमादशुगेसिंहेनीचेवाश

विप्रादेर्गर्भतोऽब्देऽष्टशिवरविमितेजन्मतोवाव्रतस्यादत्रानिष्टेपिर्जावेऽनिमिषरविमधौकार्यमब्दस्यदार्ढ्यात् ॥
स्वाब्दादूर्ध्वंक्रमादाद्विगुणितशरदोनिंद्यमब्दक्रमेणपंचाष्टकाब्दतोवाप्रपठनरुचितःशस्तमेपांतदाहु ॥ १२ ॥

पुभेगुरौ मौजीबंधःशुभःप्रोक्तश्चेमीनगतेरवौ अशुभेऽब्देग्रहाःसर्वेशुभगोचरगाअपि शांतिभावाच्छुभनेवयाःअब्दःकालःमासुषविति अथगौण
कालफलमाह स्वाब्दादूर्ध्वंक्रमादिति स्वाब्दात्स्ववर्षादूर्ध्वंक्रमात् आद्विगुणितशरदः द्विगुणिताश्चासौशराश्चाद्विगुणितशरदर्पतोमपोदीरुत्ये
ति तथातस्याःअब्दक्रमेणनिंद्यं तद्यथा ब्राह्मणस्याष्टमवर्षमुख्यं सद्विगुणितंशोडशअष्टवर्षात्षोडशवर्षपर्यंतंब्राह्मणस्य एकादशवर्षाद्द्वाविंश
वर्षपर्यंतंक्षत्रियस्य द्वादशवर्षाच्चतुर्विंशतिवर्षपर्यंतंवैश्यस्य अब्दक्रमेणोत्तरोत्तरंनिंद्यं अर्वादतऊर्ध्वंअनधिकारिणोभवंति तदुक्तंसंग्रहे नृपा

१६ कृति २२ जिना २४ ब्दातंनातिकालस्ततःपरम् पातित्यंस्यादप्रजादेर्व्रात्यस्तोमोविशोधनमिति तथाचकात्यायनगृह्ये आषोडशाद्ब्रा
ह्मणस्याननीतःकालआद्द्वाविंशात्क्षात्रियस्य चतुर्विंशाद्वैश्यस्यातऊर्ध्वंपतितसावित्रीकाभवति नैनानुपनयेयुर्नाध्यापयेयुर्नयाजयेयुर्नचै
भिर्व्यवहरेयुः कालातिक्रमेनियतवत् त्रिपुरुषपतितसावित्रीकाणामपत्यसस्कारोनाध्यापनंतेषासंस्कारेप्सुर्व्रात्यस्तोमेनेष्ट्वाकाममधीयीरन्व्य
वहार्याभवंतीतिवचनादिति अथस्वाब्दात्प्रागपिअध्ययनौत्सुक्यादुपनयनकालमाह पंचाष्टांकाब्दतोवेति पंचमाष्टमनवमवर्षेभ्यःसका

राशेःषट्त्र्याद्यखस्थोगुरुरिहशुभदःपूजयास्यात्तयापिप्रांत्योंऽबुस्थोऽष्टमोनोयदिनिजगृहगस्तुंगगोत्रापिशस्तः ॥

शादेषांत्रिनक्षत्रविशांक्रमेणप्रपठनरुचितः वेदादिपठनरुच्यातद्रूतंशस्तमाहुर्मुनयः उक्तंचसंग्रहे ब्रह्मवर्चसमूर्जश्चविद्यायुःश्रीर्यशःसुखम् विप्रादे
रुपनीतस्यपंचाष्टाकाब्दतःफलम् ॥ १२ ॥ अथात्रगुरुबलाबलंदृष्ट्वैकेनाह राशेरिति राशेःजन्मराशेः सकाशात षट्त्र्याद्यखस्थोगुरुःइहास्मि
न्व्रतबंधेपूजयाशुभदःस्यात् षट्षष्ठं त्रितृतीयं आद्यंजन्मराशिः खदशमं एषुतिष्ठतीतितथा तयापिपूजयापि प्रांत्योद्वादशः अंबुचतुर्थः अष्टमः
नशुभदःस्यात् पूजयापिअशुभदःस्यादित्यर्थः सयदिनिजगृहगः स्वगृहगः धनुर्मीनगइत्यर्थः तुंगगोवायदिभवतितदाइहदुष्टस्थानेषुवर्तमा
नःशस्तःस्यात् अस्यतुंगंकर्कटः तदुक्तंबृहज्जातके अजवृषभमृगागनाकुलीरालिघटवणिजौचादिवाकरादितुंगाः दश १० शिखि १ म

नुयुक् २८ तिथी १५ द्वियांशे २ त्रिनवक २७ विंशतितमि २ भवेत्तनीचाद्गति अर्थादुक्तस्थानेभ्योन्यस्थानगःशुभद स्यात् एवकन्य र्संतःस्यात् कन्यर्क्षात कन्याराशेःसकाशात् एतमुक्तवत् शुभाशुभ स्यात् अतितरगुणिनोवरस्यलब्धये अतिकालेयाअनिष्टोपिगुरुर्द्वा दशचतुर्थाष्टमःद्विरर्च्यं षट्स्थापनस्यस्यशास्त्रेषापूजोक्तात्तत्प्रमाणतोद्विरर्च्यः तेनद्विगुणार्चनेनशोभन स्यात् एवंसामान्येनोक्काअष्टमस्य विशेषमाह अष्टमभवनगत त्रिरर्च्यः तेनशोभन स्यात् अमृहस्पतिः स्वपापकुलीरस्थोजीवोप्यशुभगोचर अतिशोभनवांदपाद्विवाहो

एवंकन्यसन स्यादतितरगुणिनोलब्ध्यपेक्षातिकालेऽनिष्टोपीहद्विरर्च्योष्टमभवनगत शोभन स्याच्चिरर्च्य ॥१३॥
द्वित्र्यायागांकसस्थोव्ययजलनिधनत्र्यङ्गगैश्चेन्नविद्वःशस्तोनिष्टोपिवामशुभदहखचरैर्वेधितोनोष्टमस्य ॥

पनपादिषु व्रतेजन्मभिस्तारिस्थोजीवोपीष्टोर्चनात्सरुत् शुभोतिकालेतुर्याष्टव्ययस्थोद्विगुणार्चनात् उद्वाहतले कन्यर्क्षाद्विसुतधुनापनवमे श्रेष्ठोपुरुषाण्यपापूज्योष्टांस्पसुखेतिकालदहशुभाद्विरर्च्य-शुभ रिःफांवित्रिनवाष्टगैर्यदिग्रहैःश्रेष्ठोपिविद्वोशुभन्वामाद्विद्धदहेष्टदोननिधनेषेव त्रिरर्च्य-शुभदति ॥ १२ ॥ अथमुरोर्वामवेधमाह द्वीत्रिति द्वीन्द्वायागांकसस्थोगुरुस्तदाशुभःस्यात् तदाकदापीष्टव्ययजलनिधनत्र्यङ्गगैः स्वचरैर्नोद्विद्धःस्यात् द्विर्हतीयं द्वयुपचयम् आयपकादश अगा सप्तमं अंक नवमं पतदर्क्षस्थोगुरुः व्ययद्वादश जलंचतुर्थ निधनंअष्टमं

तृतीयं अभ्रदशमं एतत्सस्थैः खचरैः यदिनोविद्धोभवति तदाशुभःस्यात् । २।५।१ १।७।१।१ २।४।८।३।१ ०।वेधितश्चेदशुभइत्यर्थः अनिष्टे पिव्ययजलनिधनव्यभ्रगोपिवामविद्धः सन्द्विष्वायागांकसंस्थैः खचरैर्वेधितः सन्नित्यर्थःइह अस्मिन्व्रतबधेविवाहेवाशुभः नोष्टमस्थः अष्टमस्थो वेधितोनशुभदःस्यादित्यर्थः सोतिकालादौत्रिगुणार्चनेनैवशुभःस्यात् तथाचबृहस्पतिः ॥ रजस्वलायदाकन्यागुरुशुद्धिनचिंतयेत् ॥ अष्टमेपिप्र कर्तव्योविवाहस्त्रिगुणार्चनात् ॥ अथोपनयनेमासादिकमाह शुक्लइति शुक्लेशुक्लपक्षेमाघादिपचमासेषु ज्येष्ठात्येषु इनशुभदिवसे इनःसूर्यःशुभाःव

शुक्लेमाघादिपंचस्विनशुभदिवसेप्राग्दलेन्होव्रतंसत्यत्कानध्यायरिक्कातिथिमुनिमदनांश्चंद्रभागंप्रदोषम् ॥ १४ ॥
शस्तोद्वीशाग्निशाक्रांतकपितृरहितैःसर्वभैर्मौंजिबंधोवेदेशेज्ञेबलाढ्येगुरुसितकुजवित्संज्ञकावेदपाःस्युः ॥

र्धमानेंदुगुरुबुधशुक्राःएषांदिवसे तस्मिन् अन्हःप्राग्दले दिवसस्यपूर्वार्द्धे व्रतमुपनयनंसत्शुभंस्यात् किंकृत्वा अनध्यायरिक्कातिथिमुनिमदनान् चद्रभागप्रदोषत्यत्का अनध्यायःवक्ष्यमाणाः रिक्कातिथयश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्य मुनिःसप्तमी मदनस्त्रयोदशी एतान् चंद्रभागःकर्कांशःपापां शादिकपुरैवनिषेधितम् प्रदोषोऽनध्यायप्रकरणोक्तःतंत्यत्का ॥ १४॥ अथव्रतबंधेनक्षत्राण्याह स्पष्टंउक्तंच ॥ मघाचभरणीज्येष्ठाविशाखाचैवकृ त्तिका ॥ नक्षत्रपचकंप्राज्ञैर्नग्राह्यंव्रतबंधने ॥ वेदेशेवेदपतौज्ञेबुधेबलाढ्येसति स्थानादिनाबलसमन्वितेसति तेकेवेदेशाइत्यपेक्षायामाह गुरुसितकुज

वित्सहकाःक्रमात्वेदपावेदाधिपतयःस्युः गुरुऋग्वेदस्यशुक्रोयजुर्वेदस्यकुजःसामवेदस्यबितत्पुत्रोऽथर्वणवेदस्यपतिरित्यर्थः लग्नगोचरबल
माह स्वर्क्षोच्चांशेषुसौम्याइति सौम्या स्वोच्चस्वभागांशेवर्तमानाः श्रुतिपतिरपिवेदपतिरपि स्वोच्चस्वभांशेवर्तमानश्चेत्पदिकेंद्रकोणेस्थिताःस्यु
स्तदावर्णीब्रह्मचारीवेदार्थवेत्तास्यात् नकेवलवेदार्थवेत्तास्यात् अपितु पशुगृहधनवान्स्यात् अथकेंद्रकोणेशनौमदेसतिअत्यसेवीअत्यजसे
वकःस्यात् तस्मात्केंद्रकोणेशानिर्नभवितव्यः उक्तंचसंग्रहे ॥ केंद्रस्थितैरिनाथैर्नृपसेवीधिट्किपोश्वरश्चिश्च ॥ वेदाभ्यासीयज्वाऋक्तुकर्ताहीनसेव

स्वर्क्षोच्चांशेषुसौम्या श्रुतिपतिरपिचेत्केंद्रकोणस्थिता स्युर्वर्णीवेदार्थवेत्तापशुगृधनवानत्रमंदेत्यसेवी
॥१५॥ चंद्रक्रूराविलग्नेशाशिसिततनुपा पष्ठगेहेसितोत्येसर्वेरंध्रेवटुस्ना.कचतनुगइन श्रेष्ठउर्ध्वेंदुरेके ॥

कोमवतीति ॥१५॥ अथलग्नमगानाह चंद्रइति चंद्रःक्रूराःक्रूरग्रहाःविलग्नेतनौ शशीचंद्रःसितःशुक्रःतनुपोलग्नप पष्ठगेहे
सितःशुक्रः अंत्येद्वादशस्थाने शेषंसुगमम् सर्वेरंध्रे अष्टमस्थानेपकेग्रत्येकं वटुस्नाःबटुमारकामवति किंच कचित् अन्यलग्नाभावेतनुगःलग्नग इन
रवि श्रेष्ठ उक्तंचमौजीपटले ॥ शुभदोबलवान्मानुर्लग्नगोवशमस्तया ॥ सर्वशास्त्राधिपोपस्मात्सर्वेषांव्रतबंधने॥ सर्वशास्त्राधिपोमानु केचिद्चुर्म
नुषः ॥ तस्माद्रत्यंतराभावेलग्नस्थोर्कःप्रशस्यते ॥ उर्ध्वेंदुरेकइति एकेमनुषः उर्ध्वेंदु उच्चस्थश्चंद्रःतनुगश्चश्रेष्ठइतिवदंति तद्ह्याक्यं ॥ चंद्रोदयेमिश्रास्तः

स्यात्क्षयरोगीसितेतरे ॥ सितेपक्षेभवेद्यज्वास्वभेतुगेविशेषतइति अस्यार्थःसितेतरेकृष्णपक्षे चंद्रोदयेचंद्रयुक्तलग्नेसति व्रतीअभिशस्तःस्यात् क्ष
यरोगीचस्यात् अभिशस्तोनाममिथ्याभिशस्तःमिथ्याभिशसी अनेनेदंपातकंकृतमितियल्लोकामिथ्यावदंतिसोऽभिशस्तःक्षयरोगीस्यादिति
कृष्णपक्षेलग्नस्थचद्रफलमुक्त सितपक्षेभवेद्यज्वेतिवाक्यंस्पष्टम् अथश्लोकःपुनःसंस्कारविषयइवभाति यतःकृष्णपक्षेव्रतबंधेचंद्रस्थफलमुक्तम्
तस्यदिवाअसभवात् पुनःसंस्कारार्हस्यतुकर्मलोपभयाद्रात्रावपिसंस्कारोविहितोनान्यस्य प्रथमव्रतबंधस्तुमवैंर्ग्रथकारैर्दिवैवपूर्वाण्हेविहि

विद्यांमौंज्युक्तकालेस्थिरचरहरिजत्र्युत्तरब्राह्महीनेमौंज्याऊर्ध्वंगणेशंगिरमपिविधिवत्पूजयित्वारभेत ॥ १६ ॥

तोनरात्रौ अतःकारणादिदंवचनंपुनःसंस्कारविषयंप्रतिभाति पुनःसंस्कारनिमित्तानिरासभागेहणादीनिधर्मशास्त्रप्रसिद्धानि तादृशंवाक्यंरत्न
मालायां ॥ त्रिषट्खगोर्कस्त्रिधनास्तकर्मगश्चंद्रस्त्रिषष्ठाःशनिराहुभौमाः ॥ सर्वेचलाभेद्वित्रिकोणकेंद्रगाःशुभाशुभाःस्युर्व्रतबंधकालइति अत्रतृतीय
स्थषष्ठस्यसूर्यस्यरात्रिगतलग्नेसंभवःनारदेनतु लग्नस्थचद्रोनिंदितएव तद्वाक्यमेव ॥ स्वोच्चसंस्थोपिशीताशुर्व्रतिनोयदिलग्नगः ॥ तंकरोतिशिशुंनिः
स्वसततंक्षयरोगिणमिति कन्यालग्नबलपूर्ववत् अथविद्यारंभदत्तार्द्धेनाह विद्यांमौंज्युक्तकालइति मौंज्याऊर्ध्वंमौंज्युक्तकालेविद्याप्रारभ्यते
मौंज्यर्थमुक्तःमौंज्युक्तः सचासौकालश्चतस्मिन्विद्यावेदंआरभेत् मौंज्याऊर्ध्वमित्यनेनमौंज्याःप्रागनधिकारःसूचितः किंकृत्वा गणेशंगिरम

पितरस्वतीमपिविधिवद्दिष्युक्तमार्गेणपूजयित्वा कर्थभूतेमौञ्युक्तकाले स्थिरचरद्वीजभ्युत्तरभाद्रपदीने स्थिरचरद्वीजे स्थिरलग्ने चरलग्ने तिसृणामुत्तराणांसमाहारउत्तरात्रयंतद्युक्तायांरोहिणी एभिर्द्वीनैरहिते मौञ्यर्थमेतानिगृह्यतानि विवाहारंभे अग्राह्याणीत्यर्थ आह्यंस्थिरेहृयंगलग्ने सुविषाणिमोक्षमाहविश्रवणात् ॥१६॥ अथकेशांतंमौञ्जीविमोक्षंचचत्तार्द्धेनाह केशांतमिति तदुक्तमनुना ॥ केशांत षोडशेवर्षेब्राह्मणस्यविधीयते

केशांतचौलवत्स्यान्नृपमितशरदीत्याहुरार्याव्रतोक्तकालेमौञ्जीविमोक्षंगुरुबलमनयोर्नावलोक्यंसुधीभि ॥ शूद्राणांमौञ्यभावात्तदुदितातिथिभेऽनस्तमौमेजशुक्रेव्यारेवारेलवेमास्युपयमविहितेच्छूरिकाबंधमाहु ॥ १७ ॥ इतिमुहूर्तमार्तंडेउपनयनसंस्कारप्रकरणम् ॥ ॥ ॥

राज्यन्यबंधोर्हांविंशवैश्यस्यद्वयधिकेततश्चतुर्विकेशांतकर्म नृपमितशरदि षोडशवर्षेचौलवत्स्यादित्यार्याआहुः सर्वचौलोक्तमत्रग्राह्यमित्यर्थःव्रतोक्तकालेमौञ्जीविमोक्षमाहु स्पष्टम् अनयोःकेशांतमौञ्जीविमोक्षयोःगुरुबलसुधीभिर्नावलोक्यम् अथशूद्राणांमौञ्यभावाच्छूरिकाबंधंतार्द्धेनाह शूद्राणांमौञ्यभावात्तदुदितातिथिभेमौञ्युक्तनक्षत्रे अनस्तमौमेऽष्टशुक्रेऽस्तगतेभौमगुरुशुक्रेऽव्यारेवारे आरोभौमः तद्रहितवारे लवेनवांशे यत्र कुचापिलग्नेभौमनवांशवर्जितलग्नार्थः उपयमविहितेमासि विवाहोक्तमासे विवाहोपयमौसमाविश्वमरः आरोभौमइत्यमर छूरिकाबंधंकटि

प्रदेशेच्छूरिकाबंधनमाहुः तथाचसग्रहे ॥ शूद्राणांराजपुत्राणांमौंज्यभावेऽस्त्रबंधनं॥मौंजीबंधोक्ततिथ्यादौकार्यमौमादिनंविना ॥ नारदः॥छूरिकाबंधनवक्ष्येनृपाणांप्राक्करग्रहात् ॥ विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेप्यनस्तगे ॥ जीवशुक्रेचभूपुत्रेचद्रतारावलान्विते ॥मौंजीबंधर्क्षतिथिपुकुजवर्जितवासरे तेषानवांशकेकर्तुरष्टमोदयवर्जिते ॥ शुद्धेष्टमेविधौलग्नषडष्टांत्यविवर्जिते ॥ धनत्रिकोणकेंद्रस्थैःशुभैस्त्रयायारिगैःपरैः ॥ छूरिकाबंधनकार्यमर्चयित्वासुरान्पितॄन् ॥ अर्चयेच्छूरिकांसम्यक्देवतानांचसन्निधौ ॥ ततःसुलग्नेवह्नीयात्कट्यांलक्षणसयुतां ॥ तस्यास्तुलक्षणवक्ष्येयदुक्तंत्रह्मणापुरा ॥

अथ विवाहप्र०॥ ॥ शुद्धांगोत्रकुलादिभिर्गुणयुतांकांतांवरश्चोद्वहेद्वर्णोवश्यभयोनिखेचरगणाःकूटंचनाडीक्रमात् ॥

सामितंच्छूरिकायामंविस्तारेणैवताडयेत् ॥ भाजितंगजसंख्यैश्चअंगुलान्परिकल्पयेत् ॥ शेषंचैवफलंवक्ष्येध्वजायेधनवान्भवेत् धूमायेमरणंसिंहे जयंश्वायेतिरोगिता ॥ धनलाभोवृषेत्यंतदुःखीभवतिगर्दभे ॥ गजायेत्यतसप्रीतिर्ध्वांक्षेवित्तविनाशनामिति सर्वत्रत्याज्यप्रकरणोक्तविलोक्यं अस्मिन्प्रकरणेकर्णवेधवत्तंविनासर्वाणिस्निग्धरावत्तानि इतिस्वोक्तमुहूर्तमार्तंडटीकायामार्तंडवल्लभायांगर्भाधानादिसस्कारप्रकरणं ॥ १७ ॥ अथ विवाहप्रकरणंविवक्षुस्तावत्घटितगुणविचारंद्वादशभिर्वृत्तैराह अतःपरंअत्रग्रंथेसर्वाणिशार्दूलविक्रीडितानि वरःगोत्रकुलादिभिःशुद्धांकांताकमनीयाकन्यांउद्वहेत् चकाराद्दरोपिएवंविधोभाव्यः गोत्रशुद्धिर्ग्रंथांतराज्ज्ञातव्या कुलमपिपचसप्तनिर्णयमपि एतद्ग्रंथांतराज्ज्ञात्वाअन्यद्त्रा

श्लोकेतु अथवर्णोत्तरंबलिनंघटितक्रममाह वर्णेति वर्ण १वर्ण २मं ३योनि ४गोचर ५गण ६कूट ७नाडी ८क्रमाद्वर्णोत्तरंबलिन स्युःअहीदू र्ध्व अष्टावशाधिकमुभैक्यंवर्णोत्तरंस्याच्छुभम् तत्रादौवर्णलक्षणमाह क्षपादमीनात्सकाशात् विप्रमुखा ब्राह्मणावर्णोः पुनर्गणनयाज्ञेयाः तथथा मीनोब्राह्मणः मेष क्षत्रियः वृषोवैश्यः मिथुनःशूद्रः पुनःकर्कोब्राह्मणःसिंहःक्षत्रियइत्यादि इहास्मिन्राशिमेलनेवर्णोत्तमोवरःशुभ स्यात् नान्यथेत्यर्थोसिद्धं ॥१॥ अथवश्यार्केनवक्षमाह नुःनराशेःमनुष्यराशेःजलजाजलचरामक्ष्याः तस्येवविहरयःसर्वेवश्या विगत हरिःसिंहोयेभ्य

वर्णाद्यावलिनोयद्योत्तरमहींदूर्ध्वंगणैक्यंशुभंवर्णाविप्रमुखाक्षपादिहचरोवर्णोत्तम स्याच्छुभः ॥ १॥
नुर्भक्ष्याजलजावश्याविहरयोवश्याविकौर्प्याहरेरस्यालिर्नशुभोनुरब्जहरयोनेष्टा स्युरन्यन्जनात् ॥

स्तेविहरय सिंहरहिता सर्वेवश्याहत्यर्थःहरे सिंहस्यविकौर्प्यावश्याः कौर्प्योशश्चिकःविगताःकौर्प्योयेभ्यस्तेविकौर्प्या ॥ सिंहस्यवृश्चिकरहि ता सर्वेराशयोवश्या अयानंतरोक्तस्यहरेः अलिर्वृश्चिकोनशुभ वैरीत्यर्थः नुर्मनुष्यराशे अब्जहरयःनेष्टाः स्युःअब्जाः जलजाःहरिः सिंहःएतेने ष्टाः मेलननकर्तव्यमित्यर्थः अन्यज्ज्ञानात् अन्यत्अस्यमक्षणादिक ज्ञानाद्ज्ञेयम् तथथा नुःपुरुषस्यगौर्वश्यामवति अथपरस्परंमित्रभद स्पते तस्मादनयोर्मेलनंशुभंस्यात् इदमवन्लेच्छजातीयवधूवरयोर्मेलनशुभम् म्लेच्छानांगौर्भवर्ण इत्येवंश्लोकप्रकारतोविचारणीयमित्यर्थः राशि

स्वरूपबृहज्जातकवशादवगंतव्यं बृहज्जातके ॥ मत्स्यौघटीनृमिथुनंसगदंसबीणंचापीनरोश्वजघनोमकरोमृगास्यः ॥ तौलीससस्यदहमाप्लवगा चकन्याशेषाःस्वनामसदृशाःखचराश्चसर्वे ॥ अथभयोनीद्दावपिवृत्तैकेनाह भेगण्येइति मिथःपरस्परवधूवरयोर्भेनक्षत्रे वधूनक्षत्राद्दरनक्षत्रंगण्यं वरनक्षत्रात्कन्यानक्ष गण्यंउभेअपिनवभिर्भाजितेकार्ये शेषण्यगशराः त्रिसप्तपंचभवंतितदानसत्स्यात् अथयोनिमाह अश्विभादिति अश्वि भात्सकाशात्भानांनक्षत्राणाअश्वादयोयोनयोभवति अश्वोअश्विन्याः इभोभरण्याः अविर्मेषःकृत्तिकायः अहिःसर्पोरोहिण्याः भोगीस

भेगण्येऽकृत्तेमिथस्त्र्यगशराःशेषंनसच्चाश्विभादश्वेभाव्यहिभोगिनःश्ववृषभुङ्मेषाखुभुग्द्व्यंदुराः ॥ २ ॥
गौःकालीपशुभुङ्महिशथपशुद्विट्द्वौमृगौश्वाकपिर्द्वौबभ्रूकापिसिंहवाजिहरिगोनागाःक्रमाद्योनयः ॥

र्पोमृगस्य श्वाश्वानःआर्द्रायाः वृकंउंदुरुंभुनक्तीतिवृकभुक्मार्जारःपुनर्वसोःमेषःप्रसिद्धःपुष्यस्य आखुभुक्मार्जारोआश्लेषायाःह्यंदुरौद्वौउंदुरौ मघापूर्वाफाल्गुन्योः ॥२॥ गौरुत्तराफाल्गुन्याः कालीमहिषीहस्तस्य पशुभुक्व्याघ्रः चित्रायाःमहिषीस्वात्याःपशुद्विट्व्याघ्रःविशाखायाःद्वौमृगौ अनुराधाज्येष्ठयोःश्वामूलस्यकपिर्वानरःपूर्वाषाढायाःद्वैबभ्रूउत्तराषाढाभिजितौ बभ्रूनकुलौ कपिर्वानरःश्रवणस्य सिंहोधनिष्ठायाःवाजीअश्वः शततारकायाःहरिःसिंहः पूर्वाभाद्रपदायाःगौः उत्तराभाद्रपदायाःनागोहस्तीरेवत्या.इतियोनिमभिधाययोनिवैरमाह सिंहश्वइभश्वासिंहेभंसिंहग

गजमहिषाश्वं आतुल्यनकंमार्जारोंदुरु श्वेणश्वानमृगो कीशाविषानरमेष गोव्याघ्र वभ्रुफणिनकुलसर्प इतिवैरं भीस्वरयो वभ्रुवरयोःप्रेष्येद्वेयो प्रेष्य सेवक ईश स्वामीएतयोश्चापजेत्वर्जयेत् ॥ ३ ॥ अथग्रहवैरावैरंविषमुस्तायव्राशिनाथानाह क्रियान्मेषाद्यानांराशीनांईशा मेशा एसेक्र मेगरयु मंमंगलोमेषस्य शुशुक्रःवृषमस्येत्यादिस्पष्टम् रवे सूर्यस्यईज्यकुजेंदवोमित्राणि इज्योगुरु कुजोभौम इंदुश्चंद्रःएतेरवेर्मित्राणिसुरुद

सिंहेभंमहिषाश्वमोतुखनकश्वेणंचकीशाविगोव्याघ्रवभ्रुफणीतिभीरुवरयो प्रेष्येशयोश्चत्यजेत् ॥ ३ ॥ भे शामंशुबुचरवृशुमगुशाःशोगु क्रियात्स्यूरवेर्मित्राणीज्यकुजेंदव शनिसितौशत्रूविधोर्नोरिपु ॥ मित्रेसूर्यबु धौकुजस्यविदरि सूर्येंदुजीवाहिताज्ञस्यार्कास्फुजितौहितौविधुररि सूरे सितज्ञावरी ॥ ४ ॥ मित्राण्यर्ककु जेंदवोयष्टगुजस्यारीरर्वींदूहितौमदज्ञौचशने कुजेंदुरवयोनेष्टा सितज्ञौहितौ ॥

स्यु शनेःसितौशत्रू ज्ञानि प्रसिद्धःसितःशुक्रःएतौशत्रूवैरिणौ अर्यावन्येउदासीनाः विधोर्नोरिपु विधोश्चंद्रस्यरिपुनास्ति सूर्यबुधौमित्रे अन्येसर्व उदासीनाः कुजस्यभौमस्यधित्वबुध अरिः सूर्येंदुजीवाःहिता मित्राणि अर्कोसमोज्ञस्यबुधस्य अर्कास्फुजितौरविशुक्रौहितौमित्रे विधुश्चंद्रःअ रिवैरी अन्येसमाः सूर्यःगुरोःसितज्ञौशुक्रबुधौअरिवैरिणौ ॥ ४ ॥ अर्ककुजेंदवःरविभौमचंद्राःमित्राणिअन्येसमाःमृगोजातःमृगुज तस्यभृ

गुजस्यशुक्रस्यरवींदूसूर्यचंद्रौशत्रूमंदज्ञौशानिबुधौहितौमित्रे अन्येसमाः शनेःकुजेंदुरवयःअरयः सितज्ञौमित्रे अन्येसमाः अथगणमाह पूर्वास्ति
स्रः आर्द्राप्रसिद्धा अंतकोभरणी क.रोहिणी उत्तरास्तिस्रः एतन्नक्षत्रनवकंनरीभवति नृगणमित्यर्थः अर्कोहस्तः अत्यरेवती अदितिःपुनर्वसु. इ
ज्यःपुष्यः अनिलःस्वाती इंद्रुर्मृग.श्रुतिःश्रवणः आश्विनीप्रसिद्धा मैत्रअनुराधा एतन्नक्षत्रनवकसुरेदेवेभवति देवगणमित्यर्थः अन्यत्कृत्तिका

पूर्वार्द्रांतककोत्तरंनरिसुरेकोंत्यादितीज्यानिलेंदुश्रुत्यश्विनिमित्रमन्यदसुरेदैत्यैर्नृणांस्यान्मृतिः॥५
स्याद्देवासुरयोःकलिर्नृसुरयोर्मध्यंस्वयोःसौहृदंनैःस्व्यंद्विव्ययकेषडष्टसुविपद्वैपुत्र्यमर्थांकके ॥ शे
षेर्थाविविधाविभैकचरणेभिन्नर्क्षराश्यैककंभिन्नाभ्येकभमेतयोर्गणखगोगाडीनृदूरंचन ॥ ६ ॥

आश्लेषा मघा चित्रा विशाखा ज्येष्ठा मूल धनिष्ठा शततारका एतन्नक्षत्रनवकं असुरेभवति रक्षोगणमित्यर्थः दैत्यैर्नृणांमृतिर्भवति ॥५॥ देवासुरयो
र्देवदैत्ययोःकलिः स्यात् नृसुरयोर्नृदेवयोर्मध्यंस्यात स्वयोर्मेलनेसौहृदंस्यात् अथकूटमाह द्विव्ययकेद्विर्द्वादशेनैःस्व्यानि स्वस्यभावोनैःस्व्यंनि
र्धनत्वस्यात् षडष्टसु विपत्मरणस्यात् वैपुत्र्यमर्थांकके अर्थांककेपंचमेनवमेवैपुत्र्यंअनपत्यत्वस्यात् शेषेउर्वरितेतृतीयैकादशेचतुर्थदशमेउभ
यसप्तमे एकर्क्षेविविधार्थाःधनपुत्रपश्वादयःस्युः कथभूतेशेषे विभैकचरणे विगतंभैकचरणंनक्षत्रैकचरणयस्मात् तथातस्मिन्नक्षत्रैकचरणेकूटे अ

ष्टिफलं भूपते ॥ एकराशौशुभोद्वाहएकमांशेमृतिप्रदइति एकभस्यस्पचत्वारोभेदाः एकराशिर्भिन्नर्क्षएकर्क्षभिन्नराशिःएकराशिनक्षत्रभिन्नचर
णम्एकराशिनक्षत्रचरणचेतिचत्वारोभेदाः तत्रएकराशिनक्षत्रचरणंनिंदितम् विभैकचरणइति अथशुभकृटेयद्विर्क्षराश्यैककराश्यैक चं
पञ्चभिर्भाद्यैकमएतयोर्गणस्वरोनाडीनदूरचन अथकिमपिनावलोक्यम् शुभमित्यर्थं नदूरचरूपमाणम् भिन्नाद्येकमभित्यत्रभेदद्वयमाग
तंभवति एकार्क्षभिन्नराशिकम् अपरंएकराशिनक्षत्रभिन्नचरणंतस्मात् एकराशिनक्षत्रचरणंत्यक्त्वाभिन्नभेदेगुणादिकनचिंतयेत् तत्रगणादितो

षट्काष्टेसमभंचषष्ठसहितंचेच्छोभनंस्यात्समभंद्विर्द्वादशकेद्वितीयसहितंश्रेष्ठंत्रियापुंग्वरि ॥

पेसत्यपिशुभंस्यादित्यर्थः उक्तंचबृहस्पतिनाएकराशौएकर्क्षविज्ञेयंपृथग्राशौतथैकमेवगणनाडीनदूरचग्रहवैरंनचिंतयेत् ॥ कालनिर्णये ॥ दंपत्यो
रेकनक्षत्रभिन्नपादेशुभावहम् ॥ दंपत्योरेकपादेतुमृतिर्भवतिमेरणध्रुवमिति ॥ १ ॥ अथग्राह्यपाद्विष्टकंद्विर्द्वादशंचाह षट्काष्टेसति समभं कर्कंकन्या
दिचेद्यदिषष्ठसहितंस्यात्तदाशोभनंस्यात् ग्राह्यस्यादित्यर्थः तथा दंपत्सर्समभंतस्मात्सकाशात् षष्ठेनसुलाधारेणसहितंयदिभवतितदाग्राह्य
स्यादित्यर्थः तत्स्वामिनोमैत्र्यभावात् समभं अष्टमेनसमनग्राह्यत् एवमेवग्राह्याग्राह्यविलोकयेत् अथग्राह्यंद्विर्द्वादशंचाह द्विर्द्वादशकेसमभंद्वितीय
यसहितंपदामवस्थितवाश्रेष्ठंशोभनंस्यात् विपरीतमसत् अथसिंहेविशेषमाह त्रियापुंग्वरितिति विषमोयंसिंहःस्त्रियाकन्यया पुंग्वरःश्रेष्ठः

अथनाडीमाह मूलेति अत्रश्लोकेतृतीयातैस्त्रिभिःपदैःतिस्रोनाड्यःसूचिताःमूलंप्रासिद्धम् इंद्रोज्येष्ठा अर्कभमूहस्तः पाशीशततारका अजैकचरणपूर्वाभाद्रपदा आदित्यपुनर्वसुः अर्यमाउत्तराफाल्गुनी ईशआर्द्रा अश्विभअश्विनी एभिर्नवनक्षत्रैरेकनाडीभवति या म्यभरणी इदुर्मृगः इज्जभपुष्यः मित्रअनुराधा भाग्यभंपूर्वाफाल्गुनी वसुभंधनिष्ठा स्वाष्ट्रचित्रा अंबुपूर्वापाढा अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदा एभि र्नवनक्षत्रैरेकनाडीभवति अन्यैरुर्वरितैर्नक्षत्रैरेकनाडी एवंतिस्रोनाड्योभवति इहविवाहविषयेयदाएकनाडीनवकेद्विभेवधूवरयोर्भेनक्षत्रेचे

मूलेंद्रार्कभपाश्यजैकचरणादित्यार्यमेशाश्विभैर्याम्येंद्वीज्यभमित्रभाग्यवसुभत्वाष्ट्रांब्वहिर्बुध्न्यभैः ७
अन्यैर्नाड्यइहैकनाडिनवकेस्यातांद्विभेचेन्मृतिर्गोदादक्षिणतःक्वचिन्नृपमुखेपार्श्वैकनाडीहिता ॥

त्स्यातांतदाम्मृतिर्मरणस्यात् अथगौतम्यादिदक्षिणेदेशेक्षात्रियादीनाचअन्यवध्वाअलाभेगतिमाह गोदादक्षिणतः गोदागौतमीतस्याःद क्षिणत·दक्षिणेदेशेसर्ववर्णेनृपमुखेक्षात्रियादौसर्वदेशस्थेकाचित् अन्यकन्यायाःअलाभेसतिपार्श्वैकनाडीहिताशुभास्यान्नमध्यनाडी उक्तंचरत्न कोशे ॥ अग्रनाडीव्यधेभर्तामध्यनाडीव्यधेह्य ॥ पृष्ठनाडीव्यधेकन्याम्रियतेनात्रसशयः ॥ समासन्नेव्यधेशीघ्रदूरव्यधेचिरेणतु ॥ व्यधांतरभमानेन वर्षेदुष्टप्रजायतइतिव्राह्मणविषयं ॥ जठरेनिर्धनत्वंचगर्भेमरणमेवच ॥ पृष्ठेदौर्भाग्यमाप्नोतितस्मात्तांपरिवर्जयेदिति ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥निधनंमध्य

नाड्योर्वदंपत्योर्नैधपार्श्वयोः ॥ अथव्यवस्थातत्रैवोक्ता ॥ करग्रहेऽप्येनाड्योर्नानियेद्वस्थियद्वच ॥ तत्सन्धिपादिविषयगौतमीयाम्यतस्तथेति ॥ अथ
पूर्वोक्तानांद्विद्वादशानांशुभमाह मैत्र्योते मैत्र्याग्रहमैत्र्या द्विव्यंपंडिर्द्वादशं अर्थनवपचमनवम सत्शुभंस्यात् वश्यादिपड्वि पड्वाष्टकशुभस्यात् व
श्यमयोनिसेवरगणनाडीभि षडष्टकशुभंस्यादित्यर्थः अथपदात्स्त्रीनृगणवरोऽन्त्यगणोरक्षोगणःस्याच्चदातन्मेलनंसत्कूटमैत्र्योःसत्योःशुभंस्या

मैत्र्याद्विव्ययमर्थनदमपिसत्पड्वाष्टकवश्यत पड्वि स्त्रीनृगणावरोऽन्त्यगण सत्कूटमैत्र्योस्तदा ॥ ८ ॥
रक्ष स्त्रीनृपुमान्पदावशमुखे पड्विर्युतशोभनस्त्रीभान्नानिकटेनदूरमशुभंखेटोदुमैत्र्यो शुभम् ॥ ख्य
र्केंतास्रसुवर्णमष्टरिपुकेगोयुग्ममर्थांककेरौप्यंकांस्यमथैकनाड्यिुजिगोस्वणादिदत्वोद्वहेत् ॥ ९ ॥

त् ॥ ७ ॥ ८ ॥ अथपदात्स्त्रीरक्षोगणात्स्त्री नृपुमान्नृगणःपुरुष स्यात् तदावशमुखेपड्वि वश्यमयोनिसेवरकूटनाडीत्येतैःपड्विर्युतंतन्मेलन
शुभंस्यात् अथनदूरसापवादमाह स्त्रीभात्स्त्रीनक्षत्रात्नाड्यतिनैनक्षत्रं यदिनिकटेसमीपेभवतितदानदूरंस्यात् कथंभूतनदूर अशुभम् अशुभफलदं
त्वनदूरंखेटोदुमैत्र्योःसत्योःशुभस्यात् उदुमैत्रीनक्षत्रमैत्रीयोनिमैत्रीतिपाठात् अथसकटेवुष्टकूटादोदानमाह ख्यर्केंतिख्यर्केंद्विदावशेतास्रसुवर्णा
दिदत्वाउद्वहेत् मष्टरिपुकेषडष्टकेगोयुग्ममिथुनवत्वाउद्वहेत् मर्थांककेपंचमनवमेरौप्यंकांस्यंचदत्वोद्वहेत् अथएकनाड्यांदानमाह एकनाडी

युजिगोस्वर्णादिदत्वोद्हेत् एकनाडीयोगेगोस्वर्णान्नवस्त्राणिबहूनिदत्वोद्हेत् राजमार्तंडे ॥ षडष्टकेगोमिथुनप्रदद्यात्कास्यसरौप्यनवपचमेच॥
नाड्यांतुधेन्वन्नसुवर्णवस्त्रद्विर्द्वादशेब्राह्मणतर्पणच ॥ उद्हाहतत्वे ॥ ताम्रंहेमधनव्ययेरजतयुक्कास्यंशराकेदषगादद्याच्चषडष्टकेद्विजभुजिस्वर्णचना
डीयुतावीति ॥ ९ ॥ अथगुणविचारत्रिभिर्दृत्तैराह तत्रादौवर्णगुणविचारमाह वर्णैक्यवरोत्तमेभूरेकोगुणोज्ञेयः वर्णयोरैक्ययस्मिन्घटिते
तद्वर्णैक्यवरउत्तमोयस्मिन्तद्वरोत्तमंच डभयत्रापिएकैकोगुणोज्ञेयः अर्थाद्धीनवरेगुणाभावः उक्तंचज्योतिर्निबधे ॥ एकोगुण.समेवर्णेतथावर्णो

भूर्वर्णैक्यवरोत्तमेयवशभक्ष्येऽर्द्धंद्वयंमित्रयोःस्ववैराशनकेधरारिवशकेथोसङ्ख्योरभ्रयः ॥

त्तमेवरे ॥ हीनवर्णेगुणःशून्यकेप्याहुःमद्वशेदलमिति अथवश्यगुणविचारमाहवशभक्ष्येअर्द्धंएकस्यार्द्धंगुणः वशभक्ष्ययथामनुष्याणाजलजावशा
भक्ष्याश्च तत्रअर्द्धगुणोग्राह्यः एतत्तुद्विजादौज्ञेय द्विजादयस्तुकदाचिच्छ्राद्धेपाठीनजातीयमत्स्यभक्षकाभवति नसर्वेषाम् तस्माद्वधुवरजाति
विचार्ययोजनीयम् हीनजातौशून्यंयतः स्ववैराशनकेऽत्यस्मिन्नेवश्लोकेउक्तत्वात् एवमेवसिंहस्यसर्ववैश्याःभक्ष्याश्चभवंति तत्रमनुष्याः
वैरभक्ष्य दश्चिकस्तुवैरी अन्यंवशभक्ष्यं अथमित्रयोः परस्परंसुद्दोःद्वयंगुणद्वयज्ञेयं तत्रविचारः स्वाजातौमित्रत्वंप्रकट मनुष्याणांमेषदषा
श्वमृगैःसहमित्रत्व तत्रहीनजातीयानांपशवोवशभक्ष्यं तत्रार्द्धगुणः अन्यत्रद्वयम् अथअरिवशकेधराएकोगुणः अरिवशकयथा मनुष्या

प्यांतरिक सिंहश्चाधिकयोर्नैत्यवैरम् वृश्चिकदष्टसिंहोमरणमाप्नोतीतिलोकेप्रसिद्धम् तस्मादधगुणाभाव प्रथमंवशमस्तणे अम्पज्जनादित्युक्त म् तस्मात्सुबुद्धिभिर्विचार्यवक्तव्यम् ममात्रवश्यविचारणेबुद्धिरेवंस्फुरिता अथवृश्चिकंतदुपै शोभनीयम् ननुवश्यमस्तणेकोप्योनवश्योहरेरि त्येवोक्तमत्रवाकथमुक्तसिंहस्यमनुष्यावैरिमस्यामिति सत्यं तच्छ्लोकोक्तलस्तणसर्वसामान्यमस्ति अतएवोक्तमथकर्षा अम्पज्जनादिति सिंहस्तुनरगजादिप्रतापिमारणेऽप्युत्सुक अम्येषांमारणेउदासीन असद्यात्वात् उक्तंच ॥ वैरवश्येगुणाभावोद्वयोःसख्येगुणद्वय ॥ वशवैरेगुणश्चे

मिश्रेतच्छकलत्वधातिसुहृदोर्वेदस्त्रयोमित्रयोरेक स्याद्विपतो स्वभावगुणयोर्द्वौखमहद्वैरिणो ॥ १० ॥

कोवशमवश्यगुणार्द्धकमिति ॥ अथतारागुणविचारमाह सद्वयोःउभयत सत्तारयोःससोःअम्रय शयोगुणः एतदुक्तंभवति भेगण्पैकत्वतेइत्यनेन प्रकारेणउभयतोपिपदिसत्तारेभवतस्तदाशवोगुणइत्यर्थः मिश्रेतच्छकलमिति मिश्रेएकत शुभातारा एकतःअशुभा एवविधेमिश्रेसति तच्छक लतेपांशयाणांशकले सार्द्धकोगुणइत्यर्थ अम्पयागुणाभावइत्यर्थांसिद्धम् उक्तंच ॥ एकतोलम्पसेताराशुभावैवाशुभाम्पत ॥ तदासार्द्धोगुणश्चैक स्ताराशुद्धोमिथस्त्रयः ॥ उभयोर्नशुभावारातदाशून्यंसमादिशेत् ॥ अथयोनिगुणविचारमाह अतिसुहृदोर्वैवस्त्रयोरोगुणा मित्रयोस्त्रयः द्विपतोर्व रिणोरेकः स्वभावगुणयोर्द्वौ महद्वैरिणो स्वशून्यगुणःस्यात् एवंपंचप्रकारेणयोनिगुणा अस्त्यविवेकः अष्टाविंशतिनक्षत्राणांस्वादयस्त्रयो

श्वतुर्दशयोनयः तत्रसिंहेभमहिषाश्वामित्यादियदुक्त तन्महद्वैरं तत्रापिमहद्वैरंमहिषाश्वं वानरमेषर्क एतद्वयमुदासीनं स्वभावगुणं परस्परघातामा
वात् अथैकयोनिषुअतिमित्रत्वज्ञेयम् एकयोनिष्वपिगजयोः श्वानयोः मार्जारयोःव्याघ्रयोः सिंहयोः एकयोनित्वेपिनमित्रत्व परस्परकलह
कारणात् एतद्युग्मपंचकस्वभावगुणम् एतद्युग्मपचकतुमहद्वैरस्थ महिषाश्ववानरमेष एतद्वयमित्येतद्युग्मसप्तकस्वभावगुण व्याघ्रस्तुसर्पोंदुरुन
कुलेषुउदासीनः सिंहोप्येवमेवउदासीनः तथाएतौव्याघ्रसिंहौ अन्येषांवैरिणौ सर्पमार्जार्योर्वैरं श्वमेषयो.मैत्रं गोमहिष्योर्मैत्रं उदुरुसर्प

एकेशोभयमित्रयोःशरमिताअर्द्धसमारातिकेचत्वारःसममित्रकेरिपुहितेभूमिद्वर्युदासेत्रयः ॥

योर्वैरं एवंशत्रुमित्रादिकंउदासीनत्वंचविचार्यउक्तवत्गुणाज्ञातव्याः औदासिन्येस्वभावगुणवत्गुणग्रहणं उदासीनानांगुणायद्यपिनोक्ता
स्तथापिस्वभावगुणेमहिषाश्वेमेषवानरेचऔदासिन्यंदृश्यतेतस्मादेतद्वयंउदासीनेगुणग्रहणंकर्तव्यमित्यर्थाज्ज्ञायते उक्तंच ॥ महावैरेचवैरं
चस्वभावेचयथाक्रम ॥ मैत्रेचैवातिमैत्रेचखेंदुद्वित्रिचतुर्गुणाइति ॥ १० ॥ अथखेचरगुणविचारमाह एकःईशोयस्मिन्तदेकेशं उभयत्रमित्रेय
स्मिन्तदुभयमित्रम् एकेशचउभयमित्रंचएकेशोभयमित्रे तयोःशरमिताःपचगुणाग्राह्याः उभयत्रापिपंचपचग्राह्याइत्यर्थः अर्द्धसमारातिकेसमः
उदासीनःअरातिश्चः एवंयस्मिन्मेलनेतत्समारातिक तत्रअर्द्धएकस्यार्द्धगुणाःस्युः रिपुहितेअरिसुद्दिभूमिःएकः द्वयुदासेत्रयःद्वौउदासीनौ

मविरुद्धमेवोक्तमृक्षीणामष्टमवर्षतोऽपि इति कश्चित्कालादूर्ध्वंकदाचिद्गर्भलाभनिमित्तादौसमवर्षेपुंसादशाचतुर्दशषोडशेपुविवाहोग्रथांतरेउक्तः कालनिर्णयदीपिकाविवरणेस्वपंचरार्षकालरूपमुक्तम् जीवत्पितृकायाश्चतुर्वर्षप्रभृतिनवमवर्षपर्यंतः स्वपंचरकालः ॥ अदातृकायाअपिऋतुर्वर्षप्रभृतिनवमवर्षपर्यंतः स्वपंचरकालः अदातृकायाइत्येतत्सर्ववर्णसाधारणं कन्याप्रदातारःकालनिर्णयदीपिकायामुक्ताः ॥ पितापितामहोभ्रातामातार्बंधुर्पदानहि ॥ मातृतोवर्षत्रयादूर्ध्वंकन्याकुर्यात्स्वयंवरमिति ॥ बौधायनोप्याह वर्षाण्यत्रीण्यृतुमतीकांस्वेतापितृशासनं ॥ ततश्चतुर्थेवर्षेतुविंदेतसदृशंपतिमिति अथ

ज्येष्ठपूर्वजयोस्त्यजेद्धिमरुषिक्षोन्योनस्वेटान्वितयन्मासादिजनुर्भवप्रथमकेगर्गेत्यजेन्नानुजे ॥ १३ ॥

पुसांविवाहकालमाह नृणांचीर्णव्रतानां च्युतविसर्गाणां अयुग्मेषुविषमेषु अब्देषुवर्षेषु विवाहःशुभःस्याद् विशेषवउक्तवर्षेषुकर्तव्यइत्याह अत्रराधमाघपुष्यपौषः अत्रविषमवर्षेषु राधोवैशाखः माघःप्रोक्तःमनषोर्युग्मेषुगुरौ राधपुष्यौवैशाखजेष्ठौ माघयुगं माघफाल्गुनावित्यर्थः मार्गेमार्गशीर्षेविवाहःशुभःस्याद् एतेपंचमासा बहुसमताःपुंज्येष्ठकन्येष्वेतेमासपूर्वजयोःप्रथमजातयो र्यस्योत्पजेत् अथविकल्पतोज्येष्ठेसतिनत्पजेत् दोषांतरमाह हिमरुषिक्षचंद्रं क्षोन्योनस्वेटान्वितंवृषगुरुरहितान्यग्रहयुक्तं पापग्रहयुक्तं शुक्राणां अन्यतमयुक्तंत्यजेत्अनिष्टफलश्रवणात् मासार्धं जनिसमवमितित्याद्यप्रकरणोक्तंपंचस्वविशेषनिर्णयमाह यन्मासादितिस्पष्टार्थम् नारदःजनजन्ममासेनक्षत्रेनजन्मदिवसेपिवा ॥ आधगर्भेसु

तस्यापिदुहितुर्वांकग्रहइति ॥ १३ ॥ अथविवाहनक्षत्राणिसवेधान्याह मूलांत्यार्केति मूलंप्रसिद्धं अंत्यंरेवति अर्कोहस्तःमघाप्रसिद्धा स्थिरा
णिरोहिण्युत्तरात्रयंइदुर्मृगः अनिलस्वाती एभिःसहितंमैत्रअनुराधा विवाहेशुभंशुभफलदम् अथएतेषूक्तेषुनिंद्यमाह पापत्यक्तंअसत् अनिंदु
भुक् चंद्र भुक्तंनशुभम् एतदुक्तभवति पापग्रहत्यक्तनक्षत्रचंद्रभुक्तिराहितंनशुभस्यात् खलयुक्तपापग्रहयुक्तभोग्यंविद्धंनशुभंस्यात् अथवेधमाह

मूलांत्यार्कमघास्थिरेंद्वनिलयुङ्मैत्रंविवाहेशुभंपापत्यक्तमनिंदुभुक्खलयुतंभोग्यंचाविद्धंनभम् ॥
विश्वेंद्वोर्यममित्रयोर्द्विकभयोःपैत्र्यर्क्षहर्योर्मिथोंत्यार्यम्णोःपुनरस्रपोर्वरुणभस्वात्योरुभाहस्तयोः
॥ १४ ॥ वेधोयंकरपीडनेनिगदितोनान्येषुतेषुस्मृतोवेधःसप्तशलाककेशिवदिशःकार्शानवाद्यैर्युते ॥

विश्वेंद्वोः उत्तराम्रगयो· यममित्रयोः भरण्यनुराधयोः द्विकभयोः कस्पभेकभेद्वेचतेकभेचद्विकभेरोहिण्यभिजितौतयोः पैत्र्यर्क्षहर्योः मघाश्रवण
योः मिथः परस्परं अत्यार्यम्णोःस्वेत्युत्तराफाल्गुन्योः पुनरस्रपोःपुनर्वसुमूलयोः वरुणभस्वात्योः शततारकास्वात्योःउभाहस्तयोःउत्तराभाद्र
पदाहस्तयोः मिथःपरस्परंवेधःस्यात्इत्युत्तरश्लोकेनान्वयः॥ १४॥ अथकर्मविशेषेणवेधनिर्णयमाह वेधोयमिति अयंवेधःकरपीडनेविवाहेपूर्वमु
निभिर्निगदितः नान्येषुअन्येषुशुभकर्मसुअयंवेधोनोक्तइत्यर्थः तेषुविवाहान्यकर्मसुसप्तशलाककेस्मृतः किंभूतेसप्तशलाककेचक्रे शिवदिशःईशा

न्यासकाशात् कार्शानवापेर्युते रुद्रानुदैवतापस्योतिकार्शानवेरुत्तिकासाआधायेषोस्तानितेर्युते ईशान्यादिप्रदक्षिणेरुत्तिकादिनक्षत्रयुक्तइत्य
र्थं विवाहचक्रेसर्वकर्मसुसप्तशलाकाचक्रेवेधोऽवलोकनीयइति अथपादवेधमाह वेधोत्यादिमयोरिति अंत्यादिमयोः चतुर्थप्रथमयो द्वितृत्रिमि
तयो द्वितीयतृतीययोः अंत्योश्चरणयोः मियःपरस्परंवेधःस्यात् अथास्यनिर्णयमाह सत्स्वगेशुभग्रहैःभेनक्षत्रेविद्धेसतिचरणंत्यजेत् स्वलस्वगैः

वेधोऽत्यादिमयोर्द्विकत्रिमितयोरंघ्र्योर्मिथ सद्ग्रहैर्विद्धेभेचरणंत्यजेत्स्वलस्वगै सर्वत्विहांघ्रिंकचित्
॥ १५ ॥ लग्नेशेभवगेथवाशशिनिसद्दृष्टेशुभेवांगगेहोरायाचशुभस्यवाव्यधभयनास्तीतिपूर्वेजगुः ॥
भौमाख्याकृतिपट्टजिनाष्टनखभद्दंत्यग्रतोलत्तयासेटोर्कोर्कमितशशिमुनिमितंपूर्णोनसन्मालवे १६

पापग्रहैःविद्धेसतिसर्वनक्षत्रंत्यजेदित्यर्थः इहास्मिन् पापविद्धेकचिदप्यमुमूर्तालाभेसतिअंघ्रिंचरणंविवर्जयेत्यजेदित्यर्थं उक्तचमाह्यन्येन ॥ विष्ण५सो
ग्यग्रहेर्विद्धेपादमात्रंपरित्यजेत्॥ क्रूरैस्तुसकलंत्याज्यमितिवेधविनिश्चयइति ॥वेधनायः वेधमार्चतयोरंघ्र्योरन्योन्यद्वितृतीयपोः॥ क्रूरैरपित्य
जेत्पादंकेचिदृक्षुर्महर्षयइति ॥१५॥अथवेधभंगमाह लग्नेशइति लग्नस्वामिनिभवगेएकादशगेसतिवेधस्यदोषोनास्तीतिएकोभंगः अथवाशशिनिस
दृष्टेसतिद्वितीयोभंगः वाशब्दात्पक्षा शुभशुभग्रहेचंद्रवर्जितेअंगेसतितृतीयोभंगः शुभस्यहोरायांचेतिचतुर्थोभंगः पृथग्भ्यसमेसतिव्यधोनास्तीतिपू

वेंमनुयोजगुःआहुःतथाचवसिष्ठः॥लग्नेशुभेसौम्ययुतेक्षितेवालग्नादिनाथोभवगस्तथावा ॥ कालाख्यहोराचतथाशुभस्यभवेद्विदोषस्यतथाावि भगइ
ति उद्दाहतत्वेपि ॥सद्युक्दक्तनुगेशुभेन्यधभयनोवायगेलग्नपेहोरायांचशुभस्यवाशशिनिसदृष्टेऽपिचार्येरुडोःइति॥अथलत्तामाह भौमादितिभौमा
त्सकाशात्खेटोग्रहोराव्हंनःक्रमात्भ्याकृत्यादिभंनक्षत्रअग्रतोलत्तयाहांति भौमस्तृतीयं बुधः आकृतिर्ह्यविंशतिमितं गुरुःषष्ठं शुक्रःजिनमितचतु
र्विंशं शनिरष्टमं राद्धुर्नखमितंविंशंलत्तयाहति अर्कःसूर्यःअर्कमितंद्वादशं शशीपूर्णचंद्रमाःमुनिमितंसप्तमं अग्रतोलत्तयाहांति तत्हतंनक्षत्रंमाल

षण्मासंग्रहणोडुचंद्रतनुगंविद्धर्क्षजन्मर्क्षकेत्याज्येजन्मभलग्नकेतनुगतेसूर्यान्मनूडुत्यजेत् ॥

वेमालवदेशेनसत्नशुभंस्यात् उक्तंच ॥ लत्तामालवकेदेशेपातंकौशलकेतथा ॥ एकार्गलंतुकाश्मीरेवेधंसर्वत्रवर्जयेत् ॥१६॥ अथदोषातराण्याह
षण्मासमिति षण्मासंषण्मासपर्यंतं ग्रहणोडुग्रहणनक्षत्रं चंद्रतनुगं चंद्रगतंलग्नगतंचत्याज्यम् चंद्रगतामिति यस्मिन्दिनेचंद्रमसायुक्तंभवति त
च्चंद्रगतंदिननक्षत्रमितियावत् तनुगंयथा अश्विन्याग्रहणेजातेतत्भ्यंशत्रयोदशभागांतमेषलग्नेसतिअश्विनीलग्नस्थास्यात् एवंभरण्याद्यपि ग्रह
णोडुइत्यनेनैवअन्यान्यपिउडूनिदुष्टानित्याज्यानि विद्धर्क्षंविद्धनक्षत्रंजन्मनक्षत्रएतेउभेतनुगेत्याज्ये भचलग्नचभलग्नंजन्मनिभलग्नेजन्मभलग्ने
तएवजन्मभलग्नके जन्मराशिजन्मलग्नेतनुगेत्याज्ये लग्नांतर्गतनक्षत्रज्ञानायस्वकल्पितसूत्रं ॥ नवघ्नतनुवेदाप्तंसैकस्यात्तारकंतनौ ॥ अर्कनक्षत्रा

स्पूर्वनक्षत्राद् मनुद्वचनुदर्शनक्षत्यजेत् अथसूर्यादीनांराशिसक्रमभेत्याज्यघटिकाआह त्याज्याशति रवीषद्रकुजसौम्यगुरुशुक्रमंदानांसक्रमणेदद्यकरकृनाल्यस्त्याज्या तथया रविसक्रमणेरदनाड्योहार्भिंशद्घटिकावर्म्याः सक्रमणकालत्पूर्वत षोडशघटिका परतःषोडशघटिका एवद्वार्भिंशद्घटिकास्त्याज्याइत्यर्थ तथाच चद्रसक्रमणेद्वेनाड्यौ भौमसंक्रमणेनवघटिका बुधसक्रमणेद्वेघटिकेत्याज्ये गुरोःसक्रमणेअष्टौ८२चतुरशीतिघटिका शुक्रस्यषट्घटिका शनेःसक्रमणेत्रियः१२० षष्ठाशदधिकशतंघटिकाः त्याज्याइत्यर्थःअथवा

दतद्यकदशोर्कतोयुगगजास्तर्का स्वधार्णेदवोनाढी सक्रमणेत्यजेद्विविषदांप्रायोरवेर्दूषिता ॥ १७ ॥
षट्पष्टिर्क्रतुसंधितस्तिथिभयुक्सघौद्विनाड्यौग्रहातत्पादैर्दिवसांस्त्रिवेदशहिभान्प्रागर्दितान्सत्यजेत्

द्रुव्येनसर्वोपेक्षपारवेःसक्रमणनाड्योवद्वभिराचार्यैर्दूषिताइत्यर्थ ॥ १७ ॥ अपसंधिदोषमाह षडिति क्रतुसंधित वर्सतादिक्रतुप्रकल्पेःषट्पष्टि षष्ट्युपाधिकाषष्टि १६घटीनांषट्पष्टिरित्याज्येत्यर्थ क्रतुप्रकल्पिलक्षणंरत्नमालायाम् ॥ मृगादिराशिद्वयभानुभोगात्पर्वर्तवःस्युःशिशिरोवसंतः ग्रीष्मश्चवर्षाशरदद्वेमतनामाकथितोभपद्वाति तिथिभयुक्सघौतिथिनक्षत्रभोगानांसंघौद्विनाड्यौद्वयकृद्वेघटिकेत्याज्ये अथपूर्वमुक्तं ग्रहजनिप्रांत्योरवसूतकमिति तत्रग्रहणसूतकलक्षणमाह ग्रहादिति ग्रहात्ग्रहणतःसकाशात्उपस्थितत्पादैस्तच्चरणेःग्रहपादैःत्रिवेदघटिन्यान्

३।४।६।८दिवसान्त्यजेत् एतदुक्तंभवति पादैकमात्रग्रहणेत्रीन्दिवसान्त्यजेत् अर्धग्रहणेचतुरोदिवसान्त्यजेत् त्रिपादग्रहणेषट्दिवसान्त्यजेत् सर्वग्रहणेअष्टदिवसान्त्यजेत् प्राग्ग्रहणात् प्राक्प्रथमःअर्द्धितान्त्रिवेदादीन्दिवसान्त्यजेत् एतदुक्तंभवति पादग्रहणेत्रयाणामर्द्धं तद्यथापादग्रहणेग्रहणात्पूर्वंसार्द्धैकदिवसं १ ०नवतिघटिकास्त्याज्याःअर्द्धग्रहणेचतुर्णामर्द्धम् द्वौदिवसौ पादत्रयग्रहणेषण्णामर्द्धत्रीन्दिवसान्सर्वग्रहणेअष्टानामर्द्धचतुरोदिवसान्ग्रहणात्पूर्वंत्यजेत् " उपरागोग्रहोराहुग्रस्तेखिंदौचपूष्णिचेत्यमरः " शार्ङ्गधरविवाहपटले ॥ सर्वग्रासेदिनान्यष्टौशुभकार्येषुव

उत्पातेद्यहमुद्गमंचशिखिनोराकाष्टमीप्राग्दलेविट्प्रांत्येकृतरुद्रयोरबहुलेकृष्णेनिरेकेष्विह ॥ १८ ॥

र्जयेत्॥त्रिभागोनेषट्दिवसानर्द्धग्रासेचतुर्दिनं ॥ चतुर्थांशेत्रिरात्रंतुग्रहणेचंद्रसूर्ययोरिति अत्राप्यंतरालेतुपातोज्ञेयःतयाचाष्टिषेणः ॥ ग्रहणात्त्रिदिनंपूर्वंपरतोदिनसप्तकमितिसर्वग्रहणविषयं ज्योतिःप्रकाशेपि ॥ खग्रासेसर्वपादोनंखंडांघ्र्यल्पेतुवासराः ॥ गजाश्वेष्वब्धिरामाब्जोनेष्टाःस्युःप्राग्दलेगृहइति॥ अथोत्पातेवर्ज्यकालमाह उत्पातेद्यहमिति उत्पातेभूकंपनिर्घातमहोल्कानिपातादिके अद्यहंअद्रिमितानाअन्हांसमाहारःअद्यहसत्पाहमित्यर्थः उत्पातेजातेसतिसप्ताहंशुभकर्मणित्यजेदित्यर्थः दोषांतरमाह उद्गमंचशिखिनः शिखिनःकेतोःउद्गमंउदयंत्यजेत् यावत्केतूदयस्तावन्मंगलंनकुर्यादित्यर्थः तथाचार्ष्टिषेणः॥ परसप्ताहमुत्पातेत्यत्केतूदयेशुभमिति ॥ भद्राकालमाह राकाष्टमीप्राग्दलेविट्स्यात् राकापौर्णि

मा अष्टमीप्रसिद्ध्य अनपोस्तिष्यो पाग्दलेपूर्वार्द्धे विट्विष्टि स्यात् रुतरुद्रयो प्रांत्येकर्त चतुर्थीरुद्रएकादशीअनपोःप्रांत्येविट्स्यात् एतद्वयाच
तुष्टय अवदुलेशुक्लसेस्यात् कृष्णेनिरेकेष्विह उक्तेपुतिथिपुनिरेकेपुएकरहितेपुकृष्णेकृष्णपक्षविट्स्यात् भद्रापवादःशार्ङ्गीयविवाहपट्
लेदूषितोतःकारणान्नोक्ता ॥ १८ ॥ अथगंडांतलक्षणमाह सार्पेंद्रांतिमभोति सार्पआश्लेषा इंद्रोजेष्ठा अंतिमभरणेती एषामंतःतस्मात्काला
त्पाक्परपूर्वापरतःअप्यिघटिकगंडांतिकंस्यात् अन्यथाभतस्तोघटिकापास्मिंचित्याप्यिघटिक चतुर्घटिकमित्यर्थः एतदुक्तंभवति उक्तनक्षत्रात्

सार्पेंद्रातिमभाततोऽप्यिघटिकपूर्णांततोव्यर्द्धकंकीटात्पालिविरामत कुघटिकगंडातमूर्ध्वाधरम् ॥
सार्वेशूल्यहगास्त्ययोगविरतोभतत्रचंडायुधदुर्योगेदिनभाच्चसाभिजिदयुग्मेकेस्नदैकार्गल ॥१९॥

पूर्वतोघटिकाद्वयंपरतोघटिकाद्वयं एवंघटिकाचतुष्टयंनक्षत्रगंडांतं अथतिथिगंडांतमाह पूर्णांततोऽप्यर्द्धकम् पूर्णापंचमीदशमीपूर्णिमातासां
अंततःअप्यर्द्धक द्विघटिकंगंडांतपूर्वापरत स्यात् अथलग्नगंडांतमाह कीटात्पालीविरामतःकुघटिक कीटःकर्कोटकःअंत्योमीनःआलिश्लि
कृष्णोविरामोअवसानंतस्मात्कुघटिक प्रागर्द्धघटिकापरतोर्द्धघटिका एवमेकघटिकलग्नगंडांतस्यात् अथचंडायुधमाह सार्वेशइति सासाध्यगो
गश्चेत्पातिः शूलः म्यम्यतीपातः हहपण गगडः एतदाख्ययोगानांविरतिरवसानतश्चयद्भनक्षत्रंतस्माच्चंडायुधस्यात् चंडंप्रचंडंमहत् एवविधमा

युधंस्यात् तस्मात्तन्नक्षत्रंवर्ज्यमित्यर्थः अथैकार्गलमाह दुर्योगेदिनभादिति विष्कंभातिगंडशूलगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयो नवदुर्योगाः एषामन्यतमेसतिदिनभाद्दिननक्षत्रात्साभिजिदयुग्भेअभिजितासहअयुग्भेविषमनक्षत्रेयदार्कः सूर्योभवतितदाएकार्गलः स्यात् ए काअर्गलाशुभावरोधनीयास्मिन्नित्येकार्गलः शुभफलावरोधकइत्यर्थः ॥ १९ ॥ अथवारदोषमाह सूर्यात्सकाशात्वारेपुक्रमेणानिगमाादिकं यामदलयामार्द्धमुज्झतित्यजाति मुनयइतिशेषः निगममितंरवौ सप्तमितंसोमे अश्विनौद्वौतान्मितभौमे इषुमितबुधे नागाष्टौतान्मितगुरौ त्रिमितं

सूर्याद्यामदलंदिवैवानिगमद्यश्वीषुनागात्रिषट्संख्याकंकुलिकंदिवेंद्रराविदिङ्नागर्तुवेदद्विकम् ॥ व्येकंत न्निशिषोडशांशमपरेतिथ्यंशमुज्झंतितैःकालंकंटकमैनिघंटममरेज्यज्ञास्फुजिद्भ्यःक्रमात् ॥ २० ॥

शुक्रे षट्मितंशनौ एतद्यामदलंदिवैरउज्झतिनरात्रौ अथकुलिकादीनाह इनादौसूर्यादौवारेदिवाइंद्रादिकंषोडशांशंदिनमानस्यशोडशाशोग्रा ह्यः तेनगण्यास्तेषोडशाशाग्राह्याइत्यर्थः तकुलिकमुज्झति अपरेतिथ्यंशंपंचदशांशंकुलिकमुज्झति तन्निशितद्रात्रौचव्येकं एकरहितचद्रादिकंषो डशांशंपचदशांशमुज्झति तद्यथा रवौदिवाइंद्रमितंचतुर्दश तद्रात्रौत्रयोदशं सोमेदिवाद्वादशं तद्रात्रौएकादशमित्यादि अथतैरेवइंद्रादिभिर्मुहूर्तैः अमरेज्यज्ञास्फुजिद्भ्यःसकाशात्क्रमात्कालंकटकंऐनिघंटं इनस्यापत्यंपुमानैनिःयमःतस्यघंटोयमघंटइत्यर्थ.तमुज्झति एतदुक्तंभवति अमरे

ज्योगुरुःतस्मात्सकाशात्तेरेवइंद्रादिभिर्मुहूर्तैःकालमुज्झंति ज्ञातवुधात्तेरेवेंद्रादिभिःकटंकमास्फुजिच्छुक्र तस्मात्सकाशात्तेरेवेंद्रादिभिर्मुहूर्तै रेनिघटपमघटकमुज्झति ॥ २० ॥ अथदुर्मुहूर्तानाह शुक्रेंद्वीज्येति शुक्रःप्रसिद्धः इंदुश्चंद्रः ईज्योगुरुः यम शनिःएषुक्रमेणगोकरवि भूतुल्यामुहूर्तादिवादुष्टाःस्युःदुर्मुहूर्ताइत्यर्थः कुजनिशिअगःसप्तमोमुहूर्तोदुर्मुहूर्तः अंयांतरे अपम्णोर्केतुहिनकिरणेराक्षसब्राह्मसज्ञावित्यादि यहयोदुर्मुहूर्ताउक्ताः अत्रस्वप्नाउक्तास्तेषांपरिहारमाह मइतरेदुर्मुहूर्ताग्रयांतरेपाठितास्तेसर्वेअर्द्धयामादेपुस्तति अतोत्रमयानोक्ता यतअर्द्ध

शुक्रेंद्वीज्यथमेपुर्गोकरविभूतल्यामुहूर्तादिवादुष्टास्युःकुजनिश्यगोयइतरेसत्यर्द्धयामादिषु ॥ त्रेक्ष्य संप्रतिवद्दितुर्यचरणेब्रह्मद्वितीयेऽपम सूर्याद्याअनुविश्वपाशियमलेंद्वह्यर्कभैर्मुत्युदा ॥ २१ ॥

यामादीनांत्यागेतेपित्यक्ता स्युः किंत्वंयविस्तरेणेतिभावः एतत्तुसुज्ञानास्यति यथारवौचतुर्दशोमुहूर्तोदुर्मुहूर्तः कुलिकोपिचतुर्दशोमुहूर्तः तयो रेकत्रसज्ञावइत्यन्येपिविचारगम्याः नन्वेवंचेत्तर्हिपूर्वैर्व्यर्थंपठितमेवतैस्वनधिकाधिकदोषविषयत्वोक्तामितिनदोष अथपातसभवकालमाहत्रे क्षाति समतिसांप्रत वद्दितुर्यचरणेवद्दियोगस्यचतुर्थचरणे तथाब्रह्मद्वितियेब्रह्मयोगस्यद्वितीयचरणे अपम क्रांतिःपातोविलोक्यः ब्रह्मासिद्धा तापुक्तप्रकारेणविलोक्यइत्यर्थः अपम्त्युसर्वत्रवर्जयेदित्युक्तमात्मस्युपोगमाह सूर्याद्यइति सूर्याद्या अर्कादयःक्रमेणान्यादिभिर्नसत्रै सह

मृत्युदाःस्युःअनुअनुराधा विश्वेउत्तराषाढा पाशीशततारका यमलौअश्विनी इंदुर्मृगः अहिराश्लेषा अर्कभंहस्तः एतदुक्तंभवति अर्कःअनुराध
यासहयुक्तोमृत्युदःसोमउत्तराषाढ्या भौमःशततारकया बुधःअश्विन्या गुरुर्मृगेण शुक्रःआश्लेषया शनिर्हस्तेनसाहितोमृत्युदःस्यादित्यर्थः॥२१

पंचाश५०ज्जिन२४खाग्नय ३०श्वखकृता४०आखंडला१४मूर्च्छना२१स्त्रिंश३०द्विंश२०रदाः३२खराम
३०नख२०धृत्ये१८काश्विनौ२१विंशतिः२० ॥ शक्रे१४द्रौ१४दश१०वासवा१४रसशराः५६सिद्धा२४न
खा२०शा१०दिशो१०धृत्य१८ष्टी१६जिन२४खाग्नयो३०श्वितइमाभ्योऽग्रेऽब्धिनाड्योविषम् ॥ २२ ॥
नक्षत्रस्यगतैष्ययोगगुणितःस्वस्वध्रुवःषष्टिहृत्स्पष्टःस्यादतऊर्ध्वमब्धिघटिकाःस्पष्टाःस्युरेवंकृताः ॥

अथविषघटिकाआह पंचाशादिति अश्वितःसकाशात्नक्षत्रेषुइमाभ्यः पंचाशज्जिनेत्यादिभ्योघटिकाभ्योअग्रेपरतोऽब्धिनाड्यश्चतुर्नाड्यो
विषंस्यात् एतदुक्तंभवति अश्विन्याःपंचाशत्घटिकाभ्योनतरचतुर्नाड्योविष एवमन्यत् अत्राकन्यासएवव्याख्यानं ॥ २२ ॥ अ
थैषाध्रुवकानांस्पष्टीकरणमाह नक्षत्रस्येति नक्षत्रस्यगतैष्ययोगेनगुणितःस्वस्वध्रुवःषष्टिहृत्स्पष्टःस्यात् अतऊर्ध्वंस्पष्टध्रुवानंतरं अब्धिघ

टिकाभवनुनाज्योविपस्यात् एवदुक्तप्रकारेणस्थिता सत्य स्पष्टा स्यु एतदुक्तंभवति ध्रुवक्षचतुर्नाज्योविपनक्षत्रगतिप्यपोगगुणिता कायाः षष्टिह्ता कायाः स्पष्टा स्युः स्पष्टानंतरंचतुर्नाज्योविपास्पाद्येषा अथविपघटीनामपवादमाह चंद्रइति चंद्र सौम्यभग शुभग्रहराशिग सन्विपमपंहंति अथवा शुभमुक्तदृष्टःशुभभासोमुक्तयुतेनदृष्ट सन्विपमपहंति अथवा स्वांशगःस्वनवांशेवर्तमानःसन्विपमपंहंति वाशब्दस्यथवा कोणादाधमुखगोपिचंद्रोविपमपंहंति कोणेपंचमनवमे अस्तभंसप्तमं अष्टदशमं सुखंचतुर्थं एतत्स्थानगोपिचंद्रोविपमपहतीत्यथःअन्ना

चंद्र सौम्यभगोयवाशुभसुहृद्दृष्टोयवास्वांशग कोणा५९स्ताऽष्ट१०सुखे४पुवाविपमपहंतीहसार्गेऽगप
॥ २३ ॥लग्नेचंद्रखलारिपोशशिसितौसर्वेचुनेस्त्रेवुधोर्द्धोत्येगु सुखगोष्टमा कुजशुभा शुक्रस्तृतीय शुचे॥

स्मिन्कोणादिस्थानेसांगेलग्नेयतमानोंगपोलग्नपोविपमपंहतीत्यथः एवपंचमंगा सति ननुसप्तम स्त्रेटोविवाहेनिंदितः कथमत्रचंद्रोगृहीतः सत्य मिदवारपंसवकमसापारणंतस्मान्निंदितस्थानवर्जापित्वान्यग्रग्राह्य तथाचबृहस्पतिः ॥ चंद्रोविपघटीदोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणग ॥ लग्नविनाशुभे दृष्ट स्त्रेवाल्पदोषता ॥ फलप्रदीपे विपनाऽधुत्पितदोषहतिसौम्यर्क्षगःशशी ॥ मिमदृष्टोयवास्वीयवर्गस्थोलग्नपोपिच ॥ २३ ॥ अथविवाहल ग्नशुद्धानिग्रहानाह लग्नचंद्रबलाद्वदति चंद्रश्चबलाश्चतेचंद्रबलाः लग्नेवर्तमाना शुभेशोकायमयति तथारिपोपष्ठेविधुसितोचंद्रशुक्रो तथासर्वेषु

नेसर्वेक्रूरसौम्याःद्यूनेसप्तमे तथाखेदशमेबुधः तथाअब्जश्चद्रोऽत्ये अगुःराहुःसुखगश्चतुर्थगः नविधंतेगावःकिरणाःयस्येत्यगुःराहुः "तमोगुरसुर श्वेतिवृहज्जातकेराहुनामानि" तथाअष्टमाःकुजशुभाःकुजश्चशुभाश्चतेतथा शुक्रस्तृतीयइतिस्पष्टार्थः एतेप्रत्येकमुक्तस्थानगाःशुचेशोकायभवं ति अथइष्टानाह लाभइति लोभएकादशेसर्वखगाः तथासौम्याःशुभग्रहाः आखिलगानिंद्यंविनासर्वस्थानगाः तथाखलाःक्रूराख्यष्टारिगास्तृती याष्टषष्ठगाः तत्रअष्टमेभौमोनिंदितः तंविनापापाअष्टमाग्राह्याः चद्रख्यंबुधने तृतीयचतुर्थद्वितीयेचंद्रः एतेप्रत्येकंश्रियैलक्ष्म्यैभवंति श्रीकारकाइ

लाभेसर्वखगःशुभाअलिलगाख्यष्टारिगःस्युःखलाश्चंद्रख्यंबुधेनेस्त्रियैंशभद्दगेट्स्यान्मृत्यवेष्टारिगः
॥२४॥कन्यातौक्षिकशत्रुगेहगभृगुःषष्ठोपिनोभंगकृद्धौमोमृत्युगतोपिशत्रुशशिनोर्गेहास्थितोवार्कगः॥

त्यर्थःएवंशुभाशुभग्रहानुक्तातत्राविशेषमाह अंशभद्दगेट्अष्टारिगःसन्मृत्यवेस्यात् अंशोनवाशःमंलग्नद्दक्कोद्दक्काणः एषामिट्स्वामि नवाशस्वा मीलग्नस्वामी द्दक्काणस्वामी एतेप्रत्येकअष्टषष्ठगाःमृत्युहेतवोभवंतीत्यर्थः॥२४॥अथकतिचिद्दोषाणामपवादमाह तत्रप्रथमभृगुषष्ठापवादमाह क न्यातौक्षिकेति कन्याप्रासिद्धाशुक्रस्यनीच तौक्षिकोधनुर्धरः शत्रुगेहपूर्वोक्त भृगुभुवःशत्रुरर्वीदूइति तत्रवेर्गृहंसिंहः इंदोर्गृहंकर्कः एषांकन्यादीनाम न्यतमगेहगतोभृगुःषष्ठोपिनोभंगकृत्स्यात् लग्नभंगकरोनभवतीत्यर्थः तथाचकश्यपः ॥ नीचगेतुतुरीयेवाशत्रुक्षेत्रगतेपिवा॥ भृगुषष्ठोद्भवोदोषोना

टिकाश्चतुर्नांव्योविपंस्यात् एतदुक्तप्रकारेणशुभा सत्य स्पष्टाःस्युः एतदुक्तंभवति ध्रुवस्थचतुर्नांव्योपिनक्षत्रगतैष्ययोगगुणिताःकार्या षष्टिद्ताःकार्या ताःस्पष्टा स्युः स्पष्टानंतरंचतुर्नांव्योविपाल्याह्येयाः अथविपघटीनामपवादमाह चंद्रइति चंद्र सौम्यमगःशुभग्रहराशिग सन्विपमयंहति अथवा शुभमुक्तदृष्टःशुभभासौमुक्तेनदृष्ट सन्विपमयहंति अथवा स्वांशग स्वनवांशेवर्तमान सन्विपमयहंति वाहस्यथवा कोणास्ताश्चसुखगोपिचंद्रोविपमयंहंति कोणेपंचमनवमे अस्तभंसप्तमं अष्टदशमं सुखंचतुर्थं एतत्स्थानगोपिचद्रोविपमयहतीत्यथःअत्रा

चंद्र सौम्यभगोयवाशुभसुदृष्टोयवास्वांशग कोणा५९स्ता७अ१०सुखे४युवाविपमयहतीहसागेऽगप
॥ २३ ॥लग्नेचंद्रखलारिपौशशिसितौसर्वेषुनेखेवुधोद्यौत्येगु सुखगोष्टमा कुजशुभाःशुक्रस्तृतीय शुचे॥

स्मिन कोणादिस्थानेसांगेलग्नेवर्तमानोंगपोलग्नपोविपमयंहतीत्यर्थः एवपष्ठभंगाःसति ननुसप्तम खेटोविवाहेनिंदितः कथमत्रचंद्रोगृहीत सत्य मिदवाक्यंसर्वकर्मसाधारणत्वस्मात्रिंदितंस्थानंवर्जयित्वान्यत्रग्राह्यः तथाचबृहस्पतिः ॥ चद्रोविपघटीदोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणग ॥ लग्नविनाशुभै र्दृष्ट केंद्रेवालग्नपेतया ॥ फलप्रदीपे विपनाड्युत्थितदोषहतिसौम्यदृगशशी ॥ मित्रदृष्टोयवास्वीयवगस्योलग्नपोपिच ॥ २३ ॥ अथविवाहल ग्नेऽशुभानिष्टग्रहानाह लग्नेचंद्रखलाइति चंद्रभखलाश्चतेचद्रखलाः लग्नेवर्तमानाःशुचेशोकायभवति तथारिपौपष्ठेविधुसितौचद्रशुक्रौ तथासर्वेषु

र्गेज्येक्षितःसन्शुभदःस्यात् केंद्रप्रसिद्धम् निजवर्गोनिजांशःतत्रवर्तमानोइज्यःकेंद्रनिजवर्गेज्यःतेनईक्षितःअवलोकितःसग्रहःचंद्रमाःशुभदःभंगक
रोनस्यात् उक्तंच ॥गुरुःस्वकीयवर्गस्थोबलवान्कंटकाश्रितः॥पश्यन्सग्रहशीतांशुंतद्दोषविलयंनयेदिति॥ २५॥अथसामान्यदोषापवादमाह दोषा
णामितिकंटककोणगःकेंद्रकोणगः इंदुजोवुधोदोषाणाशतघातयेत्ततस्थः१,४,५,७,९,१०,शुक्रःदोषाणांशतयुगद्विशतंघातयेत्ततस्थः१,४,५,७,
९,१०बृहस्पतिःदोषाणांलक्षंघातयेत् अपवादांतरमाह अंगंलग्नंइनचद्रौजस्विपातादिकान्घातयेत् इनचद्रयोःसूर्यचंद्रयोःओजोबलमस्यास्ती

दोषाणांशतमिंदुजःशतयुगंशुक्रोगुरुर्घातयेल्लक्षंकंटककोणगोंगमिनचंद्रौजस्विपातादिकान् ॥ भंगा
येविबलानतेत्रसफलाःसंध्यंशतुल्योफलाःस्याद्भावांशसमोग्रहोखिलफलःसंध्यूर्ध्वगःस्यात्परः ॥२६॥

तिइनचंद्रौजस्वि एवंविधंलग्नपातादिकान्घातयेत् उक्तंचवसिष्ठेन॥एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयादिदोषाः ॥ नश्यंतिचंद्रार्कबलोप
पन्नेलग्नेयथार्काभ्युदयेंधकारइति॥ अथदोषापवादभंगमाह भंगाइति येभंगादोषभगाविबलागतबलानिर्बलास्तेत्रदोषभंगविषयेसफलानभ
वंति दोषभंगसमर्थानभवंतीत्यर्थः तस्माद्दोषभगकृतांबलंविचार्यदोषभगमादिशेदितिभावः उक्तंच॥सामान्येनोदितादोषाभगास्तेषातुतद्विदैः ॥
यतितेबलहीनाः स्युःप्रध्वंसाभवतायुः ॥ अथभावशुद्धिमाह संध्यंशतुल्योफलइतिसंध्यशतुल्यःसधिभागसमानोग्रहोऽफल.स्यात्सदसत्फल

स्तीत्यचनसंज्ञपः ॥ अथकुजाष्टमदोषापवादमाह मौमोमृत्युगतोपिशशुशशिनोगेहस्थितोयदिभवति वाइत्यथवा अर्कगःअस्तंगतोपियदिभवतितदानोमंगलकृत्स्यात् अस्यशशुर्वुधः कुजस्यविचारीरितिप्रागुक्तस्तस्यगृहेकन्यामिथुनंच शशिगृहकर्कटस्तस्यनीचं एषामन्यतमस्थोस्तंगतोवा अष्टमगतोपिबालप्रमंगकरोनभवतीत्यर्थः ॥ अस्तंगतोऽर्कगेमौमेऽष्टमेशुक्रेऽस्तगतेपिवा ॥ कुजाष्टमोग्रहदोषोनकिंचिदवशिष्यतइति ॥ अथद्वादशपष्ठचंद्रापवादमाहशुक्रेति शुक्रेशुक्रपक्षेऽस्तारिविधु द्वादशषष्ठचंद्रःसुवर्गदर्गितःवर्गाश्चत्वारःस्ववर्गश्चाःशोभनानांवर्गश्चा सुवर्गश्चा ताइतः प्राप्तःसुवर्गद

शुक्रेऽस्तारिविधु सुवर्गदगितःस्वोजोयुजीज्येतनौशुक्रेवाशुभदोयकटकनिजाशेज्येक्षित सग्रह ॥ २५॥

गित.शुभवर्गशुभदृष्टियुक्तइत्यर्थःएवविधोविधुःशुभदःस्यात् करिमन्सति इज्येगुरौशुक्रेवातनौलग्नेसति कथं भूतेगुरो स्वोजोयुजिस्वस्यांओजः स्वोजःउत्कृष्टबलंतेनयुनक्तीतिस्वोजोयुक्तस्मिन्स्वोजोयुजि अस्तिबलिष्ठेसतीत्यर्थः शुक्रस्याप्येतादृशेपणे एतदुक्तंभवति बलिष्ठेगुरौशुक्रेवालग्नस्थेसतिशुक्लपक्षेचंद्रमा सुवर्गदृष्टिसहित यदिभवतितदाद्वादशषष्ठगोपिशुभदइतिमंगकरोनस्यात् अन्यथान मुहूर्तदर्पणे ॥ कवौगुरौवाबलिनि स्थितेतनौशुभेनदृष्टःशुभवर्गगःशशी॥विवर्धमानःशुभकृच्चनाशुभकरोतितिष्यपिरिःफणपट्टपोरिति॥अथसग्रहचंद्रदोषापवादमाह सग्रहःग्रहेणग्रहाभ्यांग्रहैर्वासहवर्तमान.सग्रह सुषगुरुवर्ज्यंअन्यग्रहयुक्तइत्यर्थः यतःपूर्वमुक्तम् हिमरुचिंहेऽन्योनस्वेष्टान्वितामिति एवंविध सग्रहोविधुःकेंद्रनिजाद

र्गैज्येक्षितःसन्शुभदःस्यात् केंद्रंप्रसिद्धम् निजवर्गोनिर्जाशःतत्रवर्तमानोइज्यःकेंद्रनिजवर्गेज्यःतेनईक्षितःअवलोकितःसग्रहःचंद्रमाःशुभदःभंगक
रोनस्यात् उक्तंच ॥गुरुःस्वकीयवर्गस्थोबलवान्कटकाश्रितः॥पश्यन्सग्रहशीतांशुतद्दोषविलयंनयोदिति॥२५॥अथसामान्यदोषापवादमाह दोषा
णामितिकंटककोणगःकेंद्रकोणगः इदुजोवुधोदोषाणाशतघातयेत्ततस्थः१,४,५,७,९,१०,शुक्रःदोषाणांशतयुगद्विशतंघातयेत्ततस्थः१,४,५,७,
९,१०वृहस्पतिःदोषाणांलक्षंघातयेत् अपवादांतरमाह अंगंलग्नंइनचद्रौजस्विपातादिकान्घातयेत् इनचद्रयोःसूर्यचंद्रयोःओजोबलमस्यास्ती

दोषाणांशतमिंदुजःशतयुगंशुक्रोगुरुर्घातयेल्लक्षंकंटककोणगोंगमिनचंद्रौजस्विपातादिकान्॥ भंगा
येविबलानतेत्रसफलाःसंध्यंशतुल्योफलाःस्याद्भावांशसमोग्रहोखिलफलःसंध्यूर्ध्वगःस्यात्परः ॥२६॥

तिइनचंद्रौजस्वि एवविधलग्नंपातादिकान्घातयेत् उक्तंचवसिष्ठेन॥एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयादिदोषाः॥ नश्यंतिचंद्रार्कबलोप
पन्नेलग्नेयथार्काभ्युदयेंधकारइति॥ अथदोषापवादभंगमाह भंगाइति येभंगादोषभगाविबलागतबलानिर्बलास्तेत्रदोषभगविषयेसफलानभ
वंति दोषभगसमर्थानभवंतीत्यर्थः तस्माद्दोषभंगकृतांबलंविचार्यदोषभगमादिशेदितिभावः उक्तंच॥सामान्येनोदितादोषाभगास्तेषातुताद्दिदैः ॥
यतितेबलहीनाः स्युःप्रध्वसाभवतायुः ॥ अथभावशुद्धिमाह संध्यंशतुल्योफलइतिसंध्यशतुल्यःसंधिभागसमानोग्रहोऽफलःस्यात्सदसत्फल

वोनभवति भागांशतुल्योग्रहोखिलफलदःस्यात् संपूर्णफलदोभवति अर्थाग्मध्येअनुपातात्फलंवेद्यम् विशेषफलमाह संप्युर्ध्वंग स्यात्परहृति
सम्पूर्ध्वंग सम्यंशाधिकोग्रहःपरः स्यात् परमावफलद स्यादित्यर्थः ॥ २६ ॥ संप्यंशतुल्यइत्यादिपुक्तंतत्रकेतेसत्रय केतेभावाइत्यपेक्षार्यातत्साधनं
किंचित्स्थूलमेकेनदृष्टेनाहभागाःस्युरिति नतनाडिकासहतभागाःस्युः नतसाधनंजातकपद्धतावुक्त ॥ रात्रेःशेषमितंयुतंदिनदलेनाम्हेागतंशेष
कंविश्वर्भ्यस्खलुपूर्वपश्चिमनतमिति ॥ एवदुक्तंभवति सूर्येष्टकालाभ्यांइष्टकालसाधयित्वानतंचसाधयित्वातदिष्टकालभवनतंपद्गुणनतभागा स्यु

भाग स्युर्नतनाडिकारसहतास्तद्दिनयुक्प्राक्परेसूर्यःस्वसरससुखकथितवल्लम्बसपङ्क्तिमद ॥ व्यस्ता
भ्रारिलवोयभूच्युतइमौभूयोंगपातालयोःक्षेप्योपदृतनुत ससधयइमेपङ्क्तान्विता स्यु परे ॥ २७ ॥

रित्यर्थः प्राक्पश्चिमेनतेनक्रमेणतद्दिनयुक्सूर्यः तैर्भागैर्न्यूनयुक्पूर्वनतेसतिन्यून पश्चिमनतेसतियुक्पुक्तः तत्कालिकसूर्य स्यात् दशमभावः
स्यादित्यर्थः ततूर्ध्वंदशममाव सरसपङ्क्तांशिपुक्तंसत्सुखंचतुर्थभावः स्यात्कथितवल्लम्बंप्रोक्तवल्लम्बंज्ञेयम् तत्सपङ्क्तंपङ्क्तांशिपुक्तसत्मदः सप्तमभावः
स्यात् पुवमावचतुष्टयंसाधयित्वाअंतर्भावसाधनमाह व्यस्ताम्रारिलवइति विगतःअस्त सप्तमभावोयस्मात्ततत्व्यस्तंचचतदभचव्यस्ताम्रं सप्त
ममावरहितदशमभावइत्यर्थ तस्यभिलवोराश्यादिकोभाग्यः अपदक्च्युत नीपतिवःकार्यःएतौउभौकेवलभिलवयुक्च्युतभिलवौद्यथक्पथक्कु

दग्मौसतौपृथक्पृथक्लग्नेअंबुनिचयोज्यौ अयमर्थःकुम्भःत्रिलवोलग्नेयोज्यःसहितीयभावोभवति धृग्मोलग्नेयोजितःतृतीयभावोभवति अथदृक्
च्युतःत्रिलवःकुम्भःअबुनिपूर्वसाधितेचतुर्थभावेयोजित.पंचमभावोभवति दृग्मोऽबुनियोजितःषष्ठभावोभवति तेषडनतरसाधिताभावाःषड्रा
शिसहिताःकार्याःतेतुसप्तमाज्ञेयाः लग्नषट्भंमदइतियावत् तेतुलग्नमुखालग्नादयोभावाःस्युः अथसाधिसाधनमाह सधिर्द्वियोगोर्द्धितमितिद्व
योर्भावयोर्योगःअर्धितःसंधिःस्यादितिस्पष्टम् अथपाठातरस्यव्याख्या व्यस्तेति सप्तमभावरहितस्यदशमभावस्यअरिलवःषड्भावोरा

इंदोर्वाहरिजाद्व्ययस्वगतयोःस्यात्क्रूरयोःकर्तरीस्वेवक्रयंत्यऋजुर्महत्यथगुरौरिःफेशुभेवातनौ ॥

श्यादिकः सप्तथक्पृथक् भूच्युतःएकस्मात्पतितः इमौउभौ भूयःवारंवारं अगपातालयोःप्रथमचतुर्थभावयोःक्षेप्यौ तनुतःलग्नात् ससंध
यःसधिसहिताःषड्भावाःस्युः इमेभावाःषड्भावान्विताःपरेससंधयोभावाःस्युः एवंभावसंधिसाधनकृत्वासंध्यशतुल्योफलइतिप्रागुक्तग्रहफलं
विचार्यम् अंतरेअनुपातः " भावसन्यंतरेणाप्तंखेटसंध्यंतरात्फलमितिजातकपद्धतेः " एतत्स्थूलभावानयनंसूक्ष्मंतुजातकपद्धतावावगंतव्यम्
॥ २७ ॥ अथकर्तरीदोषलक्षणसापवादउत्तैकेनाह इंदोर्वेति इदोश्चंद्रात्सकाशात् वाइत्यथवा हरिजाल्लग्नात्सकाशात् व्यवस्वगतयो· व्य
योर्व्ययस्वद्वितीयतद्भयत्रगतयोः क्रूरयोःपापग्रहयोःसतोःकर्तरीस्यात् अथमहाकर्तरीलक्षणमाह स्वेद्वितीयेस्थितःक्रूरःयदिवक्रीस्यात्

अत्यहादद्योस्थिव॰क्रूरोऋजुर्मार्गगामीस्यात् तदामहतीकर्तरीस्यात् एवकर्तरीलक्षणमुक्तातद्गमाह गुरौरि फेप्रांत्येसतिसाकर्तरीनस्यादेवे
त्येकोभंगं वाइत्यथवा शुभेग्रहेषुगुरुशुक्राणामन्यतमेतनौछेसतिसानेतिद्वितीयोभंग स्वेद्वितीयेअन्येचंद्रेसतिसानेतितृतीयोभग वाइत्य
थवा सौम्यखगेद्वितीयेसतिसानोर्तेचतुर्थोमगः वाइत्यथवा केंद्र १ ४,७, १ त्रिकोणेषु ९,५ भृगुबिदीज्ये शुक्रबुधगुरय ते सहितः कालाचेतिस
म्पर्थेतृतीया साकर्तरीनस्यादेवेतिपचमोमगः वाइत्यथवा कर्तरिकारकोक्रूरोदिविचरोनीचस्थितोयदास्यातातदासानस्यादितिषष्ठोभंगः

स्वेनेंसौम्यखगेपिवागुरुभृगुर्ह्रै केंद्रकोणेषुवाचेत्स्त कर्तरिकारकोदिविचरोनीचस्थितोसानहि
॥ २८ ॥ लग्नसेततिथिग्रहैर्दृदिभद्दग्वेदर्तुभूशेपकेरागग्नीनहरात्ययास्त्यजरुजरात्र्यर्कमौंजीपुष

हिअयधारणे ॥ २८ ॥ अथपचकदोपसापवादमाह लग्नमिति लग्नंइष्टलग्नं सेततिथि इत्याचासौतिथिश्चेतातीये गतातीये तयासहवर्तमानं
सततिथि ग्रहैर्दत्तनवमक्तकार्यं इभद्दग्वेदर्तुभूपेपके इभाअष्टौ दृशौद्वे वेदाश्चत्वारः ऋतवःषट् भूरेकः एवम्मितैक्षेपके लब्धाकमेणरोगाग्नीनह
रात्यपास्युः रोगःप्रसिद्धः अग्निःप्रसिद्ध इनोराजा "राजाविपःपतिःस्वामीनाथःपरिवृढ प्रभुः ॥ ईश्वरोविभूरीशानोभर्त्तेन्द्रश्चनईशितेतिधनेज
यः" हरभीरः अत्यशेभस्तु एतेपचकाःस्युरित्यर्थः एतदुक्तमवधि लग्नंशुद्धप्रतिपदादिगततिथियुक्तंलब्ध्वानवभिर्हृत्वा अष्टशेषेरोगः द्विशेषे

अग्निः चतुःशेषेराजा षट्शेषेचौरः एकशेषेमृत्युःअथैतेकुत्रवर्ज्याइत्याह राज्यर्कमौंजीपुरुजंत्यज रात्रौ अर्केआदित्यवारे मौंज्यां रुजंत्यज
भौमांदयःप्रसिद्धास्तेषु बुशनिसेवेंदुषुइनंत्यज द्युर्दिवा शनिःशनिवारः सेवांस्वामिसेवन इंदुःसोमवारः एषुइनराजानराजपचकंत्यज ईज्यारे
तिषुहारत्यच चौरत्यज ईज्योगुरुवारः आरोभौमवारः इतिर्गतिर्यात्रेतियावत् आसुचौरंत्यजेत्यर्थः विवाहसितवित्सध्यासुअपरंउर्वरित
मृत्युमित्यर्थः विवाहः प्रसिद्धः सितःशुक्रवारः वित्बुधवारः सध्यासंध्याकालः आसुमृत्युंत्यजेति अस्यापवादमाह कस्मिन्साति तनौलग्नेही

अग्निंभौमगृहद्यूषुद्युशनिसेवेंदुष्विनंहारमीज्यारोतिष्वपरंविवाहासितवित्संध्यासुहीनेतनौ ॥२९॥
जन्मर्क्षोदयतोमृतीतदधिपौतद्वाश्रयेतल्लवस्तद्भंचांगगमंतकृत्खलुनचेत्तत्स्वामिमित्रैकता ॥

नेहीनवलेसाति वालिष्ठेलग्नेसतिएषाकिमपिनबाधाइत्यर्थः तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ रोगंचौरंत्यजेद्रात्रौदिवाराजाग्निपंचकम् ॥ उभयोःसंध्ययो
मृत्युमन्यकालेननिदितामिति ॥ तत्रापियत्रलग्नंचेद्बलाढ्यतच्चनिष्फलमिति बलंजातकात्ज्ञेयं लघुजातके ॥ अधिपयुतोदृष्टोवाबुधगुरुनिरी
क्षितश्चयोराशि॰ ॥ सभवतिबलवान्नयदायुक्तोदृष्टोपिवाशेषैरित्यादि ॥ २९ ॥ अथभवानाशयोःशुद्धिंसापवादमाह जन्मर्क्षेति जन्मर्क्षोदय
तः जन्मराशिजन्मलग्नाभ्यांसकाशात् तृतीयेअष्टमभवनेयौतदधिपौतयोर्मृत्युभवनयोःस्वामिनौयेचतद्राः मृत्युभवनगताःस्युः तेषांअंशोन

वांश अगगोलप्रगतः चपरंतेषामराशि अंगगोलप्रगतंसत्तदास्वलुनिश्चयेनअंतकृत्मरणकृत्स्यात् तदाकदा चेथदितस्स्यामिमैत्रैकतानस्यात् तयोर्ज ममत्युभवनयो स्वामिनौतस्स्यामिनात्तयो अथवापमयः तयोर्जन्मनिधमयो स्वामिनौतस्स्यामिनौतयोर्यदिमित्रैकतानस्यात् मित्र चएकस्यामित्रैकोमित्रैकयोर्भावोमित्रैकतासाचेत्सस्यात् अनेनसवस्योक्तस्यसार्थकतामवति यदितयोर्मित्रतास्यात् अथवा एकतास्या चदानार्थदोषदत्पर्यसिद्धम् वसिष्ठः ॥ यस्याष्टलग्नेतदधीश्वरेवाराशौतदीशेयविलग्नगेवा ॥ समृत्युमाप्नोतितदामनोजखिनेत्रमालांवकवह्निने

शस्तोंशोवटभरिरुपुग्मधनुर्पांविज्ञास्तभाशौतयाचद्रापुण्ययुतोमृतिंवितनुतोदैन्यचहीनौजस ॥ ३० ॥

वेति ॥ अन्यच्च जन्मर्क्षजन्मलग्नाभ्यारंग्रेशावष्टमौचयौ ॥ विलग्नसस्थितानेतास्तद्राश्यक्षानपित्यजेदिति ॥ चूडामणौ लग्नंव्यालिरंधत्याज्यमष्टमस र्वकर्मसु ॥ तत्राप्येकेशास्तास्त्येवततस्तत्रैवदोषकृत् ॥ नदोषोष्टमलग्नस्थपतिजन्येशरंध्रपौ ॥ सुद्धदोचेत्तदाकार्यमगलंमुनयोविदुरिति ॥ चतुर्थदा दशमवनयो दोषोनाभोक्तः पत्यचदुर्धदावशलग्नंशास्तंमदिगुणान्वितमितिपूर्वाचार्यमतद्वदिदूषणासगुणमेवांगीकृतम् तत्पुरस्ताद्वक्ष्यति नचतनुपं चेष्टसेटोनितांतनुंलग्नदृष्टाभतेस्वेटाश्चदृष्टस्वेटा पंचचतेदृष्टस्वेटाःस्वपंचेदृष्टस्वेटाःदृष्टग्रहे पचमिःशुभदैःदृष्टैरमितंहीनंलग्नंचेद्दोषगोनिसमिति सगुणस्यैवांगीकारात् किंम्पथयिस्तरेणेतिभाव अशाशुद्धिमाह शस्तोंशइति षटयुग्मभीरुधनुर्पांअंशःशस्तः स्यात् षटस्तुला युग्मंमिथुनं भीरुःक

न्या धनुःप्रसिद्धम् एषामंशोनवाशःप्रशस्तःस्यात् तत्रापिविशेषमाह विज्ञास्तभांशाविति विगतःज्ञोबुधोयेभ्यस्तेविज्ञा.तेचतेअस्ताश्चतेषांभा
शौराशिनवाशौमूर्तिंवितनुतः अर्थादस्तमितस्यापिबुधस्यभांशौदोषकरौनभवतः तथाचद्रापुण्ययुतौः चद्रेणपापग्रहेवायुक्तौ मूर्तिंवितनुतःकु
रुतः वधूवरयोरितिशेषः हीनौजसोनिर्बलस्यभाशौदैन्यदीनतांवितनुतः ॥३०॥ अथविशेषांतरमाह नोवर्गोत्तमतइति वर्गोत्तमतःवर्गोत्तमेनाविना
अंतिमलवचरमनवांशंनोदद्यात् यल्लग्नसएवनवाशोवर्गोत्तमः तथाचर्क्षेचरलग्नेचरंनवांशनोदद्यात् कस्मिन्सति चंद्रेतौलिमृगास्यगेतुलामकरगे

नोवर्गोत्तमतोविनांतिमलवंदद्याच्चरर्क्षेचरंचंद्रेतौलिमृगास्यगेनचतनुंपंचेष्टखेटोनिताम् ॥ मेषादि
ष्वजनक्रतौलिककुलीराद्यानवांशःक्रमादिष्टात्पूर्वनवांशकादशहतारूयान्नालवाद्यातनुः ॥ ३१ ॥

सति एतच्चरत्रययोगनोदद्यादित्यर्थः अत्रचरचतुष्टयमध्येचंद्रेतौलिमृगास्यगेइत्येवोक्त तन्मेषकर्कटयोर्विवाहनक्षत्राभावात् तथातनुल्लग्नंपंचे
ष्टखेटोनितांनोदद्यात् यत्रल्लग्नेपंचइष्टग्रहाःनभवतितल्लग्नदेयमित्यर्थ. अथेष्टनवांशाल्लग्नसाधनमाह तत्रतावन्मेषादिषुआद्यांशानाह मेषादि
ष्विति मेषादिषुअजनक्रतौलिककुलीराद्यानवाशाःक्रमेणोक्ताः तद्यथा मेषेअजाद्याःमेषाद्याः वृषेनक्राद्याःमकराद्याः मिथुनेतौलिकाद्याःतुलाद्याः
कर्कटेकुलीराद्याःकर्कटाद्याः एवपुनः सिंहेमेषाद्याः कन्यायामकराद्याः तुलायांतुलाद्याः वृश्चिकेकर्काद्याः पुनर्धनुषिमेषाद्याः मकरेमकराद्याः

कुमेनुलाया मेनिकर्कांया नवांशाउक्काइत्यर्थः इष्टार्दशात्पूर्वनवांशकाः गतांशा दशाहता दशागुणिताः व्यसाःधिमिर्दता लब्धायामागाया न नु लग्नस्पात् अथोदाहरण इष्टलग्नमेषः तथमेषादिकाअशाःप्रवर्तंते इष्टांश कन्यांशः आषात्पष्ठःपूर्वनवांशक पंच ५ एतेदशाहता ५० भ्याप्ताःल वादिफललब्धं १६,२ इष्टलग्नसहितरात्स्यादि १६,४ • ॥३१॥ अथोदाहरणशुद्धिमाह लग्नांशोलग्ननवांशो स्वपदग्युतोस्वस्व पतिनाऽग्रेपुतीवासंवी नृसुखदो वरस्यसुखदोस्यातां वाइत्यथवा अन्यो पपाद्येक्षितौ अन्योन्यपतिनाआक्रेदक्षितीवासंतौनृसुखदौस्या

लग्नांशौस्वपदग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाद्येक्षितौताभ्यांसप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
भ्रेकोनविलग्नकेरविसितज्ञेंद्वार्किजीवासृजोहोरेशाश्युपते खलेन्हिखलजानेष्टांशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

तां इत्युदयशुद्धिमुक्काअस्तशुद्धिमाह ताभ्यांसप्तमकौतथैवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद ग्युतौ युवते कन्यापा सुखदौस्यातां वाइत्यथवा तौसप्तमलग्नसप्तमांशकौ अन्योन्यपाद्येक्षितौयुवतेःसुखदौस्याताम् नोचेत् एवंचेत्तयोस्या मृतदातयोर्मृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालेहोरासाधनमाह द्विभेकेति अर्कोनविलग्नकेद्विभेऽतेसतिप्रुपतेःसकाशात्होरेशामवंति तेषांगणनाक्र ममाह तेकेहोरेशाः रविसितसेंद्वार्किजीवासृजःरविःप्रसिद्ध सितःशुक्रः क्षोबुधः प्रबुधेंद्रःआर्कि शनिःजीवेज्यगुरुः असृद्मंगळः खलेन्हिपापकारे

खलजांहोरानेष्टा शुभेमध्यमास्यात् अर्थाच्छुभहोराशुभवारेशुभतरापापवारेमध्यमास्यात् अत्रोदाहरणं गुरुवारेइष्टार्कः१,२५,८इष्टलग्नं४१०० इदअर्कोनं२,१४,५२ इदद्दिनं४,२९,४४ उर्ध्वाकसमानागताहोराश्वतस्रः वर्तमानापंचमीहोरा सागणनाक्रमेणद्युपतेर्गुरोःसकाशाद्गणनीया जीवासृजादिगणनयाबुधहोरावर्तना ॥ ३३ ॥ अथलग्नेंद्होःपरमजामित्रग्रहज्ञानार्थंउपायमाह तावत्तस्यफलमाह लग्नेंद्होरिति लग्नेंद्होःस्मरगे सप्तमगेशुभाशुभखगेसतितदाआधिमृत्यूस्तः शुभेसतिआधिर्मनस्तापोस्ति अशुभेसतिमृत्युरस्ति तदाकदा यदाततःस्मरगाद्ग्रहात् अब्जांगो

लग्नेंद्होःस्मरगेशुभाशुभखगेस्तश्चाधिमृत्युततोब्जांगोनाकृतमौर्विकात्खखयमैर्लब्धंयदाब्धीषवः ॥

नात्चंद्रलग्नोनात्चंद्रात् सप्तमस्थश्चंद्रोनः लग्नात्सप्तमस्थोलग्नोनइत्यर्थः तस्मात्कृतमौर्विकात्कृतकालिकात् स्वखयमैर्हिशत्याल्ब्धं अब्धीप वःचतुःपचाशत्स्यात् तदैवआधिमृत्युस्तः अन्यथानेत्यर्थः तत्रोदाहरणम् पूर्वकल्पितमिदंलग्नं४,१०,७तत्सप्तमगोयंकश्चिद्ग्रहः१०,११,७अ यलग्नोनः२६१७अयकृतमौर्विकः१०८१७अस्मात्खखयमैः२००लब्धं५४अथास्यभगमाह सन्निति सन्सद्ग्रहःस्विष्टोच्चनीचांक्षभेवर्तमानः अस्तसप्तमभवनंअखिलंपूर्णंयदिपश्येत्तदातज्जामित्रंनस्यात् शोभनश्चासौइष्टश्चस्विष्टःशुभमित्रं स्विष्टश्चउच्चंचनिजश्चस्विष्टोच्चनिजाः अंश श्चभचअंशभ स्विष्टोच्चनिजानाअंशभतस्मिन्स्विष्टोच्चनिजाशभे स्विष्टस्यशुभमित्रस्यअंशेनवांशेभेराशौवावर्तमानः अथवा उच्चस्यांशेभेवा

कुभतुलाया मीनिकरकाया नवांशाउक्काईत्यर्थः इष्टादंशात्पूर्वनवांशकाः गतांशा दशाहता दशगुणिता स्पष्टा भिमिर्द्धता लवाद्यागायाः त नु लग्नस्पष्टात् अत्रोदाहरणं इष्टलग्नमेषः तस्मेषादिकाअंशाःप्रवर्तते इष्टांशाःकन्यांशा आद्यात्पञ्च पूर्वनवांशकाः पंचभ्यो गता लवादिफलेलब्धे १६ २ इष्टलग्नसहितराश्यादि १६,२ ० ॥३१॥ अथोदयास्तशुद्धिमाह लग्नांशावेति लग्नांशोलग्ननवांशो स्वपदग्युतौस्वस्व पतिनाऽन्योपुतीक्षासतौ नृसुखदौ वरस्यसुखदौस्यातां वाइत्यर्थवा अन्योन्यपाक्षेक्षितौ अन्योन्यपतिनाआक्षेइक्षितौवासंतौनृसुखदौस्या

लग्नांशोस्वपदग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाक्षेक्षितौताभ्यांसप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
घ्नेर्कोनविलग्नकेरविसितज्ञेंद्वार्किजीवासृगोहोरेशाश्युपते स्वलेन्द्विखलजानेष्टाशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

तां इत्युदयशुद्धिमुक्काअस्तशुद्धिमाह ताभ्यांसप्तमकौतथैवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद ग्युतौ युवते कन्यायाः सुखदौस्यातां वाइत्यर्थवा तौसप्तमलग्नसप्तमांशकौ अन्योन्यपाक्षेक्षितौयुवतेःसुखदौस्यातां नोचेत् एवंचेत्तन्मृत्यो सुतदातयोमृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालहोरासाधनमाह द्विघ्नेइति अर्कोनविलग्नकेद्विघ्नेछतेसतिद्युपते सक्काशात्होरेशाभवंति तेषांगणनाक्र ममाह तेकहोरेशा रविसितसंद्वार्किजीवासृज्ञ रविःप्रसिद्ध सित शुक्र सोद्युपः इंदुश्चन्द्रः आर्कि शनिःजीवोगुरुः असृङ्मंगलः स्वलेन्द्विखलपापवारे

खलजांहोरानेष्टा शुभेमध्यमास्यात् अर्थाच्छुभहोराशुभवारेशुभतरापापवारेमध्यमास्यात् अत्रोदाहरणं गुरुवारेइष्टार्कः१,२५,८इष्टलग्नं४१०० इदअर्कोन२,१४,५२ इदहिग्नं४,२९,४४ उर्ध्वाकसमानागताहोराश्वतस्रः वर्तमानापंचमीहोरा सागणनाक्रमेणद्युपतेर्गुरोःसकाशाद्गणनीया जीवासृजादिगणनयाबुधहोरावर्तना ॥ ३३ ॥ अथलग्नेंद्वोःपरमजामित्रग्रहज्ञानार्थंउपायमाह तावत्तस्यफलमाह लग्नेंद्वोरिति लग्नेंद्वोःस्मरगे सप्तमगेशुभाशुभखगेसतितदाआधिमृत्यूस्तः शुभेसतिआधिर्मनस्तापोस्ति अशुभेसतिमृत्युरस्ति तदाकदा यदाततःस्मरगाद्ग्रहात् अब्जांगो

लग्नेंद्वोःस्मरगेशुभाशुभखगेस्तश्चाधिमृत्युततोब्जांगोनाकृतमौर्विकात्स्वखयमैर्लब्धंयदाब्धीषवः ॥

नात्चंद्रलग्नोनात्चंद्रात् सप्तमस्थश्चंद्रोनः लग्नात्सप्तमस्थोलग्नोनइत्यर्थः तस्मात्कृतमौर्विकात्कृतकलिकात् स्वखयमैर्हिशत्याल्ब्धं अब्धीष वःचतुःपचाशत्स्यात् तदैवआधिमृत्युस्तः अन्यथानेत्यर्थः तत्रोदाहरणम् पूर्वकल्पितमिदलग्नं४,१०,७तत्सप्तमगोयंकश्चिद्ग्रहः१०,११,७अ यलग्नोनः२६१७अयकृतमौर्विकः१०८१७अस्मात्स्वखयमैः२००लब्धं५४अथास्यभगमाह सन्निति सन्सद्ग्रहःस्विष्टोच्चनीचांक्षभेवर्तमानः अस्तंसप्तमभवनअखिलंपूर्णंयदिपश्येत्तदातज्जामित्रनस्यात् शोभनश्चासौइष्टश्चस्विष्टःशुभमित्रं स्विष्टश्चउच्चंचनिजश्चस्विष्टोच्चनिजाः अंश श्चभचअंशभ स्विष्टोच्चनिजानाअंशभंतस्मिन्स्विष्टोच्चनिजाशभे स्विष्टस्यशुभमित्रस्यअशेनवांशेभेराशौवावर्तमानः अथवा उच्चस्यांशेभेवा

कुमेनुलाया मैनेकरुपा नवांशाउत्कादित्यपः दृष्टार्दशात्पूर्वनवांशका गतांशा दशहता दशगुणिता भक्ता त्रिभिर्वर्जिताः लब्धाभागाणा त
नु लग्नंस्यात् अत्रोदाहरणं इष्टलग्नमेषः सप्तमेपादिकाअंशा प्रवर्तते इष्टांशःकन्यांशाः आषात्पष्ठ पूर्वनवांशक पंच ५ एतेदशहता ५० भागाःल
वादिफललब्धं १६ ४ इष्टलग्नसहितस्यादि १६,४ ० ॥३१॥ अथोवपास्तद्भुक्तिमाह लग्नांशावेति लग्नांशौलग्ननवांशौ स्वपदग्युतौस्वस्व
पतिनाभक्तेपुनौशासंतो नृसुखदौस्यातां वाइत्यथवा अन्योन्यपाक्षेक्षितौ अन्योन्यपतिनाआवेक्षितौतौसंतौनृसुखदौस्या

लग्नांशौस्वपदग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाक्षेक्षितौतौताभ्यासप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
घ्नेर्कोनविलग्नकेरविसितक्षेद्वार्किजीवासृजोहोरेशाधुपते खलेन्हिखलजानेष्टांशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

तौ इत्युदग्गुद्भिमुक्काअस्तगुद्भिमाह ताभ्यांसप्तमकौतथैवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद
ग्युतौ युवतेकन्याया सुखदौस्यातां वाइत्यथवा तौसप्तमलग्नसप्तमांशकौ अन्योन्यपाक्षैक्षितौयुवतेःसुखदौस्याताम् नोचेत् एवंचेत्तस्या
मृतदातयोमृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालहोरासाधनमाह द्विघ्नेइति अर्कोनविलग्नकेद्विघ्नेरुतेससितेपुपते सकलाद्यावद्धोरेशाभवंति तेषांगणनाक्र
ममाह नेकेहोरेशाः रविसितसेंद्वार्किजीवासृज रवि प्रसिद्ध सित शुक्रः सोबुधः इंदुर्भेद्रः आर्कि शनि जीवोगुरु असृङ्मंगल खलेन्हिपापवारे

शदंशःप्रसिद्धः क्रमादेतेवर्गाःप्रोक्ताः शुभजःशुभग्रहजोवर्गःसन्शुभःप्रोक्तः पैराचार्यैः सुद्दोमित्रस्यवर्गःसन्प्रोक्तः आब्धगानकजन्मचतुर्वर्गो
नलग्ननसत्प्रोक्तम् ॥ ३४ ॥ अथैषासाधनमाह प्रोक्तमिति यस्यग्रहस्ययत्गृहंतत्प्राक्प्रोक्तम् भेशामंशुबुचमित्यादि अथहेरासाधनमाह ओ
जभेविषमराशौअर्कशशिनोर्होरैक्यमेणभवतः प्रथमपचदशभागेषुअर्कस्यहोरा अपरपंचदशभागेषुशशिनश्चद्रस्यहोरास्यात् अथसमराशौ
अब्जार्कयोर्होरैक्यमेणभवतः प्रथमंपचदशभागेषुचंद्रस्यहोरा अपरपंचदशभागेषुअर्कस्यहोरास्यात् अथद्रेक्काणसाधनमाह द्रेक्केडिति द्र

प्रोक्तंप्राग्गृहमोजभेर्कशशिनोर्होरेसमेब्जार्कयोर्द्रेक्केट्प्राक्सुतधर्मपोनवलवःप्रोक्तःस्वतोर्कांशकः ॥

क्कोद्रेक्काणःत्रिविधोदशदशभागात्मकःतस्यइट्ईशःप्राक्सुतधर्मपोज्ञेयः प्राग्लग्नं सुतःपंचमं धर्मोनवमं तानपातीतिप्राक्सुतधर्मपः एतदुक्तभ
वति प्रथमद्रेक्काणस्वामीलग्नपतिः द्वितीयद्रेक्काणस्वामीपचमपतिःतृतीयद्रेक्काणस्वामीनवमपतिःस्यादिति नवलवःप्रोक्तः प्रागेवशस्तोशइत्या
दि अथहादशांशसाधनम् स्वतोर्कांशकःस्वस्मात्इतः स्वतः लग्नइत्यर्थः अर्कांशकोहादशांशोज्ञेयः तद्यथा राशिभागास्त्रिंशत्३०एतेहादशभि
र्भाजिताःलब्धसार्द्धभागद्वयं२½ इदंहादशाशमान तदेवगणनीय सार्द्धभागद्वयलग्नस्यहादशांशः तावदेवतत्पुरस्थस्येति लग्नस्योत्पन्नभागाव
सानपर्यंतगणयेत् यस्मित्राशौविश्रामःतत्स्वामीदशांशनाथःस्यात् अथत्रिंशाशसाधनशुक्रेति शुक्रःप्रसिद्धः ज्ञोबुधः ईज्योगुरुः यमःशनिः असृ

वतमान अथवा निजस्पस्वस्पअंशेभेत्रावतमान अस्तमखिलंपश्येत्तदातभेतिपदभंगाः वाइत्यथवा अर्केस्त्रीअरिभ्यायगेसतिपष्ठतृतीयेका दशगसतितनविषयेभंगाः वाइत्यथवा स्वजलायकोणगःशुभ अब्जेचंद्रमसंपूर्णयथास्यात्तथाइक्षेत् तदातत्र खंदशमं जलचतुर्थं आर्द्रलग्नं कोणेनवपंचमेएपामन्यतमगतोन्यतमः शुभग्रहश्चंद्रमसंनिखिलदृष्ट्यादिपश्येत्तदाजामित्रंनस्यादित्यर्थं एतेपंचभंगा सर्वेमिलिताश्चतुर्दशभं

सनस्विष्टोच्चानिजाशभेस्तमास्खिलपश्येदरिन्त्यायगेसूर्येवास्व १०जला४थ १कोणग९,५शुभोवाब्जंत्रपश्ये न्नतत् ॥ ३३ ॥ त्र्यष्टंकोणमवायुरैनिगुरुभूपुत्रा क्रमात्पूर्णयादृष्ट्यान्येचरणोत्तरंचसकला पश्यतिपूर्णयु नमाभंहोरात्रिलवोनवांशकइनाशस्त्रिंशदंश क्रमाद्वर्गा सन्शुभज परैस्तुसुहृदोनाब्ध्यूनवर्गातनु ॥ ३४ ॥

गा सपश्यते ॥ ३३ ॥ अथदृष्टिलक्षणमाह ष्पभंतृतीयदशमं कोणंनवपंचप अवायुश्चतुर्थाष्टम एतद्युग्मभयंक्रमेणऐनिगुरुभूपुत्रा शनिगुरुभौ मा पूर्णयादृष्ट्यापश्यति शनिःऽपभं ३, १०गुरुःकोणं १,५भूपुत्रःअवायुः२, ८ एतेपूर्णयादृष्ट्यापश्यंति तयाचैसद्युग्मभपलब्धेग्रहाश्चरणोत्तरंय थास्यात्तथापश्यंति तद्यथा ऽपभं३,१० एकपाददृष्ट्यापश्यंति कोणं९,५द्विपाददृष्ट्या अवायुः ४, ८ त्रिपाददृष्ट्यापश्यंति सकलाग्रहा पूर्नं सप्तमंपूर्णपश्यति अथपड्वर्गसाधनंविवक्षुस्तावन्नामान्याह मंहोरेति मंगूई होरारात्र्यर्द्धं त्रिलवोदयक्षाण नवांशकः प्रसिद्ध दनांशोद्वादशांश पिं

स्यसायनाशस्यरवेः भोग्यांशाः तद्भोग्यांशाश्चनिजोदयाश्चतेषामाहतिः गुणनंतस्याःसकाशात्खरामाप्तंत्रिंशताभक्तंलब्धंसूर्यस्यभोग्यकालः स्यात् निजोदयाःस्वदेशीयराश्युदयाः तेब्रह्मतुल्यादिभ्योवगंतव्याः कथंभूतःकालः तथैवागतोभुक्तांशाकलितेनयुक् तथैवसूर्यस्यभोग्यकालसाधनरीत्या अंगतःलग्नात् भुक्ताशाकलितेनभुक्तांशैर्भुक्तभागैःआकलितेनकालेनयुक्युक्तः एतदुक्तभवति इष्टलग्नंअयनलवयुक्तंकृत्वातद्भुक्तांशैः निजोदयागुणनीयाःत्रिंशताभाज्याः लब्धंलग्नंभुक्तकाल.तेनकालेनसरविभुक्तः कालोयुक्तःकार्यइत्यर्थःपुनःकथंभूतः विवरगैःभोदयैःयुक् विवरं

तद्भोग्यांशनिजोदयाहतिखरामाप्तंतथैवांगतोभुक्तांशाकलितेनयुग्विवरगैःकालःस्फुटोभोदयैः॥३६॥
लग्नार्कौयदिचैकभंशविवरात्स्वीयोदयघ्नाद्वियद्भक्तान्नितःकालइनात्तनुर्यदितनुःसूर्योदयात्प्रागसौ ॥

सूर्यलग्नातरालंतत्रगतैर्भोदयैःराश्युदयेःयुक्युक्तःसपलमयःकालःस्फुटःस्पष्टःइष्टकालःस्यात् षष्टिभक्तोघटिकात्मकः स्यादित्यवगंतव्यम् ॥३६॥ अथेष्टकालसाधनेविशेषमाह लग्नार्कौविति लग्नार्कौलग्नसूर्यौयदिएकभेस्तःतदाअंशविवरात्लग्नार्कयोर्भागातरात् स्वीयोदयघ्नात्निजराश्युदयगुणितात् या वियत्भ्यांतिःत्रिंशतालब्धि.सकालःस्यात् इष्टकालःस्यात् तत्रापिविशेषमाह इनात्तनुरिति इनात्सूर्यात्तनुर्लग्नंयदितनुःलघुः स्यात्तदासौइष्टकालःसूर्योदयात्प्राक्पूर्वस्यात् सोपिषट्याभक्तोघटिकात्मकःस्यादित्यवगंतव्यम् अथज्ञातंकालंयत्रैर्विनासाधितुंनशक्यते

क्ष्मंगळः एषांपंचानांक्रमेण शरमुनीभार्थेपवःस्युः शराःपंच मुनयःसप्त इमाःअष्टौ अर्थाःपंच इषवःपंच एतेभागाःशुक्रादीनांस्यु एतद्युग्ममेतन्म
राशोद्देयं एतद्पिलप्तोत्पन्नभागावसानपर्यंतंगण्येत् यत्रविश्रांतिःसद्विशोद्धानाथः विषमेराशौतएवगदिताग्रहाभागाश्चाभ्यस्ताविलोमाक्षेपा
इतिपद्वर्गोनिरूपितः ॥ ३५ ॥ अथेष्टकालसाधनविधयुस्तावत्सूर्यसाधनमाह सक्रांत्यंतरमिति अंत अतरालंतत्रअहानिदिनानिसंक्रांतेरंत
रहानिसंक्रांत्यंतरहानि तैर्लब्धंतोभागित्व एवंविधोदिनगण सक्रांतेःसकाशात्इष्टदिनसमूहः तस्माद्यदाप्तंलब्धं समपूर्वोराशिभागकलादिकोरविः

शुक्रक्षेभ्यपमासृजांशरमुनीभार्थेपवोयुग्ममेत्रिंशास्त्याप्तिपमेतएवगदिताव्यस्ताश्चपद्वुगका ॥३५॥
सक्रांत्यंतरहोद्धताद्दिनगणादाप्तंभपूर्वोरविर्मेषाद्यातभयुग्युतोयनलवैरात्रौसपड्भ सच ॥

स्यात् किंभूतोरवि मेषात्सकाशात्पातभयुक् गतराशियुक् सूर्यभुक्तराशियुगित्यर्थः सतात्कालिकोरविःस्यादित्यर्थः अत्रोदाहरणम् तुला
दिभिकसक्रांत्योरंतरदिनानि २१-५१ ०तत्पातुलासक्रांतःइष्टदिनगण ५-६ ०अस्माद्दिनगणात् सक्रांत्यंतरहोभिर्लब्धराश्यादि १,२,७,१ इदं
सूर्यमकराशिपुर्क १,२,७,१ अयतात्कालिकःसूर्यःअयनलवैर्युं कार्यः अयनांशा अर्थांतरेप्रसिद्धा कृताभ्यब्ध्यूनितेशांकेपक्ष्याप्ताअयनांशाका
दयि सःअयनलवयुतोरविः रात्रौरात्रीष्टकालसाधनविषयेसपड्भ कार्यः षड्राशियुक्तःकार्यः तद्भोग्यांशानिजोदयादितःस्वरामाभ्यंकाक्षःस्यात् त

स्यसायनाशस्यरवेः भोग्याशाः तद्भोग्यांशाश्चनिजोदयाश्चतेषामाहृतिः गुणनंतस्याःसकाशात्खरामाप्तंत्रिंशताभक्तंलब्धंसूर्यस्यभोग्यकालः स्यात् निजोदया स्वदेशीयराश्युदयाः तेब्रह्मतुल्यादिभ्योवगंतव्याः कथंभूतःकालः तथैवागतोभुक्तांशाकलितेनयुक् तथैवसूर्यस्यभोग्यकालसाधनरीत्या अंगतःलग्नात् भुक्ताशाकलितेनभुक्तांशैर्भुक्तभागैःआकलितेनकालेनयुक्युक्तः एतदुक्तभवति इष्टलग्नंअयनलवयुक्तंकृत्वातद्भुक्तांशैः निजोदयागुणनीयाःत्रिंशताभाज्याः लब्धंलग्नंभुक्तकाल.तेनकालेनसविभुक्तः कालोयुक्तःकार्यइत्यर्थःपुनःकथंभूतः विवरगैःभोदयैःयुक् विवर

तद्भोग्यांशनिजोदयाहतिखरामाप्तंतथैवांगतोभुक्तांशाकलितेनयुग्विवरगैःकालःस्फुटोभोदयैः॥३६॥
लग्नार्कौयदिचैकभंशविवरात्स्वीयोदयघ्नाद्वियद्यात्तिःकालइनात्तनुर्यदितनुःसूर्योदयात्प्रागसौ ॥

सूर्यलग्नातरालंतत्रगतैर्भोदयैःराश्युदयैःयुक्युक्तःसपलमयःकालःस्फुटःस्पष्टःइष्टकालःस्यात् षष्टिभक्तोघटिकात्मक. स्यादित्यवगंतव्यम् ॥३६॥ अथेष्टकालसाधनेविशेषमाह लग्नार्कौविति लग्नार्कौलग्नसूर्यौयदिएकभेस्तःतदाअंशविवरातलग्नार्कयोर्भागांतरात् स्वीयोदयघ्नात्निजराश्युदयगुणितात् या वियत्त्यात्तिःत्रिंशतालब्धि.सकालःस्यात् इष्टकालःस्यात् तत्रापिविशेषमाह इनात्तनुरिति इनात्सूर्यात्तनुर्लग्नंयदितनुःलघुः स्यात्तदासौइष्टकालःसूर्योदयात्प्राक्पूर्वस्यात् सोपिषष्ट्याभक्तोघटिकात्मकःस्यादित्यवगंतव्यम् अथज्ञातंकालंयत्रैर्विनासाधितुंनशक्यते

अतोपत्राणांमध्येमुख्यस्यघटीपत्रस्यस्थापनमाह कुंडेइति अंभःपरिपूरितेउदकपूर्णेकुंडेपात्रेघटिकामज्जनक्षमे कुंडग्रहणउत्तानवाक्यमुदा साप तस्मात्कुंडरुपपात्रेउदकपूरितेसुघटिकांपाष्टिपलशुद्धांम्यसेत्तानिक्षिपेत् कस्मिन्सति अर्द्धोदयास्तेजातेसति सूर्यस्यअर्द्धोदयेअर्द्धास्तेच जातेसतिकिंकृत्वा स्तुत्वाप्रार्थयित्वा प्रार्थनाग्रंथांतरेउक्ता ॥ पंत्राणांमुख्यरूपासिध्रह्मणानिर्मितेघटि॥दंपत्योःशुभकालाभिहेतवेभवशोभनेइति ॥ प्रतिष्ठितायांघटिकायांतद्भ्रमनफलमाह साप्रतिष्ठिताघटिअग्निभयवायुगानशुभदास्यात् अग्निभयं आग्नेयादिभ्रवक्षिणक्रमेणदिशाभयं वायु

कुंडेभ परिपूरितेसुघटिकामर्द्धोदयास्तेन्यसेत्स्तुत्वाग्निभ्रयवायुगानशुभदापूर्णाग्निपचस्वथ
॥३७॥गोधूलपदजादिकेशुभकरपचागशुद्धोरवेरर्द्धास्तात्परपूर्वतोघटिंकतत्रेंदुमष्टारिगं ॥

र्वापम्यदिशा इतिदिक्चतुष्टयंप्रतिगतानशुभदा अर्थादम्यदिग्गतातत्रैवास्थितषाशुभदास्यात् तथाचोक्तंग्रंथांतरे॥संस्तुत्वैवंघटितोयेयांदिशाप्र तिगच्छति॥पूर्वाशादिफलकुर्यात्तस्थितामध्येघनप्रदा ॥सौभाग्यंनिधनंनार्याअपमृत्युरुजान्विता ॥ मर्तृभिपाघवेश्याचमान्याधित्तसुतान्विते॥एव गमनफलमुक्त्वापूर्णताफलमाह पूर्णाग्निपंचस्थयेति अग्निपंचसुआग्नेयादिपचसुदिक्षुपूर्णाघटीनशुभदा अर्थादम्यदिक्षुपूर्णाशुभदास्यात्उक्तंच उत्तरेशानपूर्वासुघटीपूर्णाशुभप्रदा ॥ दिक्षुशेषासुकन्यायामग्नेयेवेषम्यदायिनी ॥१७॥ अथगोधूलछमाह गोधूलमिति गोधूलेलग्नं सायंकालल्ल

ग्रपदजादिकेहीनजातौशुभकरप्रोक्तं नपूर्ववर्णाना क्व पंचागशुद्धौ विवाहोक्तपंचांगे अत्रपंचांगशुद्धिर्मुख्या तत्रकालप्रमाणविशेषणद्वारेणाह कथंभूतगोधूलं स्वेःअर्द्धास्तात्सकाशात्प्राक्परतोर्द्धघटिक अर्द्धघटिकायस्मिन्नित्यर्द्धघटिक प्राक्पचदशपलानिपरतःपचदशपलानि एवम र्द्धनाडिकमित्यर्थः अत्रत्याज्यमाह इहास्मिन्गोधूललग्नेषष्ठाष्टगइदुंचंद्रंजह्यात्त्यजेत् पुनःकिंकिंजह्यादित्याह सोग्रांगंउग्रग्रहसहितलग्नंकुजंभौमं अष्टमगुरुयमाहःगुरुशनिदिनम् पातमहापातसिद्धांतगम्यम् अर्कक्रमसूर्यसंक्रांतिंजह्यात् अन्येदोषानत्याज्याइत्यर्थः अत्रगुरुयमाहस्त्यक्तं

सोग्रांगंकुजमष्टमंगुरुयमाहःपातमर्कक्रमंजह्याद्विप्रमुखेऽतिसंकटइदंसद्यौवनाद्येक्वचित् ॥ ३८ ॥

तद्दोषोपलंभात्गुरुदिनेसूर्यास्तात्प्राक्यामार्द्धपरतोयमघंटः शनिदिनेअस्तमयात्प्राक्परतश्चकुलिकौ ॥ मार्तंडोयदतःस्मृतादिनपतेर्यामार्द्ध नाथाग्रहामार्तंडात्मजभोगउत्तरलवस्तज्ज्ञैःशुभेकर्मणि ॥ त्याज्योसौकुलिकोथसूर्यदिवसोदानैश्चशक्रार्कादिक्वस्वागाब्धियमैःस्मृतःकुरहितैरा त्रौतुतिथ्यंशकैरिति ॥ त्याज्योसौकुलिकइत्यनेनशनौअस्तात्प्राक्कुलिकोभवति इनादौकुलिकंदिवेत्यादिव्येकंतन्निशीन्यायेनअस्तात्परतो पिकुलिकोभवति इतिहेतोर्गुरुशनिवारौनिंदितौ अथविप्रादीनामपिक्वचित्कार्यविशेषेणगोरजप्रवृत्तिमाह विप्रमुखेतिसकटकइद सद्यौवनाद्येक्व चिदिति यौवनाद्येअतिसकटेप्राप्तेसतिक्वचिल्लग्नशुद्ध्यभावेइदगोधूल.विप्रमुखेविप्रप्रभृतिवर्णत्रयेसत्शुभंस्यात् अन्यथानेत्यर्थसिद्धम् तदुक्त

अतोयत्राणांमध्येमुख्यस्यघटीयंत्रस्यस्थापनमाह कुंडेइति अंभःपरिपूरितेउदकपूर्णेकुंडेपात्रेघटिकामज्जनक्षमे कुंडग्रहणउत्तानवाभव्युदा
सार्थ तस्मात्कुंडरूपपात्रेउदकपूरितेसुघटिकांपात्रेपलशुल्वाम्पसेत्वानिक्षिपेत् कस्मिन्सति अर्द्धोदयास्तेजातेसति अर्द्धोदयेअद्धास्तेच
जातेसतिकिंकृत्वा स्तुत्वाप्रार्थयित्वा प्रार्थनार्थंपांतरेउक्ता ॥ यंत्राणांमुख्यरूपासिब्रह्मणानिर्मितेघटि॥दंपत्योःशुभकालाग्निहेतवेभवशोभनेइति
॥ प्रतिष्ठितायांघटिकायांतद्भ्रमनफलमाह साप्रतिष्ठितघटिअग्निभयवायुगानशुभदास्यात् आग्नेयं आग्नेयादिमदक्षिणक्रमेणदिशाभयं वायु

कुंडेभ परिपूरितेसुघटिकामर्द्धोदयास्तेन्यसेत्स्तुत्वाग्निभयवायुगानशुभदापूर्णाग्निपचस्वय
॥३७॥गोधूलपदजादिकेशुभकरपचागशुल्वोरवेरर्द्धास्तात्परपूर्वतोघटिकंतत्रेंदुमष्टारिगं ॥

र्यांयम्यदिशा इतिदिक्चतुष्टयंप्रतिगतानशुभदा अर्थादम्यादिग्गतातत्रैवास्थितवाशुभदास्यात् तथाचोक्तग्रंथांतरे॥संस्तुत्वैवंघटितोयेयांदिशंप्र
तिगच्छति॥पूर्वाशादिफलंकुर्यात्तस्थितामध्येघनप्रदा ॥सौभाग्यंनिधनंनार्याअपमृत्युरुजान्विता ॥ मर्तुःप्रियाचवेश्यास्यमान्याचित्तसुतान्विते॥एवं
गमनफलमुक्त्वापूर्णताफलमाह पूर्णाग्निपचस्वयेति अग्निपंचसुआग्नेयादिपचसुदिक्षुपूर्णाघटीनशुभदा अर्थादम्यदिक्षुपूर्णाशुभदास्यात्उक्तंच
उत्तरेशानपूषासुघटीपूर्णाशुभप्रदा ॥ विष्णुरोपासुकन्यायामग्नेवैधव्यदायिनी ॥१७॥ अथगोधूलफलमाह गोधूलमिति गोधूलंकर्म सायंकालक

ग्रपदजादिकेहीनजातौशुभकरंप्रोक्त नपूर्ववर्णाना क्व पंचागशुद्धौ विवाहोक्तपंचागे अत्रपंचांगशुद्धिर्मुख्या तत्रकालप्रमाणंविशेषणद्वारेणाह
कथभूतगोधूलं स्वेःअर्द्धास्तात्सकाशात्प्राक्परतोर्द्धघटिक अर्द्धघटिकायस्मिन्नित्यर्द्धघटिकं प्राक्पचदशपलानिपरतःपचदशपलानि एवम
र्द्धनाडिकमित्यर्थः अत्रत्याज्यमाह इहास्मिन्गोधूललग्नेषष्ठाष्टगइदुंचद्रजह्यात्त्यजेत् पुनःकिंकिंजह्यादित्याह सोग्रांगंउग्रग्रहसहितलग्नंकुजभौमं
अष्टमगुरुयमाहःगुरुशनिदिनम् पातमहापातंसिद्धांतगम्यम् अर्कक्रमंसूर्यसक्रातिंजह्यात् अन्येदोषानत्याज्याइत्यर्थः अत्रगुरुयमाहस्त्यक्तं

सोग्रांगंकुजमष्टमंगुरुयमाहःपातमर्कक्रमंजह्याद्विप्रमुखेऽतिसंकटइदंसद्यौवनाद्येकचित् ॥ ३८ ॥

तद्दोषोपलभात्गुरुदिनेसूर्यास्तात्प्राक्यामार्द्धपरतोयमघंटः शनिदिनेअस्तमयात्प्राक्परतश्चकुलिकौ ॥ मार्तंडोयदतःस्मृतादिनपतेर्यामार्द्ध
नाथाग्रहामार्तंडात्मजभागउत्तरलवस्तज्ज्ञैःशुभेकर्मणि ॥ त्याज्योसौकुलिकोथसूर्यदिवसोदानैश्चशक्रार्कादिक्वस्वागाब्धियमैःस्मृतःकुरहितैरा
त्रौतुतिथ्यशकैरिति ॥ त्याज्योसौकुलिकइत्यनेनशनौअस्तात्प्राक्कुलिकोभवति इनादौकुलिकंदिवेत्यादिव्येकंतन्निशीन्यायेनअस्तात्परतो
पिकुलिकोभवति इतिहेतोर्गुरुशनिवारौनिंदितौ अथविप्रादीनामपिकचित्कार्यविशेषेणगोरजप्रवृत्तिमाह विप्रमुखेतिसकटकइदं सद्यौवनाद्येक
चिदिति यौवनाद्येअतिसंकटेप्राप्तेसतिकचिल्लग्नशुद्ध्यभावेइदगोधूल विप्रमुखेविप्रप्रभृतिवर्णत्रयेसत्शुभस्यात् अन्यथानेत्यर्थासिद्धम् तदुक्त

ग्योनिनिर्मले ॥ षटीलाग्रपदानास्तिलवागोष्ठलिकंस्मृतम् ॥ शूद्रादीनांयुषा प्राहुर्नद्विजानांकदाचन ॥ लग्नशुद्धिर्यदानस्याद्योवनेसमुपस्थिते
तदाते सवयसानांतत्प्रगाषूलिकंशुभामिति ॥ ३८ ॥ अथोद्वाहवेदिकालक्षणमाह वेदीति प्राक्प्रवणापूर्वनिम्ना चतुर्वरकराचतुर्भिर्वरकरैःप्रमिता
पराचैवाग्रः हस्तोच्छ्रिताहस्तप्रमाणेनोषता यमग्र्यस्यप्रमाणस्यप्रोक्ता सापेदीवोर्जादेःक्षिपादेःक्रमेणद्विपियुगांगुले अपचिताहीना क्षि
परपदयंगुलन्यूना वेन्यस्यप्यंगुलाना शूद्रस्यचतुरंगुलोनाच साकल्पेत्याह बहिर्वामतदति गृहाद्बहिर्वामभागे अगुलप्रमाणमार्कंडेयपुराणे

वेदीप्राक्प्रवणावतुर्वरकराहस्तोच्छ्रिताग्र्यस्यदोर्जादेर्द्वित्रियुगागुलैरदचितासोक्तावर्हिर्वामत ॥

उक्तं ॥ परमाणुःपरमूरमंपरस्तेणुमहीरजः ॥ बालाग्रचैवटिसाचपूकाचापपयोदरम् ॥ कर्मादष्टगुणानाहुर्यवानामष्टतोंगुलम् ॥ षडंगुलंपदंत
क्षितस्तिर्द्वपदस्मृता ॥ द्वितस्तीतपाहस्तोमार्कंडेयमुनीरितः ॥ आगमांतरेपि ॥ कर्तुर्दक्षिणहस्तस्यमध्यगांगुलिपर्वणः ॥ मध्यमादेर्ध्य
मानेनमाषांगुलमितीरितमिति ॥ अप्यपोक्तं ॥ पंक्तिंचित्पोरुपायामंविमध्यदशभागुनः ॥ एकद्वादशमागंतुछत्वातेष्वेकमगुलम् ॥ देहलब्धा
गुलंनामजानीयानरस्यनतुन ॥ महामानांगुलिरितिमाषांगुलिरिहोदिता ॥ प्रासादादीनितनेयकुर्यान्मानांतरेणवा ॥ वेदिकादीनिहिविकारया
दीनाविपुनरित्यादि अपवरकाग्रहणंतत्पहोमकर्तृत्वात् ननुकन्यापाअपिलाजाहुतीकर्तृत्वमस्तितत्करप्रमाणकिमोक्त सर्व अन्यत्रकाग

स्थलेकन्याकरप्रमाणमप्यगीकियते ॥ तथाचोक्तंदेवयजनदीपिकायाम् ॥ स्वल्पावकाशनिलयेहीनमानंसमाश्रयेदिति ॥ अथनानाविधकर्मणां अगंकस्मिन्नक्षत्रेकर्तव्यमित्याह यस्यागमिति यस्यकर्मणः यत्अंगंअदइदंअंगंअगिनोमुख्यस्यगदितमेउक्तनक्षत्रेकुर्यात् इहास्मिन्अंगभूतेक र्मणि इंदोर्बलनालोक्यनविचारणीयम् तत्रविशेषमाह विवाहतःविवाहदिनात्प्राक्त्र्यरिनवान्हिहृतीयषष्ठनवमेन्हिइदंअंगविवाहागंनकुर्यात् विवाहागानियथा ॥ दलनंकंडनंचैवव्यजनंमोदकादिच ॥ यवारमंडपोवेदिकुंकुमंवर्णकंतथेति ॥ ३९ ॥ अथक्रमप्राप्तंवधूप्रवेशमाह लग्नादिति

यस्यांगंयददोंऽगिनोगदितभेकुर्यादिहेंदोर्बलंनालोक्यंतुविवाहतस्त्र्यरिनवांन्हिप्राङ्नकुर्यादिदं ॥ ३९ ॥
लग्नादष्टि१६दिनांततःसममुनी७ष्वं५के९ष्वृषुर्ध्वंत्वयुग्घस्रेमास्यापिहायेनशरामिताद्वर्षात्परंस्वेच्छया ॥

लग्नाद्विवाहतःसकाशात् अष्टिदिनांततःषोडशदिनमध्ये सममुनीष्वंकेषुयुषुघस्रेषु समाःसमसंख्याकाः मुनिःसप्तमः इषुःपंचमः अंकोनवमः ए षुयुषुदिवसेषु अतऊर्ध्वंषोडशदिनादूर्ध्वं अयुग्घस्रेविषमदिने मास्यपि विषमेहायनेवर्षे वधूसंप्रवेशंजगुरूचुःएतदुक्तभवति षोडशदिनमध्ये समादिषुदिनेषुकर्तव्यः षोडशदिनातिक्रमेमासपर्यंतविषमदिनेवधूप्रवेशःकार्यः प्रथममासातिक्रमेवर्षपर्यंतंविषमेमासिकर्तव्यः तदाविषमदिन नियमोनास्ति एवंप्रथमेवर्षे अतिक्रांतेपंचमवर्षपर्यंतंविषमेवर्षेकर्तव्यः तदाविषममासनियमोनास्ति अथविलंवितंवधूप्रवेशनंकस्मिन्मासपक्षेक

वेदीप्राक्प्रवणाचतुर्वरकराहस्तोच्छ्रिताग्र्यस्यदोर्जादेर्द्वित्रियुगागुलैरदक्षिणासोक्तावर्हिर्वामत ॥

उक्तं ॥ परमाणुः परंसूक्ष्ममप्रसोणुमहीरजः ॥ बालाग्रंचैवलिक्षाचयूकाचायवोदरम् ॥ क्रमादष्टगुणानाहुर्यवानामष्टतोंगुलम् ॥ षडंगुलंपदत्व
क्षिणस्तिर्द्विपदंस्मृता ॥ द्विवितस्तीत्यपाहस्तोमार्कंडेयमुनीरितः ॥ आगमांतरेपि ॥ कर्तुर्दक्षिणहस्तस्यमध्यगांगुलिपर्वण ॥ मध्यमादेर्ध्य
मानेनमात्रांगुलामितीतिमिति ॥ अन्यत्रोक्तं ॥ पर्तिकचिरपोरुषायामंविमध्यदशधापुनः ॥ एकद्वादशभागंतुतलखातेष्वेकमगुलम् ॥ देहलब्धां
गुलंनामजानीयात्तत्रयतत्रपुन ॥ महामानांगुलिरितिमात्रांगुलिरिहोदिता ॥ प्रासादादीनितेनैवकुर्यान्मानांतरेणवा ॥ वेदिकादीनिद्वितियकारथा
दीनांतिथिपुनरित्यादि अग्रवरकाग्रहणंतत्पदोमकर्तृत्वात् ननुकन्यापाअपिछाजाहुतौकर्तृत्वमस्तितत्करप्रमाणंकिमुक्तं सत्यं अग्रपाणकाग्र

नीतस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रास्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अंत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः
प्रोक्तः कैर्विवाहोक्तभैः स्पष्टंतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ नशुक्रास्तादिकंचि
त्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासंवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथब्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिञ्यर्क्षेषुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रां
त्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रिञ्य
र्क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौन्नत्यमथोधृती१८श१२कृत४तत्वं२५ र्क्षेत्ययःसाभिजित्
॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणंप्रथमेत्रिके हितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔन्नत्यप्रोक्त अथरु
द्रपदशुद्धिमाह अर्कभादित्यनुवर्तते धृतीशकृततत्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थमृतत्वंपचविंश एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्य
र्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

तम्यमित्याह वैफामार्गसिते वैधेशास्तः फाफाल्गुनः मार्गोमार्गशिरेः एपांसितः शुक्लपक्षःतस्मिन्के श्रुतिपुगोद्वाहसचित्राश्विनीज्यर्क्षे श्रुतिपुगं श्रवणधनिष्ठे उद्वाहर्क्षाणिविवाहनक्षत्राणिपूर्वोक्तानि चित्राश्विनीप्रसिद्धे ईज्यर्क्षंपुष्य ते अनवमदिरेजीर्णगृहे नवीनमंदिरेकन्यानवोढानप्रवे शयेदितिनिषेधादनवमंदिरमित्युक्तम् उक्तच ॥ वधूप्रवेशनंकार्यंपचमेसप्तमेदिने ॥ नवमेचशुभेमासेसुलग्नेशशिनोबलइति नारद ॥ आरभ्योद्वाहदि वसात्पष्ठेवाप्यष्टमेदिने ॥ वधूप्रवेशःसप्तम्यैदशमेपसमेदिनइति ॥ समहे विवाहमारभ्यवधूप्रवेशोयुग्मेतथापोडशवासरांवात्॥ तदूध्वमब्देयुग्मिप

वैफामार्गसितेजगु श्रुतिपुगोद्वाहर्क्षचित्राश्विनीज्यर्क्षैश्चानवमदिरेनिशिवधूसवेशमंगेस्थिरे ॥ ४० ॥
उद्वाहात्प्रथमेशुभेयदिवसेनर्तुर्गृहेकन्यकाहन्यात्तज्जननींक्षयेनिजतनुंज्येष्ठपतिज्येष्ठकम् ॥

चर्मातावत परस्तान्नियमोनचास्ति ॥ इदनारद ॥ समेवर्षेसमेमासिपदिनारीगृहविशेत् ॥ आपुष्पदर्शनेभर्तु सानारीमरणंव्रजेत् ॥ भास्करस्य वहारे ॥ राशौविवाहमेशास्त्रसमुहूर्तेस्थिरोदये ॥ वधूप्रवेशोनेवाभ्रप्रतिशुद्धाम्बरेदिनः ॥ अर्कैर्वैधाहिके शुद्धैर्वैपत्योश्चशुभग्रहम् ॥ वधूप्रवेशनंकार्यं पंचमेसप्तमेकृतपादि ॥ मार्गफाल्गुनवैशाखेशुक्लपक्षेशुभेदिने ॥ मूलपुष्यमृगस्वातीस्थिराश्विश्रुतिवासरे ॥ पितृमेषकर्कनरीग्रविषापुथिणीमवेधिति ॥ ४० ॥ इवनीग्रथमापाढादीमर्यादिगृहेवासनिषेधमाह उद्वाहादिति उद्वाहादिवाहानुपरिप्रथमेशुभेदिनेकन्यापविमर्तृगृहेनतेनवगतज्जन

नीतस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रात्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः प्रोक्तः कैर्विवाहोक्तभैः स्पष्टंतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबधे ॥ नशुक्रास्तादिकंचित्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथब्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिञ्यर्क्षेषुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रां त्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रिञ्य र्क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौत्रत्यमथोधृती१८श१२कृत४तत्वं२५ र्क्षेत्ययःसाभिजित् ॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतास्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणप्रथमेत्रिके हितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔत्पत्यप्रोक्तं अथरुद्रपद्दशुद्धिमाह अर्कभादित्यनुवर्तते धृतीशाकृततत्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थम्तत्वपचविंशं एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्यर्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

तम्पमित्याह वैफामार्गसिते वैशाखः फाल्गुनः मार्गोमार्गशीर्षः एषांसितः शुक्लपक्षस्तस्मिन्के श्रुतियुगोद्वाहर्क्षचित्राश्विनीज्यर्क्षेः श्रुतियुग श्रवणयनिषे उद्वाहर्क्षाणिविवाहनक्षत्राण्यपूर्वोक्तानि चित्राश्विनीप्रसिद्धे ईज्यर्क्षपुष्य तैः अनवमदिरेजीर्णगृहे नवीनमदिरेकन्यानवोढानप्रवे शयेदित्तिनिषेधादनवमंदिरंग्राह्यम् उक्तंच ॥ वधूप्रवेशनंकार्यंपञ्चमेसप्तमंदिने ॥ नवमेचशुभेवारेसुलग्नंशशिनोबलम् इति नारदः ॥ आरभ्योद्वाहदि वसात्पञ्चेवाप्यष्टमेदिने ॥ वधूप्रवेशःसप्तम्येवामेपसमेदिनइति ॥ समहे विवाहमारभ्यवधूप्रवेशोयुग्मेतथापोडशवासरांतात्॥ तदूर्ध्वमब्दंयुजिपं

वैफामार्गसितेजगु श्रुतियुगोद्वाहर्क्षचित्राश्विनीज्यर्क्षैश्चानवमदिरेनिशिवधूसंवेशमगोस्थिरे ॥ ४० ॥
उद्वाहात्प्रथमेशुचौयदिवसेऽर्तुर्गेहेकन्यकाहन्यात्तज्जननींक्षयेनिजतनुंज्येष्ठपतिज्येष्ठकम् ॥

चमांतादत परस्तान्नियमोनचास्ति ॥ इतिनारदः ॥ समेवर्षेसमेमासिसदिनारीयहर्विशेत् ॥ आयुष्यहरतेभर्तुःसानारीमरणंव्रजेत् ॥ भास्करश्च यहार ॥ रात्रौविवाहमेशास्त सन्मुहूर्तेस्थिरोदये ॥ वधूप्रवेशानैवाम्प्रविशुद्धाम्प्रपविदुः ॥ भार्गवैर्वाहिकं शुद्धैर्दैवज्ञोऽशुभमक्षम् ॥ वधूप्रवेशनंकार्यं पञ्चमेसप्तमेतथा ॥ मार्गफाल्गुनवैशाखेशुक्लपक्षेशुभेदिने ॥ मूलपुष्यमृदुस्वातीस्थिराश्विश्रुतिवासरे ॥ पितृमेषकरेनारीप्रविष्टापुत्रिणीभवेदिति ॥ ३० ॥ अथानीप्रथमाषाढादीमर्यादिगृहेवासनिषेधमाह उद्वाहादिति उद्वाहादिमाद्वादुपरिप्रथमेशुचौमासेकन्यकाधिकृत्यगृहेवसेत्तज्जन

नीतिस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रात्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अंत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः
प्रोक्तः केर्विवाहोक्तभैः स्पष्टतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबधे ॥ नशुक्रास्तादिकंचि
त्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथत्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिऽयर्क्षेषुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रां
त्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रिऽय
र्क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौन्नत्यमथोधृती१८श१२कृत४तत्वं२५ र्क्षेत्ययःसाभिजित्
॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणंप्रथमेत्रिके द्वितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔन्नत्यप्रोक्तं अथरु
द्रपट्टशुद्धिमाह अर्कभादित्यनुवर्तते धृतीशक्रततत्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थमृतत्वंपचविंशं एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्य
र्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

उपोषितनर भुक्तायक्षतभोजनापेक्षसुतांदपात् परंउपोषितनरःभुक्तापेक्षवटपेसाविधिकांगायत्रीवचात् तदुक्तम्योतिर्निबंधे ॥ भुक्तासमुद्वहे
त्कन्यांसावित्रीग्रहणंतया ॥ उपोषित सुतांदपादागतापवरायचेति ॥ आरम्भोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोभेकचित् सांगंतंविदधीतवाजम
परेइति वाजंअर्घं अपरेअसगोत्रिणोविदधीरन् "वाजमर्घंगरुडाजोवाजंपीयूषमुच्यते" इत्यनेकार्थध्वनिमजर्याम् शेषंसुगमं उक्तंच ॥ विवाहो
त्सवपक्षादावारम्भेसूतकयदि ॥ सांगंतत्कर्मकुर्वीतअन्यदानादिकंपरैरिति ॥ अस्मादारभेत्पूर्वतोपक्षोद्वाहनचौलमौंजिकमह सुस्वर्गादिक्त्रिभिपु

सांगतविदधीतवाजमपरेस्मादारभेत्पूर्वतोयंपक्षोद्वाहनचौलमौंजिकमह सुस्वर्गादिक्त्रित्रिपु ॥ ४३ ॥
नोश्राद्धक्षयदर्शनेत्यकमघीतिंशीतलाप्स्वाप्तुतिंसीमासिंध्वतिपातमेककुलजाःसव्यातिपातकचित् ॥

अस्मादिभिधितादिनात्पूर्वतःप्रथमतः पक्षोद्वाहनचौलमौंजिकमित्येतत्कर्मचतुष्टयंपक्षमात्स्वर्गा१ दिक् १० त्रि३ त्रिपु३ अह सुआरभेत् यद्यप्येकविंश
तिदिनेपु उद्वाहनंविवाहःदिशुदशादिनेपु चौलंत्रिपुदिनेपु मौंजिकंत्रिपुदिनेप्वितिउक्तंचापकविंशत्यहर्पक्षेविवाहेवशवासराः॥ व्यहेचूडोपनयनेना
दीश्राद्धंविधीपते ॥ आरभलक्षणं आरभोवरणंपक्षेसकरुपोव्रतसमयोः ॥ नांदीश्राद्धविवाहादौश्राद्धेपाकपरिक्रियाङ्गति ॥ ४२ ॥ क्षयदर्शनेत्यकं
श्राद्धं अधोतिपठनं शीतलाप्सुशीतलोदकेषु आप्लुतिस्नानं सीमासिंध्वतिपातं सीमाग्रासिद्धासिंधुर्महानदी "सिंधुर्नदीसमुद्रयोरित्यभिधाना"

तयोरपिपातःउल्लंघनंसव्यातिपातं अपसव्यमित्येतत् एककुलजाःसगोत्रिणःक्वचिन्नोकुर्युः किमवधि मंडपस्यउत्थापनावधि यावन्मंडपोत्था
पनंस्यात्तावन्नकुर्यादित्यर्थः उक्तंच ॥ दर्शश्राद्धंक्षयश्राद्धशीताद्रिःस्नानमेवच ॥ प्राचीनावीतिकरणनदीसीमातिपातनम् ॥ अन्यच्च नित्यश्रा
द्धमधीतिंचस्नानंचाशिशिरैर्जलैः ॥ सपिंडानैवकुर्वीरन्मडपोत्थापनावधि ॥ अथसमडपोत्थापःकदाकार्यइत्याह सशरागान्होरिति शराःपंच अ
ग ःसप्त तास्मिन्मितान्होर्दिनयोः पंचमेसप्तमे विषष्ठेसमेषष्ठरहितेसमेन्हिसमादिनेउत्थाप्यः उक्तच॥मडपोत्थापनंकार्यसमेतुदिवसेवुधैः ॥षष्ठंचवि

उत्थापावधिमंडपस्यसशरागान्होर्विषष्ठेसमेन्ह्युत्थाप्योनगृहोद्वहौसहजयोस्तुल्यक्रियाब्दांततः ॥ ४४ ॥

षमंनेष्टमुत्कापंचमसप्तमाविति ॥ अब्दातर्वर्षमध्येगृहोद्वाहौनकर्तव्यौ सहजयोः एकमातृजयोः पुरुषयोः पुरुषस्त्रियोः समानक्रियासमानंकर्मन
कुर्यादित्यर्थः भिन्नमातृजयोर्नदोषइत्यर्थात्सिद्धम् अर्थात्भिन्नमातृजयोस्तथासहोद्वाहादिकरणमागत तद्भिन्नकर्तव्योभिन्नगृहेसतिवेदितव्यं क
र्तृत्वमत्रश्राद्धाधिकारिणःपित्रोरेव तनुविवाहहोमंकर्तुर्वरस्य तथाचोक्तम् ॥ एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः नसमानक्रियांकुर्यान्मातृभेदेवि
धीयतइति ॥ पुरुषौपुरुषस्त्रियौपृथक्त्वित्वविवक्षयाबहुत्वासंभवान्नबहुत्वम् यद्वापुरुषश्चस्त्रीचतथातयोर्द्वयोः पुरुषयो स्त्रियोर्वा पुरुषस्त्रियोर्वा क
न्यापुरुषयोर्विवाहविशेषश्चोक्तः ॥सोदर्ययोःकन्यकयोःसुतयोरेकवत्सरे ॥ विवाहोनस्मृतस्तज्ज्ञैःकन्यकासुतयोः ॥मृतइति अत्रसंवत्सरमानंमनुज

मानेनचैषादिफाल्गुनांतवेधं समानक्रियेति इषोश्चोलेहपोर्व्रतबंधोद्वयोर्विवाहोमासहजयोरित्यनेनैवएकमात्रत्वसंभवाति उक्तंच ॥ नैकस्मिन्वत्सरेकार्यौगृह्योद्वाहौकदाचन ॥१४॥वर्जावराण्याह उद्वाहव्रतचूडकेक्रमेण अब्ददलंतत्खंडं उद्वाहेविवाहेऽतेसति अब्दंवर्षपर्यंतं व्रतेव्रतबंधेऽतेस तिदलंअर्द्धाब्दं षण्मासपर्यंतमित्यर्थं चूडकेचोलकर्मण्यंतेसतितत्खंडंतस्यदलस्यापिखंडं त्रिमासपर्यंतमित्यर्थं तिलैस्तर्पणंपिंडयुतंश्राद्धंच नाचरेत् किंविना महालयगयापिण्डंविना महालयःश्राद्धपदापरपक्षः गयाप्रसिद्धा पिण्डंमातापितृसपदिन तन्मपत्श्राद्धंक्रियतेतद्गमहालयग

उद्वाहव्रतचूडकेब्ददलंतत्खंडंतिलैस्तर्पणंश्राद्धपिंडयुतंमहालयगयापिण्डंविनानाचरेत् ॥ पूर्वं सप्तपदीविधेरधिगतेदोषेवरेवामृतेदेयान्यत्रविवाहितापिचबलाद्याविद्धयोनिर्नचेत् ॥ ४५ ॥

यापिण्डंतद्विना उक्तंच॥विवाहव्रतचूडासुवर्षमर्द्धंतदर्द्धकम्॥अतिलंतर्पणंकुर्याच्छ्राद्धंकुर्यादपिंडकम्॥महालयेगयाश्राद्धेमातापित्रोःक्षयेऽहनि ॥उ द्वाहोपिकुर्वीतपिंडदानंपथाविधीति॥पूर्वमिति सप्तपदीविधे पूर्वप्रथमतोदोषेअंधमूकादिकेअधिगतेज्ञातेसति वाद्वत्पथवा वरेमृतेसति कन्या अन्यस्मैदेया अपिच यात्कन्याबलाद्विवाहितासापि अन्यस्मैदेया तर्हिकथंचेयदिविद्धयोनिर्नस्यात्विद्धायोनिर्यस्या सातथा पुरुषभुक्तेत्यर्थ उक्तंचपाद्मवचनेन ॥ महादोषेसुविज्ञातेपूर्वसप्तपदीविधेः॥ मरणादौसमुत्पन्नेदेयान्यस्मैनदोषभाक् ॥ बलादुद्वाहितांकन्यादातव्यान्यवरायचेति

अन्यच्च॥बलादुद्वाहिताकन्यामंत्रैर्यैर्दिनैस्सस्कृता ॥ अन्यस्मावाधवद्देयायथाकन्यातथैवसेति ॥ महादोषाःकारिकानिबंधेउक्ताः ॥ अधामूकःक्रया
हीनश्चापस्मारीनपुंसकः ॥ दूरस्थःपतितःकुष्ठीदीर्घरोगीवरोनसन् ॥ अन्येपिदोषाउक्ताः॥मूर्खनिर्धनदूरस्थशूरमोक्षाभिलाषिणां ॥ त्रिगुणाधिकव
र्षाणानदेयाजातुकन्यकेति ॥ पुरुषनपुसकलक्षण ॥ यस्याप्सुप्लवतेबीजंन्हादिमूत्रंचफेनित॥ पुमास्याल्लक्षणैरेतैर्विपरीतैस्तुषढकः ॥ अपरीक्ष्यदाने
दोषः अपरीक्ष्यवरकन्यांनिगुर्णायप्रयच्छति ॥ कुलंतस्यैवतच्छोकसंतप्तोविनिकृततीति ॥ ४५ ॥ अथस्त्रीरहितानाविधिमाह अस्त्रीकैःस्त्रीरहितैः

अस्त्रीकैःकुशहेमरौप्यरचिताताम्रीचविप्रादिभिर्भार्यावानिखिलैःसुवर्णरचिताधर्मायधार्याबुधैः ॥ मं
दारार्कदिनेंबुपाग्निफणिभंभद्रातिथिश्चेदिहोद्भूतासाविषकन्यकापितनुगौसौम्यौरिपुक्षेत्रगौ ॥ ४६ ॥

विप्रादिभिःविप्रक्षत्रियविट्शूद्रैः क्रमेणकुशहेमरौप्यरचिताशौल्वीचभार्याधर्मायधार्या अयमर्थः विप्रेणकुशरचिताभार्याधर्मायधार्या क्षत्रि
येणहेमरचिता वैश्येनरौप्यरचिता शूद्रेणताम्रीताम्ररचिताभार्याधार्या कथभूतैर्विप्रादिभिः बुधैःस्वस्वधर्मनिरतैः वाइत्यथवा निखिलैःसर्वै
र्विप्रादिभिःसुवर्णरचिताभार्याधार्या यतस्तयाविनागृहस्थधर्मसाधननस्यात् तथाचोक्तं॥ अपत्नीकैस्तुधर्मार्थंकौशहैमीचराजती॥ ताम्रीविप्रादि
भिर्भार्याधार्याहैमीतथाखिलैरिति॥अथविषकन्यालक्षणमाह मंदेति मदारार्कदिने शन्यर्कभौमानामन्यतमस्यवासरे अंबुपाग्निफणिभ शतता

रकाष्ठत्तिकाक्षेपाणामन्यतमनक्षत्रम् मद्रादिर्पिंद्वितीयासप्तमीद्वादशी अथसामान्यतमाचेत्स्यात् तदायोगःस्यात् इहोद्भूताअथयोगेयाक
न्याजातासाविषकन्यका अथयोगांतरमाह पुत्रेत्रगोसोमोपेतनुगोलग्नगतोचेत्स्याताम् ॥ ४६ ॥ अथयोगांतरमाह एक कूरइति एकः
कूर रिपुसोमग तनुगश्चेत्स्यात् इमोद्वौयोगौ इहोद्भयापिविषकन्यकास्यात् तनोलग्नेसौरिःशनिःस्यात् रविःसूर्यःपुत्रगःपचमगःस्यात् घर

एक कूरइहोद्भवाप्यपतनौसौरिरविःपुत्रगोधर्मस्योधरणीसुतोयमपरोयोगोपितज्जाविषम् ॥ मू
लायत्रिपदोद्भवाश्वशुरमत्यत्यत्रयेतल्लिपन्येष्ठात्येपांतेपूर्वजंद्विपचतुर्थेदेवरंहतिच ॥ ४७ ॥

णीसुतगोमोमोपमस्योनवमस्योमदास्यात् तदाअर्थमपरोयोगःस्यात् तज्जापिकन्याविषंस्यात् विषपितिषधाविषस्वीकारादभूत्पुर्भवती
तिफलसूचितं तस्मात्परित्याज्येतिभाव अथमूलजातीनांफलमाह मूलेति मूलस्यआद्यत्रिपदोद्भवाप्रथमचरणत्रयेजाताकन्याश्वशुरहंतिमार
यति अत्यंत्यत्रये आद्यिरात्रेपातस्यअंत्यत्रयेअंत्याचरणत्रयेजातातल्लिपतस्यश्वशुरस्यल्लिपंश्वशुरहंतीत्यर्थः ज्येष्ठात्ये ज्येष्ठाया चतुर्थेच
रणेजातापातेपूर्वजंज्येष्ठंहंति द्विपचतुर्थे द्वौपौपतीमस्यतत्द्विप विद्यारवा तस्यचतुर्थेचरणेजातादेवरंहंति अर्थोवन्यचरणजामूमरा ॥ ४७ ॥

एवंउक्तनक्षत्रचरणजातौनानरःयुवतेःस्त्रियःश्वशुरादीन्हंति तथाचगर्गः ॥ मूलजाशुश्वरंहंतिसार्पजाचंतदंगनां॥ ज्येष्ठजातुपतिज्येष्ठंदेवरंतुद्विदैव तेइति॥तथाचकश्यपपटले॥मूलात्यपादजौश्रेष्ठौतथाश्लेषाद्यपादजौ॥द्वीशांत्यपादजौदुष्टौतथाज्येष्ठात्यपादजाविति ॥ अस्यापवादः अभावइहनो दोषइति अभावेतेषांश्वशुरादीनांअभावेसति इहमूलादिजोद्दहनेनोदोषः केचिदाचार्याः नुःनरस्य मौंज्यूर्ध्वंमौंजीबंधनानंतरंतत्फलंनवदं ति उक्तचनारदेन॥मूलव्यालभवोदोषोविवाहेयउदाहृतः ॥ समौंजीबंधनादूर्ध्वंपुंसांनैवेतिकेचनेति ॥ पैत्र्याद्येपिमघायाआद्यचरणेपिमूलवत्फ

एवंनायुवतरेभावइहनोदोषोननुस्तत्फलंमौंज्युर्ध्वंनवदंतिकेचिदपिपैत्र्याद्येफलंमूलवत् ॥ नो द्वाहौसहजातयोरृतुषुनोद्वाहाद्भूतंनोपुमुद्वाहात्रयुद्वहनंनमंगलविधेर्मुंडंत्रिशुभ्येषुन ॥ ४८ ॥

लंस्यादितिकेचिद्वदति तथाचोक्तंनारदेन पैत्र्यगंडोद्भवाकन्याश्वशुरघ्नीचकेचनेति ॥ अथऋतुत्रयमध्येकिंकिंनकर्तव्यमित्याह नोद्वाहाविति सहजातयोःएकोदरसमुत्पन्नयोः पुत्रयोःकन्ययोः कन्यापुत्रयोर्वा उद्वाहौविवाहौ ऋतुषुत्रयश्चतेऋतवश्चत्रयोऋतवः तेषुनकार्यौ षण्मासाभ्यंतरे नकार्यावित्यर्थः उक्तचनारदेन॥विवाहश्चैकजन्यानाषण्मासाभ्यांतरेयदि ॥ असंशयंत्रिभिर्वर्षैस्तत्रैकाविधवाभवेदिति॥नोद्वाहाद्भूतमिति उद्वाहा ऋतुषुव्रतंमौंजीनकार्या तथाचोक्तनारदेन ॥ पुत्रोद्वाहात्परपुत्रीविवाहोनऋतुत्रये ॥ नतयोर्व्रतमुद्वाहान्मंगलेनान्यमंगलमिति॥नोपुमुद्वाहात्रयुद्वह

नमिति पुमुद्वाहात्पुरुषविवाहात्ऽभृतुपुरुषुद्वहनकम्पाविवाहःनोकार्यः तथाचकात्यायनः ॥ पुत्रोद्वाहात्परपुत्रीविवाहोनऋतुत्रयेइति ॥ गलविधेर्मुंडमिति मगलविधेः विवाहात्ऽभृतुपुमुंडनंचौलंव्रतवानकार्यम् अत्रकात्यायनः ॥ कुलेऋतुत्रयपर्यंतंकृमंडनाव्रतुमुंडनमिति ॥ भिशुभ्ये पुनेति एपुभ्यूतुत्रभिशुभीनकार्या षपाणांशुमानांसमाहारस्त्रिशुभी मगलत्रयमितिपाषत् नकुर्याम्मगलत्रयमितिवचनात् ॥ ४८ ॥ नोज्येष्ठा ह्वाभिति ज्येष्ठात्मगलात्विवाहादेरभृतुपुलघुमंगलंनोकार्यम् यद्हिःशालायामुक्तम्ज्येष्ठमंगलं अन्यच्छुमंगलं ज्येष्ठलघुलक्षणं सारसमुच्च

नोज्येष्ठाल्लघुकालरुद्धतऋतेकात्यायनोमुंडनंचौलंग्राहनमेखलेत्युभयत कार्याविवाहादियम् ॥
भेदेऽब्दस्यचसकटेवितनुयात्पूर्वोदितमगलवेदाहातरितेदिनव्यवहितेनद्यानगेनापिवा ॥ ४९ ॥

ये ॥ भूडाकेशांतसीमंतविवाहोपनयानद्युधाः ॥ गुरुमंगलमित्याहुस्त्वदन्यच्छुभमगलमिति ॥ तत्रकार्यमित्यर्थः कस्माद्यते कालरुद्धत ऋते कालेन रुद्धगर्भाधानपुंसवनादितस्माद्यते तेनविनेत्यर्थं तयाचकात्यायन' मातृपक्षाक्रियापूर्वंज्येष्ठकृत्वातुमगलं ॥ ऋतुत्रयपुनर्यावच्चकुपाच्छुभमंगलम् ॥ लघुवागुरुवाकार्यकार्यनैमित्तिकयदीति॥ लघुगुरुमंगलयोर्भिन्नकर्तृत्वेनदोषः कात्यायनोमुनिःइतिप्राह इतीतिकिं व्रतंमुंडनन चौलमेवमुंडनं मौ जीविवाहात्ऽभयत कार्येति तयाचवद्याक्यं ॥ मुंडनंचौलमित्युक्तंव्रतोद्वाहोतुमगलम् ॥ चौलमुंडनमेवोक्तवर्जयेद्हरणात्परम् ॥ मौंजीचोभयत

कार्यायतोमौंजीनमुंडनमिति ॥ अथसंकटेप्रवृत्तिमाह भेदेऽब्दस्येति संकटेदेशकालभयादौअब्दस्यसंवत्सरस्यभेदेपूर्वोदितंमंगलंवितनुयात्वि स्तारयेत्कुर्यादित्यर्थः तथाचोक्तंसंहितासारावल्या ॥ फाल्गुनेचैत्रमासेतुपुत्रोद्वाहोपनायने ॥ भेदादब्दस्यकुर्वीतनऋतुत्रयलंघनमिति ॥ अ थवा वेदाहातरितेचतुर्दिनातरितेकालेमंगलवितनुयात् तथाचस्मृतिसारावल्या ॥ पुत्रीपरिणयादूर्ध्वंयावद्दिनचतुष्टयं ॥ पुञ्यंतरस्यकुर्वीतनोद्वाह मितिसूरयइति ॥ अथवा दिनव्यवहिते एकदिनांतरितेकालेमंगलंकुर्वीत॥तथाचोक्तं॥एकोदरप्रसूतानामेकस्मिन्वासरेनरः ॥विवाहंनैवकुर्वीतमंड

एकाहेपिजनाश्रयांतरइहेदंतारतम्याद्बुधैर्योज्यंनोयमयोर्निषिद्धमनयोरेकत्रकार्यंजगुः ॥

नोपरिमुंडनमिति ॥ अथवा एकाहेपिनद्यानगेनपर्वतेनअंतरितेदेशेमंगलंवितनुयात् ज्योतिर्विवरणे ॥ एकोदरयोर्वरयोरेकदिनोद्वाहतोभवेन्नाशः ॥ नद्यतरएकादिनेकेप्याहुःसंकटेचशुभमिति ॥ शार्ङ्गधरोपि॥नद्यंतरेपिशुभदंपृथक्शैलस्यरोधतइति॥४९॥एकाहेपीति अथवा एकाहेपिजनाश्र यांतरेमंडपांतरेमगलवितनुयात्"मंडपोस्त्रीजनाश्रयइत्यमरः" उक्तंचज्योतिर्विवरणे ॥ नप्रतिषिद्धंलग्नंसंप्राप्तेसंकटेमहति ॥ एकोदरसभवयो रेकाहेभिन्नमंडपेकालइति ॥ अथैषापक्षाणानिर्णयमाह इहेदमिति इहास्मिन्विवाहादिविषये इदंभेदेऽब्दस्येत्याद्युक्तंबुधैस्तारतम्याद्यो ज्यम् सकटानुरूपंयोज्यमित्यर्थः अथयमलयोर्विशेषमाह मोयमयोरिति यमयोर्यमालयोःइदंनोनिषिद्धम् अनयोर्यमलयोर्मगलंएकत्रएक

वत्सरेएकवारेएकमङ्पेकापमितिमुनयोजगुः उक्तंच ॥ एकस्मिन्वत्सरेचैवमवासरेमङ्पेतया ॥ कर्तव्यंमगलंस्वस्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोरिति ॥ तथा दीनांस्त्रीणांपुरुषाणांवायमलजातानामप्येवं तुल्यन्यायत्वात् यमलयोर्मध्येएकस्यांज्येष्ठायांएकस्मिन् रुपेसतिस्त्रीविवाहंसमाप्यपुरुषविवाह कुर्यात् स्त्रीपुरुषयो सहविवाहकरणस्याघटमानत्वात् अथप्रत्युद्वाहनिषेधमाह नैकस्मैइति एकस्मैवरायदुहितृद्वयएकोद्वयकन्याद्वयन दद्यात् सहजयो एकोवरसंभवयोर्भ्रात्रा एकोद्वयेकन्यकेनदद्यात् तयामिथःपरस्परंउद्वहननतनुयात् अथापिसकटेप्रवृत्तिमाह कुर्यादिति

नैकस्मैदुहितृद्वयसहजयोर्नैकोद्वयेकन्यकेदद्यादुद्वहनमिथोनतनुयात्कुर्यादसंपदद ॥५०॥ नो द्वाहसतिनिश्चयपिजगदु पित्रो सपित्रो स्त्रिया सूनोर्भ्रातुरनूढितस्वसुरसूत्क्रातौपितृव्यस्यच

अद नैकस्मैइत्यादुक्तमकर्तव्यंअसंपदिअन्यवधूवरालाभेसतिकुर्यात् तथाचनारद ॥ प्रत्युद्वाहोनैवकार्योनैकस्मिन्दुहितृद्वयम् ॥ नचैकजन्म पोःपुत्रोरेकजन्मतुकन्यकेत्यादि ॥ ५० ॥ अथप्रतिकूलनिर्णयमाह नोद्वाहमिति निश्चयपिसतिवुधा उद्वाहनजगदुः कस्यांसत्यां पित्रोः असूत्क्रांतौसत्यां मातरिपितरिपितरौतयो असूनांप्राणानांउत्क्रांतिःगत्कर्मणंतस्यांसत्यामित्यर्थ कर्थमृतपोःपित्रोः सपित्रोः पितरौच पितरौचपितरः मातुःपितरौपितु पितरौइत्यर्थः तैःसहवर्तमानौसपितरौतयोःसपित्रोः पुनःकस्यांसत्यां स्त्रियाःअसूत्क्रांतौसत्याम् इत्यादि

तीयविवाहादौज्ञेयम् एवंसूनोःपुत्रस्य भ्रातुःसहजस्य अनूढितस्वसुःअपरिणीतभगिन्याः पितृव्यस्यपितृभ्रातुः असूत्कांतौसत्या एतदुक्तंभवति पित्रादीनामुक्तानामध्येअन्यतमेम्रृतेसतिविवाहनकुर्यादित्यर्थः तथावृद्धशौनकः ॥ वरबध्वोःपितामातापितृव्यश्चसहोदरः ॥ एतेषाम्प्रतिकूलचेन्महाविघ्नप्रदभवेत् ॥ अन्यच्च ॥ पितापितामहश्चैवमाताचैवपितामही ॥ पितृव्यःस्त्रीसुतोभ्राताभगिनीचाविवाहिता ॥ एभिरेवविपिन्नैश्चप्रातिकूलवुधै.स्मृतम् ॥ अन्यैरपिविपन्नैश्चकेचिदूचुर्नतद्भवेदिति ॥ अथान्येषामतमाह अन्यइति अन्येबुधाःस्वान्वयजात्ययेपि स्वकुलजातमर्त्य

अन्येस्वान्वयजात्ययेपिजनकांबास्त्रीसुतान्यात्ययेब्दार्द्धार्द्धदलांतरेविदधतेहेरंबशांत्याक्वचित् ॥ ५१ ॥

नाशेपिउद्वाहंनविदधुः तथाचभृगुः ॥ वाग्दानानंतरंयत्रकुलयोःकस्यचिन्म्रृतिः ॥ तदोद्वाहोनैवकार्यःस्वपक्षक्षयदोषतइति ॥ अथसंकटेप्रवृत्तिमाह जनकांबास्त्रीति जनकश्चअबाचस्त्रीचसुतश्चअन्यश्च अन्यःकुलजःप्रातिकूलाधिकरी एषामत्ययोनाशःमरणमितियावत् तस्मिन्सति अब्दार्धार्द्धार्द्धदलांतरेहेरबशात्यागणेशशात्याक्वचित्संकटेविदधतेबुधाइत्यध्याहारः एतदुक्तंभवति वरस्यवध्वावापितृनाशेअब्दांतरेवर्षांतरे मातृनाशेअर्द्धांतरेषण्मासांतरे स्त्रीनाशेअर्द्धार्द्धांतरेत्रिमासांतरे एतद्वितीयादिविवाहेज्ञेयम् तथापुत्रनाशेअर्द्धांतरेसार्द्धमासांतरे अन्यनाशे पितृमातृस्त्रीत्यादिभ्योन्यस्यकुलजस्यनाशे दलांतरेसार्द्धमासस्यार्द्धांतरे त्रयोविंशतिदिनांतरेविदधतेइत्यर्थः ॥ ५१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

अन्यमप्येवातुर्विशेषमाह भ्रातुश्चात्मजवदिति भ्रातुर्नाशेपुत्रवत्पुत्रनाशोक्तवज्ज्ञेयं सार्द्धमासांतरेकर्तव्यमित्यर्थः तथाचस्मृतिसारावल्यां ॥ पि
तुरुद्दिश्याशौचंतदर्द्धमातुरेवच ॥ मासत्रयंतुभार्यायास्तदर्द्धंभ्रातृपुत्रयोः ॥ अन्येषांतुसपिंडानामाशौचंमाससंमितम् ॥ तदावृद्धातिकृच्छ्रातततो
लघ्वविधीयतइति ॥ स्मृत्यंतरेप्युक्तम् ॥ सकटेसमनुप्राप्तेयाज्ञवल्क्येनयोगिना ॥ शांतिरुक्तागणेशस्यकृच्छ्रांतांशुभमाचरेत् ॥ अकृच्छ्राशांतिक
यस्तुनिषेधेसतिदारुणे ॥ प्रकरोतिशुभंगर्वात्तविमस्तस्यपदेपदइति ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥ प्रतिकूलेपिकर्तव्योविवाहोमासमंतरात् ॥ शांतिंविधाय

भ्रातुश्चात्मजवन्नयेतिसमयेपित्रोर्मृते सशयेनान्येषांप्रतिकूलमामथिविरक्तारात्गतानामपि ॥

गांदत्त्वावाग्दानादिचरेत्पुनः ॥ इत्येतत्प्रौढायांकन्यकायांपित्रोर्मरणेपिज्ञेयं प्रतिकूलेपिप्रतिकूलाभावमाह भयइत्यादि भयेदुर्भिक्षराजभयेअति
समयेअतिकालेपिपित्रोर्मातापित्रो मृतेःसशयेसति अन्येषांमातृपितृभ्यांअन्येषांमृतानांप्रतिकूलेनास्ति तथाचोक्तज्योति·सागरे ॥ दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगे
चपित्रोर्वाप्राणसंशये ॥ प्रौढायामपिकन्यायानाभ्यकूलंप्रतीक्षतइति ॥ विशेषांतरमाह ॥ आमपिविरक्तारात्गतानामपिप्रतिकूलेनास्ति आम
यीरोगीदीर्घरोगीतियावत् विरक्तोग्रहादिपूदासीनः आराद्गतोदूरगतः देशांतरगतइतियावत् "आराद्दूरसमीपयोरित्यमरः" एषामपिमृतानांप्रति
कूलेनास्ति तथाचोक्तस्मृत्यंतरे ॥ दीर्घरोगाभिभूतस्यदूरदेशेस्थितस्यच ॥ उदासवर्तिनश्चैवप्रतिकूलेनदिष्यतइति ॥ अथाम्यानपिशास्त्रार्थो

नाह ॥ आतुर्यादिति तुर्यश्चतुर्थःपुरुषः मूलपुरुषाच्चतुर्थइत्यर्थः तंमर्यादीकृत्यमृतस्यनरस्यक्रियायाअनभिभवेअभावेसतिकचित्कारणां तरात्क्रियायामकृतायानांदीमुखंनाचरेत् एतत्स्वगोत्रविषयम् तथाचमेधातिथिः ॥ प्रेतकर्माण्यनिर्दृत्यचरेन्नाभ्युदयक्रियाम् ॥ आचतुर्थंततः पुंसिपंचमेतुशुभभवेदिति ॥ नोकुर्यादिति ज्वरितस्यमंगलनोकुर्यात् तथाचगर्गः ॥ ज्वरस्योत्पादनंयस्यशुभंतस्यनकारयेत् ॥ दोषनिर्गमनात्प श्चात्स्वस्थोधर्मंसमाचरेदिति ॥ अतीति अतिव्याध्युद्भवेकस्यचित्कुलजस्यशरीरेअतिदारुणज्वरोत्पत्तौनिश्चयंनोकुर्यात्प्रतिकूलभीत्या "रो

आतुर्यान्मृतनक्रियानभिभवेनांदीमुखंनाचरेन्नोकुर्याज्ज्वरितस्यमंगलमतिव्याध्युद्भवेनिश्चयं॥५२
चेत्स्यात्सूतकमुक्तपूर्वसमयेनारब्धकार्येबुधःकूष्मांडीघृतहोमतोहिजननाशौचेकचित्कारयेत् ॥

गःपाप्माज्वरोव्याधिर्विकारोदुःखमामयइत्यादिवाग्भट्टेज्वरपर्यायनामानि"तथाचगर्गः ॥ केचिदूचुर्गृहस्थस्यकस्यचिद्दारुणोज्वरः ॥ तावन्मंगल कार्यंचनकार्यंनिश्चितबुधैरिति ॥ ५२ ॥ अथमहत्संकटेसतिद्विसूतकेकर्महेतामाह चेत्स्यादिति उक्तपूर्वसमये यज्ञोद्वाहनचौलमौंजिकमित्य त्रोक्तेपूर्वकाले अनारब्धकार्येसतिकर्मणिअनारब्धेसति संकटेचप्राप्तेसति कूष्मांडीघृतहोतः कूष्मांडीभिर्यद्देवादेवहेडनमित्यादितिसृभिऋ ग्भिर्घृतहोमःकूष्मांडीघृतहोमः तेनजननाशौचेदशाहतःजन्मदशाहमध्येकर्मआचरेत् कूष्माडीघृतहोमशास्त्रोक्तंसदक्षिणंकृत्वाकर्मकर्तव्यमि

त्यर्थः तदुक्तंस्मृत्यंतरे॥तकटेसमनुप्राप्तेसूतकेसमुपागते॥कृष्णांडीभिर्घृतंहुत्वागोदत्वाचपयस्विनीम्॥ चूडोपनयनोद्वाहेप्रतिष्ठादिकमाचरेदिति॥ स्मृत्यंतरे ॥ अनारब्धविशुद्ध्यर्थंकृष्णांडैर्जुहुयाद्घृतम् ॥ गोदोहात्पंचगव्याशीतत शुद्ध्यतिसूतकीति॥अथसिंहेगुरौसतिमंगलनिषेधमाह सिंहेचेति सिंहेसिंहराशौहेज्यःसिंहेज्यःतस्मिन्सतिशुभनित्यव्यतिरिक्तनहितस्यात् इदंतुपूर्वमेवप्रपंचितं तथाचकालनिर्णये ॥ शांतिकपौष्टिकयोःप्रतिष्ठोद्वाहपूर्वकम् ॥ नकुर्यात्सर्वमांगल्यंसिंहस्थेचबृहस्पतौ ॥ तथाचमांडव्य ॥ इष्ट्वापूर्तेचचौलादिसंस्कारान्वास्तुकमच ॥ अन्यानिशु

सिंहेज्येनशुभहितंहरिलवोर्ध्वंगौतमीदक्षिणेजाम्हव्युत्तरत क्वचिद्धितमजेर्केतोस्त्रभोत्यादिषु ॥ ५३ ॥

भकर्माणिनकुर्यात्सिंहगेगुरावितिा॥अथसकटेप्रवृत्तिमाह हरिलवोर्ध्वमिति क्वचित्संकटेदेशकालभयादौसिंहेज्येपिहरिलवाद्ऊर्ध्वंसिंहांशादूर्ध्वंगौतम्याःदक्षिणतः जान्हव्याउत्तरत शुभकर्महितस्यात् तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ सिंहेगुरौसिंहनवांशकोर्ध्वंगोदावरींदक्षिणकूलजातैः ॥उद्वाहकालात्यदोपभीतैः कार्योविवाहस्त्यवनोभवीतीति ॥ तथाचगर्गः ॥ भागीरथ्युत्तरेतीरेगोदावर्याश्चदक्षिणे ॥ व्रतोद्वाहादिकर्माणिसिंहसंस्थेनदुष्यतीति ॥ अर्थाद्गोदावर्या उत्तरेभागीरथ्या दक्षिणेएवह्युपोर्गोदाजाम्हव्योमध्येसकटेपिशुभनआचरेदितिसिद्धं तथाचवसिष्ठः ॥ गोदावर्युत्तरेतीरे भागीरथ्याश्चदक्षिणे ॥ विवाहादिनकुर्वीतसिंहस्थेचबाक्पतावपि ॥ अथाप्यतिसकटेप्रवृत्तिमाह अजेति अस्तमीत्यादिपुरुषोमयादि

षुसत्सु अंतःगोदाजान्हव्योर्मध्ये हरिलवादूर्ध्वसिंहेज्येसति अर्जेमेषेइनेसूर्येसतिशुभमाचरेत् अर्जेइनेइत्येतद्विवाहविषयमस्रभीत्यादिष्वि
त्यनेनपदेनलक्ष्यते तथाचशौनकः ॥ मेषस्थेदिवसकरेसिंहस्थेवज्रपाणिसचिवेच ॥ यस्याःपरिणयनमसौसाध्वीसुखसंपदोपेतेति ॥ व्रतवं
धस्तुमीनगेसूर्येसति चैत्रेकर्तव्यइतिग्रथकृताप्रागेवोक्तम् अनिमिषरविमधौकार्यमिति तथाचमौंजीपटले ॥ जन्मभादष्टगोसिंहेनीचेवाशत्रुगेगुरो
॥ मौंजीबंधःशुभःप्रोक्तश्चैत्रेमीनगतेरवौ ॥ अथवा इनेईज्येतत्पदसर्वशुभसाधारणविषय तथाचशौनकः ॥ सिंहस्थेदेवगुरौमेषस्थेयादिभवे

देशग्रामगृहज्वरव्यवहृतिद्यूतेषुदानेमनौसेवाकाकिणिवर्गसंगरपुनर्भूमेलकेनामभम् ॥ जन्म
र्क्षेपरतोवधूपुरुषयोर्जन्मर्क्षमेकस्यचेत्तज्ज्ञातंशुद्धिमितोविलोक्यचतयोर्नामर्क्षयोर्मेलकः ॥ ५४ ॥

त्सहस्राशुः ॥ मगलकार्यंकुर्यादितिनारदपराशरौवदतइति ॥ अस्रभीत्यादिष्वित्यत्रादिशब्देनवह्निपितृमरणशंकायांकर्त्रंतराभावाद्यातिसंकटे
ज्ञेयम् ॥ ५३ ॥ अथनामराशिजन्मराश्योर्निर्णयमाह देशःप्रसिद्धः ग्रामःप्रसिद्धः गृहंप्रसिद्ध ज्वरःप्रसिद्धः इत्यादिषुनामराशेःप्राधान्यात्
एतदुक्तभवति देशग्रामगृहेषुप्रवेशार्थं ज्वरेचंद्रार्थवलोकनार्थं व्यवहृतिर्व्यवहारः द्यूतप्रसिद्धम् दानंतुलापुरुषादि एषुचद्रबलार्थं मनौमन्त्रे मे
लनार्थं चद्रबलार्थंच सेवाराजादिसेवा तत्रमेलार्थंकाकिण्याकाकिण्यवलोकनार्थं वर्गशुद्ध्यर्थं सगरेसग्रामे चंद्रबलार्थं पुनर्भूमेलकेपुनर्भू

मेलनाय नामराशिरवलोकनीयइत्यर्थः परतःपुम्पोम्पमविवाहयात्रादौ जन्मर्क्षजन्मराशीःप्रधानंस्यात् तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ देशग्रामेगृहे पुरुसेवापाम्पवहारके ॥ नामराशेःप्रधानत्वंजन्मराशींनार्चितयेदिति ॥ काकिण्यांवर्गशुद्धौचवानेपूलेज्वरोदये ॥ मवेपुनर्मूवरणेनामराशेःप्रधानते ति ॥ विवाहेसर्वमांगल्येयात्रादौग्रहगोचरे ॥ जन्मराशेःप्रधानत्वंनामरार्शानार्चितयेदिति ॥ अथवधूवरयोर्मध्येपैकस्यजन्मर्क्षज्ञातंएकस्य नज्ञातंतदाशुद्धिमेलादिककथमवलोकनीयमित्याह वधूपुरुषयोरिति वधूपुरुषयोर्मध्येचेषदिएकस्यजन्मर्क्षज्ञातंएकस्यनज्ञातंतदाशुद्धिमेलादिककथमवलोकनीयमित्याह वधूपुरुषयोरिति वधूपुरुषयोर्मध्येचेषदिएकस्यजन्मर्क्षज्ञातंएकस्यनज्ञातंतदाइत ज्ञातात्

भंनामादिमवर्णतोवकहडायुज्यादिवर्णाद्ववौतुल्यावत्रशसौखपौयदभिधावव्योस्यनामांतिमम् ॥

जन्मर्क्षादेकस्यशुद्धिंगुर्वादिशुद्धिंविलोक्यतपोर्वधूवरयोर्नामर्क्षपोर्मेलकोवर्णवश्यादिकःपूर्वोक्तोविलोक्यः अर्थाद्वयोराज्ञानेनेनामर्क्षादेयस र्वंविलोक्यं तथाचशास्त्रगधरः ॥ विवाहघटनंचैवलग्नंग्रहजंबलम् ॥ नाममार्चितयेत्सर्वंजन्मनज्ञायतेयदा ॥ ९२ ॥ अथमेलकार्थनाम्नोनक्ष त्रज्ञानमाह भंनामेति नामादिमवर्णोनामाक्षरतस्मात्अवकहडंशतपदंचक्र यस्मात्चक्रात्चूचेचोलापदेभ्यांपेइत्यादयःश्लोकानिवद्धास्तस्मा च्चक्रातभंनक्षत्रंहेयम् तथा चूडामणीतिनाम्नःआद्याक्षरात्चकारात्चूचेचोलाइत्यादिनाअश्विनीनक्षत्रंतभग्रथमचरणइतिवद्ज्ञेयमित्यर्थः तथाचदीपिकायाम् जन्मनज्ञायतेयेषांतेषांनामगवेष्यते चक्रेवकहडेभाशोतभाडीकेखिदभिमादिति तभाडीत्यस्यार्थः यद्वानाम्नोनक्षत्रंगवे

ष्यते तदाअग्निभात्कृत्तिकानक्षत्रात्नाडीविलोक्येतिकैश्चिदुक्तं कैश्चिदितितन्मतमग्राह्यम् तस्मादश्विन्यादित्रिकंज्ञेयस्तामितिन्यायेनना
म्यवलोकनंबहुसंमतमितिभावः अथनामादौसंयोगाक्षरेसतिकिंकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह युज्यादिवर्णादिति युजियुक्तोऽक्षरेसंयुक्ताक्षरेप्र
युन्नेत्यादिकेनामादौयुक्ताक्षरेसतिआदिवर्णात्प्रथमवर्णात्संज्ञेयम् यथा प्रद्युम्ननामाग्निप्रथमवर्णःप्रः तत्राप्यायः पकारस्तस्मात्भंज्ञेयमित्यर्थः
प्रियवचेत्यादौप्रिकारएव द्रुपदेत्यादौद्रुकारएवग्राह्यइत्यादि स्वरशास्त्रे ॥ संयोगाक्षरजेनाग्निज्ञेयंतत्रादिमाक्षरमिति ॥ अथअवकहडचक्रे

आर्यान्त्रुद्वहनेजनुर्भममलंपट्टस्यबंधेजगुर्गेहग्रामनृपाभिषेककृषिमौंज्यन्नाशनेभूषणे ॥५५॥इतिविवाहप्रकरणं ॥

नामाद्यक्षराभावेसतिकिंकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह ववौतुल्यावत्रशसौखषाविति अत्रावकहडचक्रेववौइतिइमौवर्णौतुल्यौ तथाचखषौशिवड
तिनाम्निसतिअवकहडचक्रेशकारस्याभावात्शकारस्थानेसकारांगीकारात्भज्ञेयमितिभावः एवमेवशसौतथाखषौपरस्परवर्णौज्ञात्वाभंज्ञेयम् तथा
यम् तथाचस्वरशास्त्रे ॥ खषौशसौववौचैवज्ञेयाविति परस्परमिति ॥ अन्यच्च ॥ नप्रोक्ताऽऽत्रणावर्णानामादौसंततेनहि ॥ चेद्भवंतितथा
ज्ञेयागजडास्तेयथाक्रममिति ॥ चक्रशतपदवक्ष्येऋक्षाशाक्षरसंभवमिति ॥ स्वरशास्त्रोक्तमवकहडचक्रंप्रसिद्धं अथयस्यवहूनिनामानिसंतित
स्यकस्मान्नाम्नोभंज्ञेयमित्याकांक्षायामाह यदभिधावव्योस्यनामांतिममिति ॥ यस्यअभिधानामानिवव्योभवंति तस्यांतिमंपश्चाद्भवंनामग्रा

मम् तथाचस्वरशास्त्रे ॥ बहूनियस्यनामानिनरस्यस्युःकर्णवेधन ॥ तस्यपश्चाद्भवेन्नामप्राह्यंस्वरविशारदैरिति ॥ अथजन्मनक्षत्रंयेपुपेपुशस्तंता
पाह आषाढति ब्रह्मदनेपुरुपविवाहे जनुर्भजन्मनक्षत्रं अमलनिर्दूषणजगु तथापद्मस्यवधने गेहगृहकरणप्रवेशन तथाग्रामोग्रामप्रवेशन नृपा
भिषेकोराजाभिषेक रुपि प्रसिद्धा मौंजीप्रसिद्धा अन्नाशननवान्नप्राशन भूषणभूषणधारणं पर्वासमाहारस्तस्मिन्नज मर्मशुभदंजगु तथाचज्यो
ति प्रकाशे ॥ ज मर्मरुपिनृपाभिषेचनेभूषणेनगरगेहकर्म्मणि ॥ आधिपत्यमुविमौंजिबंधनेपुविवाहउदितशुभवुधैरिति ॥ राजमार्तंडे॥वसंतसमये

अथाग्न्याधानं॥ अग्न्याधानमवादिदारसमयेदायाधकालेपरैर्द्वीशाग्निध्रुवशाक्रपुष्यमृगपौष्णैर्व्यब्जलभाशयो ॥

दयादब्देगर्भाष्टमेष्टमे ॥ मेखलांजन्ममासेपिज मभेचतिथावपीति ॥ नारद ॥ षष्ठबंधनचौलान्नप्राशनेचोपनायने ॥ शुभवंजन्मनक्षत्रमशुभत्व
न्यकर्मणीति ॥५९॥ ॥ इतिस्वरुतमुहूर्तमार्तंडटीकायांमार्तंडवल्लभायांविवाहप्रकरणसमाप्तम् ॥ ॥ अथाग्न्याधानंतत्रैनेकेनाह॥ ॥अग्न्याधान
मिति अग्न्याधानबहुमिर्मुनैर्दारकालेअवादिकथितं चतुर्थीकर्मानंतरदारकालः परैराचार्यैर्दायाधकालेधनविभागकालेअवादि तथाचरत्नशते ॥
अग्न्याधानंदायकालेविवेपंकैश्चित्प्रोक्तत्वदायाधकालेइति ॥ तथाचकात्यायनगृह्ये ॥ आवसथ्याधानदारकालेदायाधकालेपकेषामिति ॥ एत
ग्राह्यकारेरेवम्यवस्थापितम् अग्नादमतोदारकालेग्नादमतोदायाधकालेप्रोक्तमिति स्मृतिपुरुतदारस्याग्निनाविनाबहुदोषोदृश्यते तथाहि ॥ क

तदारोनैवतिष्ठेत्क्षणमप्यग्निनाविना ॥ तिष्ठन्सचेद्विजोवात्यस्तथाचपतितोभवेत् ॥ पितृपाकोपजीवीस्यात्भ्रातृपाकोपजीवकः ॥ ज्ञानाध्य
यननिष्ठोवानदुष्येताग्निनाविना ॥ यानाग्निमुपसेवेतदारान्कामाद्दतावपि ॥ पारदारीसविज्ञेयःस्वस्त्रीस्वीकरणादपि ॥ यथाज्ञानयथासध्यावेद
स्याध्ययनयया ॥ तथैवोपासनदृष्टनस्थितिस्तद्दियोगतइत्यादि ॥ तस्मात्सूत्रकारैःकात्ययनादिभिःदारकालएवबाह्वल्येनोक्तं अग्न्याधाननक्ष
त्राण्याह केःहीशाग्निध्रुवशाकपुष्यमृगपौष्णैः हीशंविशाखा अग्निःकृत्तिका ध्रुवाणिच्युत्तरारोहिण्यः शाकंज्येष्ठा पुष्यमृगोप्रसिद्धौ पौष्णंरेवती

जीवेंद्रर्ककुजैःसुतर्द्धिगुरुकेंद्रस्थैरनस्तंगतैःस्वोच्चैष्टर्क्षगतैःपरैरुपचयैर्वित्ताद्यशुद्धौबुधैः ॥ १ ॥ इत्यग्न्याधानं ॥

तैः कयो॰ व्यञ्जनम्राशयोः विगताःअब्जाःयाभ्यातौव्यब्जौतौचतौलम्रांशौचतयोः अब्जाःजलचरराशयः मकरस्यपश्चिमार्द्धं कुंभोमीनःक
र्कटश्चैतेजलचरराशयः चद्रोपिजलजः एतैरहितयोर्लग्ननवाशयोरित्यर्थः तथाचदत्तशते ॥ कर्किनक्रघटमीनाविलग्नेवाशकेननुगतेयतदीये ॥ लग्न
गेकुमुदिनीदयितेवानाशमेतिजनितोपिदुतताशहति॥कैःजीवेंद्रर्ककुजैः सुतर्द्धिकेंद्रगुरुस्थै जीवोगुरुः इंदुश्चंद्रः अर्कःसूर्यः कुजोभौम.तैःसुतःपंचम
ऋद्धयउपचयभवनानि गुरुर्नवम केंद्राणि प्रथमचतुर्थसप्तमदशमानि५,३,६,११,१०,९,१,४,७,१० एतत्स्थानगतैः कथंभूतैः अनस्तंगतैः सूर्य
किरणैरलुप्तैः पुनःकथभूतैः स्वोच्चेष्टर्क्षगतैः स्वश्चउच्चानिचइष्टाश्चएषाऋक्षाणिराशयस्तद्रतैः स्वराश्युच्चराशिमित्रराशिगतैरित्यर्थः परैरुक्तेभ्यो

ग्येर्ग्रहैः उपचये त्रिषडेकादशदशमगैः कस्यांसत्यां वित्तापशुद्धौसत्यां वित्तद्वितीयं आयेलग्नं तयोःशुद्धिःक्रूरराहित्यंतस्यांसत्यां शेषपूर्ववत् प्रायश्चंद्रमित्युक्तमवलोक्यम् तथाचदत्तशते ॥ केंद्रस्थोपचयगिकोणमगतःसूर्यात्सजीवेंदवःशेषाश्चोपचयस्थितायदितदाग्न्याधानमुक्तशुभम् ॥ यद्रेनेषनगेस्त्रियेतयुवतिर्मेमिपुमानष्टमेशेपैर्मृत्युगतैरुजाचसहितोम्न्याधानकर्त्राभवेत् ॥ नोकुर्याद्गुरुशुक्रपरिग्रहमिहक्ष्मापुत्रजीवेंदुभिर्नीचस्थैर्विजितैरिपोर्भवनगैरस्तंगतैर्वाद्विजैरिति ॥ तथाचसङ्गितासारे ॥ अग्न्याधानंनकुर्वीतकर्कीनकभपेविधौ॥लग्नंगेषनगेपापेतथारंध्रग्रहान्वितइति॥ १ ॥

नामर्क्षाद्द्विसुताकदिग्भवगतोग्राम शुभोन्योन्यथातत्कोणेत्यभुवाशुभंनिवसतांदोषा परेषामलम् ॥

इतिस्वमुहूर्तमार्तंडयन्त्रभाषायांअग्न्याधानप्रकरणम् ॥ ७ ॥ ॥ अथगृहप्रकरणंविषक्षुत्तावद्ग्रामविचारमाह नामर्क्षादिति नामर्क्षान्नामराशेः सकाशात् हि२सुतांऽक९दिक्१ भव११गतोग्रामःशुभःस्यात् अन्यथऊक्तविपरीतोग्रामःअन्यथास्यादशुभःस्यादित्यर्थः तदुक्तंज्योति सागरे ॥ एकमेसप्तमेग्रामेवैरंहानिस्त्रिपष्ठगे ॥ तुर्याष्टद्वादशेरोगःशोपस्थानेसुखंभवेदिति ॥ एवंग्रामंशुभाशुभमभिधायेदानींग्रामदिङ्नियममाह तत्कोणइतितस्कोणेतत्प्रामस्यकोणे अंत्यभुवांरजकचर्मकारादीनांनिवसतांवसतिंकुर्वतांशुभंस्यात् रजकश्चर्मकश्चैवनटोबुरुडएवच ॥ केवर्तमेदभिल्लाश्चसप्तैतेअंत्यजा स्मृताः इत्यादीनांग्रामकोणेशुभंस्यादित्यर्थः तत्कोणेनिवसतांपरेषांवर्णानांअलंअत्यर्थंदोषाः स्युः अशुभानिस्युरित्यर्थः तथाचज्यो

तिर्निबंधे ॥ भवनपुरग्रामाणांयेकोणास्तेषुनिवसतांदोषः ॥ श्वपचादयोंत्यजाद्यास्तेष्वेवविद्धिमायांति॥ एवंजातीनांशुभाशुभादिग्विभागमुक्त्वा शिपरत्वेनादिक्षुवसतिमाह कन्येति यमाज्ञादितःदक्षिणस्याःसकाशात्क्रमेणाष्टासुदिक्षुकन्याकर्किधनुस्तुलादयोराशयोन्यवसंति अन्येउर्वरि तामध्येन्यवसंति एतदुक्तंभवति अभीष्टंग्रामंनवभागंपरिकल्प्यमध्यभागादक्षिणभागेकन्यान्यवसावि कन्याराशिनादक्षिणभागेगृहंनकार्यामि त्यर्थः तथैवनैर्ऋतेकर्कटः पश्चिमेधनुः वायव्येतुला उत्तरेअजोमेषः ईशान्याघटःकुंभः पूर्वेकौर्पीवृश्चिकः आग्नेयेअंडजोमीनः न्यवसति

कन्याकर्किधनुस्तुलाक्रियघटाःकौर्प्याऽजौयाम्यतोमध्येन्येन्यवसंत्यथेंद्रककुभोवर्गाःस्युरोजस्विनः ॥ १ ॥
अष्टावग्रमुखाःस्वपंचमपराद्विघ्नःस्ववर्गोन्ययुक्तष्टःकाकिणिकागजैर्मिथइमायस्याधिकाःसोर्थदः ॥

अन्येवृषमिथुनसिंहमकरामध्यभागेन्यवसति एवंराशिपरत्वेनदिङ्नियममुक्त्काइदानींवर्गपरत्वेनदिङ्नियममाह अथेति इंद्रककुभःसकाशात् अष्टासुदिक्षु अग्रमुखाःअष्टौवर्गाः अकचटतपयशवर्गाः इत्येतेप्रसिद्धाः ओजस्विनोबलवंतःस्युरित्युतरश्लोकेनान्वयः ॥१ ॥ अष्टाविति एतदुक्तभवति अआइईउऊइत्यादिकः षोडशाक्षरोवर्गःपूर्वस्यांबली कादिकःपंचाक्षरोआग्नेय्या चादिकोदक्षिणस्या टादिकोनैर्ऋत्यां तादिकःप श्चिमस्यां पादिकोवायव्या यादिकउत्तरस्या शादिकईशान्याबली अयमर्थः स्वनामादिमाक्षरात्वर्गज्ञात्वास्वस्थानेगृहं कार्यमितिभावः

पत स्वस्वस्थानेप्राणिनोबलवतइतिश्लोकेप्रसिद्धम् किंलक्षणावर्गाः स्वपंचमपराः स्वेभ्यःपंचमा परा वैरिणोयेषांतेसपा यपा अवर्गस्यप चमस्तवर्गःसोप्यवैरी कवर्गस्यपंचमःपवर्गःसोस्यवैरी एवसर्वेषांवर्गाणांवैरिणोज्ञातव्या वरिस्वंहिस्यामिवद्वेन एतदुक्तंभूपालषष्ठमे ॥ मर्गेशा स्तार्क्ष्यमार्जारसिंहःश्वासर्पमूषकाः ॥ इभणोपूर्वतस्तेषांस्ववर्गात्पंचमोरिपुरिति ॥ तस्मात्स्ववैरिषर्गस्यदिशिगृहनकार्यमितिभाव अर्थादन्यत्रम प्यम तत्रापिस्वदिग्वर्गासन्नंशुभम् वैरिदिगासन्नमशुभमितिबुद्ध्याज्ञेयम् एवस्ववर्गग्रामवर्गयोर्मित्रारित्वमवलोक्यवास वर्तव्यइतिसिद्धम्

श्वेतारक्तकपीतकृष्णवसुधास्वादु कटुस्तिक्तकाकाषायाघृतशोणिताम्लमदिरागंधा शुभाविप्रत ॥ २ ॥

तत्रराशिषटितवर्गषटितयोर्मध्येराशिषटितंबलवत् एतदुक्तज्योतिःसागरे ॥ केप्याहुरयवर्गाणांस्वस्थानेशुभदग्रहामिति ॥ अथवर्गषटितेकाकि णिकाआह द्विघ्नइति स्ववर्गोग्रामवर्ग वसतिकर्तुर्वर्गश्चाद्विघ्न द्विगुणित काय मिथअन्यपुक्अन्यवर्गयुक्कार्य गजैरष्टभिस्तष्टःशेषित सन् काकिणिकाःस्यु इमाःकाकिणिकाःयस्यअधिका सार्यदोषनदातास्यात् एवंग्रामद्विघ्नियममुत्काइदानीं ' निर्माणेपत्तनग्रामसेत्वादीनांसमन तः ॥ सेत्वमाद्योपरीसेतर्गंधवर्णरसक्रमैरित्युक्तत्वात् " तावद्वर्णपरत्वेनभूमेर्वर्णरसगधाद्यक्तार्द्धेनाह श्वेतेति श्वेतारक्तकपीतकृष्णवसुधाः विप्रतः ब्राह्मणात्सकाशात्वर्णानांशुभाःशोभनाःस्युः श्वेतवसुधाद्यत्रीब्राह्मणस्य आरक्तवसुधाक्षत्रियस्य पीतवसुधावैश्यस्य कृष्णवसुधाशूद्रस्य

शोभनेति अर्थात्मिश्रजातीनांमिश्राशोभना तथाचवासिष्ठः ॥ श्वेताशस्ताद्विजेंद्राणारक्ताभूमिर्महीभुजाम् ॥विशांपीताचशूद्राणांकृष्णान्येषांच मिश्रितेति ॥ एववर्णमुत्काइदानींरसमाह स्वादुरिति स्वादुर्मधुरावसुधात्राह्मणस्यशोभना कटुर्मरीचरसाक्षत्रियस्य तिक्तकानिंबरसावैश्यस्य का षायाहरीतकीरसाशूद्रस्यशोभनेति अर्थान्मिश्राणामिश्राशोभनातथाचनारदः ॥ मधुरंकटुकातिक्तकषायश्चरसाःक्रमात् ॥ एवरसानुत्कागंधाना ह घृतेति घृतगंधात्राह्मणस्य शोणितगंधारक्तगधाक्षत्रियस्य अन्नगधावैश्यस्य मदिरागंधामद्यगंधाशूद्रस्य मिश्राणामिश्रगंधाशुभेत्यर्थः तथा

सौम्यादिप्लवभूतलेविरचयेद्विप्रादिकोग्र्योखिलेनान्येषांनियमोथयत्रनिखिलाःकुर्युर्गृहंहास्थिरम् ॥

चोक्तंकारिकायाम् ॥ घृतासृग्गन्धमदिरागंधाचक्रमशोभवेदिति॥नानाग्रथेषुरसगधानानानात्वतद्विकल्पतोग्राह्यम् तथाचनारदः॥ मधुपेरान्नपिशि तगधवर्णानुपूर्वकम्॥मधुरकटुकातिक्तकषायश्चरसाःक्रमात् ॥ पेरगधाकषायगधा अन्यत्सुगमम् तथाचकारिकायाम् ॥घृतासृग्गन्धमद्यानागंधाच क्रमशोभवेत् ॥ मधुरास्यात्कषायाम्लकटुकाचानुपूर्वशइति ॥ १ ॥ एवंपृथ्वीवर्णादिकमभिधायइदानींवर्णपरत्वेनभूप्लवत्वमाह सौम्यादिषुउत्त रादिषुदिक्षुप्लवोनिम्नत्वयस्यतच्चतद्भूतलचतस्मिन्विप्रादिकोब्राह्मणादिकःग्रहंविरचयेत् एववर्णपरत्वेनभूप्लवत्वमुक्त्वाब्राह्मणस्यविशेषमाह अग्र्यो खिलइति अग्र्योब्राह्मणःअखिलेसर्वप्लवेगृहंविरचयेत् ॥ तथाचभृगुः ॥ उदग्गादिप्लवमिष्टविप्रादीनाप्रदक्षिणेनैव॥विप्रःसर्वत्रवसेदनुवर्णमथेष्टम

न्येषामिति ॥ अथपक्षांतरमाह यद्वेति निखिला सर्ववर्णास्तत्रगृहंकुर्यु तथकुभ यथभुविदत्तमंतःकरणेस्परस्यात् अपमर्थः यस्यांभूमौअं तःकरणग्राह्यत्वंस्यात्तत्रैवगृहकर्तव्यमित्यर्थः तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ मनसश्चसुपोपत्रसंतोषोजायतेभृवि ॥ तस्यांकार्यगृहंसर्वैरितिगर्गादिसं मतमिति ॥ अथशल्यज्ञानंवक्तार्द्धेनाहसचप्रश्नेति सचप्रश्नकृत्तःअग्रगृहकर्तव्यमित्यादिगृहप्रश्नकर्तुर्मुखाच्चेषादिप्रथमतःवर्गादिवर्णोद्गमःस्या त् वर्गाणांप्रथमाक्षरोदयःस्यात् अकचटतपयशानामन्यतमाक्षरोद्गमः स्याच्चदाशल्यतद्दिग्गतंतत्स्वर्णस्यदिग्गतेसुधीःआदिशेत् शल्यमंत्र।

सचप्रश्नकृतोमुखात्प्रथमतोवर्गादिवर्णोद्गमश्चेत्तद्दिग्गतमादिशेत्तुहपयैःशल्यसुधीर्मध्यत ॥ ३ ॥

स्तीतिकपपेवित्यर्थः एतदुक्तंभवति गृहसंमितांभूमिंदक्षिणोत्तरेखाभिः समतपानवधाकृत्वावर्गाक्षरैः अकचटतपयशैरष्टाभिःक्रमेणाष्टासु पूर्वादिदिक्षुशल्यमादिशेत् अकारेप्रथमाक्षरेसतिपूर्वस्यांदिशिशल्यमादिशेत् ककारेआग्नेय्यां चकारेदक्षिणस्यां इत्यादिषष्टसुदिक्षु अष्टभिरक्षरै रादिशेदित्यर्थः तुपुनःहपयैस्त्रिभिरक्षरैर्मध्यवोमध्यकोष्ठेशल्यमादिशेत् हपयानांचपाणामक्षराणांअन्यतमेप्रश्नाक्षरेसतिमध्येशल्यमादिशेदित्यर्थ तथाचोक्तज्योतिर्निबंधे ॥ स्वत्वेष्टदेवताचक्रसर्वचनस्थाधमक्षरम् ॥ गृहीत्वातुततःशल्यंशल्यसम्भविचार्यते ॥ अकचटतपयशाहपयावर्णाः पूर्वादिमध्यांता ॥ शल्यकराहहनान्येशल्यगृहेनिवसतांनाशहेति ॥ एतदेवस्पष्टमुक्तंत्रैवोक्तम् ॥ पृच्छायांदिशःप्राच्यांनक्षत्रंस्यंतवाभवेत् ॥ सा

र्द्धहस्तप्रमाणेनतच्चमानुषमृत्युकृत् ॥ आग्नेय्यादिशिकःप्रश्नेस्वरशल्यंकरद्वये ॥ राजदंडोभवेत्तत्रभयंनैवनिवर्तते ॥ याम्यायांदिशिचःप्रश्नेकुर्यादा
कटिसंस्थित ॥ नरशल्यंगृहेशस्यस्मरणंचिररोगतः ॥ नैर्ऋत्यादिशिटःप्रश्नेसार्द्धहस्तादधःस्थले ॥ शुनोस्थिजायतेतत्रवालानाजनयेन्मृतिम् ॥
तःप्रश्नेपश्चिमायांतुशिशोः शल्यंप्रजायते ॥ सार्द्धहस्तेगृहस्वामीनतिष्ठतिसदागृहे ॥वायव्यांदिशिपःप्रश्नेतुषांगाराश्चतुःकरे ॥कुर्वंतिमित्रनाशंचदुः
स्वप्नदर्शनंतदा ॥ उदीच्यांदिशियःप्रश्नेविप्रशल्यंकटेरधः॥तच्छीघ्रनिर्धनत्वायकुबेरसदृशस्यहि॥ईशान्यांदिशिशःप्रश्नेगोशल्यंसार्द्धहस्तत. ॥ तद्गो

श्वभ्रंहस्तमितंखनेदिहजलंपूर्णंनिशास्येन्यसेत्प्रातर्दृष्टजलंस्थलंसदजलंमध्यंत्वसत्फाटितत् ॥

धनस्यनाशायजायतेगृहमेधिनः ॥ हपयामध्यमेकोष्ठेवक्षोगात्रेभवेदधः ॥ नृकपालमथोमस्मलोहंतत्कुलनाशकृदिति ॥ ३ ॥ एवंशल्यमभिधाये
दानींस्थलस्यशुभाशुभज्ञानस्योपायमाह श्वभ्रमिति श्वभ्रगर्तहस्तमितंखनेत् इहास्मिन्श्वभ्रेनिशास्येरात्रिमुखेअर्द्धसूर्यास्तेजलंपूर्णन्यसेत्
तच्चेयदिप्रातःसजलंस्यात्तदाततस्थलंसच्छुभंस्यात् दद्धिकरंस्यात् यदिअजलंगतजलंस्यात् तदामध्यमं यदास्फाटितस्फुटितंस्यात्तदाअसत्
नानाविधहानिकरंस्यादित्यर्थः तथाचनारदः ॥ तथानिशादौतत्कृत्वापानीयेनप्रपूरयेत् ॥ प्रातर्दृष्टजलेदद्धिःसमपंकेव्रणेक्षयइति ॥ एवंशुभाशु
भस्थललक्षणमभिधायेदानींभूमिशोधनमाह ज्ञात्वेति एवमुक्तप्रकारैःस्थानंज्ञात्वागृहाधिकभुवंजलांतंयथाभवतितथाखनेत् गृहादधिकागृहाधि

कासाच सौम्यभतपातां कल्पितगृहात्किंचिदधिकांभूमिंजलपर्यंतंखनेदित्यर्थः अधिकखननमुदकशमनेमित्तिरखनार्थं वाइत्यथवा स्तरोपाव
चावत्खनेत् प्रथीगर्मेभद्रेदानांस्तरा संतिसभाग्यस्तरपर्यंतंखनेदित्यर्थः अथिवा यावत्पुरुपस्तस्मिंतंवापुरुपमाभखनेत् इदंशक्त्यपेक्षपाद्गात
म्य पुरुषप्रमाणंपंचारत्नपः तथाचशुल्बम् " पंचारत्निर्वंहावितस्तिर्विंशतिशतांगुलःपुरुषइति" पंचारत्न्यादय पुरुषपर्यायाः किंलक्षणा नत्वान
मस्कृत्यखनेदित्यथः ततस्तदनतरं तत्खातकपिशिरस्तुल्याश्मभिःवानरशिर प्रमाणे ग्रावाणे पूरयेत्पूर्णकुर्यात् तथाचमांडव्यः जलांतप्रस्तरांत

ह्यात्वैवंनिखनेत्यृह्याधिकभुवंनत्वाजलांत स्तरोयावद्वापुरुपस्तत कपिशिरस्तुल्याश्मभि पूरयेत् ॥ ४ ॥ प्रा
क्साम्योज्जयिनीस्थलाद्यमदिशित्वाप्रानिलाभ्यंतरात्सौम्येतोग्न्युदयादुदग्ध्रुवमुखाद्दिङ्मूढकेस्यान्मृति ॥

वापुरुषांतमथापिवा ॥ खेचंखंतोप्यधोदृत्यशाल्यखदनमारभेदिति ॥ तथाचमत्स्यपुराणे ॥ कपिशीर्षप्रमाणेभग्रावाणैःपूरयेद्दृढम् ॥ स्यातंसश्रसमं
रुत्वाततः प्राचीप्रसाधपेदिति ॥ खन्यमानेखेभेपदाप्यतेतत्स्यफलंकारिकायामुक्तम् ॥ खन्यमानेपदातेत्रेपाषाण प्राप्यतेतदा धनापुश्चिरवास्प
स्यादिष्टकासुधनागमः ॥ कपालांगारकेशादौभ्याधिनापीडितोभवेदिति ॥ ३॥ एवंस्थळशुद्धिमभिधायाधुनादिक्साधनमाह उज्जयिनीस्थलात्
यमदिशिवतिष्ठस्वांदिशाग्रानिलाभ्यंतरात् प्राक्साम्या नैरिरिव्याहारः स्याद्रेखित्रा अनिलंस्याती अनयोरंतरमध्यंतस्मात्प्राचीसाम्ये

त्यर्थः तएदुक्तंभवति संभवेसतिरात्रौप्राङ्मुखउपविश्ययुगमात्रोदितांचित्रांनलिकयाविलोकयन्नलिकाग्राल्लंबंभूमिपर्यंतंमुत्कंभूमौचिन्हंकृत्वा तथैवाचलस्तेनैवनेत्रेणस्वातीमवलोकयन्तथैवनलिकाग्रात्सकाशात्तलबंभूमिपर्यंतमुत्कालबपातोचिन्हंकृतानेत्राल्लबमुत्कंतथैवचिन्हंकुर्यात् एवचिन्हद्वयंचित्रास्वातीचिन्हयोरज्जुतन्मिताधृत्वारज्जुप्रांतौएकीकृत्यमध्येचिन्हंकुर्यात् पुनस्तत्रतथैवप्रसार्यमध्यचिन्हेशंकुंनिखायतस्मात्पश्चिमचिन्हपर्यंतरज्जुंप्रसारयेत् तत्प्राचीसूत्रम् एवमुज्जयिन्यादक्षिणतःप्राचीसाधनमुत्काथानंतरंउत्तरतः प्राचीसाधनमाह सौम्येइति अतःउज्जयिन्याः सौम्येउत्तरभागे अग्रयुदयात्क्रांतिकोदयात् प्राचीसाध्या एतदुक्तभवति पूर्ववन्नलिकयायुगमात्रोदिताक्रांतिकामालोक्यनलिकामूलाग्राभ्यालबौमुत्काभूमौचिन्हद्वयंकृत्वातयोरुपरिप्राचीसूत्रम् अथोत्तरसाधनमाह उदगिति ध्रुवमुखात्उद्गउत्तरादिक्साध्या इदसर्वेषासाधारणं अथदिङ्मूढत्वेदोषमाह दिङ्मूढकेस्यान्मृतिरितिस्पष्टम् तथाचोक्तंदेवयजनदीपिकायाम् ॥ चित्रास्वात्यातरे श्रोणा दक्षिणापथवासिनाम् ॥ प्राचीतुकृत्तिकाज्ञेयाउत्तरापथवासिनामिमि ॥ श्रोणात्उज्जयिन्याः तथाचशुल्बं ॥ कृत्तिकाश्रवणंपुष्पचित्रास्वात्योर्यदंतर ॥ एतत्प्राच्यादिशोरूपयुगमात्रोदितेपुरइति ॥ गुगप्रमाणंषडशीत्यंगुलानि तथाचशुल्बसूत्रम् " अंगुलैरथसंमितायाःप्रमाणं॥तत्राष्टाशीतिशतमीष चतुःशतमक्षःपक्षःषडशीतिर्युगमूचत्वारोष्टकाःशम्येति"तथाचस्फुटकरणे॥ध्रुवलवकेरखायोरखातःसौम्ययाम्यहरितौस्तः ॥ तन्मत्स्यपुच्छमुखतःपश्चिमपूर्वाभिधेविद्यादिति ॥ वद्धनारदः॥ प्रासादेसदनेलिंगेहारेकुंडेविशेषतः ॥दिङ्मूढेकुलनाशःस्यात्तस्मात्संसाधयेद्दिशामिति ॥ अथ

केपुमासेपुगृहंकर्तव्यमित्याहा गेहमिति माधवादिपुमासेपुमृद्रादिभिर्नक्षत्रैर्गेहगृहंकुर्यात् माधवोवैशाखःपौषफाल्गुनोप्रसिद्धौ नभाःश्रवण मार्गो
मार्गशीर्षःतेष्वित्यर्थः मृदूनिचित्रानुराधारेवतीमृगाः आनिलंस्वाती पाशीवरुणस्तद्भंशततारा अर्कोहस्तः ईज्यःपुष्यः वसुर्धनिष्ठा ध्रुवाणिरोहि
णीउत्तराभयंचतैः स्थिरतनोस्थिरलग्ने किंलक्षणे सुकेंद्राष्टमेशोभनानिपापग्रहरहितानिकेंद्राष्टमानिपस्यतत्त्रयातस्मिन् अचरभेइदिवापाटः हो
पंपूर्ववत् ॥ ५ ॥ अथोक्तेष्वपिनक्षत्रेषुविशेषमाह नोष्टाग्रइति पृष्ठाग्रविधौसतिनोविरचयेत् एतदुक्तंभवति कृत्तिकादीनिसप्तनक्षत्राणिपूर्व

गेहंमाधवपौषफाल्गुननभोमार्गेपुमृद्वानिलैःपाद्यर्केज्यवसुध्रुवैं स्थिरतनौकुर्यात्सुकेंद्राष्टमे ॥ ५ ॥
नोष्टाग्रविधौनरिक्तकतिथौनार्कारवारांशयोरुक्तर्क्षेष्वपिकुंभमीनगविधौस्तभोच्छ्रितिंनाचरेत् ॥

स्यांमघादिसप्तदक्षिणेइत्यादिसप्तशलाकाचक्रस्थितनक्षत्राणांमध्येमृद्वानिलादीष्टचंद्रनक्षत्रंपरित्यज्यदिग्भागेभवतितद्दिङ्मुखेगृहेसमुखभंद्रोद्वे
यः तत्पृष्ठस्थपृष्ठतोद्वेयःएवमग्रेपृष्ठगेवाचंद्रेसतिगृहंनकर्तव्यमित्यर्थः तथाचभृगुः ॥ चक्रेसप्तशलाकास्थेकृत्तिकादीनिविन्यसेत् ॥ ऋक्षंचंद्रस्य
वारतोग्रपुरःपृष्ठेचनोशुभमिति ॥ तथाग्रहर्गांमुः ॥ धनलाभःप्रवासःस्यादापुभोरभयंक्रमात् ॥ दस प्रवासपृष्ठस्थेगृहकर्तुर्निशाकरइति ॥ नरिक्त
कतिथौस्थम् नार्कारवारांशयोः अर्कसौम्ययोर्वारनवांशयोःनकुर्यात् उक्तर्क्षेष्वपिकुंभमीनगविधौसतिस्तंभोच्छ्रितिंनाचरेत् अर्थोवन्यासर्थ

आचरेत् तथाचमाङव्यः॥पंचकेषुचधिष्ण्येषुनकुर्यात्स्तंभमुच्छ्रयं॥ क्षेत्रसूत्रशिलान्यासंप्राकारादिसमाचरेदिति ॥ अथवृषभवास्तुमाह तुर्यादिति अर्कयुतादिसूर्यनक्षत्रादि तुर्यात्चतुर्थात् पचदशात् त्रिदक्परिमितात् त्रयोर्विंशात्सकाशात् क्रमेणवेदाब्धिपंचभानिनक्षत्राणिगृहस्यकरणेर चनायांप्रवेशेपिनिंद्यानिस्युः तथाचव्यवहारसारे॥त्रिवेदाब्धित्रिवेदाब्धिद्वित्रिभेष्वर्कतःशशी ॥ कुर्याद्वृक्षमीसमुद्दासंस्थैर्यलक्ष्मींदरिद्रता ॥ धनंव्या धिंक्रमान्मृत्युप्रवेशारभयोर्वृषइति ॥६॥ अथचतुर्थाहारनिर्णयमाह शेतइति भाद्रपदात्रिषुत्रिषुमासेषु सुरोवास्तुपुरुषःप्रागादिशीर्षःशेतइति एत

तुर्यात्पंचदशात्त्रिदक्परिमितादेदाब्धिपंचक्रमान्निंद्यान्यर्कयुतापिगेहकरणेभानिप्रवेशेपिच ॥६॥ शेतेभाद्रपदा त्रिषुत्रिषुसुरःप्रागादिशीर्षोत्रहिप्रोक्तंसद्मसुखंतुगोल्यजधटेष्वर्केयमोदङ्मुखं ॥ त्दद्रोगौणकुलीरलेयगरवौपूर्वापरास्यंगृहंनान्यस्थेभुजकोटिघातइभल्दच्छेषंस्युरायाःक्रमात् ॥ ७ ॥ दुक्तंभवति भाद्रपदादिमासत्रयेपूर्वशीर्षः मार्गशीर्षादि मासत्रयेदक्षिणशीर्षः फाल्गुनादिमासत्रयेपश्चिमशीर्षः ज्येष्ठादिमासत्रयेउत्तरशीर्षोवास्तुपुरुषःशेतइति अत्रयस्याशीर्षतस्यादिशायासद्मसुखं गृहमुखप्रोक्तं अथसंक्रांतिपरत्वेनमुखनिर्णयमाह गोल्यजेति गोल्यजधटेष्वर्केसतियमोदङ्मुखगृहकार्यम् गौर्वृषः अलीवृश्चिकः अजोमकर धटस्तुला एषुराशिषुअर्केसूर्येसतियमोदङ्मुखंदक्षिणामुखउत्तराभिमुखंवागृहंकार्यमित्यर्थः त्दद्रोणैककुलीरलेयगरवौसतिपूर्वापरास्यं पूर्वाभि

मुखपश्चिमाभिमुखवाग्रहकार्यमित्यर्थः तद्रोगः कुंभः एणोमकर कुलीरःकर्कटः लेयःसिंह एतान्गच्छतिसतथासचासौरविश्चतस्मिन्सति पूर्वापरास्यं पूर्वपश्चिममुखवाग्रहंकार्यं अन्यस्येअन्यराशिस्थेरवौसतिगृहंनकार्यम् अथापरत्वेनगृहमुखनिर्णयविवक्षुस्तावद्यसाधनमाह भुजेति भुजकोटिघातइमतच्छ्रुतिआपा स्युः भुजोगृहदैर्घ्यंविस्तारयोरन्यतमस्यनाम तदन्याकोटिः तयाचलीलावत्याम् ॥ इष्टोयाहुर्यस्यां तत्यर्दिग्यांदिशीतरोयाहुः ॥ उपस्रेचतुरस्रेवासाकोटि कीर्तितातज्ज्ञैरिति ॥ तयोर्घातोगुणनम् इमतच्छेपपूर्वादियथास्यात्तथाध्वजादयःआयाः

पूर्वादिष्वजधूमसिंहशुनकोक्षाणखरेभोष्ट्रकधार्या स्वस्वपदेष्वजोखिलमुख प्राग्याम्यवक्त्रोगजः ॥ प्रागास्यो वृषभोविवारुणमुख सिंह प्रशस्ताइमेधूमोग्नेःशुनकोत्यजस्यखगपस्योष्ट्रोहपत्न्याःखरः ॥ ८ ॥ क्रमात्स्युः ॥ ७ ॥

पूर्वादिषुध्वजादयोवलिष्ठाइतिभावः एतेध्वजादय स्वस्वपदेस्वस्वस्थाने ध्वजःपूर्वे धूमआग्नेय्यांइत्यादिधार्याः अयमर्थः मुखपगृहापेक्षया दिक्षुवर्त्तमाणगृहेषुधार्याइत्यर्थ अथवास्वसद्मावस्तुपुधाया अथवास्वसद्मासत्यगृहेषुधार्याः अथवाक्रूरकर्मसाधनवस्तुपुपराक्रमिणोधार्याः अथवास्वसद्मावस्तुसत्वोपजीविनांगृहेषुधार्याः अथवास्वानुरूपवस्तुसाध्यहितवस्तुगृहेषुधयायोग्यंधार्याइत्यर्थे एतत्स्पष्टमुक्तम्वास्तुप्रदीपे ॥ खटकपटकोटेपुनृपःसिंहोगजःशुभ ॥ वापीकूपतडागादौगजोदेयोविचक्षणैः ॥ आसनेयोजयेत्सिंहंशयनेचैवकुंजरम् ॥ वृषभोजनपात्रेवदध्या

च्छालादिषुध्वजम् ॥ महानसेऽग्निशालायांगृहेचाग्न्युपजीविन म् ॥ धूमंदद्यात्तथाश्वानंयवनांत्यजयोगृहे ॥ खरोवेश्यागृहेयोज्योध्वांक्षःपक्षि पतेर्गृहे ॥ वृषसिंहगजंदद्यात्प्रासादेपुरमंदिरे ॥ तथाचशिल्पशास्त्रे ॥ वस्त्रजेधर्मशालायाकुंभेस्तंभेध्वजेध्वजः ॥ गोगजौभूगृहेचैवसाधारणगृहे शूभौ ॥ यत्रेशस्त्रेरथेसिंहोभाडागारेशुभोगजः ॥ धान्याबुस्थानगोश्वेभःशालायांवृषभःशुभः ॥ नाट्यभागोद्दाहवेद्यागजसिंहवृषाःशुभाइत्यादि॥ एवमायसाधनमुक्त्वेदानींतेषामुखान्याह ध्वजोऽखिलमुखःसर्वदिग्द्वारः प्राग्याम्यवक्त्रोगजःसुगमम् प्राग्मुखोवृषभः आस्यंमुखं प्राङ्मुखो

प्राहुःप्राङ्मुखमंत्यवृश्चिककुलीराणांप्रचेतोमुखंजूकोपांत्यगवांयमास्यमबलायुग्मैणकानांहितम् ॥

वृषभः स्पष्टम् विवारुणमुखःसिंहःवरुणस्यायंवारुणोदिग्विभागःपश्चिमदिक्विगतःवारुणोयेभ्यस्तत्रमुखंयस्यसतथा पश्चिमदिशोविनासर्व दिग्द्वारइत्यर्थः योयोयद्दिङ्मुगआयस्तत्संभूतगृहस्यतत्तद्दिशिमुखंकर्तव्यमित्यर्थः एवंआयपरत्वेननगृहमुखमुक्त्वाप्रसगेनआयानाशुभत्वमाह प्रशस्ताइमेइति इमेचत्वारआयाःप्रशस्ताःसर्वेषाशुभाः अथादन्येचत्वारःसमाआयाअप्रशस्ताः तथाचगर्गः ॥ कीर्त्तिःशोकोजयोवैरंधननिर्धनतासुखम् ॥ रोगश्चेतिगृहारंभेध्वजादीनाफलक्रमादिति ॥ अथदुष्टेपिसमयेविशेषमाह धूमोग्नेरिति अग्नेर्गृहेधूमोधूमायःप्रशस्तः अत्यजस्य शुनकःप्रशस्तः खगपस्यपक्षिपालकस्यउष्ट्रःप्रशस्तः अट्टपल्यावेश्यायाःगृहेखरःखरायःप्रशस्त ॥ ८ ॥ एवमायपस्त्वेनगृहमुखमुक्त्वाधुनारा

शिपरत्वेनाह अंत्यवृश्चिककुलीराणांप्रांङ्मुखगृहाहितंप्राहुः अंत्योमीनः वृश्चिक·प्रसिद्ध· कुलीरःकर्क· एषामित्यर्थः जूकोपांत्यगवांप्रत्येतो मुखंपश्चिमाभिमुखम् जूकःतुला उपांत्यःकुंभ गोवृषः एषामित्यर्थः अबलायुग्मेणकानांयमास्पंदक्षिणामुखं अबलाकन्या युग्मंमिथुनं एणोमकरः एषामित्यर्थः आर्षसिंहधनुषांसौम्यास्यं आर्षोमेषः सिंहधनुषीप्रसिद्धे एषांसौम्यास्यंउत्तरामुखंगृहंहितं प्राहुराचार्या एवचतुर्थगृहमुखमभिप्रेत्यदार्नीतथिर्णयमाह अनेष्टकाष्ठाननमितिगृहमुखपक्षेपुशोभावकाशानुरूपंइष्टकाष्ठाननइष्टदिङ्मुखंकृत्वातद्गृहंआस्या

सौम्यास्यगृहमार्षसिंहधनुषामत्रेष्टकाष्ठाननंकृत्वास्यान्यककुब्गवाक्षवदनतत्कार्यमास्यंनसत् ॥
॥ ९॥ कोणाध्वभ्रमकूपकर्दपतरुद्वारस्तंभदेवेक्षितसद्मोज्झयद्विगुणाधिकातरभवेवेधेनदोष किल ॥

न्यककुब्गवाक्षवदनकार्यम् अस्माभवताअस्यककुभश्चतासुगवाक्षएववदानानियस्यततया उर्वरितपक्षत्रयप्राप्तदिशुगवाक्षा कार्याइत्यर्थः तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ द्वारंचतुर्विधंप्रोक्तंवास्तुसंक्रांतिभवजम् ॥ ऊर्ध्वचान्यतमंमुख्यंगवाक्षैःपराणिचेति ॥ आस्यमिति आस्यगृह स्यमुखंकोणस्तंभादिभिर्विद्धंनसत्स्यात् ॥ ९ ॥ एवंगृहमुखनिर्णयमुक्त्वापुनःकोणादिविद्धमुखस्यदोषंतदपवादंचाह कोणाध्वेति कोणो भित्तिकोण· अध्वामार्गः भ्रमोभ्रमयंत्रं गरहकुलालचक्रादि कूपःप्रसिद्ध· कर्दम खानादिजनितोनिरंतरस्थायी तरुर्वृक्षः द्वाःद्वारांतरं स्तंभः

प्रसिद्धः देवःस्थावरः एभिर्विद्धेमुखंनसत्स्यादित्यर्थः अथास्यापवादमाह सञ्चोच्चेति सञ्चौच्चद्विगुणाधिकांतरभवेवेधेनदोषः सञ्चनागृहस्यआ
च्चंतस्यापेक्षयाद्विगुणाधिकांतरभवेद्विगुणाधिकातरेजातेवेधकोणादिवेधेनदोषः अर्थान्न्यूनेदोषः किलेत्यागमेनिश्चयेवा तथाचागमातरेउक्तं ॥
मार्गतरुकोणकूपभ्रमविद्धमशुभदद्वारम्॥ सञ्चोच्छ्रायाद्विगुणात्यक्तकाभूमिंनदोषायेति ॥ कात्यायनगृह्यकारिकायामप्युक्तम् ॥ विद्धंकूपतरुस्तभप
थपकैःसदैवतैः ॥ तद्वारमशुभप्रोक्तमत्युच्चनीचमेवचेति ॥ अथग्रहनक्षत्रानयनंव्ययानयनचाह अष्टघ्नइति गृहभूफलेगृहक्षेत्रफलेअष्टघ्नेअष्टगु

अष्टघ्नेगृहभूफलेभविहतेशेषंगृहर्क्षंभवेद्दक्षेसर्पहतेव्ययोगृहमसत्स्वल्पायभूरिव्ययं ॥१०॥
मेषेश्वित्रितयंहरौत्रिपितृभंमूलत्रयंधन्विनिद्वेद्वेभेपरतोगृहेशघटितंप्राग्वत्तुनाड्यन्यथा ॥

णितेभविद्धतेसप्तविंशतिद्धतेसतिशेषगृहर्क्षंगृहनक्षत्रंभवेत् ऋक्षेसर्पद्धतेअष्टद्धतेसतिशेषंव्ययोभवेत् एवमायव्ययावभिधायाधुनातत्फलविशेष
णहाराह गृहमसदिति स्वल्पायभूरिव्ययंगृह असत्अशुभस्यात् स्वल्पायश्चभूरिव्ययश्चतौ अर्थाद्वव्हायाल्पव्ययशुभम् ॥ १० ॥ नक्षत्रेज्ञा
तेराशिनिर्णयमाह अश्वित्रितयमेषज्ञेयम् त्रिपितृभमघात्रयहरौसिंहेज्ञेयम् मूलत्रयधनुषिज्ञेयं अन्येषुराशिषुद्वेद्वेभेज्ञेये तथाचगर्गः ॥ अश्विन्या
दित्रयमेषेसिंहेप्रोक्तमघात्रयम् ॥ मूलादित्रितयंचापेशेषभेषुद्वयंद्वयमिति ॥ अथगृहतत्स्वामिनोर्घटितमाह गृहेशेति गृहंप्रसिद्धं ईशःस्वामी तयो

पटितंग्राम्यवृषिविवाहवत्पोन्यम् तथविशेषमाह नाड्यान्यपयेति नाडीएकनाडीअन्ययापोज्या विवाहवत्नपोज्येत्यर्थः अथएकनाड्येवप्र
शस्तेतिभावः तयाचवृद्धगर्गः ॥ प्रभुःपण्यांगनामित्रंदेशांग्रामंपुरंगृहम् ॥ एकनाडीस्थितंभाव्यंविरुद्धंवेधवर्जितमिति ॥ तथाचज्योतिःसागरे ॥
सेव्यसेवकपोथैवगृहतत्स्वामिनोरपि ॥ परस्परंमित्रयोश्चएकनाडीप्रशस्यतइति ॥ अथांशसाधनार्थंगृहाणितत्संख्यांचाह एकादी
ति गृहमुत्वावत्सकाशात् क्रमात्प्रदक्षिणक्रमात् दिशुचतस्रुपदिशुएकादिद्विगुणोत्तरांकाःस्युः एतदुक्तंभवति द्वारदिशिएकं तस्माद्दिती

एकादिद्विगुणोत्तरागृहमुखाद्दिक्ष्वंकका स्यु क्रमाच्छालाशाकयुति कुयुग्ध्रुवमुखान्योकासिसंतिस्फुट
म् ॥११॥आपष्ठादशमत्रयोदशमिमेहृषर्णा परेऽप्यक्षरा षष्ठात्स्यंचतुरक्षरस्वलुगृहस्यु षोढशैवगृहा ॥

यदिशिहो तृतीयदिशीचत्वारःचतुर्थदिशिअष्टौ पूर्वभवंतीत्यर्थः शालाशाकयुतिः शालादिगंकयोर्योगःकार्यः कुयुक् एकयुक्तासती ध्रुवमुखा
निध्रुवादिकानिशास्त्रोदितानिगृहाणिस्फुटसंभवंति तानियथा ॥ ध्रुवंधन्यंजयंनंदंखरंकांतंमनोरमम् ॥ सुमुखंदुर्मुखंक्रूरंसुपक्षमनदंसयम् ॥
आक्रंदंविपुलंचैवविजयंचेतिषोढशमिति ॥ ११ ॥ नामाक्षरसंख्यामाह ॥ आषष्ठादिति षष्ठमर्यादीकृत्येत्यापष्ठं तस्मात् प्रथमद्वितीयतृतीयच
तुर्थपंचमषष्ठानिदशमंत्रयोदशाद्यमेभवृगृहाः ह्रस्वर्णाःह्रस्वस्वराःषष्ठात्स्यंसप्तमंगृहं चतुरक्षरंचत्वारिअक्षराण्यस्मिंस्तत्तथा अन्येगृहाःस्युस्वराः

एवंषोडशगृहाःस्युः"गृहाःपुंसिचभूम्न्येवनिकाय्यनिलयालयाइत्यमरः" अथांशकसाधनमाह गेहक्ष्मेति गेहक्ष्माफलयुग्व्ययः गृहक्षत्रफलयुक्त
पूर्वानीतोव्ययः गृहभवैर्नामाक्षरैःसयुतःवन्हिभिस्त्रिभिस्तष्टःशेषितःसन् अंशकाःस्युः इंद्रोयमोराजेतितन्नामानिग्रंथांतरेउक्तानि तत्रद्वितीया
शकंपरत्यगृहंनशुभदं अर्थात्प्रथमतृतीयाशकंशुभदमित्यर्थः ॥ "निशांतपरत्यसनदंभवनागारमंदिरमित्यमरः" ॥ १२ ॥ अथगुणविचारणावधि

गेहक्ष्माफलयुग्व्ययोगृहभवैर्नामाक्षरैःसंयुतस्तष्टोवन्हिभिरंशकाएशुभदंपरत्यंद्वितीयांशकं ॥ १२॥
यावद्भूरिगुणंहदिस्फुरतितत्तावद्विचार्यंकरैश्चेत्तैर्नोतनुयादिहांगुलमुखंक्षिप्त्वाविहायाथवा ॥ श्रीगो
पीपतिमेंगह्मालुगिमुखैरायासविच्छित्तयेस्वेष्टायर्क्षफलंनिबद्धमिहतज्ज्ञात्वास्थलंसाधयेत् ॥ १३ ॥

माह यावत्पर्यंतकरैःहस्तैःकृत्वाभूरिगुणंवहुगुणंगृहंहदिअतः करणेस्फुरति तत्तावद्विचार्यम् चेयदितैःकेवलैःकरैःहस्तैःकृत्वावहुगुणंनस्फुरति तदा
अगुलमुखंअंगुलादिकंकरेषुक्षिप्त्वाथवाविहायतनुयात् कुर्यात् अथोपायांतरसूचनामाह श्रीगोपीपतीति गोपीपतिर्गोपीराजः मेंगःमेंगनाथ
देवज्ञः ह्मालुगिह्मालुगिदेवज्ञः एतन्मुखैर्ज्योतिर्विद्भिःआयासविच्छित्तयेस्वेष्टायर्क्षफलंनिबद्धं तदिहास्मिन्गृहाणविषयेज्ञात्वास्थलस्वाभीष्ट
स्थलंसाधयेत् तथाचगोपीराजः॥विष्णुन्येकायगोंभू १९इतिभयुजिफलंगोपिराजोभ२७शेषात्सायंवेष्टाष्टिघ्न्या२१धयुतमहि८विहृताहृक् २

प्रकृत्याक्ष २१ विश्वे १३ शत्वाण ५ सिद्धा २४ टि १६ नागो ८ ङु २७ धृति २८ गिरिश ११ भ्या २ ऋतौ १२ द्र १४ र्तु ६ तन्वा २५ त्यष्टयं १७ क १ क्ष्मा १ नक्षे १ न १ १ णव २ विकृति २३ दिना १४ द्रयुञ्ऋक्ष २१ कृत्य १ ० याज्ञा १ इति।अस्याथ गोपीराज विष्णुविष्णुनामानंशिष्यंप्रत्याहेत्यन्वयः किमाह हे विष्णोष्येकापनोमू १९ इतिमयुजिम २७ ओपात् अहि ८ इतारक् २ प्रकृत्यादय फलंस्यात् विगतःएकोयस्मात्सष्येकः सचासौआयश्चष्येका प ष्यकायश्चगोमूश्चअनयोहतिर्गुणन ष्येकायगोमूहतिश्चमंचष्येकापगोभूहतिमे तपोर्युक्तपोगःतस्यां भशेपात् सप्तविंशतिदच्छेपात् प कादिपुसप्तविंशतिपर्यंतेषु अहिइतााअष्टइतारक्प्रकृत्यादयः फलंस्येफलंस्यादित्यर्थः कथंभूतंफलं सायंआयेनसहवर्तमानंसाय इष्टायसहित मित्यर्थः एतत्स्वेष्टापनक्षभजंफलंभवति ष्यासः वाइत्यथवा तस्मायंफलंइष्टाष्टिद १२ १६ ष्यायुतसत्फलंस्यात् इष्टश्चआष्टिमक्चइष्टाष्टिदक् तपोर्मिहति तयायुतमित्यर्थः इदमपिस्वेष्टापनक्षभजंफलंभवतीति अत्रांकन्यासएवष्यास्यान तथाचमेंगनाथदैवज्ञस्यसूत्र ॥ इष्टभात्याष्टिघातेषआपस्तेनोनितेष्टक ॥ भिदङ्गुष्यहृतागाग्नि २७ युतेचेष्टायभभवेदिति ॥ अस्यार्थः इष्टभात्याष्टिघातेइष्टभंचअत्याष्टिश्चतयोर्घातोगुणनत स्मिन्नाप्यकृस्यापितेषआपस्तेनऊनितेष्टकःयदिऊनोनभवति तदाअष्टौप्रक्षिप्यस्फोटनीयः ऊनितेष्टायःभिदङ्गुष्यहृतागाग्निगुते लब्धे नआहताश्चतेअगाग्निनभते प्यकृस्यापितेइष्टभरत्यग्निघातेयुतेसतिइष्टायभक्षेभ र्लभवेत् आयश्चभंचआपभेइष्टेआयभेभर्क्षेभस्सत्तया अ यपदिग्निभिर्निःशेषोभागोनगच्छति तदातभतावत् अष्टोक्षेप्याः यावद्भिर्भागोगच्छति तयाचग्रालुगिदेवज्ञस्यसूत्रम् ॥ ष्येकेष्टर्क्षहता

द्विबाणशशिनो १५२ त्यष्टघ्न्यायुता १७ स्तेपिचव्येकेष्टायहतैकनाग ८ १ साहिताःषण्मूर्च्छनाभि २ १ ६ र्हताः॥शेषंक्षेत्रफलंभवेदभिमतस्वेष्टायनक्षत्रज
स्याद्दैर्घ्यंतदभीष्टविस्तृतिहृतदैर्घ्योंधृतिर्विस्तृतिरिति ॥ स्पष्टार्थोयश्लोकः इत्यादिविचारणयाइष्टक्षेत्रफलंअवकाशानुरूपंलंबदिधृत्वास्थलंसाध
येदित्यर्थः ॥ १३ ॥ अथस्थलसाधनायसूत्रमोटनलक्षणमाह अजरत्सूत्रंनूतनसूत्र द्विघ्नायामामितंद्विपाशचविधाय अतात् एकस्मात्सूत्रांतात्
अंकयेदित्यन्वयः द्विघ्नश्चासौआयामश्चद्विघ्नायामः आयामोदैर्घ्यम् तेनमितद्विगुणितदैर्घ्यसमानमित्यर्थः द्विपाशंद्वौपाशौयस्मिन्तद्विपाश

द्विघ्नायामामेतंद्विपाशमजरत्सूत्रंविधायांकयेत्त्र्यामांघ्रिमितेचविस्तृतिदलेतौकर्षकोणाभिधौ ॥
पाशौक्षेत्रविरामशंकुनिहितौकृत्वाद्यमाकर्षयेत्कोणेशंकुरितीतरोविनिमयद्रज्ज्वंतयोश्चापरौ ॥१४॥

एवविधंसूत्रविधायकृत्वाअतात्सकाशात् अकयेत्चिन्हयेत् एतदुक्तंभवति पूर्वकल्पितक्षेत्रस्यदैर्घ्यमितंसूत्रंद्विगुणंविधायतदतयोःपाशंकृत्वा
अकयेत् कुत्रकुत्राकयेदित्याह आयामाघ्रिमिते चपरविस्तृतिदले अंकयेत् त्रयश्चतेअत्यामाघ्रयश्चततेथातौर्मितंतास्मिन् एतदुक्तभवति क्षेत्रदैर्घ्य
चतुर्भिर्भक्तालब्धअघ्रिप्रमाणंएकस्मादतात् अंघ्रित्रयहित्वाचिन्हयेत् विस्तृतिदलेक्षेत्रस्यविस्तारार्धमिते अकयेत् तौअंकौकर्षकोणाभिधौ
स्त. अघ्रित्रयेकृतःकर्षाख्यः विस्तृतिदलेकृतोंकःकोणाख्यः एवसूत्रमोटनमुक्त्वास्थलसाधनमाह पाशाविति पाशौक्षेत्रविरामशंकुनिहितौ

कृत्वाआर्यअर्कंआकर्षेदित्यन्वयः तेनस्पर्शिरामौर्ध्वंतौतपोः शंकुनिहितौनिसि-तौकृत्वाअपमंकंकर्णाभ्यंआकर्षयेत् एतदुक्तंभवति क्षेत्र
स्यमध्यभागोसाधितविकृसूत्रोपरिहृदेर्ध्वांमितंसूत्रंप्रसार्यपूर्ववर्तयोः शंकुनिस्थतपोः शंकोःमोटितसूत्रांतपाशौनिधायकर्णाभ्यंचिन्हंकृत्वाएकस्यां
दिशिआकर्षयेत् यथोभयशंकुगतारज्जुसमानाआकृष्टास्यात्तथाआकर्षेदित्यर्थः कोणेशंकुरिति कोणेकोणचिन्हे पश्चकोणचिन्ह
मागतं तन्मुखिशंकुनिस्थापयेत्यभ्यादारः इत्यमुनाप्रकारेणइतरशंकुर्निक्षेपः एतदुक्तंभवति सर्वेकर्णचिन्हंमध्यस्थांदिशिआरूप्यकोणे
आग्नेयादिदृढंप्रदक्षिणगतसूत्रंसमासादयेन्मध्येवामकपार्श्वसुप्तपुरुषध्यात्वातमुत्तानकम् ॥ अष्टश्रव्य२८
शमगेंदु १७ संमितलवान्पुच्छाद्विहायाग्रगोभागोनाभिरित स्वनेलवमितवामेइमाभि पुरयेत् ॥ १५ ॥
शंकुर्निक्षेपः पूर्वकोणदृपसाधनमभिधायक्रमप्राप्तकोणदृपसाधनमाह विनिमयादिति रज्वतपोर्विनिमयातविपरीतधारणात्अपरोकोणशंकूनि
क्षेपौ एतदुक्तंभवति रज्ज्वंतौविपरीतौकृत्वापूर्ववत्कर्णाकर्णवलक्ष्याकोणयो ॥ शंकुनिक्षेपौ ॥ १२ ॥ पूर्वक्षेत्रसाधनमुक्त्वासूत्रन्यासमाह आग्ने
यादिति आग्नेयादिदृढंप्रदक्षिणगतंसूत्रं आसादयेत् मध्येक्षेत्रमध्येवामकपार्श्वसुप्तंपुरुषंप्रागपुक्तवीरक्तंध्यात्वातंध्यातंपुरुषंउत्तानकंकृत्वापेत
कर्थभूतम् पार्श्वस्थंकृतमध्यमुरो-परिस्थापयोपरितोवपूरयेत् पश्चिमंचतुर्थं[illegible]

अष्टाश्विनोंशाभागायस्मिन्सतथातं अयमर्थः क्षेत्रप्रमाणंकृकलासरूपंवास्तुपुरुषंप्रकल्प्यततोष्टाविंशतिधाकुर्यात् एवमष्टाश्व्यंशंप्रकल्प्यपु
च्छात्सकाशात् अर्गेदुसंमितलवान्सत्तदशभागान्विहायत्यत्तकाअग्रगस्तदग्रगोभागोनाभिः इतोनाभेःसकाशात्वामेवामभागेलवसंमितखनेत्
अनंतरं अश्मभिःपूरयेत् तथाचब्रह्मशंभुः ॥ सूत्रभित्तिशिलान्यासस्तंभस्यारोपणंतथा ॥ पूर्वदक्षिणयोर्मध्येकुर्यादित्याहकाश्यपइति ॥ नारदः
नभस्यादिषुमासेषुत्रिषुत्रिषुयथाक्रमम् ॥ पूर्वादिदिक्शिरावामपार्श्वशायीप्रदक्षिणमिति ॥ तथाचशिल्पशास्त्रे ॥ वास्तोःशिरसिपुच्छेचयाम्यकु

नाकालेत्रनिधेयउक्ततरुजोग्यात्सिद्ध२४ विंशा२० ष्टय१६ हःकृत् १२ संख्यांगुलकस्त्रिभागचतुरस्राष्टास्त्रकानस्त्रकः॥

क्षौचपृष्ठतः ॥ आयुःकामोखनेन्नैववामकुक्षौखनिःशुभाः ॥ वास्तुक्षेत्रमाणंचकल्पयित्वास्यवामके ॥ कुक्षौखातंविधायादौग्रावाणैःपूरयेत्तत्तइ
ति॥ तथाचलल्लः ॥ त्यजेद्दशाशिरोभागोत्यग्रेसप्तदशांशकान् ॥ मध्येनाभिंविजानीयात्तत्रशंकुंप्रतिष्ठयेत् ॥ अस्थिरस्यशिरोयत्रवास्तोस्तद्र
णयेत्करैः ॥ दैर्घ्यंवाविस्तृतिंचैवकृत्वाष्टाश्विमिताशकानिति ॥ १५ ॥ अथशंकुन्यासमाह नाकालेइति अत्रकुक्षिस्थलेनानरः शंकुःकालेमुहूर्त
समयेनिधेयः सकियत्प्रमाणइत्यपेक्षायांनृमानमाह अग्र्यात्विप्रात्सकाशात्वर्णपरत्वेनासिद्धा२४विंशा २० ष्टय १६ हःकृत् १२ सख्यागुलकः
निधेयःप्रतिष्ठापनीयः एतदुक्तंभवति विप्रेणसिद्धसंख्यागुलकश्चतुर्विंशागुलोनिधेयः क्षात्रियेणविंशांगुलः वैश्येनअष्टयंगुलःषोडशागुलः शूद्रेणाहः

एतत्सरूपांगुलाद्वादशांगुलोनिषेधदत्यर्थं किंलक्षणोना उक्ततरुज शास्त्रोक्तदक्षोऽथ पुनःकिंलक्षण त्रिभागचतुरस्राष्टास्रकानस्रक त्रिभागेषु
चतुरस्राष्टास्रकानस्रकानियास्मिन्सतथा एतदुक्तमवति यथाप्रमाणंशकुंभिभाविभज्य आर्धांशचतुरस्रं द्वितीयांशअष्टास्रं तृतीयांशअनस्रव
तुलकुर्यादितिभाव तथाचोक्तग्रथांतरे ॥ स्याच्चतुर्विंशार्विंशाष्टिद्वादशांगुलकेक्रमात् ॥ विप्रादीनांशंकुमानस्वर्णवस्त्राचलंऋतम् ॥खदिराजुनाशा
लात्यपुगपत्रतरुत्रवम् ॥ रक्तचदनपालाशरक्तशालकिलालजम् ॥ निंवकारजकुटजवैणवंविल्वद्दसज ॥ शकुंभिवाविभज्याधचतुरस्रंतत पग्म्

कंवक्षस्थलमूरुपादयुगुलसस्पृश्यविप्रादिकोरेखासुवदग्निजेनरचयेत्तद्वच्चभित्ते शिल ॥ १६ ॥

॥ अष्टास्रंचतृतीयांशमनस्रमृजुमव्रणम् ॥ एवंलक्षणसंयुक्तंपरिकल्प्यशुभेदिनइति ॥ अथरेखाकरणमाह कमिति अग्निजेनसुवर्णेनब्राह्मणादि
क्रकादिसस्पृश्यसूत्रवद्रखांरचयेत् सूत्रवदिति आग्नेय्यादिगृहप्रदक्षिणकुपादित्यर्थः एतदुक्तंभवति ब्राह्मणःकेशिर स्पृष्ट्वातर्जन्यासाकृत्वाआ
ग्नेयादिप्रदक्षिणसूत्रानुगतांरेखांकुर्यात् तथैवक्षत्रियोवक्षस्थलस्पृष्ट्वारेखांकुर्यात् वैश्यऊरुयुगुलंस्पृष्ट्वारेखांकुर्यात् शूद्रःपादयुगुलस्पृष्ट्वारेखांकु
र्यात् तथाचरत्न ॥ कृत्वासूत्रनिपातंमध्यांगुल्याधवाप्रदेशिन्या ॥ अंगुष्ठेनवामपाणिनाकनकाक्षतरजतमुक्ताभि ॥ रेखांकुर्यादिन्यादि तथाच
भगुः ॥ विप्र शीर्षन्नृपोवक्षोवैश्यश्चोरूपर पदे ॥ स्पृष्ट्वारेखांगृहारंभेकुर्यादग्नेःप्रदक्षिणमिति॥अग्नेरित्याग्नेय्या तथाचकारिकायां ॥ अगुष्ठकेनदक्षि

न्यारेखाकुर्वीतसूत्रतः ॥ स्वर्णेनमणिनारूप्यमुक्तादधिफलाक्षतैः ॥ कुसुमैर्वानशस्त्रेणनलाहनन्नन्नन्न
त् ॥ शस्त्रेणशस्त्रमृत्युःस्यादित्यादिरुपष्टमीरितमिति ॥ तथाचवृहद्वास्तुपद्धतौ ॥ शस्त्रेणमृत्युर्बधोलोहेनभस्मनाग्निभयम् ॥ तस्करभयतृणन
चलिखिताकाष्ठेनराजभयम् ॥ वक्राचपादलिखिताशत्रुभयदाक्लेशदाविरूपाच॥ चर्मांगारास्थिकृतादतेनचकर्तुरशुभाय ॥ वैरमपसव्यलिखिता
प्रदक्षिणासंपदोविनिर्देश्याइति ॥ अथशिलान्यासमाह भित्तेःशिलाअपिसूत्रवदाचरेयुः आग्नेआदिप्रदक्षिणंस्थापयेयुरित्यर्थः तथाचवराहः ॥

पूर्वादौत्रिषडर्थपंचमलवेद्वाःसव्यतोऽकोद्धृतैर्दैर्घ्येद्व्यंशसमुच्छ्रिताब्धिलवकेसर्वासुदिक्षूदिता ॥

दक्षिणपूर्वकोणेकृत्वापूजांशिलान्यसेत्प्रथमम् ॥ शेषाःप्रदक्षिणेनस्तंभाश्चैवंप्रतिष्ठाप्याइति ॥१६ ॥ अथभित्तिप्रसंगेनद्वारमाह दैर्घ्येगृहदैर्घ्ये अं
कांशेनवभिर्भाजितेसति पूर्वादौदिशिक्रमेणसव्यतोवामभागात्त्रिषडर्थपंचमलवे द्वाःद्वारमुक्त मुनिभिरितिशेषः त्रयश्चषट्चअर्थाश्चपचचत्रिषडर्थ
पंच एतेषांसख्यापूरकात्त्रिषडर्थपंचमास्तेचतेलवाश्चतेषांसमाहारस्तस्मिन् एतदुक्तंभवति गृहदैर्घ्यनवभागंकृत्वा पूर्वाभिमुखेगृहेक्रियमाणेवा
मभागात्अंशद्वयत्यत्तकातृतीयाशेद्वारंकर्तव्यम् दक्षिणाभिमुखेगृहेतथैवांशपंचकंत्यत्तकाषष्ठेंशेकार्यम् पश्चिमाभिमुखेतथैवाशचतुष्कत्यत्तकाप
चमांशेकार्य उदङ्मुखेपश्चिमांशेएवद्वारकर्तव्यम् सर्वासुदिक्षुअब्धिलवकेचतुर्भागेद्वारुदिता किंलक्षणाद्वाः द्व्यंशसमुच्छ्रिता द्विभागोच्चा तथा

वराहः दैर्घ्येनवांशाःपंचमभ्रसम्यात्द्वाळुमंप्राक्षिचतुर्थभागे ॥ चतुर्थषष्ठेदिशिदक्षिणस्यांपश्चाच्चतुःपंचमकेतयोदगितिातथाचव्यवन ॥ मा नाधिकोनादिग्भागेद्वारेनीचसुखसपद्गति ॥ अथनिष्पन्नासुभित्तिपुस्तंभप्रतिष्ठामाह स्तंभोग्नेर्दिशीति अग्नेर्दिशि आग्नेसुसमयेपूर्वोदितेस्तंभः स्थाप्यः अत्राभ्युक्तरुजाद्रव्यनुवर्तते किंलक्षणस्तंभः पूजितःसक्चंदनार्चित पुनःकिंलक्षण शिरश्छत्रभाक्शिरसिछत्रंभजतेइतितथा छत्रंतु काकादिपक्ष्युपवेशनमपात्स्तंभोपरिकिंपते तथाचवराहः ॥ छत्रस्रग्गंधधूपःछतधूपविलेपनः समुत्थाप्यः ॥ स्तंभस्तथैवकार्योद्वारोच्छ्रायःप्रप

स्तभोग्नेर्दिशिपूजि सुसमयेस्थाप्य शिरश्छत्रभाग्विस्ताराष्टिलवाग्विते कृतकरैस्तुल्यंगृहोर्ध्वंविदु ॥ १७ ॥

स्तेनेति ॥ तथाचोत्पलः स्तंभोपरिपदोलूककाकगृध्रादिपक्षिण ॥ व्यालादयश्चतिष्ठतितदाकर्तुर्नशोभनम् ॥ तस्मात्स्तंभोपरिच्छत्रंशास्त्रांफलद्व तींपुना ॥ धारपेदपक्षावर्जंवैरत्नादिनिक्षिपेदितिः गुर्जरदेशेकचित्कालसर्पमवलोक्यतच्छून्यदिक्षिप्रथमंस्तंभप्रतिष्ठांकुर्वंति तदसत् यस्तत्व वलोकनंविवाहवेषांकोणेपुडुंगारार्थंस्तंभाद्रोपयंतितद्विषयम् तदप्येकदेशीयं नवहुसंमतं कालसर्पस्तुपथा ॥ ईशानत सर्पतिकालसर्पोविद्वा पस्यष्टिगणयेद्दिविक्षु ॥ पश्चात्रतिस्तन्मुखमप्यपुच्छात्रेकभिकवैरपसंक्रमादेः ॥ अहेःफणापांमरणवरस्यमध्येकुमार्याःस्वजनस्यपुच्छे ॥ विषेयमेकंकिलशून्यदेशेविवाहवेषांनिखनेच्चकीलमिति ॥ एवादिविपुराद्विपुरोभाग्नेय्यांस्तंभारोपणंकार्यम् सिंहादिपूर्वद्वाम्या चभिकादिभि

षुत्वायव्या घटादित्रिषुनैर्ऋत्या कर्तव्यमिति एतद्विवाहएव गृहेसिंहादवलोकनीयं वृषाहेर्यांगृसिंहात्मीनात्रीणिमुरालये ॥ मुखमध्यतथापुच्छहित्वास्तंभनियोजयेदिति ॥ अन्यच्चगृहस्तम्भप्रतिष्ठापनंबहुभिर्ग्रंथकारैराग्नेय्यामेवाभिहितम् तथाचब्रह्मशंभुः ॥ सूत्रभित्ति शिलान्यासंस्तंभस्यारोपणतथा ॥ पूर्वदक्षिणयोर्मध्येकुर्यादित्याहकश्यपः ॥ तथाचशार्ङ्गधरः ॥ प्रासादेषुचहर्म्येषुगृहेष्वन्येषुसर्वदा ॥ आग्नेय्याप्रथमंस्तम्भस्थापयेत्तद्विधानतः ॥ तथाचवराहमिहिराचार्याः ॥ दक्षिणपूर्वेकोणेकृत्वापूजाशिलांन्यसेत्प्रथमम् ॥ शेषाःप्रदक्षिणेनस्तंभाश्चैवंप्रतिष्ठाप्याइति ॥ क त्यायनगृह्यकारिकायामप्युक्तम् ॥ एकैकमुच्छ्रयेत्तस्तंभंमंत्रैरेतैःशिलातले ॥ श्रियोवसानइत्यंतैरिमामित्यादिभिर्गृही ॥ आग्नेय्यादिषुकोणेषुमंत्रैरेतैःशिलांन्यसेदिति ॥ गृह्येहरिहरभाष्येशालापद्धतिस्वप्येवमेवोक्तम् इत्यलमतिप्रसंगेन उक्ततरुजइत्युक्तत्वात्शास्त्रातरात्काष्ठान्यवगंतव्यानि तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ श्रीपर्णीरोहिणीशाकसर्जाश्चसरलाःशुभाः ॥ पतंगलोध्रशालाख्यास्तालार्जुनकशिंशपाः ॥ चदनाशोकवदरीमधूकाश्चकदंबकाः ॥ प्रशस्ताश्चशमीनिंबाबिल्ववर्जंगृहातिके ॥ गृहेकाष्ठसमंश्रेष्ठमल्लिंदेविषमंशुभमिति ॥ नारदः॥प्लक्षोदुंबरचूताख्यानिंबस्तुहिबिभीतकाः ॥ दग्धाःकटकिनोदक्षावटाश्वत्थकापित्थकाः ॥ अगस्तिशिंशुतालाख्यास्तिंत्तिडीकाश्चनिंदिताः ॥ अन्येचगृहनिर्माणयोजनीयाःसदाद्रुमाइति तथाचवराहः ॥ पितृवनमार्गसुरालयवल्मीकोद्यानतापसाश्रमजाः ॥ चैत्यसरित्संगमभवाश्चघटतोयसिक्ताश्च ॥ कुंजानुजातवल्लीनिपीडितावज्रमारुतोपहताः ॥ स्वपतितहस्तिनिपीडितशुष्काग्निप्लुष्टदुष्टमधुनिलयाः ॥ तरवोवर्जयितव्याःशुभदाःस्युः

स्निग्धपत्रकुसुमफलाः ॥ सुरदारुचंदनसमामधुकरतरवःशुभाद्विजातीनां ॥ क्षत्रस्यारिष्टाश्वत्थखदिरविल्वाद्विकराः ॥ वैश्यानांजीयखादिरक
सिंदूकस्पदनाश्चशुभफलदाः ॥ तिंदुककेसरलार्जुनोत्पसालाश्चशूद्राणां ॥ सर्वेषांवाशस्ता सर्वेदृक्षाश्चनिंदितानोचेदिति ॥ व्यासोपि ॥ अन्य
वेश्मस्थितदारुनैवान्यस्मिन्प्रयोजयेत् ॥ नतत्प्रवसतेःकर्त्तावसेत्तत्रनजीवतीति॥समरगणेइष्टकालोष्टपाषाणम्रात्तिकाजीर्णमायसं ॥तृणपर्णवुधै प्रो
क्तदारुनूनगृहायवैद्वति ॥ शार्ङ्गधरेपिनूतनेनूतनकाष्ठंजीर्णेजीर्णप्रशस्यते ॥ जीर्णेचनूतनंश्रेष्ठंनोजीर्णंनूतनेशुभमितिदृक्षाच्छेदनप्रार्थना ग्रथांतरेउ

स्नानाग्निस्वपिवस्त्रभोजनपशुद्रव्यामरौकस्थितिंपूर्वादौजलमीशितुर्दिशिपरवायोरपाङ्मूत्रकम् ॥

क्ताापानीहभूतानिवसंतितानिबलिंगृहीत्वाविधिवत्प्रपुक्तम् ॥अन्यप्रवासपरिकल्पयतुक्षमतुलाम्यधनमोऽस्तुतेम्यइति ॥ अथस्तंभप्रसंगेनगृहोक्त
तामाहविस्तारेति विस्तारस्यगृहविस्तारस्यअष्टिलवःषोडशांशास्तेनअन्वितेर्युक्तैःकृतकरैश्चतुर्हस्तैस्तुल्यंसमानगृहोर्ध्वविदुर्मुनयइत्यध्याहारः स
पाधस्तत्कोशेाविस्तारषोडशांशश्चतुर्हस्तोभवेद्गृहोच्छ्रयइति।तथाचबलहः॥नात्युच्छ्रितंनातिनीचंकुर्ज्योत्सेधंयथारुचीति ॥ १७ ॥ अथमुख्यगृहा
वकस्यगृहंकस्यांदिशिकर्तव्यंतदाह स्नानेति स्नानप्रसिद्धं अग्निःप्रसिद्धःस्वपिःशयनं वस्त्राणिप्रसिद्धानि भोजनंप्रसिद्धं पशवोंगवावयः द्रव्याणिसु
वर्णादीनि अमराःदेवाः एषांओकांसिगृहाणि तेषांस्थितिःस्थापनंपूर्वादादिशिक्रमेणकार्यमित्यध्याहारः तथाचनारदः ॥ स्नानागारंदिशिप्राच्यां

माग्नेय्यामग्निमंदिरं ॥ याम्यायांशयनागारंनैर्ऋत्यावस्त्रमंदिरं ॥ प्रतीच्याभोजनागारंवायव्यांपशुमंदिरं ॥ भांडकोशंतूत्तरस्यामीशान्यादेवमंदिरमि
ति ॥ अथजलस्थानमाह ईशितुर्ईशानस्यदिशिजलंकार्यनान्यत्र तथाचलल्लः ॥ प्राच्यादिदिक्स्थेसलिलेसुतहानिःशिखिभयरिपुभयच ॥ स्त्रीक
लहंस्त्रीदौष्ट्यंनैष्ट्यचिंतात्मजविद्वद्विस्यादिति ॥ अथान्यदप्याह परमिति परमनूक्तंपदार्थजातवायोर्दिशिकार्यं अन्यानिमारुत्यामितिलल्लोक्त
त्वत् अपाकूदक्षिणस्यांदिशिमूत्रकंकार्यं स्थलसकोचेसतिएतयत्प्रोक्तंतद्गृहमध्येवाह्यतश्चस्वस्थानेतारतम्येनयोज्यम् अथशक्तिभुवोःसंको

अल्पेशक्तिभुवोर्यथारुचिपरेगेहस्यदक्षेघरट्टांबूलूखलचुल्लिकापितृपदप्रक्षालनान्यूचिरे ॥ १८ ॥
द्वात्रिंशाधिकहस्तमब्धिवदनंतार्णंत्वलिंदादिकंनैष्वायादिकमीरितंतृणगृहंसर्वेषुमास्सूदितम्॥

चेसतिकर्तव्यमाह अल्पेइति शक्तिभुवोरल्पेसतियथारुचिकार्यम् गेहस्यदक्षेपरेआचार्याःघरट्टादिकं ऊचिरे घरट्टःपिष्टयंत्रं अंबुउदकं उलू
खलादिकप्रसिद्ध तथाचोक्तंद्रर्थांतरे ॥ उलूखलंपिष्टयत्रमाग्नेस्थानचलाभयम् वेश्मनोदक्षिणेपार्श्वेपितृणांपादशौचनामिति ॥१८॥ अथकेषुके
षुगृहेषु आयादिकंभाव्यंकेषुनभाव्यमित्याह द्वात्रिंशेभ्यःअधिकाःहस्ताःयस्मिन्गृहेप्रमाणंतत्द्वात्रिंशाधिकहस्तं अब्धिवदनंचतुर्मुख तार्ण
तृणगृहं अलिंदादिक अलिंदंपट्टिशालेतिलोकेप्रसिद्धम् आदिशब्देननिर्व्यूहादिगृहभूषणंगृह्यते एषुआयादिकंनर्दरितंनोक्तम् तथाचदैवज्ञवल्लभे ॥

अनिदानेर्म्यहविर्निर्गमाद्याचतुर्दिशंयेगृहमूपणाय ॥ आपादिकंतेपुनर्चितनीयंयतोनतेवास्तुपरिग्रहेस्तुरिति तथाचचिंतामणौ ॥ यत्रदैर्घ्यंगृहादी
नांहाभिंशादस्ततोधिकम् ॥ नतत्रचिंतयेद्वीमान्गणनायप्यपादिकामिति॥तथाचराजमार्तंडे॥आयव्ययौमासशुद्धिंचिंतयेच्चतृणालयेहति॥तथाच
सिद्धः ॥ एकादशेयवादूर्ध्वंयावद्वाभिंशहस्तक ॥ तावदापादिकंचित्यंतदूर्ध्वंनैवचिंतयेदिति॥अथतृणगृहेविशेषमाह तृणगृहसर्वेपुमास्सुउदितम् स
र्वमासेषुकर्तव्यमित्यर्थः अथनिष्पन्नेगृहेप्रवेशमाह छन्नमिति आरंभोदितमासेषुशुभस्करीत्यावेशगृहंविशेद् आरंभापउदिताःप्रोक्तास्तेचतेमा

छन्नंवश्यकपाटमर्चिततमंविशेन्मोक्तरीत्याविशेदारंभोदितमास्सुनारदमतान्माघोर्जशुक्रेषुतु ॥ १९ ॥

सामतेपुशास्करीत्यासूत्रोपुक्तविधिनागृहप्रविशेत्स्वामीत्यर्थः कथंभूतंवेश्म छन्नंकुड्यैराच्छादितं पुनःकिंलक्षणं वश्यकपाटंवश्यंआधीनकपा
टंयस्यतत्तथाभूतंवश्यमिति लाषितउद्घाटितेवातयैवास्थिरभवति पुनःकिंलक्षणं अर्चिततमं तोरणमालाधवलकृतम् तथाचनारदः ॥ अकपाटम
नाच्छन्नमदत्तबलिभोजनम्॥गृहंनप्रविशेद्देवविपदामाकराहितादिति॥तथाचव्यवनःस्वयमुद्घाटितेरोगोपिहितेचकुलक्षयः॥ नानाधिकोनदिग्भागेद्वा
रेनीचेसुखसंयुतेति॥अथप्रवेशेमासविशेषमाहनारदमतात् माघोर्जशुक्रेषुमासपुगृहंप्रविशेत् माघःप्रसिद्धः ऊर्जःकार्तिकःशुक्लोज्ञेयः पशुगृहंप्रवि
शेदित्यर्थः आरंभोदितमासिस्वल्पेनतृणगृहस्यसर्वमासेषुविहितत्वात् अन्येषांपिसर्वमासेषुविहितः वश्याचनारदभग्नेशोनभ्यमोहेपार्थिवक्षा

ति ॥ अथजलस्थानमाह ईशितुर्ईशानस्यदिशिजलकार्यनान्यत्र तथाचलल्लः॥ प्राच्यादिदिक्स्थसालसुतहानःशाखमधारपुनर्धनालान लहस्त्रीदौष्ट्यनैष्ट्यंचिंतात्मजविद्धिस्यादिति ॥ अथान्यदप्याह परमिति परमनूक्तंपदार्थजातंवायोर्दिशिकार्यं अन्यानिमारुत्यामितिलल्लोक्त त्वत् अपाक्दक्षिणस्यांदिशिमूत्रककार्यं स्थलसकोचेसतिएतद्यत्प्रोक्तंतद्गृहमध्येवाद्यतश्चस्वस्थानेतारतम्येनयोज्यम् अथशक्तिभुवोःसको

अल्पेशक्तिभुवोर्यथारुचिपरेगेहस्यदक्षेघरट्टांबूलूखलचुल्लिकापितृपदप्रक्षालनान्यूचिरे ॥ १८ ॥
द्वात्रिंशाधिकहस्तमब्धिवदनंतार्णंत्वलिंदादिकंनैष्वायादिकमीरितंतृणगृहंसर्वेषुमास्सूदितम्॥

चेसतिकर्तव्यमाह अल्पेइति शक्तिभुवोरल्पेसतियथारुचिकार्यम् गेहस्यदक्षेपरेआचार्याःघरट्टादिकं ऊचिरे घरट्टःपिष्टयंत्रं अंबुउदक उलू खलादिकप्रसिद्ध तथाचोक्तद्रर्थांतरे ॥ उलूखलपिष्टयंत्रमाग्नेस्थानचलाश्रयम् वेश्मनोदक्षिणेपार्श्वेपितृणांपादशौचनामिति ॥१८॥ अथकेषुके षुगृहेषु आयादिकभाव्यंकेषुनभाव्यमित्याह द्वात्रिंशेभ्यःअधिकाःहस्ताःयस्मिन्गृहेप्रमाणतद्द्वात्रिंशाधिकहस्तं अब्धिवदनचतुर्मुखं तार्ण तृणगृहं अलिंदादिक अलिंदंपट्टिशालेतिलोकेप्रसिद्धम् आदिशब्देननिर्व्यूहादिगृहभूषणंगृह्यते एषुआयादिकंनईरितंनोक्तम् तथाचदैवज्ञवल्लभे ॥

अनिंदानिर्मूहविनिर्गमाघाचतुर्विंशयेगृहमूषणाय ॥ आषादिकतेपुनर्चितनीर्यंपत्तोनतेवास्तुपरिग्रहेस्युरिति तथाचर्षितामणौ ॥ यत्रदेर्घ्यग्रहादी नांहार्निशादस्ततोधिकम् ॥ नतत्रचिंतयेद्दीमान्गणनायप्यपारिकमिति॥तथाचराजमार्तंडे॥आषण्यपौमासशुद्धिंचिंतयेच्चतृणालयेशति॥तथाचष सिष्ठ ॥ एकादशोपवादूर्ध्वंपावद्वार्विंशाहस्तक ॥ तावदाषादिकर्चित्यंतवूर्ध्वंनेवचिंतयेदिति॥अथतृणगृहेविशेषमाह तृणगृहंसर्वेपुमास्सुउदितम् स वमासेपुकर्तव्यामित्यर्थः अथनिष्पवेगृहप्रवेशमाह उपमिति आरंभोदितमासेपुशास्त्रीत्यावेश्मगृहंविशेत् आरंभपउदिता प्रोक्तास्तेचतेमा

छन्नंवश्यकपाटमर्चिततमंविशमोक्तरीत्याविशेदारंभोदितमास्सुनारदमतान्माघोर्जशुक्लेषुतु ॥ १९ ॥

सामतेपुशास्त्रीत्यासूत्रापुक्तविधिनागृहप्रविशेत्स्वामीत्यर्थः कथंभूतंवेश्य छन्नंकुशैराच्छादितं पुनःकिंलक्षणं वश्यकपाटंवश्यंआधीनकपा टंयस्यतत्तथातत्तुवश्यमिति ज्ञापितउद्घाटितेवातथेवास्थिरभवति पुनःकिंलक्षण मर्चिततमं तोरणमालाचलकृतम् तथाचनारद- ॥ अकपाटम नाच्छन्नमदत्तबलिभोजनम्॥गृहनप्रविशेवेवविपदामाकरहितादिति॥तथाचव्यवनःस्वयमुद्घाटितेरोगोपिहितेचकुलक्षयः॥ नानाधिकोनविग्भागेद्वा रेनीचेसुत्तमेपद्दति॥अथप्रवेशेमासविशेषमाहनारदमतात् माघोर्जशुक्लेपुमासपुगृहप्रविशेत् माघ प्रसिद्धः ऊर्जःकार्तिकःशुक्लोज्येष्ठः पुगृहप्रवि शेदित्यर्थः आरंभोदितमास्स्वव्यनेनतृणगृहस्यसप्तमासेपुविहितत्वात् प्रवेशोविसर्वमासेपुविहितः तथाचनारदवंश्यप्रवेशोमध्यमोहेपःसौम्यका

र्तिकमासयोः॥माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासेषुशोभनइति ॥तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥गृहारंभोदितैर्मासैर्विष्ण्यैर्वारैर्विशेद्गृहमिति॥तथाचग्रंथांतरे॥वि
शेत्सौम्यायनेहर्म्यंतृणागारंतुसर्वदेति ॥ तथाचव्यवहारसारतत्वे ॥ सौम्यायनेश्रावणमार्गपौषेजन्मर्क्षलग्नोपचयादशाशे ॥ वामंगतेकेंगृहवास्तुपूजा
कृत्वाविशेद्देश्ममकूटशुद्धमिति ॥ १९ ॥ इदानीमपूर्वादिप्रवेशानाह प्रारंभेति प्रारंभोदितभैःगृहप्रारंभोदितनक्षत्रैरपूर्वःप्रवेशःउदित.मुनींद्रैरि
त्यध्याहारःअप्रारंभोदितभौरित्युपलक्षणम् तेनप्रारंभोदिततिथिभादिकंसर्वंग्राह्यम् अपूर्वोनामनूतनगृहेप्रथमःप्रवेशउच्यते स्थिरैर्मैत्रैश्वनक्षत्रैः

प्रारंभोदितभैःप्रवेशउदितोपूर्वःसपूर्वःस्थिरैर्मैत्रैश्चाच्युतमूलदस्रसहितैरारंभभैर्द्वयात्मकः ॥ कृ
त्यंवेश्मभवंदिवैवविहितंरात्रौप्रवेशःक्वचित्सूर्यर्क्षादिभपंचकंमनुमितादष्टप्रवेशेनसत् ॥ २० ॥

सपूर्वःप्रवेशउदितः सपूर्वोनामयात्रावसानेयःक्रियते अथअच्युतमूलदस्रसहितैरारंभभैर्द्वयात्मकःप्रवेश.उदितः द्व्यात्मकोनामअश्व्यादिनान
ष्टगृहेपुनर्यःक्रियते तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ अपूर्वःप्रवेशोगृहारंभाधिष्ण्यैर्विधेयःकरोमध्यमोत्रेतिकेचित् ॥ सपूर्वःस्थिरैर्मिश्रभैरेवशुद्धैरतोन्योस्थिमू
लाच्युतारभविष्ण्यैः ॥ वसिष्ठः ॥ अपूर्वसंज्ञंप्रथमंप्रवेशंयात्रावसानेचसपूर्वसंज्ञा॥हाहाव्हयचाग्निभयादिजातंगृहप्रवेशंत्रिविधंवदंति ॥अथगृहकृत्य
विषयेदिनरात्रिविशेषनिर्णयमाह कृत्यंवेश्मभवामिति वेश्मभवंगृहभवंयत्किंचित्कृत्यतद्दिवैवविहितंनरात्रौ क्वचिद्दिवामुहूर्ताभावेसतिरात्रौप्रवे

शोविहितः नान्यत् तयाश्चवसिष्ठः ॥ दिवाप्रवेशःशुभदःसपुत्रपोभादिवृद्ध्यैनिशिभास्करेंद्वो ॥बलेनमत्स्यध्वजवासरस्थरात्रौविनासूपतियिश्चरा भिमिति ॥ अथकलशवास्तुनक्षत्रशुद्धिमाह सूर्यर्क्षादिति सूपनक्षत्रादिर्मेषचक्रंनक्षत्रपचक्रं तथासूर्यर्क्षादिमनुमिताच्चतुर्दशमिताच्चनक्षत्रादष्टनक्षत्रा ष्टकप्रवेशेनसत् नशुभंस्यात् अन्यानिशुभानीत्यर्थात्सिद्धम् अत्रपूर्वोक्तानांनक्षत्राणांशुभाशुभत्वज्ञातव्यम् ॥ २०॥ अथप्रवेशेलग्नशुद्धिमाह लग्ने

लग्नेचोपचयस्थितैरविमुखै प्रारभवत्सस्थितैसूर्येवामगतेस्वदिग्वदनभैर्वेश्मप्रवेशःशुभ ॥ रंध्रेपुद्विभवेभ्य आसुतगत सूर्योयदास्यात्तदापूर्वाद्यायननमालयंप्रविशतांस्याद्वामगोसौक्रमात् ॥ २१॥ इतिश्रीनारायणदै वज्ञविरचितेमुहूर्तमार्तंडेवास्तुप्रकरणंसमाप्तम् ॥ इति उपचयस्थिरेलग्नेजन्मर्क्षजन्मलग्नाभ्यांउपचयावहस्थिरेलग्नवेश्मप्रवे

श शुभ स्यात् कैः रविमुखैःसूर्यार्थैःपारंभवत्सस्थिते गृहारंभार्थमुक्तद्वस्संस्थितैरित्यर्थःकस्मिन्सति सूर्येवामगतेसति पुनःकैः स्वदिग्वदनभै पारिशेषमूहंतद्विमुखैः प्रवेशोदितैर्नक्षत्रैरित्यर्थः अथवामसूर्यलक्षणमाह रंध्रइति रंध्रेषु ५ द्वि२ भवे११ भ्यःलग्नादिअष्टमपंचमद्वितीयैकादशे भ्य सकाशात ८ आसुतगतःआपंचमगत सूर्योयदास्यात्तदापूर्वाद्यानननमालयंपूर्वोदिमुखंगृहप्रविशतांमनुष्याणांअसौसूर्यः क्रमाद्वामगत स्यात् एतदुक्तंभवति अष्टमात्पंचमपर्यंतंवर्तमानोर्कःपूर्वामुखगृहेप्रविशतांवामोभवति पंचमात्पंचमगतोदक्षिणामुखेगृहेप्रविशतांवामोभवतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

इतिस्वोक्तमुहूर्त्तमार्तंडटीकायांमार्तंडवल्लभायांवास्तुप्रकरणंसमाप्तं ॥ ॥ अथयात्राप्रकरणंव्याख्यायतेतत्रादौयस्मिन्कालेयात्राकर्तव्येत्याह सुद
शासु शोभनादशातर्दशाविदशोपदशासु उपचयावहस्यग्रहस्यवारेगोचराष्टकवर्गादौशुभफलग्रहस्यवारेप्रयाणमिष्टंशुभंजगुराचार्याः क्रेषु कर्णो
त्यादितिभद्विकेषु कर्णःश्रवणःअंत्यरेवती अदितिर्मंपुनर्वसुः एषाद्विकाःश्रवणधनिष्ठेरेवत्यश्विन्यौपुनर्वसुपुष्यौ एष्वित्यर्थः पुनःक्रेषु मृगमैत्रार्केषु

अथमुहूर्तमार्तंडेयात्राप्रकरणंप्रारभ्यते ॥ ॥ वारेचोपचयावहस्यसुदशास्विष्टप्रयाणंजगुःकर्णात्या
दितिभद्विकेषुमृगमैत्रार्केषुनोजन्मभे ॥ सार्पार्द्राग्नियमाजपादपितृषुत्वाष्ट्रत्रयेचाशुभंरिक्ता ४, ९, १४
पर्व १५, ३० गुहा ६ षष्टमी ८ हरि १२ सितास्येषुज्ञशुक्रोन्मुखम् ॥ १ ॥ ॥ ॥

मृगःप्रसिद्धः मैत्रमनुराधा अर्कोहस्तः एषुनवनक्षत्रेषुप्रयाणंशुभमित्यर्थः तत्रविशेषमाह नोजन्मभइति जन्मभेजन्मनक्षत्रेश्रवणाद्यन्यतमेपियानं
शुभनोजगुः अथयेषुअशुभंतान्याह सार्पेति सार्पमाश्लेषा आर्द्राप्रसिद्धा अग्निःकृत्तिका यमोभरणी अजैकपात् पूर्वाभाद्रपदा पितरोमघा त्वा
ष्ट्रत्रये चित्रात्रयेच एषुनवनक्षत्रेषुयानअशुभंजगुः अन्यानिनवनक्षत्राणिमध्यमानीत्यर्थतःसिद्धम् अथयासुतिथिषुअशुभंतदाहरिक्तेति चतु
र्थीनवमीचतुर्दश्यः पर्वणीपूर्णिमामावास्ये गुहःषष्ठी अष्टमीप्रसिद्धा हरिर्द्वादशी सितास्यंशुक्लप्रतिपत् तेप्रयाणयानमशुभंजगुः अर्थादन्यासु

तिथिशुद्धं अम्पवुष्टमाह ज्ञेति ज्ञोबुधःशुक्र प्रसिद्धः तयोरुन्मुखंसंमुखयानंउक्तेष्वपितियिनक्षत्रादिषुमानमङ्गमंजगु बुधशुक्रसंमुखगमननंनकर्त व्यमित्यर्थः ॥ १॥ अपशूलानाह प्रागीति प्राक्पूर्वस्यांदिशिचंद्रासितशक्रभंत्यजेत् चंद्रःसोमवारः असितः शनिवार शक्रभंज्येष्ठा एतत्पर्य पूर्वदिशित्यजेदित्यर्थः अपाक्दक्षिणस्यां वसुपरार्द्धात् धनिष्ठोत्तरार्द्धात्पचनक्षत्राणि ईज्योबृहस्पतिवार एतान्दक्षिणस्यांत्यजेत् पश्चा त्यभिमायांदिशिकार्कासितान्त्यजेत् क.रोहिणी अर्कोरवि· सितःशुक्रः एतान्पश्चिमायांत्यजेदित्यर्थः उदक् उत्तरस्यांदिशि कुजबुधार्यम्ण

प्राक्चद्रासितशक्रभंवसुपरार्द्धात्पंचभेज्यानपाक्पश्चात्कार्कासितानुदक्कुजबुधार्यम्णस्त्यजेच्छूलकान् ॥
त्रिंशाष्टौनवभूमयोग्निगिरिशाविश्वेपवोऽर्कोव्यय पट्शक्रास्तिथिपर्वतादशदशोप्येतांस्तिथीनाशत ॥ २ ॥

स्त्यजेत् कुजोमगलवार बुध.प्रसिद्ध अर्यमानामोत्तराफाल्गुनी एतान्शूलकान्उत्तरस्यांत्यजेत् शूलपदस्यप्रत्येकंसंबधः अथयोगिनीमा ह त्रिंशाष्टाविति एता॰प्रत्येकपदगतान् तिथीन् ईशतः ईशान्या सकाशात्प्रदक्षिणक्रमेणज्ञेयाःएतासितिथीन्त्यजेत्।एतेके त्रिंशा ३ ष्टौ ८ई शान्यानव ९भूमयः१ प्राच्यांअग्नि ३गिरिशाः११ आग्नेय्यांविश्वे १३पवः५दक्षिणस्यांअर्कोव्यय: १२,२ नैर्ऋत्यांपूट६षाकाः १४ पश्चिमायांतिथी १५पर्वताज्ञेयाश्चदश१०दशा२उत्तरस्यां अर्थाकन्यासएवम्प्रकृतम् ॥ २ ॥ अथान्यविषयमाह ईज्येति ईज्यादिपुष्यभिमातृकाषि

कायाःसकाशात्सप्तसप्तभगणोभवेत् एतदुक्तंभवति सप्तशलाकाचक्रंनिष्पाद्यपूर्वगतासुसप्तसुरेखासुईशानतःकृत्तिकादीनिसप्तनक्षत्राणिन्यसेत् तत्पुरस्थानिसप्तदक्षिणगतरेखासुन्यसेत् एवपश्चिमोत्तररेखासुक्रमेणन्यसेत् ततोवायव्याग्नेयादिग्गतारेखाकुर्यात् अस्यारेखायाः परिघइति सज्ञा एवंनिष्पादितेचक्रप्रयोजनमाह वाय्वग्निकाष्ठास्थितइति वायुःप्रसिद्धःअग्निःप्रसिद्धः अनयोःकाष्ठेदिशौवायव्याग्नेय्यो तत्रस्थितःपरिघः नोल्लङ्घ्यः अथान्यत्प्रयोजनमाह अपागीति अपाक्दक्षिणस्यावरुणभैःप्रतीच्यैर्नक्षत्रैर्नव्रजेत्प्राच्यैर्नक्षत्रैः उदक्उत्तरास्यादिशिनव्रजेत् नगच्छे

ऐंद्र्याद्यग्निभसप्तसप्तभगणोवाय्वग्निकाष्ठास्थितोनोल्लंघ्यःपरिघस्त्वपाक्वरुणभैःप्राच्यैरुदङ्नव्रजेत् ॥
सर्वाशासुरवीज्यमित्रतुरगैर्यायादथावश्यकेहित्वाशूलमनिष्टभैर्यदिनिजाशेष्टांगलब्धिर्व्रजेत् ॥ ३ ॥

त् तत्तद्दिक्स्थापितनक्षत्रैस्तत्तद्दिग्गमनंसिद्धमेव सर्वासुसर्वादिक्षुरवीज्यमित्रतुरगैर्यायात् रविर्हस्तः ईज्यःपुष्यः मित्रमनुराधा तुरगोश्विनी एभिर्नक्षत्रैः सर्वासुदिक्षुगमनशुभमित्यर्थः अथावश्यकेकृत्येअस्यापवादमाह अथावश्यकेति आवश्यकेकृत्येसातेनिंद्यैःअनिष्टभैः यद्दिक्षुयानिनिंद्यानितैः पूर्वोक्तैर्नक्षत्रैस्तस्यातस्यांदिशितदाव्रजेत् तदाकदा यदानिजाशेष्टागलब्धिर्भवेत् निजाशायानिजगमनदिशायाइष्टागलाब्धिः इष्टलग्नलाभःस्यात् इष्टलग्नवक्ष्यमाणलक्षणं तद्यथोक्तं गुणसपन्नयदास्यात्तदागच्छेदित्यर्थः नोचेन्नेत्यर्थात्सिद्धं किंकृत्वा शूलमंहित्वा पूर्वोक्तशू

लनतेऽर्थः मूलनक्षत्रमेसति निजाशोद्भंगलस्यावपिनगच्छेदित्यर्थः ॥ १ ॥ अथान्यदाह मिश्रास्यैरिति दिनादिमलवेषिषावमक्षत्स्यदिन स्यापशे मिश्रास्ये साधारणेनक्षत्रैः ध्रुवमैमनइपात्नगच्छेत् द्वितीयभागेतीक्ष्णैः अंतिमेतृतीयभागेक्षिप्रैर्नक्षत्रैर्नेयात् अथराभिभ्रिभागेपुक्रमशो मृदूग्रचरभैर्नेयात् रात्रे प्रथमेभागेमृदुभिः द्वितीयेभागेउग्रैः तृतीयेभागेचरभैर्नेयात् अथविशेषमाह श्रुतीतिश्रुत्यर्केज्यमृगेषु अयनियमोन श्रुति

मिश्रास्यैर्ध्रुवभैर्दिनादिमलवेतीक्ष्णैर्द्वितीयेतिमेक्षिप्रैर्नैक्रमशोमृदूग्रचरभैरात्रित्रिभागेष्वियात् ॥ श्रु
त्यर्केज्यमृगेष्वयननियमोवैश्वात्यपादश्रवस्तिष्यशस्त्वभिजिद्वमेसफलदोयार्मीविनापिक्षण ॥ ४ ॥
एकार्केद्वयनानुकूलमनिशंभेदेदिवारात्रयोर्मैमिप्राक्शनिघद्रयोर्गतमपाक्पश्चाज्जगुर्वोर्हितम् ॥

श्रवणः अर्कोऽस्तः ईज्य पुष्य मृगः प्रसिद्धः एभिर्नक्षत्रैः सर्वभागेपुर्गतम्यमितिभावः अथाभिजिद्विशेषणंतत्फलंचाह वैश्वेति वैश्वमुत्तराषाढातस्यां त्यपादमतुपचरणः श्रवणस्यत्यस्तिष्यशः प्रथमः पचदशांशः एतत्प्रमाणोअभिजित्स्यात् सोभिजिद्यार्मीदक्षिणांदिशाविनासर्वदिक्षुफलदः क्षणो मुहूर्तोपि अभिजिद्यार्मीविनाफलदः यात्रणामभीष्टफलदोभवतीत्यर्थः ॥ ४ ॥ अथान्यदाह एकार्केद्वयनानुकूलमिति अर्कश्चद्वुश्चतयोरयनंअ र्केद्वयनंएकंचतत्अर्केद्वयनंचतत्तया तस्यानुकूलंगतंगमनअनिशंअहर्निशंहितंस्यात् भेदेसतिदिवारात्रयो क्रमेणशस्तस्यात् अयमर्थःसूर्योदिन

स्वामी चंद्रोरात्रिस्वामी हौचेदुत्तरायणेस्यातातदाहानशमुदग्गमनशस्त [illegible]
शंप्रतिगमनशस्तंस्यात् अर्थात् अन्यथानशस्तस्यात् अत्रप्राचीउत्तरसंबंधिनीज्ञेया तस्माद्यदाउदग्गमनंशस्तंतदाप्राग्गमनमपिशस्तभवति प्रती
चीदक्षिणसंबधिनीज्ञेया तेनयदादक्षिणदिग्गमनंशस्तंतदाप्रतीचीगमनमपिशस्तंस्यात् तथाचरत्नकोशे ॥ दिनकरकरप्रतप्तामकरादावुत्तराचपू
र्वीच ॥ यायाश्चकर्कटादौयाम्याशास्यप्रतीचींच ॥ अथान्यदाह भौमेइति भौमेप्राक्पूर्वदिशिगतंगमनंहितस्यात् शनिचंद्रयोरपाक्दक्षिणस्या

भृग्वर्कान्ह्युदगर्कभाद्युभमगैस्तष्टंहिसप्ताडलरूयंगाभ्यांविडलोनयोर्नगमनंश्रीदेवलोक्त्याहितम् ॥ ५ ॥
आज्यंदुग्धगुडौतिलान्दधियवान्माषानिनात्राश्यनोशूलेयानमनिष्टमिंद्रककुभोथाज्यंतिलान्नांतिमान् ॥

भृगुर्वोःबुधगुर्वोःपश्चात्पश्चिमाया भृग्वर्कान्हिशुक्ररविदिनेउदगुत्तरस्यांगतहितंस्यात् अथाडलंविडलंचाह अर्कभादिति सूर्यनक्षत्रात्युभ
दिननक्षत्रं अगैःसप्तभिस्तष्टशेषितसत् हिसप्त हौवासप्तवायदाभवतितदाडलःस्यात् व्यंगाभ्यात्रिषट्संख्यकाभ्याविडलःस्यात् अनयोरड
लविडलयोर्गमनश्रीदेवलोक्त्यादेवर्षिवचनेनाहितंस्यात् ॥ ५ ॥ अथवारशूलदोहदमाह सुगमम् इनात्सूर्यवारात्सकाशात् आज्यादीनिप्राश्य
प्राशायित्वाशूलेवारशूलेयानप्रयाणंअनर्थकृन्नोभवति अथदिग्दोहदमाह आज्यमिति घृतादिकंप्राश्यऐंद्र्यादिषुपूर्वादिषुहस्त्यादिभिर्यानसु

यानमवति स्त्रीप्रसिद्ध अनःशकटः हयोऽश्व नर शिविकावाहक एतदुक्तमवति दुर्गप्राप्यहस्तिनाप्राग्गमनासिद्धिः तिलानेतिलोदनप्राप्यरथेनदक्षिणगमनात्सिद्धिः मत्स्याम्प्राप्यअश्वेनपश्चिमगमनात्सिद्धिः दुर्गंप्राप्यनरैरुदग्गमनात्सिद्धिः स्यादित्यर्थ असतिसंभवेअभक्षेच्च निर्णयमाह तयोर्मक्षवाहनयोर्ध्यानाद्यापानंसुयानंभवति अपलग्नशुद्धिंसहेतुकामाह ब्रुवेऽपहारजमिति अयहरिजलग्नंब्रुवेवच्मि कथंभूतं ति

दुर्गप्राप्यचहस्त्यनोहयनरैर्यानसुयानतयोर्ध्यानाद्यामवतिब्रूवेथहरिर्जंतिप्यादिलक्षाधिकम् ॥ ६॥
स्वर्क्षानर्द्धिघटास्तभान्नजुगृह्यान्पष्ठंरिपोर्भादन्तस्वर्क्षांगेशरिपुंस्खलंजनिबलस्यक्तंतथासांप्रतम् ॥
यात्रालग्नगतत्यजेदथदिशामीशोर्कशुक्रोकुजोराहुमदशशांकसौम्यगुरवःकेंद्रेदिगीशेव्रजेत् ॥ ७ ॥

प्यादिलक्षाधिकंतिप्यादिम्पोलक्षाधिकबलिष्ठमित्यर्थ ॥ ६ ॥ स्वर्क्षेस्वर्क्षानर्द्धिघटादिकंपात्रालग्नगतस्त्यजेत् स्वर्क्षस्वराशि- अनर्द्धि स्वराशे अनुपचयभवन घट कुंभः अस्तमंअस्तगतग्रहस्वराशिः अनुजुगृह्यंवक्रग्रहस्वराशि एतान् रिपोर्भात्वैरिराशेःषष्ठ अनृक्षोदयं तथाचबृहज्जातके ॥ गोजाश्विकर्किमिथुना सम्मृगानिशाख्या षष्ठोदयाविमिथुनाःकथितास्तहति ॥ रूपमेषधनकर्कमकरा षष्ठोदयाः स्वर्क्षांगेशरिपुं अस्तंचअंगंचस्वर्क्षांगेतयोरीशाःस्वामीतस्यरिपुःतं खल-प्रसिद्ध निजबलस्यक्तंजन्मनिबलहीनंभवं तथासांप्रतंप्रस्तुतंबलस्यक्तंइत्युक्तंसर्वंपात्रालग्नगतं

त्यजेत् अथदिक्पतीनाह दिशामिति दिशांपूर्वादीनाईशाःस्वामिनःअर्कशुक्रादयःपाठक्रमात्स्युः केंद्रेदिगीशे १, ४, ७, १० सतिव्रजेद्रच्छेत्
यस्मिन्केंद्रेलालाटगत्वभवति तत्केंद्रवर्जयित्या अन्यकेंद्रेदिगीशेसतिव्रजेत् इदमग्रिमश्लोकेवक्ष्यति ॥ ७ ॥ अथदिक्पतौलालाटगत्वतद्दिग्ग
मननिषेधलालाटक्षणचाह दिक्पेलालाटगेसतिनप्रवसेत् प्रवासंनकुर्यात् तनौलग्नेवर्तमानइनःसूर्यःप्राक्प्राच्यांदिशिभालगःललाटस्थितः

दिक्पेनप्रवसेल्लुलाटगइनःप्राच्यंतनौभालगःस्यात्पश्चान्मदनेर्कजोंबुगबुधःसौम्यांस्वगोपाक्रुजः ॥ ऐ
श्यांद्वित्रिगतोगुरुर्ज्वलनदिश्यायव्ययस्थोभृगुर्वायौषट्सुतगोविधुर्निर्ऋतिदिश्यष्टांकसंस्थंतमः ॥ ८ ॥
वक्रीकेंद्रगतस्तदीयदिवसोलग्नेऽस्यवर्गोभवेद्यातुर्नाशकरःशुभोपितनुगोजन्मर्क्षलग्नेद्विपुः ॥ द्वीशा

स्यात् मदनेसप्तमेवर्तमानोर्कजःशनिःपश्चिमस्यांललाटस्थितःस्यात् अंबुगबुधःचतुर्थगतोबुधः सौम्यामुत्तरस्यांललाटस्थितःस्यात् खंदशमं
तद्गतःकुजोभौमःअपाक्दक्षिणस्याललाटस्थितःस्यात् द्वित्रिगतोगुरुःऐश्याईशान्याललाटस्थितःस्यात् आयव्ययस्थःभृगुःकविःज्वलनदिशी
आग्नेय्यांललाटगःस्यात् षट्सुतगोविधुश्चंद्रःवायौवायव्यांललाटस्थितःस्यात् अष्टाकसस्थंतमः अष्टमनवमस्थानस्थोराहुःनिर्ऋतिदि
शिललाटसस्थ.स्यादिति ॥ ८ ॥ वक्रीति वक्रीग्रहःकेंद्रगतःसन् यातुर्गमनकर्तुर्नाशकरःस्यात् तदीयदिवसोपिवक्रग्रहस्यदिवसोपियातुर्नाश

कर स्यात् ल कर स्यात् जन्मलग्नेद्विपुःशुभोपितनुगोपावुर्नाशकरःस्यात् जन्मराशिजन्मलग्नेतयोरीशीतयो रिपुः अधस्थ
र्यादीनांजन्मनक्षत्रमाह ईशेति स्पे अर्कंतःग्रहाणांईशादीनिजजन्मर्क्षांजिजन्मनक्षत्राणिस्यु ईशंविशास्वार्सूर्यस्य अग्निः कृत्तिकार्यद्वस्य
भंवुपूर्वाषाढाभीमस्य अजःश्रवणोबुधस्य भाग्यभंपूर्वाफाल्गुनीगुरो गुरुःपुष्यःशुक्रस्य पौष्णंरेवतीशनेःमाग्र्यंभरणीराहो सार्पमाश्लेषाके

भ्यब्वजभाग्यभानिगुरुभपौष्णातकेसार्पभंजन्मर्क्षाणिरवेरुदङ्मवगत खेटस्तनौहानिकृत् ॥ ९ ॥
वेशि सौम्ययुतस्तनोजनुपयेसद्विर्युताराशयोजन्माब्जोपचयस्थिताअपितनो स्वर्क्षोद्यमित्रर्क्षगा ॥
पापाअप्यतिशोभनास्तनुगताजन्मेश्वरौकेंद्रगौस्वाराख्यन्हितनौशुभोनफलदोमित्रान्हिपापोर्थद ॥ १० ॥

तोः उपग्रहगइति उपग्रहगतोनाम यदीयमग्रस्यभंजन्मनक्षत्रंतत्तिथिविषोत्पातहतस्यात् असौग्रहोलग्नेस्थितोहानिकृत्स्यात् ॥९॥
वेशिरिति सूर्याद्यूतपोराशिर्वेशिःससौम्ययुतःसन्अंगगोलग्नगोऽतिशोभनःस्यात् जनुषिजन्मकालेसद्विर्ग्रहैर्युतापेराशयःतनुगताः अतिशोभ
नाःस्यु जन्माब्जोपचयस्थिता जन्माब्जोजन्मचन्द्रः तस्मादुपचयानित्रिषडेकादशस्थानेतेपुस्थिताग्रहास्तेतनुगताअतिशोभनाः तनोरपि
जन्मलग्नादप्युपचयस्थलगतास्तेअतिशोभनाःस्यु स्वर्क्षोद्यमित्रर्क्षगाः जन्मनियेस्वर्क्षगाःउच्चगाःमित्रर्क्षगास्तेपापाअपितनुगताअपिशोभना

स्युः जन्मेश्वरोजन्मराशिजन्मलग्नस्वामिनोकेंद्रगोअतिशोभनोस्याताम् स्वारात्यन्हिस्ववैरिवारेशुभःशुभग्रहःतनोलग्नेवर्तमानोनफलदोभव
ति मित्रान्हिपापःतनौवर्तमानोऽर्धदःस्यात् तथाचयवनः ॥ रक्षकावर्द्धकाश्चैवयेस्युर्जन्मनिनायकाः ॥ तान्पापानपिनिःशंकोयात्रालग्ने
नियोजयेदित्यादि ॥ १० ॥ अथयात्रालग्नेइष्टाननिष्टाश्चश्लोकेनैकेनाह व्ययायार्थन्यगताःखलाःखइनजोन्नोंत्याद्यषष्ठाष्टगोभूयःसोपचितोस्तखांबुसुतगःशुक्रोस्तईज्यो
मृतौ॥नष्टज्ञोऽयगोग्रहान्वितशशीयातुर्महाविघ्नदाअन्यस्थानगताजयार्थसुखदास्त्याज्यंपुरो
क्तंनचेत्॥११॥स्वग्रामैकपुरात्मसद्मसुचतुर्वक्रेचतुःशालकेतूद्वाहेषुवधूप्रवेशनृपभीदुर्भिक्षपीडासुच ॥
३,८,९,१०,१२तत्रगताःखलाःपापग्रहाःखेदशमेइनजःशनिः व्ययायार्थन्यगताःखलाइत्यनेनैवसिद्धेपिविशेषदुष्टफलज्ञापनार्थंखइनजइत्युक्तम्
अंत्या१२द्य१षष्ठाः६ष्ट८गोजश्चंद्रः भूयःपुनःसचंद्रःअपचितःक्षीणचंद्रःकृष्णपक्षचंद्रः अस्त७खा१०वु२सुव५गःअस्त७शुक्रःईज्योगुरुर्मृतौ ८
नष्टज्ञोस्तामितबुधोव्यय१२गतः ग्रहान्वितःशशीयेनकेनाग्रहेणग्रहाग्यापिग्रहैर्वायुक्तश्चंद्रमाः एतेप्रत्येकंयातुर्महाविघदाःस्युः नानाप्रकारेणमर
णभंगादीन्ददतीत्यर्थः अन्यस्थानगताःउक्तेभ्योऽन्यस्थानगताःसंतस्तदाजयार्थसुखदाः तदाकदा चेद्यदिपुरोक्तंत्याज्यंनस्यात् ॥ ११ ॥

पवादमाह स्वग्रामेति स्वग्रामः प्रसिद्धः पृथक्पुरंप्रसिद्धम् आत्मसदनआत्मगृहं चतुर्मुखेचतुर्वक्त्रे चतुःशालकंप्रसिद्ध उद्वाहा वि वाहाःआद्यादयःविवाहाः तेषुपूजाप्रवेशाः नृपमीराजमयं दुर्भिक्षपीडा प्रसिद्धा तासु तीर्थस्वामिनिदेशयोःतीर्थतीर्थंगमनं स्वामिनिदेशः स्वाम्या ज्ञा तयोः भृगुवसिष्ठाभ्यांगिरः काश्यपेभृग्वाद्विगोवसमूहे भारद्वाजजवात्स्यपोर्गोत्रयोः एपूक्तेपुसितशुक्लोन्मुखं शुक्लमुखसमुखंयानगमनहित स्यात् अथवपूजवशेप्रतिशुक्रदोषोनोक्तः तत्तुभर्त्रासहगमनविषयम् मर्त्राविनागमनेदोषोऽप्यते नवोढायास्तुवंध्यात्वमिति तथाचभीपराक्रमे

तीर्थस्वामिनि देशयोर्भृगुवसिष्ठाज्यगिर काश्यपेभारद्वाजजवात्स्ययोर्हितकरयानसितशुक्लोन्मुखं
॥१२॥चंद्रेपूजभमेपगेसतिसितोंधःस्यात्तदासमुखयानंसत्परपूर्वयो सितविपर्यासात्सदावश्यके ॥

। स्वामिनानीपमानायांप्रतिशुक्रोनविद्यतइति ॥ तथाचमतांतरे ॥ नवोढायास्तुवंध्यात्वपदुक्तसमुखेभृगो ॥ तदभावेवुधेर्जेपकेवलंतुहिरागमइति। तथाचलल्ल ॥ स्वभवनपुरप्रवेशोदेशानांविग्रहेतथे हाहो॥नववध्यागृहगमने सितशुक्रविचारणानास्तीति॥तथाचमत्स्यपुराणे ॥ चतुःशालचतुर्द्वारम लिंदे सर्वतोयुतम् ॥तान्नतत्सर्वतोभद्रंनतत्रप्रतिशुक्रतति॥तथाचवासिष्ठः॥ काश्यपेपुवसिष्ठेपुभृग्वङ्गिरसेषुच ॥ भारद्वाजेवुवात्स्येपुप्रतिशुक्रोनावि चतइति ॥ ११ ॥ मयाप्यंचापवादम॥ह चंद्रेइति चंद्रेपूजभमेपगेसतिसितःशुक्रःअधःस्याद् तदासमुखंयानंसत् शुभस्याद् तथाचगर्गः ॥ पो

ष्णादिवन्हिभाग्यंद्यौयावत्तिष्ठतिचंद्रमाः ॥ तावदंधोभवेच्छुक्रःप्रवेशेनिर्गमेशुभइति ॥ अथआवश्यकेप्रवृत्तिमाह परपूर्वयोरिति परपूर्वयोः पश्चिम
पूर्वयोः सितविपर्यासात्शुक्रविपर्यासात् आवश्यकेकृत्येसति यानंसत्स्यात् एतदुक्तभवति शुक्रेपूर्वकपालेगतेसतिपश्चिमांगच्छेत् पश्चिमक
पालंगतेसतिपूर्वांगच्छेत् तथाचज्योतिःप्रकाशे॥अत्युत्सुकेषुयावत्प्राक्कपालस्थोभृगुर्भवेत्॥तावत्पाशिादेशगच्छेत्प्राचींप्रत्यक्स्थितस्तथेति॥अथ
प्रयाणविधिमाह राजेति राजात्रिदिवसैरेकाब्धिषट्क्रोशकान्व्रजेत् एतदुक्तंभवति प्रथमदिनेक्रोशंगच्छेत् द्वितीयदिनेचतुःक्रोशान् तृतीयेषट्

राजातर्पितवन्हिभूसुरसुलब्धस्नेहानुवृत्तिंत्यजन्तृप्तःकार्यमनाव्रजेत्त्रिदिवसैरेकाब्धिषट्क्रोशकान् ॥१३॥

क्रोशान् अर्थात्परतोयथेच्छगच्छेत कथंभूतःराजा तर्पितवन्हिभूसुरसुलब्ध वन्हिरग्निः भूसुराःब्राह्मणाः सुलब्धोवांछवाः तेतर्पिताः वन्हिभूसुर
सुलब्धोयेनसतथा अत्रायंभावः समित्चरुतिलादिनावन्हितर्पयित्वा दक्षिणानादिभिर्भूसुरास्तर्पयित्वा वस्त्रालंकरणादिभिःसुलब्धःकलत्रादीं
स्तर्पयित्वा व्रजेदिति किंकुर्वन् स्नेहानुवृत्तिंत्यजन्सन् स्नेहेनअनुवृत्तिः पुनर्गृहागमनं अयंभावः यात्रार्थंबहिर्गत्वापुत्रादिस्नेहवशात्तद्बलो
कनार्थंगृहंनागच्छेदिति कथंभूतःराजा तृपः बुभुक्षितोनगच्छेदितिभावः पुनःकिंलक्षणः कार्यमनाः कार्यायउत्कठितांतःकरणः तथाचरत्नाव
ल्या। स्वनिकेतात्सुरभवनात्प्रधानादाश्रमाद्गुरुगृहाद्वापि ॥ यायात्कृताग्निकार्यःप्राग्यद्विघ्यंहिजानुमतमिति ॥ तथाचबृहस्पतिः॥देवज्ञंपूजयित्वा

तावदुपःपुण्यशक्तित ॥ प्रदक्षिणमिमान्कृत्वातिष्ठुंप्पायेवुमापतिमिति ॥ तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ संवोप्यस्वांगनांविप्रान्जलात्प्रतिरत्यादिकम् शुचि.शुक्लांबरोप्यीपोनत्वेष्टुमुमनाव्रजेदिति ॥ तथाचकश्यपः ॥ पात्रासमेपदद्यानुपरागग्रहस्यनैपम्पे॥गोभूहिरण्यवस्त्रैःसंपूज्यश्रद्धयाचदैवनमिति ॥ बृहपात्रायां ॥ स्नातोमुक्तोनुलिप्तश्चसर्वालंकारभूषितः॥शुक्लांबरधरःश्रीमान्भगःसुखमेवतइति॥ भूपालषष्ठमे ॥ ब्राह्मणाचावमन्येतकोपपेषनिजांगनाम् ॥ पात्रांलब्धाग्रहंनैवसिद्धिकामोविशेद्गृहमिति ॥उक्त ॥ पात्रायांप्रस्थितोपथब्राह्मणानवमन्यते ॥ तद्वंतजीवितंतस्यनासौप्रतिनिवर्त

क्रोधक्षौररतिश्रमामिषगुडघृताश्रुदुग्धासवक्षाराभ्यगभयासितांबरवमीस्तैलंकटूष्णेन्नमे ॥

तइति ॥ बृहपात्रायाम् ॥ पत्नुसंप्रस्थितोपात्रांस्वभार्यांनाभिनंदति ॥ भार्यावानाभिनंदेतनास्यप्रतिनिवर्तनमिति तथाचरत्नावल्याम् ॥ क्रोशंवापादिवाप्यर्धप्रथमेहनिशास्यते ॥ द्वितीयपोजनंगत्वानिवसेत्तमहीपतिः ॥ तृतीयेपोजनसार्द्धंवसेदाक्रम्यदूरतः ॥ ततःपरंपयेष्टुंपायाम्भागैमहीश्वरइति ॥१३॥ अपपादकस्यनिषेधमानाह क्रोध प्रसिद्धः क्षौरप्रसिद्धं रतिर्मैथुनं श्रमःक्लेशः आमिषंमांसं गुडःप्रसिद्धः घृतंघृतवरण अश्रु अश्रुमोचनं दुग्धंप्रसिद्धम् आसवोमद्यं क्षारंक्षारद्रव्यंमाषादि अभ्यगःतैलाभ्यंगः मषश्चकारिपुमषमिश्रयेपः असितांबराणि अशुभ्रवस्त्राणि रक्तरूप्यादीनि वमिर्वमनं तैलंप्रसिद्धं कटुमरीचादि इत्येतद्गमेगमनेउत्सृजेत् त्यजेत् अथउक्तेपुर्किंकिंकतिदिनत्यजेदित्याह क्षीरेति क्षीरक्षौर

रतीःक्रमात् त्रि ३ शर ५ सप्ताहं त्यजेत् क्षीरंदुग्धंन्यहं ३ क्षौरंशराहंपंचाहं ५ रतिंसप्ताहंत्यजेदित्यर्थः परंउर्वारितंतद्दिनेप्रयाणदिनेत्यजेत् रोगंव्या धिंयावद्बाधंत्यजेत् रुग्यार्तवंवीजदानपर्यंतंत्यजेत् सितान्यतिलकं श्वेतव्यतिरिक्तंतिलक पीतकौंकुमादिकंतद्दिनेत्यजेत् प्रस्थानकेपिइत्येतत् त्यजेत् प्रस्थानकंनाममुहूर्तसमयेकिंचिदभीष्टवस्तुचालनं तदुक्तंरत्नमालायां ॥ छत्रायुधाद्यंमनसस्वभीष्टंप्रचालयेद्वैजयिकंजयार्थीति ॥ एतच्चु कार्यवशात्क्रियते प्रस्थानेसंपूर्णफलंनास्ति तथाचरत्नकोशे ॥ कार्यवशात्स्वयमगमेभूभर्तुःकेचिदाचार्याः ॥ छत्रायुधाद्यभीष्टंवैजयिकंनिर्गमेकुर्यु

क्षीरक्षौरतीःक्रमात्त्रिशरसप्ताहंपरंतद्दिनेरोगंरुग्यार्तवंसितान्यतिलकंप्रस्थानकेपीतिच ॥ १४ ॥

रिति ॥तथाचगर्गः स्वशरीरेणयःकश्चिन्निर्गच्छेच्छुद्धपान्वितः ॥ तस्ययात्राफलंसर्वंसपूर्णंपाथिसिद्ध्यतीति ॥ तत्पालनत्वधिर्ग्रंथांतरात्॥गृहाद्गृहांत रंगर्गआहसीमातरंभृगुः॥शरक्षेपाद्गृहाज्जोवासिष्ठोनगराद्बहिरिति ॥ एवंप्रस्थानेकृतेपिस्वयमन्यस्मिन्सुदिनेगच्छेत् तथाचज्योतिःप्रकाशे॥प्रस्थाने पिकृतेनेयात्महादोषान्वितेदिने॥गर्भयोगंविनाकालशुद्ध्यादीचाप्युतेतथेति ॥रत्नमालाय ॥ वसेन्नचैकत्रदशाक्षितीशोदिनानिनोसप्तचमांडलीकः॥ यःप्राकृतःसोपिचपचरात्रभद्रेणयात्रापरतःप्रयोज्येति ॥ एवविधेप्रस्थानेपिक्रोधक्षौरत्त्यादीन्वर्जयेदित्यर्थः गर्गः ॥ क्रोधक्षौरंतथावांतितैलाभ्यं गाश्रुमोक्षणम् ॥ धूतमांसंगुरुतैलंयानंमद्यंपरित्यजेदिति रत्नकोशे॥कालीयकंहिंगुलकःकुंकुमंरक्तचंदनं॥पीतंरक्तंचवसनंयातुर्नेष्टानितत्क्षणादिति

वहपाषाणम् ॥ कटुतैलगुडतीक्ष्णकर्मांसाशनतथा ॥ मुक्तकापोपातिमोहेनव्याधितःसनिवर्ततइति ॥८॥ ॥ प्रमत्तोव्यापिसोमीनःशीतःकुन्दोयुमृतितः ॥ अभ्यानंनप्रपद्येतस्त्रीवक्षेपस्तथैवच॥ आवरूपां ॥ स्वकीयांपरकीयांवास्त्रियंपुरुषमेववा॥ताडयित्वानुपोगच्छेत्तन्नसतस्यजीवितमिति ॥ भृगुः ॥ त्रिरात्रवर्जयेत्तीरंपंचरात्रंसुरक्तमद्यमांसादशोपाणिसनाहमेपुनस्त्यजेदिति ॥ पात्रायागमनलक्षणंगर्गोक्तंक्षेपम् ॥ मुहूर्त्तममयेप्राप्तेहंसचारां मिणाव्रजेत् ॥ देवज्ञामात्यविप्राप्तपुरोगैःस्वजनेरत ॥ पूर्वद्वारेणमुद्गरूपपादपाभांनराधिपः ॥ द्वात्रिंशतंपदंगत्वापानमारुह्यसत्वजेत् ॥ततोनिरीक्षयेत्

वस्त्रालंकरणानिपूर्णकलशास्तौर्यध्वनि पुत्रवान्शाखादर्शनृपाश्वदतिसुरभिस्त्रीपुष्पधान्यादिच ॥
दोलादीपविधूमवह्निसुरभिद्रव्याणिशुभ्रोदपोवेश्याछत्रवितानचामरकुमार्योमीनगोरोचने ॥ १५ ॥

तत्पक्षशकुनां॰ शुभाशुभान् ॥तथैवसदसच्चस्वप्नान्निमित्तानिचसप्रजेदिति ॥१४॥ इदानींशकुनानाह वस्त्रेतिवस्त्राणिश्वेतवस्त्राणि अलंकरणानि पक्षशकुनमध्येपठितानि अलंकरणानि सुवर्णादिनिर्मितानि भूषणानीत्यर्थः पूर्णकलशाः प्रसिद्धाः तौर्यध्वनिः वाद्यध्वनिः पुत्रवान्मद्धमानःपुत्रवान् शाखः प्र० आदर्शोमुकुरः नृपोराजा अश्वःप्रसिद्धः दंताहस्ती सुरभिर्गौः स्त्रीसौभाग्यवती पुष्पाणिश्वेतानि धान्यातिअक्षण्यानि क्षण्यानि शकुनमध्येपठितानि आदिशब्देनमुक्तादिग्रहणं दोलाप्र दीपःप्र० विधूमवह्निः धूमरहितोग्निः सुरभिद्रव्याणि सुगंधद्रव्याणि कर्पूरचंदना

दीनि शुभोदृषः श्वेतवृषभः वैद्यप्रा० छत्रप्र० वितानंवस्त्रनिर्मितंप्र० चामरंप्र० कुमारीप्र० मीनोमत्स्यः जलादुद्धृतः गोरोचनंप्रसिद्धम् ॥ १५॥
अथसंकोचेनाह यद्यदिति यद्यद्स्तुस्वातनितातत्तोषकरणंस्वातंअंतःकरणतस्यनितातंअतिशयेनतोषकरणसतोषजनकतत्तत् किंबहुनोक्तेन
एवंसकोचेनोक्तेदानींयेषुसंतोषासतोषाभावःतानिपूर्वाचार्यैःशकुनमध्येपठितानितान्याह कोरुद्धृतंगोमयम् कोःपृथिव्याउद्धृतंगोमयम् मृच्च
थिव्याःउद्धृतामृत्तिका अंभोर्थघटान्वित.सहचरः उदकार्थंकुभयुक्तोजनःसन्सहचरः सहचरतीतिसहचरः "जलार्थीरिक्तकुंभस्तुपथिकेनसह

यद्यत्स्वांतनितांततोषकरणंकोरुद्धृतंगोमयंमृच्चांभोर्थघटान्वितःसहचरोधौतांबरोमौत्रकः ॥
दूर्वादर्भरथाःपलास्त्रमदिरावर्णीगुरुर्दैवविद्विप्रौमित्रमृगावरोदनशवंसिद्धार्थदुग्धादिच ॥१६॥

व्रजेत् ॥ निवर्ततेयथापूर्णःकृतार्थःपथिकस्तथेत्युक्तत्वात्"धौतावरोमौत्रकः धूतवस्त्ररजक. दूर्वाप्रसिद्धा दर्भःप्रसिद्धः दूर्वादर्भौतृणे अपिशुभे
अपशकुनमध्येयत्तृणपाठिनतदेतद्दर्भातिरिक्त रथःप्र० पलंमासम् असृग्रक्तं मदिरा मद्यम् वर्णीब्रह्मचारी गुरुःप्रसिद्धः दैवाविज्ज्योतिषी विप्रोद्वौ
ब्राह्मणौ मित्रंइष्टः मृग.प्र० अरोदनशवरोदनरहितप्रेतम् सिद्धार्थागौरसर्षपाः दुग्धादिदुग्धदध्याज्यं ननुयद्यत्स्वातनितांततोषकरणमित्यनेनदुग्
ग्धग्रहणत्वात्सिद्धम् पुनःकिमुक्तदुग्धमिति सत्यम् दुग्धंभक्षणेनिषेधिततत्संदेहंनिवृत्त्यर्थंदुग्धपठनामित्यदोषः एवमेवात्रविचारणीयम् तथाच

वसंतः ॥ दध्याज्यदूर्वांततपूर्णकुंभासिद्धार्थकचंदनानि ॥ आदर्शांत्वामिषमीनमक्षगोरोचनागोपमसुद्भृतकोरिति ॥ भारद्वाजःराजाधिप्रोसु
तद्देश्यपासपुत्रास्त्रीकुमारिका॥अभिरूपोनरोस्त्रीवागजोवाजीवृषःसिताःतरुण्याधृताम्यवर्णैर्गोःसवत्साचविशेषतः ॥उद्धृतगोमयंनीतंमृत्तिकाघोद्धृ
तातया ॥ रजकोधौतवस्त्रभवेश्यातोर्यत्रिकुष्कानिः ॥ जपमंगलशब्दश्चेतिपाठःसदीपकः ॥ दीपोवाप्रज्वलद्वह्निः पूर्णकुंभोनृपासनम् ॥ म
यूरमांसघरुधिरंमत्स्यानिविविधानिच ॥ इतरोमपुतांचूलेवस्त्रालंकरणानिच ॥ रौप्यताम्रमणिस्वर्णद्रव्यंदर्पणमसताः ॥ वितानंचामरंछत्रंदृषा

कुर्वन्दक्षिणत सदेतदितरद्वामेत्रकुर्वन्व्रजेत्रस्मास्थीधनाविट्तुपश्मलवणोपानत्तृणायस्करा ॥
पिण्याकौपधरुष्णधान्यरुदनतक्रंसधूमानल कार्पासारुणपुष्पचर्मचगुडस्तैलायसीकर्दम ॥ १७ ॥

र्मतृणप्वजाः ॥ दोलाचारुरयोद्वहःपुत्रपौत्रार्थपुत्रशुचिः ॥ चंदनानिमृगांधीनितथापुष्पाणिरोचना ॥ घृतंदधिपयःपेयासिद्धमन्नंवधः शुभम् ॥
देवताःसगुरुर्लेखमित्तोत्साहकराणिच ॥ दृष्टेतानिनरोपापात्सर्वार्थलभतेनुसहवि ॥ १६ ॥ अथाशुमान्याह कुर्वन्निति एतत् अनंतरोक्तंसदशु
भं दक्षिणत दक्षिणमागेकुर्वन् सन् इतरत् अशुभवस्तुपमाणंवामेकुर्वन्सन्व्रजेत्गच्छत् अस्मेति अस्मप्र॰ अस्थिप्र इधनंम॰ विट्विष्ठा तुषंधा
न्यादीनांत्वक्फल्गु अश्मापाषाणः लवणंसामुद्रिकं उपानद्दौप्रसिद्धो तृणप्र॰ अयस्करोलोहकारः स्वर्णकारइत्यर्थः पिण्याकमर्दितातिलाः ओ

पथंप्र०कृष्णधान्यंमाषादि रुदनंरोदनादि तक्रंप्र०सधूमानलः धूमसहितोऽग्निः कार्पासःप्र०अरुणपुष्पंजपादि चर्मप्र०गुडःप्र० तैलप्र०अयोलोह कदर्मःपंकः ॥१७॥ मत्तइति मत्तःउन्मत्तः वातःवमितः बुभुक्षितःप्र०अतकःप्राणिहिंसकः खलोदुर्जनः मुंडीमुंडितः जटीजटिलःव्याधितोरोगी खजः पादेनखंजः व्यंगोंऽगहीनः दिगंबरोनग्नः यतिःसंन्यासी अरिर्वैरी काषायीगैरिकरंजितवस्त्रःमुक्तालकोमुक्तकेशः चौर.प्र० अभ्यक्तः

मत्तोवांतवुभुक्षितांतकखलामुंडीजटीव्याधितःखंजव्यंगदिगंबरायतिरिरिःकाषायिमुक्तालकौ ॥ चौराभ्यक्त मलाविलाश्चपतितःपाश्यर्गलीगुर्विणीवंध्याकृष्णवृषाहिभेकसरठागोधावराहःशशः ॥१८॥ जाहौतूमहिषः खरोष्ट्रमहिषारूढाश्चरिक्तोघटश्छिक्काप्राणिशिरोंगकंपपदवीबंधाःकुवागाहवौ॥ पातोयानपलायनंश्वकलहः षंढंक्षुतंगोर्ज्वलद्वेश्मेतिप्रतिबंधकाःकुशकुनाश्छिक्कादिकामृत्युदाः ॥ १९ ॥ तैलाभ्यक्तः मलाविलोमलिनः पतितोजातिभ्रष्टः पाशीप्राणिबंधनार्थंपाशवान् अर्गलीअर्गलावान् गुर्विणीसगर्भा वंध्यानिरपत्या कृष्णवृषःकृष्णोनड्वान् अहिःसपः भेकोमंडूकः सरठप्र० गोधाप्र० वराहःप्र०शशःप्रसिद्धः ॥१८॥ जाहइति जाहःमडलीलोकेसेहलीतिप्रसिद्धा "जाहकोगात्रसंकोचीमंडलीचवुधैःस्मृतइतिहलायुधः" ओतुर्मार्जारः महिषःप्रसिद्धः खरोष्ट्रमहिषारूढाःप्रसिद्धाः रिक्तोघटःप्र० छिक्काक्षुत् प्राणिशिरोंगकंपःप्राणिनागोऽश्वादीनाप्राणिनाशि

रोमाटनम् अंगस्फाटनंवा पदवीबंधोमार्गबंधे ऊर्णनाभादिभिर्मार्गोबध्यते कुवाक्कुत्सितवाक्यश्रवणम् आहव संग्रामः विडालमहिषादीनाम् पातःपतनं वस्त्रादीनांस्खलनम् पानमश्वादितस्यपलायनम् श्वकलहःशुनांकलहः पैठनपुस्तकम् गोसुतंप्रसिद्धम् ज्वलद्वेश्मज्वलद्गृहदर्शनम् इत्येतेऽपशकुनाःप्रतिबंधका कार्यप्रतिबंधका स्युः छिक्कादिकाः अपशकुनास्युदा स्युः तथाक्तमागमांतरे ॥ तृणशैलादिकार्पासभस्मखमतुषोपधम् ॥ सामुद्रगुडपक्काहिमत्तंवांतंवुभुक्षितमित्यादि ॥ १९ ॥ अथशकुनांतरमाह भृगोधमरः अलिर्वृश्चिकः उष्ट्रः प्रसिद्धः पठच्छुका शब्दंकु

भृंगल्युष्ट्रपठच्छुकाश्वनखिन स्त्रीसज्ञकावामत कालीकुक्कुटपुत्रयाश्वसुरभिर्दक्षेमनोभीष्टदा ॥
भारद्वाजशिखंडिचापनकुलाहंसोजएतेदृशयाताइष्टफला स्युरासभरवोवामेपिपृष्ठेर्थदः ॥ २० ॥

वर्णाराजशुका नखिन श्वानादयः स्त्रीसंज्ञकाःचटकादयः एतेवामतःमनोभीष्टदाःस्युः कालीमहिषी कुक्कुटःप्र०पुंप्रयाः पुरुषसज्ञकाःकाकादयः सुरभिर्गौः एतेदक्षेमनोभीष्टदाःस्युः भारद्वाजः शिखंडीमयूरः चाप·प्र नकुलोवन्नुः हंसःप्र० अजोवस्तः एतेभारद्वाजादयः दृशंयाताःसंतः इष्टफलाःस्युः अपमथ भारद्वाजादयोवामेषादक्षणेवाग्रेवाऽष्टमाभाइष्टफलाः अभीष्टफलदाभवंतीत्यर्थः रासभरवोगर्दभध्वनिर्वामेपृष्ठेपिअथ दःअभीष्टार्थदोभवति ॥ २० ॥ अथपेपुपेपुकस्पेपुविपरीतशकुनाःशुभाश्रयानाह नपुत्तारइति नपुत्तारोनपुत्तरण्यं मर्यनुपावीनां प्रवेशोग्रामा

दिप्रवेशः समरःसंग्रामः द्यूतंप्र० नष्टेक्षणंनष्टवस्तुनःअवलोकनम् व्याधौरोगोपचारे एषुविलोमशकुनाविपरीतशकुनाः शुभदाःस्युः अयमर्थ
गमनेयेऽपशकुनास्तेनद्युत्तारादिषुशुभदाःस्युरित्यर्थः तथाइडायानाड्याभरेपूर्णतायाविलोमशकुनाः शुभदाःस्युः तथाचवसतः ॥ भवेदिडायाप
रिपूरितायांसर्मोपिवाम.शकुनःप्रशस्तः॥ स्यातिंपगलायांपरिपूरितायासर्वोपिसव्या.शकुनःप्रशस्तः॥ संगरणेकर्मणिचप्रवेशेशुक्लेग्रहेनष्टविलोकनेच॥
व्याधौसरिदुर्गवनादिकेषुशस्तः प्रयाणाद्विपरीतभावइति ॥अन्यच्च ॥ नद्युत्तारेभयेयुद्धप्रवेशेनष्टवीक्षणे ॥ शकुनाव्यस्तगा.शास्तानृपालोकेप्रयाणव

**नद्युत्तारभयप्रवेशसमरद्यूतेषुनष्टेक्षणेव्याधौस्युःशुभदाविलोमशकुनानाड्याइडायाभरे ॥ आद्येदुःशकुनेनि
वृत्यचशुचिर्भूत्वाष्टधास्वायमंकृत्वेयादपरेष्टिवारमपरेदत्वासुवर्णंव्रजेत् ॥ २१ ॥ इतियात्राप्रकरणम् ॥**

दिति॥अथप्रथमेअपशकुनेजातेसतिकिंकर्तव्यमाह आद्येइति आद्येप्रथमेदुःशकुनेजातेसतिनिवृत्यनिवर्तनंकृत्वातत्रशुचौदेशेउपविश्य शुचिःप्रक्षा
लितपाणिपादःअचातःकृताचमनः असवःप्राणास्तेषाआयमःप्राणायामः अष्टधा अष्टवारकृत्वा इयात्गच्छेत् चेद्यदिपुनःदुःशकुनःस्यात्तदानि
वृत्यशुचिराचातोऽष्टिवारषोडशवारअसून्नियम्येयात् अपरेतृतीयेदुःशकुनेजातेसतिसुवर्णंदत्वाइयात् एतदावश्यकगमनाविषयम् प्राणायामान
धिकारीतावत्कालंस्थित्वाव्रजेत् तथाचज्योतिर्निबधे॥ विरुद्धेशकुनेपूर्वंप्राणायामाष्टकंचरेत् । द्वितीयेद्विगुणान्कृत्वातृतीयेव्रजेत्कुचिदिति ॥ त

योरित्यर्थः तथाभ्यारान्हिविगतःआरोयस्मात्एषांवियंअहःतस्मिन् भौमरहितदिनइत्यर्थः पूर्वाण्हक अन्नदिनस्यह्नोभागो पूर्वभागःपूर्वाण्हः
तास्मिन्आचार्याःसुरस्थापनंप्रोचुः शेषस्पष्टम् सर्वामरस्थापनमितिशेषः लग्नवलंप्राग्वत् ॥ १ ॥ अथवस्त्रपरिधानंतस्यक्षालनंउंदुरादिभक्षित
फलच ह धार्यामित वसुर्धनिष्ठाः अदितिःपुनर्वसुः इनपंचकंहस्तपचकं गुरुमंपुष्यः अश्विअश्विनी अत्यंरेवती ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि एतेर्नक्षत्रैः
ज्ञत्रये बुधगुरुशुक्रवारे अंबरवस्त्रभार्यं नान्यत्र यतउक्तं ॥ रवोजीर्णेविधौस्तोकजलार्द्रेंदुःखदंकुजे ॥ बुधेधनंगुरौज्ञानंशुक्रेसौख्यंशनौमलमिति ॥

धार्यंवस्त्रंदितीनपंचगुरुभाइव्यंत्यध्रुवैर्ज्ञत्रयेज्ञोनेक्षाल्यमिहाखुभक्षितमसन्मध्यत्रिभागेऽबरम् ॥

लग्नवलंप्राग्वत् अथक्षालनमाह इहास्मिन्वस्त्रधारणोनक्षत्रादौक्षाल्यप्रक्षालनीयं कथंभूते ज्ञोने बुधवाररहिते उक्तंच ॥ वस्त्रहेमाद्यलंकारधार
णोक्तैश्चभादिभिः ॥ तत्संहतिश्चनिर्माणंविदध्यात्क्षालनादिकामिति ॥ यद्यपि यस्यांगंयददोंगिनोगदितभेकुर्यादितिपूर्वमेवअंगभूतकर्मोक्तम् त
थापिक्षालनेबुधवर्जनार्थंज्ञोनेइहक्षाल्यमित्युक्तं बुधनिषेधश्चवणात् उक्तंच ॥ शनौसोमसुतेश्राद्धेषष्ठयामावास्ययोस्तथा ॥ वस्त्राणाक्षालनंचैवदह
त्यासप्तमंकुलामिति ॥ अथोंदुरादिभक्षितफलमाह आखुभक्षितमिति आखुःउंदुरःतेनअंबरंमध्यत्रिभागेभक्षितंअसत् दुष्टफलंस्यात् एतदुक्तंभव
तिनवांत्रिगुणंकृत्वायदिभक्षितभागोमध्यत्रिभागेपततितदादुष्टामित्यर्थः आखुरित्युपलक्षणम् तेनाग्निदग्धंगवादिभक्षितंमष्यादिलिप्तंज्ञेयम् त

पाषोक्तैरुक्तगते ॥ दग्धवारकुटितचगोमयमषीपंकैर्विलिप्ततदावष्टभूपकपूर्वकैरशुभदमप्यात्रिभागेऽशुभकामिति ॥ अथक्षिप्तारक्तवस्त्रधारणभूषणधारणमनुक्तमन्यराणांकुप्रकुपप्राशास्त्यवदुत्तरार्धेनाह स्त्रीति स्त्रीअष्टकेवस्त्रधारणमादोअंबरभूषणसुवर्णादिभूषण विभृयात् धारयेत् कर्थभूतम्या दित्यपुष्यध्रुवे विगतानिआदित्यपुष्यध्रुवाणियस्मात्तत्तथातस्मिन् यतोधात्रिप्तारक्तवस्त्रभूषणधारणेदोषोदृश्यते तयाचोक्तम् ॥ पुष्यादित्यध्रुवे विष्ण्ये स्वणरक्तांबरादिकम् ॥ नवनभूषणधार्यनार्पादापितुरापुपेहति ॥ लग्नबलप्राप्यवत् अथचंद्रादीनांप्राशास्त्यमाह श्वेतेवस्तुनिरोप्यमुक्ताफ

स्त्रीरक्तांबरभूषणेत्रविभृयाद्यादित्यपुष्यध्रुवेश्वेतेऽब्जोऽरुणरुक्मयो कुजरवीकृष्णेशनिःशस्यते ॥ २ ॥
वस्त्रोक्तैर्व्यनिलद्वयाश्विभिरगेंगेनुर्विभूषाहितावित्राज्ञोत्सवलग्धपूदितमनुक्तेपीष्टकृद्धारणम् ॥

लादिके अब्जचंद्रोहित सोमवारेश्वेतवस्तुधार्यमित्यर्थः कुजरविअरुणरुक्मयोःशस्येते शनिःकृष्णेवस्तुनि नीलवस्त्रादिकेशस्यते शनीत दापमितिभावः क्षत्रपेवुसर्वधार्यामितिपुरोक्तम् ॥ २ ॥ अथनराणांभूषणधारणदत्तरणेनाह वस्त्रोक्तैरिति वस्त्रोक्तैर्मांविभिर्वस्त्रादितीत्य क्तैः अगेंगेस्थिरलग्ने नुनरस्य अर्कलक्षतिरलकरणं हितस्यात् किंलक्षणैर्वस्त्रोक्तै व्यनिलद्वयाश्विभि अनिलद्वयंस्वातीयुगंस्वातीविशा खेति अश्विनीप्रासिद्धा विगतेअनिलद्वयाश्विभ्योयेभ्यस्तानितथातस्मिन् स्वातीविशाखाश्विनीरहितेरित्यर्थः लग्नबलप्राप्यवत् अथहितीय

चरणेनविशेषमाह विप्राज्ञेति मिप्राज्ञाश्राह्मणाज्ञा उत्सवोपिवाहादिकः लब्धिर्लाभः आसुसत्सु अनुक्तेपिमादौधारणम्वस्त्रादिधारणमिष्टक
त्स्यात् तथाचोक्तव्यासेन ॥ लब्धंराजप्रसादेनविप्रादेशात्करग्रहे ॥ प्रीत्यादत्तोत्सवेवस्त्रंधार्यंनिंद्योपिभादिकेइति ॥ अथोत्तरार्द्धेनपण्यानाक्रयविक्र
यावाह मैत्रेति मैत्रमनुराधा शेषसुगमं घटपरर्ध्यंगे घट.कुभःतस्मात्परमन्यतमं तच्चतद्ध्यगंचक्रद्धयंगंउपचयलग्नतस्मिन्कुभव्यरिक्तोपचयल

मैत्रार्कानिलमूलदस्रहरिभेद्वीज्याजपादोत्तरेपण्यानांक्रयविक्रयौघटपरर्ध्यंगेस्वशुद्धौतनु ॥ ३ ॥
प्रेतज्वालनशय्यकावितननेस्तंभोच्छ्रयंयाम्यदिग्यानंकाष्ठतृणोच्चयंपरिहरेत्कुंभद्वयस्थेविधौ ॥
सेवेष्टाध्रुववारुणांत्यवसुभैःखायेखौवाकुजेसंन्यासःस्थिरभेखलैर्गतबलैःषष्ठांत्यगेभार्गवे ॥ ४ ॥

मेषपण्यानापूगफलखर्जूरादीनाक्रयाविक्रयौ तनुविस्तारय कुर्वित्यर्थः कस्यासत्याम् स्वशुद्धौसत्यां स्वंधनभावःतस्यशुद्धिःपापराहित्यंतस्यां
सत्याम् शेषप्राग्वत् तथाचोक्तं ॥ दशमैकादशेलग्नेवित्तकेंद्रत्रिकोणगैः ॥ शुभै.पुण्यस्यकर्मोक्तवर्जयित्वाघटोदयमिति ॥ ३ ॥ अथयत्तार्द्धेनध
निष्ठापंचकेवर्ज्यमाह प्रेतेति कुंभद्वयस्थेविधौसति कुंभमीनगेचंद्रेसति परिहरेत् सर्वथानाचरेत् स्पष्टम् अथोत्तरार्द्धचरणेनसेवामाह सेवेति
ध्रुवादिभिर्नक्षत्रैःसेवाइष्टास्यात् सुगमत् कस्मिन्सति खायेखौसति वाइत्यथवाकुजेसति खंदशम आयंएकादशं अनयोरन्यतमे रवि

मोमयोरग्यतमेसतीत्यर्थः परिमेंद्रप्रेसेवाभिपतेतरमाद्धाराशमेपेकादशेवारवोम मेवासतिसेवादृष्टाहितकरास्यादित्यर्थं शेषंप्राग्वत् अथ चतुर्थवरगेनसन्यासमाह सम्पासइति स्थिरलग्नत्रेस्थिरलग्नेचसंन्यासइष्ट स्यात् के स्वटेर्गतबले पापग्रहेहीनबलेरित्यर्थः ससम्पर्धेतृतीयाकस्मिन्तति मार्गवे शुक्रेषष्ठसंस्थेऽ,१२सति शेषंलग्नबलंप्राग्वत् उक्तच ॥ स्थिरदेकादशेसौरिर्म्यपेपष्टेचमार्गव ॥ सबलेधर्मपेजीवेकेन्द्रेदीर्घायुरादिशेदिति ॥ ४ ॥ अथदशग्रहपेनरुपिकर्माह उद्गाहेति उद्गाहर्क्षाणिपूर्वोक्तानि मूलात्पार्केस्पदीनिएकादशसंख्याकानि चराणि प्रसिद्धा

उद्गाहर्क्षेवरद्विपेंद्रलघुभत्वाष्ट्रैःशुभास्यात्कविव्यार्किज्ञारखगान्हियुग्मभपगोकन्याविलमेतियौ ॥ व्यकौ
जेसदिशिप्रणम्यखगमुमुख्यान्सिताच्छादन स्वर्णोद्वृष्टहलसमुष्कमुदपे सौम्यापदुस्त्रिर्नयेत् ॥ ५ ॥

नि द्विपंविज्ञात्वा इंद्रोरग्येष्ठा लघुभानिप्र० स्वाष्ट्रचित्रातेर्म्यार्किज्ञारखगाहि मार्किज्ञानिः ज्ञायुषः आरोमोमः विगताआर्किज्ञारापेक्ष्यस्ते तथातेचतेखगाश्चतेषांमध्यदिनतस्मिन् ज्ञानियुक्तमोमरहितवारेऽत्यर्थं युग्मभपगोकन्याविलग्ने युग्मंमिथुनम् भगोमीन गोवृषः कन्याप्रसिद्धा पूषाग्यतमविलग्ने तियौ म्यंकौजे विगत अंक नवमीपरमात्असौम्यंकः सचासौओजश्च ओजोविषमस्तस्मिन् नवमीव्यतिरिक्तविषमातिथावित्यर्थं किंखगेम्यकौजेतिथौ सतिशि दिग्दशमीतिथासहवर्तमाने १,३,५,७,११,१३,१५,१० कपिशुगास्यात् तथाचोक्तम् ॥

चंद्रेशुभेशुभतिथौशुभवारयोगेवारेगुरौशशिजशुक्रगभास्तिवारे ॥ लग्नेवृषेमिथुनकेक्षपकन्यकायांशस्तंकृषिप्रकरणप्रवपेन्निधानइति ॥ अन्यच्च ॥
दशम्येकादशीचैवतृतीयाचत्रयोदशी ॥ सप्तमीपंचमीचैवप्रतिपच्चसुखावहा ॥ हत्यष्टमीवलीवर्दान्नवमीसस्यघातिनी ॥ चतुर्थीकीटजननीपतिं
हंतिचतुर्दशी ॥ रवौवृहस्पतौचंद्रेशुक्रेकुर्याद्विशेषतः ॥ बुधार्किभूमिपुत्राश्चनभवंतिफलप्रदाइति ॥ अथविधिमाह सिताच्छदनः श्वेतवस्त्रधरः
पटुःकुशलःकर्ताखगभूमुख्यान्देवान्प्रणम्य कृष्यारंभ पूर्वोक्तः सीतायज्ञःक्रियतेतत्रपूजितान्खगभूमुख्यान् ग्रहभूम्यश्यादीन् प्रदक्षिणापूर्व
कप्रणम्य मनोवाक्कायकर्मभिर्नमस्कृत्वा स्वर्णोद्घृष्टहलंसुवर्णघर्षितायहल समुष्कसुवृषैः मुष्कावृषणास्तैःसहवर्तमानाःसमुष्काः शोभनाः वृषा
सुवृषाःगुणावयवपूर्णाःनिरोगाः समुष्काश्चतेसुवृषाश्चतथातैःकृत्वा सौमींउत्तरादिशंप्रतित्रिवारनयेत् हलेनपद्धतीःकुर्यादितिभावः उत्तरादि
शंप्रतित्रिवारनयनेनपचरेखाउत्पद्यते तद्यथा प्रथमगमनेनैका आवर्तनेद्वितीया पुनरुत्तराप्रतिद्वितीयगमनेनतृतीया पुनरावर्तनेचतुर्थी पुन
रुत्तराप्रतितितृतीयगमनेनपचमीरेखाउत्पद्यते अधिकानकार्याइतिभावः सौमींपटुस्त्रिर्नयेदित्यत्रपटुपदग्रहणंअखडऋजुरेखाकरणार्थम् त
थाचोक्त ॥ शस्तासुचंद्रतारासुशुचिःशुक्लेनवाससा ॥ स्नात्वागंधैश्चपुष्पैश्चपूजयित्वाविशेषतः ॥ पृथिवींग्रहसंयुक्तापूजयित्वाप्रजापतिम् ॥ अ
ग्निंप्रदक्षिणीकृत्यदातव्याचैवदक्षिणा ॥ कृष्णोवृषोनियोक्तव्योजीवनश्चयुतेनवा ॥ विबलंछिन्नलागूलंकपिलवृषभंत्यजेत् ॥ हलप्रवाहनंकार्यं
नीरुग्भिर्वृषकर्षकैः ॥ हलादिभिर्दृढैःक्षेमकृद्दृढैरशुभंभवेत् ॥ वृषभागदियुध्येयुस्तस्यविघ्नसदाभवेत् ॥ हेमघृष्टहलाग्रेणछिन्नरेखानकारयेत् ॥

मोमयोरप्यतमेतत्तीत्पर्थः पस्मिंश्चन्द्रेसेवाक्षिपतेतरमाच्चन्द्राद्दशमेएकादशेवारवौम मेवासतिसेवाइष्टाहितकरास्यादित्यर्थ शेषंप्राग्वत् अथ चतुर्थचरणेनसम्पासमाह सम्पासइति स्थिरनक्षत्रेस्थिरलग्नेचसंन्यासइष्टःस्यात् केःस्वर्लेर्गतबलैः पापग्रहैर्हीनबलैरित्यर्थः सप्तम्पर्येतुतीया कस्मिन्ताति मार्गवे शुक्रेषष्ठपंत्यगे६,१२सवि शेषंलग्नबलंप्राग्वत् उक्तच ॥ मिषढेकादशेसोर्म्यंपेपष्ठेचमार्गव ॥ सबलेधर्मपेजीवेकेंद्रेदीक्षामि रक्तिकदिति ॥ ४ ॥ अथक्तहपेनकर्मिकर्माह उद्राहेति उद्राहर्क्षाणिपूर्वोक्तानि मूलात्सार्केत्पादीनिएकादशसंख्याकानि चराणि प्रसिद्धा

उद्राहर्क्षेचरद्विपेंद्रलघुभत्वाष्टैःशुभास्पात्कपिव्यार्किस्तारस्वगान्हियुग्मझषगोकन्याविलमेतियौ ॥ व्यकौ जेसदिशिप्रणम्यखगभूमुख्यान्सिताच्छादन स्वर्णोद्घृष्टहलंसमुष्कमुदयै सौमीपदुस्त्रिर्नयेत् ॥ ५ ॥

नि द्विपविशारवा इंद्रोग्येष्ठा लघुमानिप्र० स्वार्क्षचित्रातैर्व्यार्किस्तारस्वगान्हि आर्किःशनिः क्षानुषः भारोमौमः विगताआर्किस्तारापेक्ष्यस्ते तथातेचतेस्वगाश्चतेषांमहःदिनतस्मिन् क्षानिभुषमौमरहितवारेइत्यर्थः युग्मझषगोकन्याविलग्ने युग्ममिथुनम् झषोमीनः गोर्वृषः कन्याप्रसिद्धा एषामन्यतमविलग्ने तिथौ व्यंकौजे विगतःअंकःनवमीपरमात्असौव्यंकः सचासौओजश्च ओजोविषमस्तस्मिन् नवमीव्यतिरिक्तविष मातिथावित्यर्थः किंलक्षणेव्यंकौजेतिथौ सदिशि दिग्दशमीतिथासहवर्तमाने १,३,५,७,९,११,१३,१५कपिशुगास्यात् तथाचोक्तम् ॥

णःइद्रोजेष्ठाविगताःवारुणहरिद्रायेभ्यस्तानितथातैः शततारकाश्रवणज्येष्ठारहितैरित्यर्थः ऋषिभैरित्युपलक्षणम् तस्मात्कृष्युक्तंसर्वतिथि
वारादिकज्ञेयम् तथाचोक्तम् ॥ मूषकानांभयभौमेमदेशलभकीटयोः ॥ नवमेचतिथौरिक्तेहीनसोमेविशेषतः ॥ वृषलग्नेथवामीनेकन्यायामि
थुनेथवा ॥ वापयेत्सर्वसस्यानियदीच्छेत्सस्यसंपदइत्यादि ॥ लग्नबलप्राग्वत् अथबीजवापविषयेहिभेदफणिचक्रमाह सूर्यर्क्षादिति सूर्ययु
क्तनक्षत्रादितृतीयम् तस्मादतिधृतिरेकोनविंशम् तस्मात् अष्टाष्टाभैः तृतीयादष्टाभिः एकोनविंशादष्टभिर्नक्षत्रैर्बीजवापःसत्फलः अथद्वितीय

सूर्यर्क्षादितृतीयतोतिधृतितश्चाष्टाष्टभैःसत्फलःप्रोक्तोन्यैःफणिसप्तमाद्रविमितैस्तच्छेदनंवापभैः ॥ ६ ॥

भेदमाह अन्यैरिति अन्यैराचार्यैः फणिसप्तमात् राहुसप्तमात्सकाशात् रविमितैर्द्वादशभिर्नक्षत्रैः बीजवापःशुभःप्रोक्तः एतदुक्तंभवति राहुर्य
स्मिन्नक्षत्रेभवति तस्मात्यत्सप्तमनक्षत्रंतत्फाणिसप्तममुच्यते तस्मात्सकाशात्द्वादशभिरित्यर्थः राहोस्तुफणीतिनामग्रंथातरेप्रसिद्धम् वराह
मिहिराचार्येणराहुस्वरूपविकल्पाग्रंथातरोक्ताउद्धाटिताःस्वकृतसंहितायाम् ॥ अमृतास्वादविशेषाच्छिन्नमपिशिरःकिलासुरस्येदम् ॥ प्राणैरपरि
त्यक्तग्रहतायातवदत्येके ॥ इंद्वर्कमडलाकृतिरसितत्वात्किलनदृश्यतेगगने ॥ अन्यत्रपर्वकालाद्दरप्रधानात्कमलयोनेः ॥ मुखपुच्छविभक्तागंभुजंग
माकारमुपदिशंत्यन्येइति ॥ भुजगमाकारकथनात्फणीत्यभिधानंप्रसिद्धम् रत्नमालायामपि ॥ फणिभाद्बीजोप्तिकालेस्फुटमिति॥तथाचागमातरे

उत्तराभिमुखोमूत्वाक्षीरेणार्घ्यप्रदापयेत् ॥ तत्पत्रंसर्वप्रकारेणनिर्विमंकारयेत्तदा ॥ एकाजपकरीरेवाहुतीपाचार्यदद्दिदा ॥ पंचमीचमवेद्रेत्रा बहुसस्यफलप्रदा ॥ अतऊर्ध्वनकर्तव्यामहादोषस्ततोभवत् ॥ रमर्तव्याश्वसवःशुक्रःपुनामासुचद्रमा ॥पराशरोहलीचैवसर्वविप्रोपशांतपद्दति ॥ अथवुर्निमित्तानितभेवोकानि हलेप्रवाह्यमाणेतुकर्मउत्पद्यतेयदि ॥ गृहिणोमृतयेतस्यतस्तोग्रेश्रमयमवेत्॥ ईषामगोपदाकृष्टुसशयोजीवितस्यच सुतनाशोयुगेमग्रेसमानम्रियतेशिशु ॥ योकच्छेदेवुव्यासग सस्यहानिश्चजायते॥ हलेनवाह्यमाणेवुगोरेकःप्रपतेयदि॥प्रपतेयुक्तमात्रस्तुधनंचप्र

त्रित्रित्रीष्वनलार्यरामहुतभुक्भेष्वर्कभुक्तादसत्सद्भूय कृपिभैर्विवारुणहरींद्रैर्वीजवाप शुभः ॥

यच्छति ॥ ज्वरातिसाररोगेणकृपिभंगंविनिर्दिशेत् । प्रथमेयुक्तमात्रस्तुततोगोःस्वनतेयदि ॥ हलेनयुक्तमात्रस्तुतदासस्यचतुर्गुणमिति ॥५॥अथ कृपिभिपपेलांगलचक्रमाह त्रित्रीति अर्कभुक्तात्सूर्यभुक्तनक्षत्रात्सकाशात् त्रिण्यादिपुस्थानाष्टस्थितेपुनक्षत्रेषु असत्सदित्येतत्फलद्वयमूयः वारंवारंस्यात् एतदुक्तंभवति सूर्यार्कालनक्षत्रस्यआदिमाचक्षत्रात्सकाशात् त्रिपुअसत् दुष्टफलंस्यात् तदनंतरं त्रिपुसत्शुभंस्यात् ततस्त्रि पुअसत् ततश्चपुपुर्पचसुसत् ततोनवेषु त्रिपुअसत् ततःअर्थेषु पंचसुसत् ततोरामेषु त्रिपुअसत् ततोहुतभुक्षुत्रिपुसत्स्यादित्यर्थ अथबीजोक्तिमाह कृपिभैरिति कृपिभैःकृपिनक्षत्रैः उद्दाहर्क्षचरद्विपेत्यादिभिर्बीजवापःशुभःप्रोक्तः किंलक्षणैःकृपिभैः त्रिवारुणहरींद्रैः वारुणंशततारकाहरिःश्रव

णःइद्रोजेष्ठाविगताःवारुणहरिद्रायेभ्यस्तानितथातैः शततारकाश्रवणज्येष्ठाराहितैरित्यर्थः कृषिभैरित्युपलक्षणम् तस्मात्कृष्युक्तंसर्वंतिथि
वारादिकंज्ञेयम् तथाचोक्तम् ॥ मूषकानांभयंभौमेमंदेशलभकीटयोः ॥ नवमेचतिथौरिक्तेहीनसोमेविशेषतः ॥ वृषलग्नेथवामीनेकन्यायामि
थुनेथवा ॥ वापयेत्सर्वसस्यानियदीच्छेत्सस्यसपदइत्यादि ॥ लग्नबलप्राग्वत् अथबीजवापविषयेद्विभेदफणिचक्रमाह सूर्यर्क्षादिति सूर्ययु
क्तनक्षत्रादितृतीयम् तस्मादतिधृतिरेकोनविंशम् तस्मात् अष्टाष्टाभेः तृतीयादष्टाभिः एकोनविंशादष्टभिर्नक्षत्रैर्बीजवापःसत्फलः अथद्वितीय

सूर्यर्क्षादितृतीयतोतिधृतितश्चाष्टाष्टभैःसत्फलःप्रोक्तोन्यैःफणिसप्तमाद्रविमितैस्तच्छेदनंवापभैः ॥ ६ ॥

भेदमाह अन्यैरिति अन्यैराचार्यैः फणिसप्तमात् राहुसप्तमात्सकाशात् रविमितैर्द्वादशभिर्नक्षत्रैः बीजवापःशुभःप्रोक्तः एतदुक्तंभवति राहुर्य
स्मिन्नक्षत्रेभवति तस्माद्यत्सप्तमनक्षत्रंतत्फणिसप्तममुच्यते तस्मात्सकाशात्द्वादशभिरित्यर्थः राहोस्तुफणीतिनामग्रंथांतरेप्रसिद्धम् वराह
मिहिराचार्येणराहुस्वरूपविकल्पाग्रंथांतरोक्ताउद्घाटिताःस्वकृतसंहितायाम् ॥ अमृतास्वादविशेषाच्छिन्नमपिशिरःकिलासुरस्येदम् ॥ प्राणैरपरि
त्यक्तग्रहतायातंवदत्येके ॥ इंद्वर्कमंडलाकृतिरसितत्वात्किलनदृश्यतेगगने ॥ अन्यत्रपर्वकालाद्वरप्रधानात्कमलयोनेः ॥ मुखपुच्छविभक्तागंभुजंग
माकारमुपदिशंत्यन्येइति ॥ भुजगमाकारकथनात्फणीत्यभिधानंप्रसिद्धम् रत्नमालायामपि ॥ फाणिभाद्बीजोक्तिकालेस्फुटमिति॥तथाचागमातरे

॥ राहुमादष्टमंयावद्बीजोप्तिःपरिवर्जयेदिति ॥ अथवान्यच्छेदनमाह तच्छेदनंवापभैरिति तेषांधान्यानांछेदनंतच्छेदनम् वापभे बीजवापनक्षत्रैः प्रोक्तम् ननुपस्यांगपददोंगिनोगवितमकुपादितिपुरोवाक्तम् तत्कथंपुनरुक्तंनच्छदनवापभैरिति सत्यम् क्वापिनक्षत्राणांबीजवादननक्षत्राणांच किंचित्भेदोस्तिह्यपोरुच्यगत्वात् केःकार्यमितिसंदेहनिवारणार्थंतच्छेदनवापभैरित्युक्तम् ॥ ६ ॥ अथनिष्पन्नधान्येकमप्राप्तमधिरोपणंवृ त्तचरणनाह मेथिमिति क्षीरतरावटवृक्षादर्मेथिंउद्वाहभैर्विवाहनक्षत्रैर्मूलात्पार्केत्यादिभिरारोपयेत् निरूपनेत् मेथिर्नामस्वलेधान्यमर्दनार्थं

मेथिंक्षीरतरोरुफानुरहितैरुद्वाहभैरोपयेदन्नप्राशनवद्वसतशरदो प्रोक्तंनवान्नबुधै ॥

वृषपक्तियोजनार्थंकाष्ठमारोप्यते मेध्यतेसंगम्यंतेवृषमाअस्मिन्नि तिमेथिः "पुंसिमेथिःस्वलेदारुम्यस्तंयत्पशुबधनइत्यमरः" किंलक्षणेरुद्वाह भैःउफानुरहितैः उफाउत्तराफाल्गुनी अनुःअनुराधाताभ्यांरहितैः उक्तंच ॥ रेवतीरोहिणीमूलं स्वातीहस्तोमृगस्तथा ॥ आषाढोत्तराहस्तश्चत थाभाद्रपदामता ॥ वपनेसर्वबीजानांतथाशालाप्रवेशने ॥ मृ स्वदावनदाषैवानुराधोत्तरफाल्गुनी वटश्चसप्तपर्णश्चगंभारीशाल्मलीतथा ॥ औ दुंबरीतथाधात्रीपाचाम्याक्षीरवाहिनी ॥ क्षीरवाक्षी वंकेनित्यमधि कार्यफलप्रदेति ॥ अथनवधान्यप्रसंगेननवान्नकर्मेहतीयचरणेनाह अन्न प्राशनमारिति वसंतशरदोःऋत्वोः अन्नप्राशनमेवान्नंनवान्नकर्मबुधैःप्रोक्तम् अन्नप्राशनमारित्युपलक्षणं तस्मादन्नप्राशनोक्तितिथिवारादिक

मत्रग्राह्यम् साग्निकस्यनवाग्निकर्मणाविनाव्रीह्यादीनांनवनवमितानांधान्यानांभक्षणेदोषप्रसंगादावश्यककमेतत् नवधान्यानामान ॥ व्राहया यवगोधूमानीवारा कगुवेणका. ॥ शालयोमुद्गमाषा नवधान्यानिचक्रमात् ॥ एषामध्येशरत्सभवानिधान्यानिव्रीह्याग्रयणेनविनानभक्षणीयानि वसतभवानियवाग्रयणेनविनानभक्षणीयानीतिनियमादिकर्मशारद्दसंतयोःक्रियतइतियत्ततत्ऊनप्राशनोदितैस्तिथिभादिभिः मासेषष्ठेष्टमेवेत्य त्रोक्तैर्नवान्नकर्तव्यमित्यर्थः अथोत्तरार्द्धेननृत्यसंगीतयोरारंभमाह मैत्रार्कोत्यवसूत्तरेज्यवरुणेसेंद्रैःशुभंनर्तनंलग्नेज्ञेगुरुवीक्षितेहिबुकगैःसौम्यैश्चसंगीतकम् ॥ ७ ॥

मैत्रार्कोत्यवसूत्तरेज्यवरुणेःसेंद्रैःशुभंनर्तनंलग्नेज्ञेगुरुवीक्षितेहिबुकगैःसौम्यैश्चसंगीतकम् ॥
ह्रीशार्केंद्रदितीज्यवासवशिवाश्व्यंत्याग्निपार्शाद्रभैःपूर्वाभिःशुभदाविसिंहभतनौनानापशूनांक्रिया ॥

स्तिस्रः ईज्यःपुष्यः वरुणःशततारका इंद्रोज्येष्ठा तैर्नर्तनमारभेत् संगीनकंचआरभेत् कस्मिन्सति लग्नेवर्तमानेज्ञेगुरुवीक्षितेसति कैः हिबुकगैः सौम्यैः चतुर्थस्थानास्थितैःसौम्यग्रहैः शेषप्राग्वत् ॥ ७ ॥ अथनानापशूनाकर्मवक्तेनैकेनाह ह्रीशेति ह्रीशंविशाखा अर्कोहस्तः इंदुर्मृगः अदि
तिःपुनर्वसुः ईज्यःपुष्य वासवोधनिष्ठा शिवःआर्द्रा अश्विनीप्रसिद्धा अंत्यरेवती अग्नि कृत्तिका पार्शीशततारका इंद्रोज्येष्ठा तैःपूर्वाभि
स्तिस्राभिः विसिंहभतनौ विगतःसिंहोयेभ्यस्तानिविसिंहानितानिचतानिभानिविसिंहभानिसिंहरहितराशयःतेषातनुःलग्नतास्मिन् नानापशूना

क्रियाशुभदाउदिता पशूनांक्रयविक्रयादिकर्मशुभदंप्रोक्तमित्यर्थः अथोत्तरार्धेनवर्ज्यमाह अर्कंचतुर्पुवारेषु रविचंद्रभौमबुधवारेषु कोत्तरहरि
त्राम्रूषु कृशाहिणी उत्तरास्तिस्र आसांसमाहार कोत्तरं हरिःश्रवणः स्वाष्ट्रंचित्रा एषु अमारिक्तयोः अमाअमावास्या रिक्ताचतुर्थीनवमीचतु
र्दशीनामन्यतमा तथोः अष्टमीप्रसिद्धा तस्यांनानापशूंक्रियाहितानउदिता अपवादमाह स्वस्वगभेसतिभदोषोनक्षभदोषः क्वचित्पशुकर्मणि
नस्यात् छत्रमलंप्राग्वद् उक्तंच ॥ ह्यादित्यद्विवसुद्व्यांत्यर्केंद्वहीशोःक्रियादिगोः ॥ दर्शाभूताष्टमीचित्राध्रुवकर्णेगमाधसत् ॥ सोमार्कवैधृतीपा

वारेष्वर्कंचतुर्पुकोत्तरहरित्वाष्ट्रेष्वमारिक्तयोष्टम्यानहितोदितास्वभगभेनस्याद्भदोप किल ॥ ८ ॥
ह्यादित्यद्विवसुस्थिराश्विभमृदुस्वात्यर्कभैर्मैत्रयार्कारान्हीज्यभृगूदयेद्विकमदेष्विंदौक्रियाश्वीहिता ॥

तेलप्रेपंचाननेवुधे ॥ भद्रासंक्रांतिरिक्तासुपशुकर्मविवर्जयेत् ॥ शुभग्रहोदयेशुद्धनेभनेस्वक्षयोनिषु ॥ रक्षाहिद्विक्रियाशस्तापशूनांमुनिभिः स्मृतेति॥
तथाचागमांतरे ॥ सोमेसौमेबुधेगामोनघास्यास्तुरगाःशानाविति ॥ अन्यच्च ॥ पूर्वाभपामृतमपूषवसुताशनेपुशक्राग्निधाजिवसुवारुण्शांकरेषु॥एते
पुगोमहिषिपंतितुरंगमादिनानाप्रकारपशुजातिगतिःप्रशस्तेति ॥ ८ ॥ अथाश्वकर्मसप्तकेनाहह्यादित्यादिस्थेतिह्यादित्यंपुनर्वसुपुष्यो द्विवसुधनिष्ठाश्व
तवारके स्थिराणिप्रसिद्धानि अश्विनीप्रसिद्धा मृगुभिप्रसिद्धानि स्वातीप्रसिद्धा अर्कोहस्तः तेऽश्वपार्कारान्हिज्यभृगुस्थुक्रा॰ अर्कःसूर्यः आ

रोभौमः एषामहःदिनंतस्मिन् ईज्यभृगूदये उदयेलग्नेईज्यभृगोइतिईज्यभृगूदयम् तस्मिन् गुरुशुक्रयुतेलग्नेइत्यर्थः द्विकमदेपुङदौ द्विहितीयं क
चतुर्थम् मदःसप्तमम् एषुचंद्रेसतीत्यर्थः अश्वीक्रिया क्रयविक्रयादिकीहिताशुभकर्त्रीस्यात् अथाश्वचक्रमाह तत्रापीति तत्रापि हयादित्या
दिषुनक्षत्रेषुसत्स्वपि अर्कभतःसूर्यनक्षत्रात्सकाशात् क्रमात्तिथिमितैर्नक्षत्रैः पश्चादुत्क्रमतस्त्रिभिर्नक्षत्रैः साभिजित्यथातथा अश्विनीक्रियाश
स्ताशोभनास्यात् एवंसामान्यतोश्वकर्मोक्तेदानींविशेषमाह येति याअश्वीक्रियानृसमामनुष्यसदृशासाक्रियातदुक्तभमुखैःकार्या तस्मैमनु

तत्राप्यर्कभतःक्रमात्तिथिमितैःपश्चात्त्रिभिःसाभिजिच्छस्तायानृसमातदुक्तभमुखैःकार्याधरौभर्बुधैः ॥ ९ ॥

ष्यायउक्तानिभमुखानिनक्षत्रादीनितैःकार्येत्यर्थः परायानृसमानभवतिसाएभिःसामान्यैहयादित्यादिभिर्बुधै.कार्येत्यर्थः लग्नबलप्राग्वत् त
थाचनारदः ॥ विविष्णुचरभेक्षिप्रेमृदुभेस्थिरभेषुच ॥ वाजिकर्माखिलंसूर्यवारेकार्यविरोषतइत्यादि ॥ तथाचोक्तम् ॥ घृतान्नचणकक्षीरतृणमु
द्गादिभक्षणे ॥ अन्नप्राशनवदक्षखानंसौम्यग्रहोदये ॥ चौलेक्षुरकर्मादाभेपजेभेषजोदितम् ॥ गर्भाधानोक्तमश्वानामैथुनेनुश्लोकयेत् ॥ गृ
हारंभोदितेकालेहयशालाविधीयते ॥ शिक्षावियोक्तकालेचभूषणंभूषणोदिते ॥ चर्मकर्मादिककार्यंजययोगेशुभोदये ॥ एवंखरोष्ट्रादिकंकार्यं तु
र्वाण्हेवाहनादिकमिति ॥९॥ अथाभ्यंगनिषिद्धकालमाह भद्रेति भद्राप्रसिद्धा सक्रमःसक्रांतिः पातोव्यतीपातः वैधृतिःप्रसिद्धा सित·शुक्रवारः

इज्यागुरुवारः अर्कोरविवारः भारोमौमवासरः षष्ठ्यादय सर्वास्तिथयः तासुश्राद्धाहःश्राद्धदेनं प्रतिपदृ्यप्रतिपदृितीयेतस्मिन हेतुंकारणं
विनाअभ्यंजनंअभ्यंगंपरिहरेत् कारणेसतिअवश्यंचरेदित्यर्थासिद्धम् तथाचोक्तम् ॥ स नम्यांनरष्टशतेलंनवम्यांप्रतिपात्तथो ॥ चतुर्दश्यामथाष्ट
म्यांपष्ठ्यांचैवविशेषतइति । अंथांतरे ॥ चतुर्दश्यष्टमीचैवपौर्णिमास्यर्कसंक्रम ॥ तैलस्त्रानंनकुर्वीतसुतबंधुधनक्षयादिति ॥ तथाचब्रह्ममनुः॥ दर्शो
स्त्राननकुर्वीतमातापित्रोस्तुजीवनो ॥ नवम्यांचनचैत्रस्यनिमित्तांतरसंभवः ॥ प्रतिपद्यनपत्यःस्याद्वितीयायामपत्निक ॥ दशम्यामथन स्नाने

भद्रासक्रमपातवैधृतिमितेज्यार्कारपष्ठ्यादिषुश्राद्धाहेप्रतिपद्द्वयेपरिहरेद्धेतुंविनाभ्यजनम् ॥ मागल्य
विजयोत्सवोब्दवदनदीपावलिर्हेतवोभ्यगस्यक्रियादितैलमनसाग्निधेन्हिनित्येऽखिलम् ॥ १० ॥

सर्वेहतिथयोदशमीति ॥ रत्नमालायाम् ॥ रविस्तापंक्रांतिंविसरतिशशिंभूमितनयोमूर्तिलघमींचांद्रि सुरपतिगुरुर्वैत्तहरणम् ॥ विपत्तिंवैन्यानांगुरु
रखिलभोगानुभवननृणांतैलाभ्यगारंपदिकुरुतमूर्धंतनपद्मांति ॥ अथाभ्यगहेतूनाह मांगल्यंविवाहादि विजयोत्सवआश्विनशुक्लदशम्यांकि
यते अब्दवदनंसवत्सरप्रतिपत् दीपावालःप्रसिद्धा एतेभ्यगस्यहेतव कारणानि पुनिषिद्धतेभ्यावावीपअभ्यंगःकर्तव्यः तथाचोक्तव्यवहार
सारे वत्सरादौवसवादोसूतकांतेमहोत्सवे ॥ दीपोत्सवचतुर्दश्यामभ्यंगनियमोनचेति ॥ तथाचोक्तस्कांदेविजयावशमीविषयम् ॥ निषिद्धमपि

कर्तव्यतैलाभ्यंजनमादरादिति ॥ अथाभ्यगनिषिद्धाषवादमाह क्थितादिति निंद्येन्हिक्थितादितैलंअनसच्छुभस्यात् आदिग्रहणात्सार्षपसु
गवपुष्पवासितादितैलगृह्यते एवक्थितादितैलनिंद्यादिनेपिशुभमित्यर्थः उक्तंच ॥ सार्षपगंधतैलंचयत्तैलपुष्पवासितम् ॥ द्रव्यांतरयुतवापिनदु
ष्यतिकदाचन ॥ सूर्यशुक्रारवारेषुनिषिद्धासुतिथिष्वपि ॥ कर्त्तव्येयदिवाखानेपक्तैलनदुष्यति ॥ रवौपुष्पगुरौदूर्वाभौमवारेचमृत्तिका ॥ भा
र्गवेगोमयंक्षिप्त्वातैलस्नानंसुखावहमिति ॥ अथनित्याभ्यंगेविशेषमाह नित्येखिलमितिनित्येऽभ्यंगेअखिलतैलंपक्वादिकअनसत्शुभंस्यात् उ

दिग्विश्वाद्रिद्दगंकदर्शीतिथिषुस्नानंनधात्रीफलैःश्रीकामोथबुधांबुपर्क्षेपितृभाभ्यंगापतिघ्न्यंगना ॥

क्तंच ॥ नित्यस्नानेचकर्तव्येतिथिदोषोनाविद्यतइति ॥१०॥ अथप्रसंगेनातिलामलकस्नानेनिषिद्धतिथीनाह दिगिति दिक्दशमी विश्वेत्रयोदशी
अद्रिःसप्तमी दृक्द्वितीया अकोनवमी दर्शोंअमावास्या एतासुतिथिषुश्रीकामःधात्रीफलैः आमलकीफलैः स्नानंनाचयेत् तथचोक्तम् ॥ य·
करोतिदशम्यांचस्नानमामलकैःसह ॥ पुत्रहानिर्भवेत्तस्यत्रयोदश्यांधनक्षयः ॥ अर्थपुत्रक्षयस्तस्याद्वितीयायांनसंशयः ॥ अमायांचनवम्याच
सप्तम्याचकुलक्षयइति ॥ अथस्त्रीणाबुधादिषुअभ्यंगनिषेधमाह बुधोबुधवारः अबुपर्क्षंशततारका पितृभमघा तेषुअभ्यंगस्तस्मात्अंगनास्त्रीप
तिघ्नीस्यात् उक्तंच ॥ स्नानंकुर्वंतियानार्यश्चद्रेशताभिषग्गते ॥ सप्तजन्मभवेयुस्ताविधवादुर्भगाध्रुवमिति ॥त्रिविक्रमशते ॥ स्नानंनारार्कशुक्रेज्यावि

पितसक्रांतिपर्वसुश्लेषाद्यष्टपट्दिक्षयोदश्पांत्रिपत्नुनमघायुवैः॥अथपुष्यवतःसोमवारेप्यंगनिषेधमाह पुषीति पुष्यवान्सोमवारेनस्नायात् उक्तच
॥ पुष्यवान्स्वगृहेनित्यंनस्नायादुत्तरामुखः ॥ सोमवारेतथाप्यंगंवर्जयेत्सर्वथापुष्यइति ॥ अथाप्रसवेनप्रसूतिकास्नानेनिषेधकालमाह प्रसूरिति य
मोमरणीपितरोमघा त्याम्रूचिषा इंद्रोज्येष्ठा मित्रेरुत्तिकाविशास्ते अंबुपश्चाततारा कुम्भावोमूलं ईश्वरमाद्रा पर्पासमाहारस्तास्मिन् कुपुत्रह
रिजे कुत्सितपुत्रःपुत्रभावोयस्यतत्कुपुत्रंतच्चतद्हरिर्जचतस्मिन् यस्माद्धात्पचमस्थःपापमहोभवतितस्मिन्नित्यर्थः निशास्पराभिमुखंसापका

पुत्रीसोमदिनेप्रसूर्यमपितृत्वाष्ट्रेंदुमित्रांबुपक्रव्यादेश्वरभेकुपुत्रहारिजेस्नायान्निशास्योपिन ॥ ११ ॥
मदारान्पदिनेमृदुध्रुवचरक्षिप्रैर्बलक्षेसुधायोगेभेषजमाचरेत्सुमृतिर्केद्वारिव्ययागेभिषक् ॥

लस्तास्मिन् प्रसूतानस्नायात् शोपलप्रबलंप्राग्वत् उक्तच ॥ मघामूलविशास्वार्द्राश्विभादितियमह्वये ॥ ज्येष्ठासार्पजलेशर्क्षेनैवस्नायात्प्रसूतिका॥
शुभमहपुतेबलग्रेपंचमेपापवर्जिते ॥ परित्यज्यमहादोषान्सूतिकास्नानमाचरेत् ॥ ११ ॥ अथौषधनिष्पादनमाह मंदेति मंदःशनिःआरोभौमःता
भ्यामन्येरविचंद्रबुधगुरुशुक्रास्तेषांदिनंतस्मिन् मृदुध्रुवचरक्षिप्रैर्नक्षत्रैः बलक्षेशुक्लपक्षे सुधायोगेअमृतयोगे यथांतरप्रसिद्ध सुमृतिर्केद्वारिव्ययागे
शोभनानिपापग्रहरहितानिसुमृतिर्केद्वारिव्ययानियस्यवत्सुमृतिर्केद्वारिव्ययंचयत्तत्अंगंचतस्मिन् भिषक्वैद्यः भेषजमाचरेत्कुर्यात् शोपलप्रबलं

प्राग्वत् अथौषधदानमाह तदिति तदौषधंइहानंतरोक्तेभादौदद्यात् कथंभूतेइह विध्रुवेंदुतनयप्रद्योतनेध्रुवनक्षत्रबुधरविरहिते अथरक्तस्रावव्रण योर्विशेषमाह असृक्स्रावोरक्तस्रावः व्रणःक्षतम् अनयोःकर्मसूर्यकुजयोरन्हिदिवसेआचरेत् कयोःसतोः इहानयोः सूर्यकुजयो.केंद्रस्थयोः सतोः तथाचोक्तम् ॥ मदारवर्जितेवारेचरक्षिप्रमृदुध्रुवैः ॥ सूर्यसौम्यःकेंद्रगतैर्भेषजोत्पादनंहितम् ॥ रक्तस्रावंकुजेकुर्यात्तद्धोरायामथापिवा॥कुजे केंद्रेऽथवामंदेरवौवाविखलेष्टमे ॥ व्रणक्रियाकुजेसूर्येकेंद्रगेतद्दिनेऽष्टमे ॥ शुद्धेपष्ठेचसक्रूरेचरलग्नेयुवस्वरइति ॥ १२ ॥ अथप्रसगेनरोगमुक्तिदिव

तद्वद्यादिहविध्रुवेंदुतनयप्रद्योतनेरोगिणेसृक्स्त्रावव्रणकर्मसूर्यकुजयोरन्हीहकेंद्रस्थयोः ॥ १२ ॥
याम्यात्रियवायुमूलजलपोपांत्येंद्रहस्तांबुभेशांत्याजाद्विपयोर्नृपैर्नवदिनैरन्यत्ररुग्णोविरुक् ॥

सानाहवृत्तार्द्धेन याम्यमिति ॥ याम्यभरणी अहित्रयं आश्लेषात्रय वायुःस्वाती मूलंप्रसिद्धम् जलपःशततारका उपात्यउत्तराभाद्र• इंद्रो ज्येष्ठा हस्तःप्रसि• अंबुभंपूर्वाषाढा अस्मिन्नक्षत्रगणेरुग्णःरोगीशांत्यायथोक्तशांतिकेनविरुक्ज्वरमुक्तोभवति अजाद्विपयोः श्रवणविशाखयोः रुग्णःनृपैःषोडशाभिर्दिनैःविरुक्स्यात् अन्यत्रअन्येषुनक्षत्रेषुरुग्णोनवदिनैर्विरुक्भवति एतज्ज्योतिषार्काभिप्रायंकिंचिद्बलकोशाभिप्रायमुक्तम् तत्रपेषुनक्षत्रेषुज्वरितस्यमृत्युरुक्तःयेषुचरुच्छ्रेणवद्भुभिर्दिनैःज्वरमुक्तिरुक्तातत्फलमत्रशांत्यविरुगित्युक्तम् क्वचिदन्यथाफलदर्शनात् तथायेषु

येपुनक्षत्रेपुसंभिर्नवभिरेकादशभिर्दिनैर्ज्वरान्निर्मोचनमुक्तम्तत्फलमत्रमध्यमत्वेननवनिनैर्विरुद्धमित्युक्तम् अथलाघवायस्पष्टपांतरत्वात् तथाच ज्योतिषार्के ॥ सप्ताहमृतिनंदाद्रिरुद्रमृत्युनगाद्रिभिः ॥ कृच्छ्रेमृत्युमृतीदोषकृच्छ्रेशम्पसुतान्पैरित्यादि॥अथोत्तरार्द्धेनरोगमुक्तिस्नानमाह आदित्येति आदित्यंपुनर्वसुः अहिराश्लेषा अनिल स्वाती ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि अंत्यरेवती पितृमघा अस्मिन्नक्षत्रगणे शुक्रेंदुवारेशुक्रसोमवारे गदत्यक्तस्नानंरोगमुक्तस्नानं अनिष्टस्यात् तर्हिकुत्रकर्तव्यमित्यतआह अशुभेमादौइष्टशुभंस्यात् कस्मिन्सति खलास्तस्थिरेसति खलः

आदित्याद्यनिलध्रुवांत्यपितृभेशक्रेंदुवारेगदत्यक्तस्नानमनिष्टमिष्टमशुभेभादौखलास्तस्थिरे ॥ १३ ॥
द्रव्यसंव्यवहारतोलघुचरैर्योज्यचरांगेबुधेधर्माष्टात्मजगेथतस्यहरणेहस्नोरविज्ञ कुज ॥

पापग्रहःआस्तेपस्यतत्तयातत्पतत्स्थिरंचतस्मिन् स्थिरलग्नेपापेसत्यमेसतीत्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ वैधृतौव्यतीपातेचभद्रायांविष्ण्यसंक्रमे ॥ रागमुक्तानरोस्नायात्कुवारर्क्षतिथिष्वपि ॥ ऊनपापयुतांशस्तदशमचशुभान्वितम् ॥ सौम्यक्रूस्युतैरर्धरोगस्नानेरिभंतथेति ॥ चंद्रबलंसर्वभयोग्यम् कुतिथिमादौसदित्यनेनचंद्रादिबलविषयेमोहोमाभूदित्यतःचंद्रबलंसूचितम् यतःग्रथादौगर्भाधानेसदाइस्युक्तमृतस्सर्वैकमसुज्ञेयमितिसकलप्रकारसमतम् तथाचोक्तसहितायांस्पष्टम् ॥ स्नायाद्रोगविमुक्तस्तुशुभयोश्चंद्रतारयोरिति ॥ १३ ॥ अथव्यवहारद्रव्यस्थतेनैकेनाहद्रव्य

मिति द्रव्यंसुवर्णादि संव्यवहारतःकुसीदव्यवहारेण लघुचरैर्नक्षत्रैर्योज्यं देयमित्यर्थः क्व चरागेचरलग्ने कस्मिन्सति बुधेधर्माष्टात्मजगेसति ध
र्मोनवमम् अष्टमं प्र० आत्मजःपचमम् एष्वन्यतमस्थानगतेसतीत्यर्थः अन्यत्पूर्वोक्तज्ञेयत् अथानंतरंतस्यप्रयुक्तस्यहरणंपुनर्ग्रहणंतस्मिन्विष
ये हस्तोनक्षत्र रविःरविवारः ज्ञोबुधवारः कुजोभौमवारः संक्रांतिःसूर्यसंक्रमणदिनं भरणीत्रसिद्धा त्रिपुष्करोयोगः यमोयमलयोगः त्रिपु
ष्करयमलयोगौग्रंथातरेप्रसिद्धौ रत्नमालायाम् ॥ विषमचरणंधिष्ण्यंभद्रातिथिर्यदिसस्पृशेत्सुरगुरुशानिक्ष्मापुत्राणाकथचनवासरे ॥ मुनिभिरु

संक्रांतिर्भरणीत्रिपुष्करयमौकुंभांत्ययोश्चंद्रमाद्वद्धिश्चेतिशुभाविदूनइहयत्कुर्याद्दणंतत्स्थिरम् ॥ १४ ॥

दितःसोययोगस्त्रिपुष्करसज्ञकइत्यादि ॥ कुभात्ययोश्चंद्रमाः धनिष्ठापंचकम् वृधिर्वृद्धियोगोपिशुभः हस्तादयोत्रस्वकीयद्रव्यग्रहणेशुभाः वि
दूनेबुधदिनंविना इहहस्तादौयद्दणकुर्यात्ततस्थिरंस्यात् तथाचोक्तम् ॥ चरैःक्षिप्रैश्चरेलग्नेबुवेधर्मसुताष्टमे ॥ व्यवहारविनाद्रव्यप्रयोगोमुनिभिः
स्मृत. ॥ भरण्यासग्रहंकुर्यात्पचकेज्ञेत्रिपुष्करे॥ ऋणकर्मचरैःक्षिप्रैर्ऋणच्छेदःकुजेहितः॥पचकेपचगुणितत्रिगुणचत्रिपुष्करे॥ यमलेद्विगुणंप्रोक्तहा
निवृद्ध्यादिकबुधैः ॥ ऋणभौमेनकुर्वीतनदेयबुधवासरे ॥ ऋणछेदकुजेकुर्यात्सचयसोमनंदने ॥ हस्तार्कवारेसंक्रातौयद्दणस्यात्कुलेपुतत् ॥ वृद्धियो
गेतथाज्ञेयम्ऋणच्छेदतुकारयेदिति ॥ १४ ॥ अथतीक्ष्णादिषुनष्टादिद्रव्यस्यप्राप्तितथाद्रव्यनिक्षेपदत्तार्द्धेनाह तीक्ष्णेति तीक्ष्णोग्रध्रुवमिश्राणिपूर्वो

क्तानि वापुःस्वाती पुनर्वसुविकंपनेनक्षप्रयुक्तविनिक्षिप्तादिकंसुवर्णादिकंद्रव्यंनेति तथार्कांत्तरोद्विणीनक्षत्राद् भेद्दष्टनक्षत्रेऽभ्यासेचचुर्भक्तेसति
शिष्टोपयोगर्क्षनपति अथद्रव्यनिक्षेपमाह मंत्र्यांवुशुद्धौक्षिपेत् धनमित्यनुषंग मंत्र्येद्दादशं अंबुचतुर्थ अनयोरशुद्धिःपापराहित्यम् तस्यांस
त्यांक्षिपेत् निक्षिपदित्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ साधारणोग्रक्षीणेषुस्वात्यांद्रव्यंनलभ्यते ॥ इत्तंप्रयुक्तंनिक्षिप्तंनष्टमित्याहनारदः ॥ अथनष्टसिद्धादिमंत्र
विधासाधनमुद्दूर्त्ततथाद्दारोपणमुद्दूर्त्तउत्तरार्द्धेनाह विधामिति विधांमंत्रविधां प्रोक्तवत्वेदविधोक्तमार्गे विधांमंत्र्युक्तमार्गेद्दत्यापुक्तः तथा

तीक्ष्णोग्रध्रुवमिश्रवायुपुधननष्ठादिकनैर्तिकात्भेऽभ्यासेत्रिखशोपयोर्ननतमेत्यत्यावुशुद्धौक्षिपेत् ॥
विधांप्रोक्तवदिष्टदेवतिथिभेयद्वीशमूलध्रुवैर्मंद्रश्वीज्यकरांबुपै सुजलस्वाब्जागेतरून्रोपयेत् ॥ १६ ॥

स्वदेवतिथिभेस्वेष्टदेवतिथिनक्षत्रेसाधयेत् गुरुमुखात्गृण्हीयादित्यर्थः तच्चागमोक्तमंत्रग्रहणेमनभ्यासदोषोनास्ति तच्चुस्वदेवतिथिभेद्दत्यने
नैवपदेनपरिष्कृतम् तथाचोक्तम् ॥ मनुध्रुवचरक्षिप्रैर्मृगार्कौघर्मसक्षिप्रा ॥ कार्यासिद्धोक्तभेदीक्षास्वदेवतिथिभेषुचेति ॥ अथद्दारोपणमाह ईशो
विशाखा मूलंप्रसिद्धम् ध्रुवस्ध्रुवनिपूर्वोक्तानि अश्विनीप्रसिद्धा ईज्यःपुष्यःकरोद्दस्तः अनुपातवारा पृथिमंत्रक्षेत्रंतत्रूपाद्यपात्ररोपयेत् कस्मिन्
सुजलस्वाब्जागे अंगोऽब्जःअब्जागं अंतर्भूतस्मिन्पद्मजलचरराशिर्मत्स्यद्वोवातद्वब्जागमुच्यते जलंचपंचजलजे सोमनेजलचरेपरंतत्सुजल

स्व तच्चतत्अब्जागंचसुजलखाब्जांगंतस्मिन् शोभनेपापग्रहरहिते जलखेचतुर्थदशमे यस्याब्जांगस्यतस्मिन्नित्यर्थः शेषंपूर्ववत् ॥ १५ ॥ अ
थावापीकूपादानवृत्तार्द्धेनाह उद्वाहेति उद्वाहर्क्षाण्येकादशसख्यानिपूर्वोक्तानि हस्त्रियश्रवणत्रयं अदितिःपुनर्वसुः हयोअश्विनी ईज्यःपुष्यः ए
भिस्तडागादयोजलाशयाःसिद्ध्यति कैःज्ञेज्याब्जैस्तनुगैः ज्ञोबुधः ईज्योगुरुः अब्जश्चंद्रःजलचरराशिश्च एतैस्तनुगैःलग्नगतैः कस्मिन्सति सिते
दशमगेसतिशुक्रेदशमगेसति क सद्दासरे सद्गृहवासरेइत्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ चित्रास्वातिपुनर्वसुमृगशिरोमूलाश्विनीरोहिणीहस्त पुष्यधनिष्टक

उद्वाहर्क्षहरित्रयादितिहयेज्यर्क्षैस्तडागादयोज्ञेज्याब्यैस्तनुगैःसितेदशमगेसिद्ध्यंतिसद्वासरे ॥
राजेक्षाश्रवणत्रयध्रुवमृदुक्षिप्रैःस्वकेंद्रायगैःसौम्यैःशांतिकपौष्टिकेसचरभैरेतैःसुधर्मोदये ॥ १६ ॥

शतभिषक्मित्रोत्तरारेवती ॥ एतेषुश्रवणान्वितेषुमकरेलग्नेचकुंभेझषेवापीकूपजलाशयादिखननंशस्तंप्रशस्तेदिने ॥ अन्यच्चोक्तम् ॥ सर्वतोराशयारं
भःकर्तव्योविबलैःखगैः॥लग्नस्थेज्ञेथवाजीवेलग्नभेन्द्रेस्थितेखगइति ॥अथोत्तरार्द्धेनराजदर्शनशांतिकपौष्टिकंचाह राजेक्षेति श्रवणत्रयध्रुवमृदुक्षि
प्रैर्नक्षत्रैःराजेक्षाराजदर्शनकार्यं सुगम पुनःकैः सौम्यग्रहैर्दिकेंद्रायगैः२,१,४,७,१०,११लग्नात् हि२केंद्रा१,४,७,१०य११गै शुभग्रहैरित्यर्थ शे
षंपूर्ववत् शांतिकपौष्टिकेआह शांतिकपौष्टिकेएतैरेवनक्षत्रैःश्रवणत्रयादिभिर्विधेये कथंभूतेरेभिः सचरभैः चरनक्षत्रसहितैः कस्मिन्सति सुध

र्मोदये शोभनःपामरहितःधर्मोनवर्मयस्यसतसुधर्मः सचासावुदयश्चसतथा उदयोलग्नंतस्मिन्नित्यर्थः शेषंपूर्ववत् ॥ १६ ॥ अथदत्तादनादे
श्यमाह दिव्यमिति मलिम्लुचेमासे विधुसितेज्यास्ते विधुश्चंद्रः सित शुक्रः ज्यो गुरुः तेषामस्ते विधोरस्त कृष्णपक्षेभवति रवावष्टमेगोचरेण
सूर्येष्टमे मंदारान्हिशनिमौमदिने खलोदयेपापरान्युदये यद्वा उदयेखल खलोदयस्तस्मिन् स्थिरतनौस्थिरलग्ने दिव्यनेवकुर्यात अथदिव्ये

दिव्यनेवमलिम्लुचेविधुसितेज्यास्तेरवावष्टमेमंदारान्हिखलोदयेस्थिरतनौकुर्यात्कृतेदोन्यथा ॥
श्रीशैलग्रहणायनेपुर्यिपुवेसकीर्णजातावुपात्कृत्युत्सर्गवधूप्रवेशनगयागोदासुनित्याब्दिके ॥ १७ ॥
ईशानाहिबलौहरेःशयनपर्यावर्तनेनैत्यकेयानेजीर्णगृहेवरोहमदनारोपेपवित्रार्पणे ॥

कृतेसति अदोदिव्यंअन्यपाविपरीतंस्यात् असत्यवादिनोजपकरीभवतीत्यर्थः अर्पादन्यत्रकर्तव्यमितिसिद्धम् लग्नंबलंग्राह्यत् अथगुरुशुक्र
मौमौअदोषःकुम्भकुमनास्तीतिरत्नाकरेनाह श्रीशैलःप्रसिद्धः यत्रमल्लिकार्जुनाभिधानंलिंगमस्ति ग्रहणंसूर्यचंद्रयोः अयनेदक्षिणोत्तरे विषुवेमेषतु
लासंक्रमः संकीर्णजातिर्हीनजाति उपात्तविरुपाकम उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्ग वधूप्रवेशनंप्रसिद्धम् गयाप्रसिद्धा गोदागोदावरी नित्याब्दिकंप्र
तिवर्षेपतच्छिष्यते यथानवराजम् ॥१७॥ ईशानेति ईशानबलिःप्रसिद्धः आहिबलिःसर्पबलिः हरेःक्षीरसमुद्रशायिनो विष्णोःशय

नमाषाढशुक्लद्वादश्यांभवति पर्यावर्तनंभाद्रपदशुक्लद्वादश्यांभवति नैत्यकयानंनित्यगमनं जीर्णगृहप्रसिद्धम् अवरोहः देवानांदोलारोहःपूजाविशे
षः दमनारोपश्चैत्र्या पवित्रार्पणंश्रावण्या चातुर्मास्यविधौ चातुर्मास्यव्रते अष्टकाःपर्वणियाऋक्षनाम्नामासानांकृष्णाष्टम्योष्टकाः मार्गपौषमाघ
फाल्गुनानाकृष्णाष्टम्यइत्यर्थः उत्साहाःपुत्रोत्पत्त्यादय. अंशुकधारणंवस्त्रधारण एषुजीवसितयोर्गुरुशुक्रयोर्मौढ्यदोषोनास्तीत्यर्थः नकेवलमेषु
गर्भादिसप्तस्वपि गर्भाधानाद्यन्नप्राशनांतेषुसप्तसुसंस्कारेषुमौढ्यदोषोनगादितः गर्भाद्यन्नाशनातेष्वित्यत्रश्लोकेयद्यप्युक्त तथाप्यत्रप्रसगादुक्त त

चातुर्मास्यविधौनजीवसितयोर्मौढ्यदोषोष्टकासूत्साहांबरधारणेषुगदितोगर्भादिसप्तस्वपि ॥ १८ ॥

धाचगर्गः॥नित्ययानेगृहेजीर्णेप्राशनेपरिजीर्णके॥वधूप्रवेशमागल्येनमौढ्यगुरुशुक्रयोः ॥भृगुः॥ उपाकर्मोपसर्जनंपवित्रदमनार्पण ॥ अवरोहःसहे
मंतःसर्पाणाबलिरष्टकाः॥ईशानस्यबलिर्विष्णोःशयनपरिवर्तनं ॥ कुर्याच्छुक्रगुरोर्मौढ्येपीतीतिसुविनिश्चयात्॥धर्मप्रदीपे॥गोदावर्यागयायांचश्रीशै
लेग्रहणद्वये॥अयनेविषुवेचैवचातुर्मास्यव्रतेषुच ॥उत्सवेषुचसर्वेषुसीमंतऋतुकर्मणि ॥ सुरासुरेज्ययोश्चैवमौढ्यदोषोनविद्यते॥कालनिर्णये॥नष्टशुक्रे
तथाजीवेसिंहस्थेचबृहस्पतौ ॥ कार्याचैवस्वदेव्यर्चाप्रत्यब्दंकुलधर्मतः॥मत्स्यपुराणे॥मौढ्येपिचप्रकर्तव्यामिश्रजातिक्रियाःशुभाः ॥ सुरेज्यशुक्र
योर्वर्णाक्रियाश्चौलादिकानचेति ॥ १८ ॥ अथतीर्थयात्रानिषेधप्रेतकर्मनिषेधचसापवादउक्तैकेनाह शुक्रेति शुक्रेज्ययोःअस्तसमये अधिकः अ

धिमासः क्षयःक्षयमासः जनुर्मासोजन्ममासः तेषु जन्मर्क्षकेजन्ममासे अपूर्वप्रथमं तीर्थामरदर्शनंतन्निमित्तं नद्यपाम्नगच्छेत् काम्यामृतं गोदागयाभ्यामृते गोदागयपोर्देवतंसदैवकुर्यादित्यर्थः प्रेतकर्मनिषेधमाह एष्विति एषुगुरुशुक्रास्तादिषु आषाढ प्र सहस्य पौष विष्णुशयने ष्वपिषद्पर्वाधिकलंघितंप्रेतकर्मसमर्पयतितत्त्यजेत् गोदागयातोन्यतः गोदागययोःसदैवकार्यं आषाढशुक्लद्वादश्यादिकार्तिकशुक्लद्वादशीपर्यंतविष्णुशयनं तयाचाकम् ॥ वाल्मेवायदिषाढशुक्लेचास्तमुपागते ॥ मलमासइमेतानिवर्जयेद्देवदर्शनं ॥व्यासः॥अधिमासेचजन्मर्क्षेनमुयोर्गुरुशुक

शुक्रेज्यास्तमयेऽधिकक्षयजनुर्मासेषुजन्मर्क्षकेनापूर्वामरतीर्थदर्शनमियाद्गोदागयाभ्यामृते ॥
एष्वाषाढसहस्यविष्णुशयनेष्वप्यतकर्मत्यजेद्यद्यर्पाधिकलंघितभवतितद्गोदागयातोन्यतः ॥ १९ ॥

योः ॥ तीर्थयात्रानकर्तव्यागयांगोदावरींविना ॥ भृगुः॥ मलमासेप्यनावृत्तंतीर्थस्नानंविवर्जयेत् ॥ अनादिदेवलांद्रमुंगुचि स्याच्चतुर्मासके ॥ तीर्थस्नदे ॥ गुरुशुक्रास्तादिदोषःप्रोक्तोपस्तीर्थयात्रृणाम् ॥ अपूर्वपापिनामेननत्वसौपूर्वगामिनाम् ॥ पितृस्नदे॥ शुक्रस्यास्तमनेचैवदेवेज्यस्यतथैव च ॥ प्रेतकार्यप्रदुष्येतप्रथमंवत्सरंविना॥माधव्यः ॥ मलिनेजन्ममासेवामौढ्येवागुरुशुक्रयो॥तीर्थयात्रामकर्तव्यागयांगोदावरींविना॥गरुडपुराणे ॥ नकुर्यात्तुरुशुक्रास्तेपुष्येस्वापेमलिम्लुचे ॥ विलंघितंप्रेतकार्यंगयांगोदावरींविना ॥ मेधातिथिः ॥ मलंगतेगुरौशुक्रेपुष्यार्कावाधिमासके ॥

प्रेतकार्यनकुर्वीतगयागोदावरींविना ॥ प्रेतमंजर्यां॥प्रेतकार्याणिसर्वाणिव्रतस्नानजपादिकं ॥ वर्ज्यंशुक्रेज्ययोरस्तेगयागोदावरींविनेति ॥ १९ ॥
अथानतरंशातिप्रकरणमारभ्यते ॥ छिद्राण्येतानिविप्राणायेऽनध्याया प्रकीर्तिता.छिद्रेभ्यःस्रवतिब्रह्मब्राह्मणेनयदर्जितम् ॥ तत्कालेतस्यरक्षासि
श्रियब्रह्मयशोबलम् ॥ सर्वमादायगच्छतिवर्जयतीप्सितफलमित्यनध्यायेपठनादौप्रसंगात्मौंज्यादिनिषेधाच्चदत्तद्वयेनानध्यायानाह पर्वेति प
र्वअमापूर्णिमा किंलक्षणंपर्व अग्रादियुक् अग्रप्रतिपत्आदिश्चतुर्दशीताभ्यायुक्युक्तम् अष्टमीप्रसिद्धा इतितिथयश्चतस्रास्तिथयः मध्वादिप

पर्वाग्रादियुगष्टमीतितिथयोमध्वादिपक्षद्वयेऽनध्याायाश्चरसंक्रमाअथमधौवान्हिश्चशुक्रेयमः ॥
राधेऽग्निस्त्वसितोयमःशुचिदृगाशार्कास्त्रयोदश्यथोमार्गेकृष्णनगग्रहाविषदृगंकाशाग्नयःकीर्तिताः ॥ १ ॥

क्षद्वये मधुश्चैत्रःतदादिषुमासेषुपक्षद्वयशुक्लकृष्णाख्यंतस्मिन्अनध्याया.स्युःकीर्तिताःकथिताःबुधैरित्यध्याहारः अथान्यानाह चरसंक्रमाः
चरराशिसक्रातयः मेषकर्कतुलामकरसक्रातयइत्यर्थः मधुश्चैत्रस्तस्मिन्वान्हिःवन्हिसख्याकास्तिथिस्तृतीयेत्यर्थः शुक्रेमासेज्येष्ठेमासेयमःद्वि
तीया यत्रप्रकरणेशुक्लकृष्णपक्षनिर्देशोनदृश्यतेतत्रशुक्लपक्षजस्तिथिर्ज्ञेयः राधेवैशाखेऽग्निस्तृतीयाशुक्ले तुपुनः असितःकृष्णोयमःद्वितीया शुचि
दृगाशार्काः शुचिराषाढ.तस्य दृक्द्वितीया आशादशमी अर्कोद्वादशी त्रयोदश्यपि आषाढाशुक्लाद्वितीयादशमीद्वादशीत्रयोदशीत्यर्थः अथमार्गे

मार्गशीर्षे कृष्णनगग्रहोकृष्णसप्तमीनवम्यौ इषदर्गकाशाग्रपः इषःआश्विन तस्य एकद्वितीया अंकोनवमी आशादशमी अग्निस्तृतीया आ
श्विनशुक्लद्वितीयानवमीदशमीतृतीयेत्यर्थः ॥ १ ॥ पौषेति पौषश पोषस्यईश एकादशीशुक्ला तुपुन असिताकृष्णाद्रगकमुनयः द्वितीयानवमी
सप्तम्यः अंत्यैकाक्षुनेकृष्णखेटाद्रिएक् खेटोनवमी अद्रि सप्तमी एकद्वितीया एषांसमाहारोखेटाद्रिएक् कृष्णचतत्खेटाद्रिएक्चतया कृष्णन
वमीस-मीद्वितीयाइत्यर्थः माघेर्काब्धिरगद्रयः अर्कोद्वादशी अब्धिश्चतुर्थी एकद्वितीया अद्रि-सप्तमी एतेशुक्ला तुपुनः असितजाबाब्ध्येकपृथ्वी

पौषेशस्त्वसितादृगकमुनयोंत्येकृष्णखेटाद्रिदृश्चाघेर्काब्धिदृगद्रयस्त्वसितजाबाब्ध्येकपृथ्वीधरा ॥
ऊर्जेब्धंकरवीश्वराअसितजादृक्विश्वसूर्यानभस्येग्नि-कृष्णदृगद्रिविश्वनवमीपैत्रयमोन्य श्रवा ॥ २ ॥

धराः असितजाः कृष्णपक्षजा बाब्ध्येकपृथ्वीधराः बाब्धिद्वितीया अंकोनवमी पृथ्वीधिरःसप्तमी ऊर्जेकार्तिकेब्धंकरवीश्वराः द्विद्वितीया अंकोन
वमी रविद्वादशी इश्वरएकादशी एतेशुक्लः तुपुन असितजाःकृष्णपक्षजाः दृग्विश्वसूर्याः एकद्वितीया विश्वेत्रयोदशी सूर्योद्वादशी नभस्येमाद्र
पदे अग्निस्तृतीयाशुक्ला कृष्णदृगद्रिविश्वनवमी एकद्वितीया अद्रिःसप्तमी विश्वेत्रयोदशी नवमी पैत्रमघा यमोभरणी अन्यःशुक्लः श्रवाःश्रव
ण भाद्रपदशुक्लश्रवणद्वरपर्यः ॥ २ ॥ अथैषांनिर्णयप्रकारेणैकेनाह यद्वाति यःकश्चिदनष्यापतिथिःसपूर्वदिवसेऽस्तात्सूर्योस्तात्प्राक्मुहूर्त्तोभ्यित।

स्यात् अत्रपूर्वेदिवसेब्रह्मवेदनापठत् वाइत्यथवा अन्यस्मिन्दिवसेपरदिवसेक्षणत्रयगतोभवति अत्रास्मिन्दिवसेब्रह्मनोसंपठेत् पर्वाग्रादियु
गष्टमी पूर्ववत्पदविभागः इतिचतिथींस्त्यत्त्काएषुअनतरोक्तेषुअनध्यायेषुशास्त्रस्मृतीवेदागानिसमभ्यसेत् सुगमम् निखिलेषुसर्वेष्वनध्या
येषुउक्तंपठेत् नैत्यकंचपठेत् उक्तमिति यथाअमावास्यायाअश्नस्तुजपेद्व्याहृतिपूर्वकांगायत्रींसप्रणवांसकृत्त्रिर्वारक्षोघ्नीःपिण्यमत्रान् पुरु
षसूक्तमप्रतिरथमन्यानिचपवित्राणी नैत्यकसंध्याहोमब्रह्मयज्ञादिति तथाचमनुः ॥ वेदोपाकरणेचैवस्वाध्यायेचैवनैत्यके ॥ ननिरोधोस्त्यनध्या

योनध्यायातिथिःसपूर्वदिवसेस्तात्प्राङ्मुहूर्तोन्मितोन्यस्मिन्वोदयतःक्षणत्रयगतोब्रह्मेहनैवाभ्यसेत् ॥
पर्वाग्रादियुगष्टमीतिचतिथींस्त्यत्त्केषुशास्त्रस्मृतीवेदांगानिसमभ्यसेच्चनिखिलेसूक्तंपठेनैत्यकम् ॥ ३ ॥

येहोममंत्रजपेषुचेति ॥ वेदोपाकरणानिअंगानि स्मृतिरत्नावल्या ॥ नित्येजपेचनागेचक्रतौपारायणेपिच ॥ नानध्यायोऽस्तिवेदानाग्रहणेग्राहणं
स्मृतः॥ देवतार्चनमत्राणांनानध्यायःस्मृतःसदा॥ नानध्यायेजपेद्वेदान्रुद्रांश्चैवविशेषतः॥ पौरुषंपावमानंचगृहीतनियमादृतइति॥स्मृत्यर्थसारे॥ च
तुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपद्दर्शितेषुच॥ वेदांगन्यायमीमासाधर्मशास्त्राणिचाभ्यसेदिति॥ कूर्मपुराणे॥ इंदौवृद्धिक्षयंप्राप्तेब्रह्मयज्ञंनकारयेत्॥ नजपेद्वैदिकमंत्र
गायत्र्यष्टोत्तरशतमिति ॥ स्मृतिरत्नावल्याम् ॥ अल्पंजपेदनध्यायेपर्वण्यल्पतरंजपेदिति ॥ ३ ॥ अथनैमित्तिकाननध्यायान्वृत्तद्वयेनाह वह्निवति

मार्गशीर्षे कृष्णनवग्रहो कृष्णसप्तमीनवम्यो द्वयोर्गंकाशाग्रय द्वयोःआश्विन तस्य एकद्वितीया अंकोनषमी आशान्दामी अग्निस्तुतीया आ श्विनशुक्लाद्वतीयानवमीदशमीत्रयीयेत्यर्थ ॥ १ ॥ पौषेति पौषेत्र पौषस्यैईश एकादशीशुक्ला तुपुन असिताकृष्णाद्वगंकमुनयः द्वितीयानवमी तमन्यः अंत्यकाष्मूनेकृष्णखेटाद्विरुक्त खटोनषमी अद्रिःसप्तमी एकद्वितीया एषांसमाहारोखेटाद्विरुक् कृष्णचतत्खेटाद्विरुक्तचतथा कृष्णन वमीस-मीद्वितीयाद्वयर्थः माघेर्कोब्धिरगद्रयः अर्कोद्वादशी अब्धिश्चतुर्थी एकद्वितीया अद्रि सप्तमी एतेशुक्ला तुपुन असितजावाब्धिकपृथ्वी

पौषेशस्त्वसितादृगकमुनयोंत्येकृष्णखेटाद्रिदृश्चाघेर्काब्धिदृगद्रयस्त्वसितजावाब्धिकपृथ्वीधरा ॥
ऊर्जेद्यकरवीश्वराअसितजादृक्विश्वसूर्यानभस्येग्नि कृष्णदृगद्रिविश्वनवमीपैत्रयमोन्त्यःश्रवा ॥ २ ॥

धराः असितजाः कृष्णपक्षजा वाब्धिकपृथ्वीधरा वाद्वितीया अंकोनषमी पृथ्वीधरःसप्तमी ऊर्जेकार्तिकेद्वयंकरवीश्वराः द्विद्वितीया अंकोन षमी रविद्वादशी इश्वरएकादशी एतेशुक्लः तुपुन असितजाःकृष्णपक्षजाः अब्धिश्चसूर्या एकद्वितीया विश्वेत्रयोदशी सूर्योद्वादशी नभस्येभाद्र पदे अग्निस्तुतीयाशुक्ला कृष्णदृगद्रिविश्वनवमी एकद्वितीया अद्रिःसप्तमी विश्वेत्रयोदशी नवमी पैत्रमघा यमोभरणी अन्त्यःशुक्लः श्रवाः श्रव णःभाद्रपदशुक्लश्रवणद्वादशी ॥ २ ॥ अथैषांनिर्णयंकर्त्तुमेकेनाह यदाति य कश्चिदनूपापतिथिःसपूर्वविद्धसेऽस्तात्पूर्वतरतात्प्राक्मुहूर्त्तोन्मितः

उपोत्सर्गतरुयहं उपउपाकर्म उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्गः तथाउपोत्सर्गतःसकाशाच्यहम् भूकंपाशानिपाततरुयह भूकंपःप्रसिद्धः अशानिपातोवि
द्युत्पातः ताभ्यांत्र्यह पुरदहेपुरदाहात् स्ववसतिग्रामदाहादित्यर्थः च्यहंरिष्टावलोकात् गधर्वनगरभूतादिदर्शनात्च्यहनपठेत् गर्जेनार्तवकेच्यहं
ऋतौभवःआर्तवःनआर्तवःअनार्तवः अनार्तवएवअनार्तवकस्तस्मिन् अकालगर्जनेजातेसतिच्यहंनपठेत् समयजेऋतुजेगर्जेसतिसज्योतिर्यथा

भूकंपाशनिपाततःपुरदहेरिष्टावलोकारुयहंगर्जेनार्तवकेत्र्यहंसमयजेसज्योतिरंतेसतः ॥ ५ ॥
वाद्योलूकखरार्तजंबुकरवेसान्नांचवातेजलेनीहारेपतिताभिशस्तनिकटेधावज्जतालोकने ॥
ग्रामांतेपितृकाननेप्यथसतानूनम्रणीतेदिवंतद्वत्सद्व्रतिनित्र्यहंनचपठेद्धुत्कार्द्रपाणिर्नच ॥ ६ ॥

स्यात्तथानपठेत् दिवागर्जेसतिसूर्यास्तपर्यंतं रात्रौगर्जेसतिसूर्योदयपर्यंतंनपठेदित्यर्थः सतःअंतेस्वशाखिसत्पुरुषस्यमृतौजातेसतिसज्यो
तिर्नपठेत् ॥ ५ ॥ अनध्यायातरमाह वाद्येति वाद्यादीनारवेशब्देश्रूयमाणेसान्नाचरवेश्रूयमाणे वातेवातस्यसर्वदाविद्यमानत्वादतिवाते जले
जलमध्येनीहारधूमरूपोत्पाते पतितोजातिभ्रष्टः अभिशस्तोमिथ्याभिशापीतत्समीपे धावज्जनालोकने धावन्मनुष्यालोकने ग्रामातेग्रामसी
मासमीपे पितृकाननेश्मशाने नपठेत् सतानूनम्रणीतेदिवस्वर्गप्रतिइतेगतेमृतेसतित्र्यहनपठेत् तानूनम्रनामघृतम् यागेयेनयेनऋत्विज्ञासहस्रप्र

वध्रुर्नकुल ओतुमार्जारः एणोहरिण खर प्र० अग्निःप्रसिद्धः अजोमेष अंबुउदकं अहिःसर्प गज प्रसिद्ध अश्व प्र उष्ट्र प्र अंत्योत्यजातिः र
जकचर्मकादय मूक प्र० उक्तोमत्त अनड्वाकट वानंशिविकादि एभिरतरितेगुरौसती स्यहंभिराश्रमनभ्यापः ध्रुवोमंडूक खग पक्षी आदिश
ब्दाद्रोषादि एभिरंतरितेसत्यप्योतिषअनभ्यापः अयमर्थः दिवाअंतरितेसतिसूर्योस्तमानपर्यंतमनभ्याप रात्रावतरितेरात्रिशेषपर्यंतंअनभ्याप

वरुवोत्वेणखराश्वजांव्यहिगजाश्वोष्ट्रत्यमूकोन्नतानोयानांतरितेऽन्यहङ्कवखगार्थैर्नाचसज्योतिषम् ॥
स्त्रीगोस्थ्यंतरितेहरुत्सवनिशीपाशौचमार्गेपुच्छायायांनकपित्थशाल्मलिमधुश्लेष्मातकादे पठेत् ॥ ४ ॥
ग्रामात कुणपेश्वशूद्रनिकटेश्राद्धाशनेवक्रगेतावूछेग्रहणाद्रुरुक्षितिपतिप्रातादुपोत्सर्गत ॥

दत्पर्य स्त्रीगोऽस्थ्यंतरितेऽहः स्त्रीव गौःप्र अस्थिप्राण्यंगं एभिरंतरितेअहर्दिनंअहोरात्रंअनभ्याप उत्सवेमहोत्सवोविवाहादिकः नि
शीथेमध्यरात्रं आशौचंसूतकम् मार्गोच्छा एतेनपठेत् चपरंकपित्थशाल्मलिमधुश्लेष्मातकादेश्छायायांनपठेत् सुगमम् आदिशब्दात्कोविदार
विभीतकैरंडादीनांग्रहणम् ॥ ४ ॥ ग्रामांतरिति ग्रामांतःकुणपेग्राममध्येकुणपेप्रेतेसतिनपठेत् श्वशूद्रनिकटेश्वानशूद्रसन्निधौनपठेत् श्राद्धाशने
श्राद्धभोजनेऽन्नेसतिजीर्णावधिनपठेत् वक्रगेमुक्तगतेतावूछेसतिनपठेत् ग्रहणात्सकाशात्स्पर्शनपठेत् तथाचुरुक्षितिपतिप्रातोस्मरणात्स्पर्श

उपोत्सर्गतस्त्र्यहं उपउपाकर्म उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्गः तथाउपोत्सर्गतःसकाशात्त्र्यहम् भूकंपाशनिपाततस्त्र्यह भूकंपःप्रसिद्धः अशनिपातोवि द्युत्पातः ताभ्यांत्र्यह पुरदहेपुरदाहात् स्वचसतिग्रामदाहादित्यर्थः त्र्यहरिष्टावलोकात् गधर्वनगरभूतादिदर्शनात्त्र्यहनपठेत् गर्जेनार्तवकेत्र्यहं ऋतौभवःआर्तवःनआर्तवःअनार्तवः अनार्तवएवअनार्तवकस्तस्मिन् अकालगर्जनेजातेसतित्र्यहंनपठेत् समयजेऋतुजेगर्जेसतिसज्योतिर्यथा

भूकंपाशनिपाततःपुरदहेरिष्टावलोकात्त्र्यहंगर्जेनार्तवकेत्र्यहंसमयजेसज्योतिरंतेसतः ॥ ५ ॥
वाद्योलूकखरार्तजंबुकरवेसान्नांचवातेजलेनीहारेपतिताभिशस्तनिकटेधावज्जतालोकने ॥
ग्रामांतेपितृकाननेप्यथसतानूनम्रणीतेदिवंतद्वत्सद्व्रतिनित्र्यहंनचपठेद्धुत्कार्द्रपाणिर्नच ॥ ६ ॥

स्यात्तथानपठेत् दिवागर्जेसतिसूर्यास्तपर्यंत रात्रौगर्जेसतिसूर्योदयपर्यंतंनपठेदित्यर्थः सतःअंतेस्वशाखिसत्पुरुषस्यमृतौजातेसतिसज्यो तिर्नपठेत् ॥ ५ ॥ अनध्यायांतरमाह वाद्येति वाद्यादीनारवेशब्देश्रूयमाणेसान्नाचरवेश्रूयमाणे वातेवातस्यसर्वदाविद्यमानत्वादतिवाते जले जलमध्येनीहारधूमरूपोत्पाते पतितोजातिभ्रष्टः अभिशस्तोमिथ्याभिशापीतत्समीपे धावज्जनालोकने धावन्मनुष्यालोकने ग्रामातेग्रामसी मासमीपे पितृकाननेश्मशाने नपठेत् सतानूनम्रणीतेदिवस्वर्गंप्रतिइतेगतेमृतेसतित्र्यहनपठेत् तानूनम्रनामघृतम् यागेयेनयेनऋत्विज्ञासहस्रघृ

द्वससतानूनत्रीतास्मिन्मृतेसति ऽप्यहेनपठत् तद्दत्सङ्कतिनिमृते सङ्कतवेदव्रतंचरितंपेनससङ्कतीतास्मिन्मृतेऽप्यहेनपठेत् मुक्तकायावदार्द्रपाणिस्त्वाचन्न पठेत् अम्येऽनध्यायामूलग्रंथतोऽवगंतव्या ॥ ६ ॥ अथप्रदोषानध्यायानाह रात्र्यर्द्धेमदनेऽयोदशी यस्मिन्विनेस्यात् मुनि सममीरार्धेर्द लयुतेयामेसार्द्धप्रहरेपरिनेस्यात् चतुर्थीआदिमेप्रथमेप्रहरेपरिनेस्यात् अत्रदिनेग्रामाधीपठनंवर्ज्यं हिनिश्चयेन उपाकर्मत सकाशात् मासमा र्धं रात्रेःप्राग्दलेपठनवर्ज्यम् श्वोऽनध्यायइतीहरात्रिपठनवर्ज्यम् सदासंध्ययोरुभयोः पठनवर्ज्यम् घोरोपद्रवेणउपलक्षितोयाम प्रहर

रात्र्यर्द्धेमदनोमुनिर्दलयुतेयामेचतुर्थ्यांयकेप्रागूरात्रौपठनंयुपाकरणतोमासनिशाप्राग्दले ॥
श्वोनध्यायइतीहरात्रिपठनवर्ज्यंसदासंध्ययोर्घोरोपद्रवयामकेत्रिदिवसदुर्भुक्प्रतिग्राहयो ॥ ७ ॥

तस्मिन्पठनवर्ज्यम् त्रिदिवसदुर्मुक्प्रतिग्राहयोः दुष्टमुक्प्रतिग्रहोदुर्मुक्प्रतिग्रहोतयो दुष्टभोजनदुष्टप्रतिग्राहयो त्रिदिवसंपठनंवर्ज्यम् तथाचश्री वर्षास्मृतिवचनानि ॥ अष्टम्योश्चचतुदश्यो पंचदश्योश्चसूतके ॥ ह्रासेप्रतिपदोर्पत्तनमयेचैवमहोत्सवे ॥ रोगेपुरेविवादेचप्लुतेपगिनिशीथके ॥ ना धीयीताशुचिश्चापिनाशौचमनतंत्रित ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ त्रिरात्रंस्यादनध्यायोमृतेमूपेगुरावपि ॥ फाल्गुन्यांपौर्णमास्यांतुचै त्यांतुज्यहमिष्यते ॥ अनध्यायस्तथाषाढ्यामाश्वयुज्यांकार्तिकेतथा ॥ तथैवमार्गशीर्षस्यपूर्णमास्यांनसंशयेत् ॥ अहन्यापतनेकेपमूषेवाहेपुरस्यच

॥ मृगस्यसर्पमार्जारनकुलाश्वदंतिनाम् ॥ अंतरागमनेजोष्ट्रखराणाचाप्यहंस्मृतम् ॥ पताकातोरणादर्शरथयानजलाग्निनाम् ॥ मूकोन्मता
दिशूद्राणाअतरागमनेप्यहम् ॥ नारीणामपिसर्वासागवांचैवातरागमे ॥ अहोरात्रमनध्यायोगर्जनेरात्रिसंभवे ॥ युगर्जनेचरात्रौचापररात्रेदिनं
स्मृतम् ॥ दिनतूभयसध्यायामथास्थ्नांचातरागमे ॥ पक्षिमडूकगोधासुनराणांचांतरागमे ॥ दिनेदिवसशेषःस्याद्रात्र्याराज्याश्वतद्भवेत् ॥ श्वस्
गालस्वेनृणाश्रोत्रियागमनेध्वनि ॥ तात्कालिकोऽप्यनध्यायस्तावूलस्यचभक्षणे ॥ श्राद्धेनिमत्रितोयस्तुभुक्त्वानाध्ययनंचरेत् ॥ करिष्यंश्चत
थाविप्रःप्राग्विप्राणाविसर्जनात् ॥ एतेप्रोक्ताह्यनध्यायावैदिकास्तात्रिकास्ततः ॥ प्रवक्ष्यंतेऽष्टमीद्वंद्वेचतुर्दश्याचकेवलैः ॥ विषुवद्वितयेचैवमयन
द्वितयेतथा ॥ नपठेत्पाठयेद्वीमान्पुराणमपिसत्तमः ॥ अष्टम्याचचतुर्दश्यायावदस्तमितेरवौ ॥ दिनशेषमनध्यायंवैदिकपरिकीर्तितम् ॥ तथो
दितेदिवारात्रतत्कालमुदितेतयोः ॥ प्रतिपद्याचसक्रांतौतत्कालमखिलासुच ॥ नभोनभस्ययोःकृष्णेमासयोस्त्रिदिनंद्विजः ॥ नसत्तम्यामधीयी
तत्रयोदश्याचपैष्ययोः ॥ सदात्रयोदशीयावत्प्राङ्त्रिशीयातिथिर्भवेत् ॥ प्राक्दम्होपराण्हंतादधीयीतनचद्विजः ॥ अष्टम्याचचतुर्दश्यांप्रातिप
द्याचवर्जयेत् ॥ धर्मशास्त्रपुराणानिशास्त्रतात्कालिकवुधः ॥ विमिश्रितासुकर्तव्यंसत्तम्यादिषुयत्नतः ॥ पुराणाभ्यसनादीनिपंचदश्योश्चवानवा ॥
नातरागमनेदोषःपुराणादिषुविद्यते ॥ नशस्यतेचतत्कालेघृतंसंप्राश्यवाबुधः ॥ नीयमानशवंदृष्ट्वामहीस्थंवाद्विजोत्तमः ॥ अकालगर्जितादौचपर्व
स्वाशौचकादिषु ॥ अनध्यायावुधै कार्याउपरागादिकेषुच ॥ श्वोनध्यायेचशर्वर्यांनाधीयीतकदाचन ॥ स्मृत्यंतरे ॥ प्रदोषेचत्रयोदश्यानाध्येयं

प्रतिपास्वपि ॥ प्रदोषलक्षणम् ॥ षष्ठीचद्वादशीचैवअर्द्धरात्रोननाडिकाप्रदोषेनत्वधीयीततृतीयानवनाडिका ॥ अर्द्धरात्रोननाडिका अर्द्धरात्रा
त्पटिकपाएकपोनेत्यर्थः अथनैमित्तिकप्रदोषमाह आपस्तवः ॥ श्रावण्यांपौर्णमास्यामप्यपनमुपाकृत्यमासप्रदोषेनाधीयीतेति प्रदोष पूर्व
रात्रः तथाचगर्गः ॥ अध्यायानामुपाकर्मश्रावण्यांश्रवणेनवा ॥ यावन्मासपूर्वरात्रेनाधीयीतकदाचनेति ॥ नारदः ॥ अयनेविषुवेचैवव्यतीपातेगजच्छा
याः ॥ अनध्यायप्रकुर्वतिमन्वादिषुयुगादिषु ॥ मन्वादयोमत्स्यपुराणेऽभिहिताः आश्वयुक्शुक्लनवमीकार्तिकीद्वादशीसिता ॥ तृतीयाचैत्रमास
स्यतथामाद्रपदस्यच ॥ फाल्गुनस्यत्वमावास्यापौषस्यैकादशीसिता ॥ श्रापाढस्यापिदशमीमाघमासस्यसप्तमी ॥ श्रावणस्याष्टमीकृष्णाश्रा
षाढस्यापिपौर्णिमा ॥ कार्तिकीफाल्गुनीचैत्रीज्येष्ठीपंचदशीसिता ॥ मन्वंतरादयश्चैतेदत्तस्याक्षयकरका ॥ युगादयोविष्णुपुराणेदर्शिताः वै
शाखमासस्यतृपाढतृतीयानवम्यसौकार्तिकशुक्लपक्षे ॥ नभस्यमासस्यचकृष्णपक्षेत्रयोदशीपंचदशीचमाघे ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेत्रिरात्रंस्यात्पर्णे
स्मृतम् ॥ अष्टकासुत्रहोरात्रंमूर्तंतासुचरात्रिषु ॥ मार्गशीर्षेतथापौषेमाघेमासेतथैवच ॥ तिस्रोऽष्टकाःसमाख्याताःकृष्णपक्षेतुसूरिभिः ॥ स्मृति
रत्नावल्याम् चतुर्दश्यांपर्वापर्वश्राद्धंतस्यांतेरवेः ॥ अनध्यायप्रकुर्वतिभगवेदपठंतुधर्मवित् ॥ विद्युत्स्तनितवर्षेतुमहोल्कानांसुसम्भवे ॥ अ
कालिकमनध्यायमेतपुमनुरब्रवीत् ॥ स्तनितंमेघगर्जितं अनुराधार्क्षमारभ्यपौष्णर्क्षंसुमास्करः ॥ पावच्चरतिवैतावदकालंमुनयोविदुः ॥ काले
षष्ठीचतुराकालमकालेचधिराधकम् ॥ अतिमाषापवाद्यष्टिर्नाधीयीतदिनत्रयम् ॥ अकालवर्षनेजातजलौकाश्चप्रवर्तते ॥ एकराश्यनध्यायमि

तिकात्यायनोब्रवीत् ॥ मेषेचवृषभेचैवतृणाग्रात्स्रवतेजलम् ॥ भूमिद्रावमनध्यायंकुर्वंतिवृषकुंभयोः ॥ अतऊर्ध्वंद्विपादेपुतृणप्रच्यवनंजलम् ॥
तृणप्रच्यवनंतृणप्रवाहः चौरैरुपद्रुतेयासंग्रामेचाग्निकारिते ॥ अकालिकमनध्यायंविद्यात्सर्वाद्भुतेषुच ॥ प्रादुष्कृतेष्वनग्नीपुविद्युत्स्तानितानिःस्व
ने ॥ सज्योतिःस्यादनध्यायःशेषरात्रौतथादिवा ॥ मनुः निर्घातेभूमिचलनेज्योतिषांचोपसर्जने ॥ एतानाकालिकान्विद्यादनध्यायान्नृतावपि ॥
निर्घातआतरालिकोध्वनिविशेषः ज्योतिषांचोपसर्जनंचद्रसूर्ययोःपरिवेषः आपस्तवः ॥ प्रतिगृह्यद्विजोवेदानेकोद्दिष्टस्यकेतनम् ॥ त्र्यहा
तेकीर्तयेद्ब्रह्मराहोरन्यत्रसूतके ॥ केतननिमत्रणम् कूर्मपुराणे ॥ समानविद्येतुमृतेतथात्रह्मचारिणि ॥ आचार्येसंस्थितेचापित्रिरात्रक्षपणंस्मृतम्
॥ याज्ञवल्क्यः ॥ त्र्यहंप्रेतेष्वनध्यायःशिष्यर्त्विग्गुरुबंधुषु ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेस्वशाखाश्रोत्रियेमृते ॥ सध्यागार्जितनिर्घातभूकंपोल्कानि
पातने ॥ समाप्यवेदंद्युनिशमारण्यकमथात्यिच ॥ पशुमडूकनकुलश्वाहिमार्जारमूषकैः ॥ कृर्तेतरेत्वहोरात्रंशुक्रपातेतथोच्छ्ये ॥ पराशरः ॥ सर्प
स्यनकुलस्याथअजमार्जारयोस्तथा ॥ मूषकस्यतथोष्ट्रस्यमंडूकस्यचयोषितः ॥ पुरुषस्यैलकस्यापिशुनोश्वस्यखरस्यच ॥ एषायोवितताश्वै
वअतरागमनेकृते ॥ त्रिरात्रमुपवासश्चत्रिरात्रमाभिषेचनम् ॥ अथतात्कालिकाः खरोष्ट्रगर्दभोलूकसामवाणार्तनिःस्वने ॥ अमेध्यशवशूद्रा
त्यश्मशानपतितांतिके ॥ देशेऽशुचोवर्त्मनिचविद्युत्स्तनितसप्लवे ॥ भुक्त्वार्द्रपाणिरंभोंतरर्द्धरात्रेऽतिमारुते ॥ पासुवर्षेदिशादाहेसध्यानीहारभीति
षु ॥ धावत·पूतिगंधेचशिष्टेचगृहमागते ॥ खरोष्ट्रयानहस्त्यश्वनौवृक्षेरथरोहणे ॥ सप्तत्रिंशदनध्यायानेतांस्तात्कालिकान्विदुरिति ॥ अथान

प्यायापवादः मनुः ॥ वेदोपाकरणेचैवस्वाध्यायेचैवनैत्यके ॥ नानिरोधोस्त्यनध्यायेहोममंत्रजपेषुचेति ॥ ७ ॥ ॥ इतिमुहूर्त्तमार्त्तंडटीकायामार्त्तंडबह्वृचार्याअनध्यायप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ॥ अथपक्षीसरठपो प्रकरणम् ॥ ॥ अथपक्षीसरठपो फलंश्चचैनैकेनाह दक्षांगोदरनाभित्वत्सुपतितापक्षी तथाहनुस्यस्कावरांगेउत्तमांगेपतितापक्षी नु नरस्यशुभदास्यात् उत्तमांगेहनुंविनासर्वंशुभमेत्यर्थः अर्थादन्यत्रनशुभा अन्यांगपुरःपार्श्वस्थेपुनशुभास्यात् अथस्त्रिया विशेषमाह स्त्रिया इदंपुरुषोक्तफलं वामतरव्यत्यपातेज्ञेयम् वामंवामांगम् तयोर्व्यत्ययोवै

दक्षांगोदरनाभित्वत्सुपतितापक्षीवरांगेहनुमुत्कानु शुभदास्त्रिया फलमिदंवामेतरव्यत्ययात् ॥ इत्याहु सरठप्ररोहणफलंपातेन्यथैकेवृथापक्षधारोहणकेपिवस्त्रसहितस्नात्वाचरेच्छातिकम् ॥ १ ॥

रीत्यम् तस्मात्पुरुषस्यदक्षांगेपतत्फलमुक्तंतत्स्त्रियाःवामांगेज्ञेयम् पुरुषस्यवामांगेपतदुक्तंतत्स्त्रियादक्षांगेज्ञेयमित्यर्थः अर्थात्यांगेवामेतरयि वांगाभावस्तत्पुरुषानुरूप्यंफलज्ञेयम् वरांगेतूभयोःसमानमेवफलं वामदक्षिणफलाविशेषात् सरठफलमाह इत्याहुःसरठप्ररोहणफलमिति पृथ वयआहुर्मुनयइत्यप्याहारः सरठरूपप्ररोहणेपक्षीवत्फलमित्यर्थः पातेसरठस्यपाते अन्यथाविपरीतंफलमाहुः सरठस्यप्ररोहणेयत्फलंतत्त स्यपातेविपरीतफलमाहुरित्यर्थः एकेत्या एकेमन्यार्थावृथाफलमाहुः सरठस्यप्ररोहणेएवफलपातेवृथाफलंनशुभंनचाप्यशुभमित्याहुरि

त्यर्थः पल्ल्यारोहणकेपिअन्यथाफलमाहुः पल्लीपतनेयत्फलंतत्तस्यारोहणेअन्यथाविपरीतफलमाहुः एकेत्थाफलमाहुः पल्ल्याःपतनेएव
फल प्ररोहणेत्थेत्येकेआहुरित्यर्थः अथात्रविधिमाह वस्त्रसहितस्नात्वाचरेच्छातिकमिति सचैलस्नानकृत्वाशातिकशास्त्रोक्तमाचरेत् तथाच
ज्योतिर्निबंधे ॥ पल्लीस्पर्शफलवक्ष्येयदुक्तब्रह्मणापुरा ॥ ब्रह्मस्थानेभवेद्राज्यस्थानलाभोललाटके ॥ कर्णयोर्भूषणावाप्तिर्नेत्रयोःप्रियदर्शनम् ॥
नासिकायासुगधानिमुखेमिष्टान्नभोजनम् ॥ कपोलयोर्भवेत्सौख्यहनुदेशेमहद्वयम् ॥ भ्रकुट्याविग्रहश्चैवकठेवाव्यसनागमः ॥ कलिर्वंशेसु
खपृष्ठ्यांदक्षेवामेगदादयः ॥ दक्षासेविजयोनित्यवामासेशत्रुजभयम् ॥ इष्टलाभोभुजेसव्येकूर्परेमणिवधके ॥ दक्षेकरतलेद्रव्यतत्पृष्ठेसद्व्ययो
भवेत् ॥ वामेभुजेकूर्परेचमणिबंधेधनक्षयः ॥ वामेकरतलेहानिस्तत्पृष्ठेचार्थनाशनम् ॥ हृदयेराजसंमानंसौभाग्यदक्षिणेस्तने ॥ दक्षपार्श्वेच
भोगाप्तिःस्तनेवामेयशोधनम् ॥ वामपार्श्वेभवेत्पीडावामकुक्षौशिशोस्तथा ॥ दक्षकुक्षौसुतावाप्तिरुदरेचविशेषतः ॥ वस्त्राप्तिर्दक्षकट्याचवाम
कट्यांसुखक्षयः ॥ नाभ्यामनोरथावाप्तिर्वस्तौगर्भच्युतिर्भवेम् ॥ गुह्येमृत्युर्गुदेरोगोदक्षोरौप्रीतिवर्द्धनम् ॥ वामोरौमृत्युतोदुःखदक्षजानौसुवाह
नम् ॥ पशुहानिर्वामजानौदक्षिणेजघनेसुखम् ॥ क्लेशःस्याद्वामजघायास्फिचिदक्षेर्थवद्धिकृत् ॥ स्फिचिवामेस्त्रीवियोगोदक्षेगुल्फेप्रियागमः ॥
उपप्लवोवामगुल्फेपादयोर्गमनभवेत् ॥ अत्रयद्यापिसामान्येयोभयोर्गमनफलमुक्त तथापिदक्षिणपादेगमनाल्लाभोवक्तव्यः वामपादेगमने
हानिर्वक्तव्या पुरोभागेचदुर्वार्त्तानष्टवार्त्ताचपृष्ठतः ॥ वामेहानिर्धनंदक्षेपरितोभ्रमणेक्षितः ॥ वामदक्षिणभागेनयत्फलंकथितनृणाम् ॥ विप

यंयेणतत्क्षीणांशेषंशेषंहयो समम् ॥ इत्यपछायाःप्रपतनेफलंज्ञेयंविचक्षणैः ॥ एतदेवफलंविद्यात्सरठस्यप्ररोहणे ॥ पछायाःप्ररोहणेचैवपतने
सरठस्यच ॥ तयोःफलस्यव्यत्यासाच्चद्वैवहिजायते ॥ पछया प्ररोहणंरात्रौसरठस्यप्रपातनम् ॥ नातिवृद्धफलंविद्यात्व्याधिमृत्युविपर्यये ॥
पतनानंतरंयस्यरोहणंयदिजायते ॥ पतनेफलमुत्कृष्टंरोहणेल्पफलंभवेत् ॥ मृत्युयोगेचजन्मर्क्षेविष्ट्यांपातेचवैधृतौ ॥ चन्द्रेष्टमेचसकूरेलग्नेवि
मैप्रजायते ॥ अंगंदक्षिणमारुह्यवाममेनोत्तरतेस्फुटम् ॥ तदाहानिकरीज्ञेयाव्यत्ययेनतुहानिदा ॥ चरणावूर्ध्वगीभूयःसघोरोहतिशीर्षणम् ॥
प्राग्यराग्यंतदादत्तेपछीश्वताविशेषतः ॥ चिंतिताम्यधिकलाभंस्थिताभोजनभाजने ॥ पादांगुलीपुसंपादाद्धानिश्चमहतीभवेत् ॥ पछयोःसरठ
योर्वापियुग्मर्क्षमेशुभेपतेत् ॥ दंपत्योर्जायतेप्रीतिर्निंधमागेवियोगता ॥ शीर्षस्योपरिपतिताशुभायपछीसितानाम्या ॥ सितगृहगोवास्पर्शेसर्वे
ष्वंगेषुशोभनाज्ञेयेति ॥ लक्कलासःपतेयस्यमूर्ध्नितद्विभशांतये ॥ मृतसजीविनींविधांजपेमुंडितमस्तक ॥ अथपछीसरठयोःशांति ॥ पछीसरठ
योःस्पर्शेसचैलंस्नानमाचरेत् ॥ पंचगव्यंप्राशयित्वाकुर्यादाज्यावलोकनम् ॥ शस्तेवाप्यथवाशस्तेयदीच्छेदात्मनःसुखं ॥ पुण्याहवाचनंकृ
त्वाशांतिकर्मसमाचरेत् ॥ प्रतिरूपसुवर्णेनकुर्याद्वित्तानुसारत ॥ रक्तवस्त्रेणसंवेष्ट्यगंधपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ तदग्रेमृन्मयरम्यंकलशंजलपूरितं ॥
वस्त्रमाच्छैरलंकृत्यस्थापयेत्तंडुलोपरि ॥ पंचामृतंपंचगव्यंपंचरत्नानिशक्तित ॥ पंचपल्लवकषायांभनिक्षिप्यायाहयेत्ततः ॥ पूजयेत्पंचपुष्पाद्यैर्लो
कपालान्क्रमेणच ॥ अग्निसंस्थापनंकृत्वाहोमकर्मसमाचरेत् ॥ मृत्युंजयेनमंत्रेणसमिद्भिःस्वादिरैःशुभैः ॥ द्विजैर्ब्राह्मणभिर्होममष्टोत्तरसहस्र

कम् ॥ अष्टोत्तरशतंवापिकुर्याद्वित्तानुसारतः ॥ अभिषेकंततःकृत्वापावमान्यस्यचाद्विजैः ॥ पुण्यावारुणसूक्तैश्चदोषशांत्यैद्विजोत्तमः ॥ धौतां
बराणिधृत्वाथस्वर्णवस्त्रतिलान्ददेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेदित्थंशांतिकर्मकरोतियः ॥ तस्यायुर्विर्जयोलक्ष्मीःकीर्तिर्बुद्धिःशुभभवेत् ॥ पल्लीसरठ
योःशांतिःकथिताभृगुणापुरा ॥ शौनकायमुनींद्रायलोकानुग्रहकारिणे ॥ १ ॥ ॥ इतिमार्त्तंडवल्लभायापल्लीसरठयोःशांतिप्रकरणम् ॥ ॥
अथगोचरप्रकरणविवक्षुस्तावज्जन्मराशेःसकाशात्कोग्रहःकस्मिन्स्थानेशुभःकस्मिन्नशुभइतिचंद्रशुक्लपक्षेविशेषंतारावलंचवक्तुंनैकेनाह स्वर्क्षा

स्वर्क्षाच्चंद्रखलास्त्रिखारिषुशुभाःसप्ताद्यगोब्जःपुनश्चापुत्राद्व्ययधर्ममृत्युषुकविःस्वास्तत्रिकोणेगुरुः ॥
सौम्योव्यंत्यसमेखिलाभवगताःशुक्रेनवेषुद्विगश्चंद्रोयोनिजभात्शुभंनवहतंत्र्यद्रीषुशेषंमसत् ॥ १ ॥

चंद्रखलाइतिस्वर्क्षात्स्वजन्माराशेःसकाशात्चद्रखलास्त्रिवारिषुशुभाःस्युःत्रिःतृतीयं खंदशमं अरि.षष्ठ तेषु चंद्रखलाः चंद्र.प्र•खलाःपापग्रहाः
रविभौमशनिराहुकेतवः शुभाःशुभफलाः भवति पुनःसप्ताद्यगः अब्जश्चद्रः शुभःस्यात् सुगमम् अपुत्राद्व्ययधर्ममृत्युषुकविःशुभःस्यात् आ
पुत्राज्जन्मराशितःक्रमेणपंचपर्यंत १,२,३,४,५व्ययोद्दादश धर्मनवम मृत्युरष्टम एषुकविःशुक्रःशुभःस्यात् स्वास्तत्रिकोणेगुरुःशुभःस्यात् स्वद्दि
तीय अस्तंसप्तम त्रिकोणनवमंपंचम तत्रगुरुःबृहस्पतिःशुभःस्यात् सौम्योव्यत्यसमेशुभःस्यात् सौम्योबुधः विगतमव्ययस्मात्तद्व्यस्य तच्च

तत्समंचतथातस्मिन्द्वादशस्थानवर्जसमस्थाद्वितीयचतुर्थादिकेशुभ स्यादित्यर्थः आखिलाभगताः शुभाःस्यु सर्वेग्रहाएकादशस्थानेशुभा स्युरिति शुक्रेनवेपुष्टिगात्चंद्रशुभःस्यापरुष्णपक्षइति अपवाराबलमाह निजभात्पुर्मनवत्तंभत्रीपुशेपंनसत् निजभंस्वजन्मनक्षभम् तस्मात् पुर्मदिननक्षभपर्यंतसंगण्यनवत्तसत् भत्रीपुशेपभिसमपंचशेपंनसत्नशुभं अन्यच्छुभमित्यर्थात्सिद्धम् तथाचविशेपसंग्रहः व्यवहारसारोपंथा हानिःप्रियव्याधिदैन्यस्वास्थ्यंगतिंगदं ॥ पापसुखंधनहानिंकरात्मकं स्वजन्मभात् ॥ १ ॥ धनंहानिर्धनंरोगंपीडांवित्तंप्रियवसुंमपसुखधनो

पष्ठात्येस्वजलेसुतायभवनेऽर्यकेरवे स्यान्मियऋक्ष्यकेजन्मसुतेखकेमृतिभवद्व्ययस्तेपडत्येविधो ॥
ऽर्यकेलाभसुतेसपत्नतपसोर्व्याकांशुभानांव्ययोष्टाद्येपुत्रधनेष्टखेकसहजेर्यकेभवात्येविद ॥२॥

गकरोतींदुःस्वजन्मभात् ॥ २ ॥ मर्यंहानिधनवैरंदुःखंलाभंमर्यक्षपम् ॥ पापंलाभंसुखंहानिंजनेभौमफलंक्रमात् ॥ ३ ॥ बंधंलाभंमर्यंवित्तंशो कंलब्धमीसपंधनम् ॥ रोगंभोगंसुखंहानिंकरोतिज्ञःस्वजन्मभात् ॥ ४ ॥ मर्यंवित्तंरुजंहानिंलाभंशोकंसुखंरुजः ॥ मानदैन्यंधनपीडांकरोतिजन्म माद्गुरुः ॥ ५ ॥ जर्यंवित्तंधनंसौख्यंपुत्रान्वैरंशुभंसुखम् ॥ धर्मंतु स्वंधनंलाभंजनेःशुक्रोदयादिवै ॥ ६ ॥ मर्यंशोकंधनंदुःखंहानिंसुखंतृतीयगंमृतिम् ॥ पार्थश्रमधनंहानिंजनेःपंगुफलंक्रमात् ॥ ७ ॥ राहुकेत्वोःफलंज्ञानिकुजवत् ॥ १ ॥ अथसर्वेषामहाणांवर्षफलमाह पष्ठात्येइति पष्ठंमसिद्धम् अं

त्यंद्वादशतस्मिन्मियःपरस्परवेधः तद्दत्खजलेसुतायभवनेभ्यके अयंरवेर्वेध स्यात् अत्रांकन्यासएवव्याख्यानम् सप्तम्युपलक्षितैःपदैःवेधाज्ञे
याः तद्यथा षष्ठांद्ध त्ये १ २ख १ ० जले ४ सुता ५ य ११ भवनेत्रि ३ अंक ९ रवेः सूर्यस्यायंवेधः भ्यं ३ के ९ जन्म १ सुते ५ ख १ ० के ४ मृति ८ भवे ३ १ ह्य २ स्ते ७
षड ६ त्ये १ २ विधोरयंवेधः भ्य ३ कें १ २ लाभ ११ सुते ५ सपत्न ६ तपसो ९ व्यर्काशुभानांव्यधोयं विगतोर्कोयेभ्यस्तेव्यर्काःतेचतेअशुभाश्च व्यर्काशुभाः
रविरहितपापग्रहाः तेषामयवेधइत्यर्थः अष्टा ८ ये १ पुत्र ५ धने २ ष्ट ८ खे १ ० क ४ सहजे ३ यैं ६ के ९ भबा ११ त्ये १ २ विदः वुधस्यायवेधः ॥ २ ॥

व्यस्तेष्टादिमयोःखकेनवसुतेत्रीशेष्टपुत्रेत्रिकल्पेऽर्यैर्यैंकभवेभृगोर्ज्ञशशिनोःशन्यर्कयोर्नोव्यधः ॥
विद्धोव्यस्तफलोभवेद्दिविचरोहेमाद्रिविंध्यांतरेखेटर्क्षाव्यधखेचरंविगणयान्यत्रोभयंजन्मभात् ॥ ३ ॥

ह्यस्तेति ह्य २ स्ते ७ ष्टा ८ दिमयोः १ ख १ ० के ४ नव ९ सुते ५ त्री ३ शे १ १ ष्ट ८ पुत्रे ५ त्रि ३ कल्पे १ यैं ६ त्यें १ २ क ९ भवे ११ भृगो.शुक्रस्यायंवेधः गुरोर्वेधःसं
स्कारप्रकरणेकथितः सोत्रसिद्धोज्ञेयः अत्रवेधविधानेज्ञशशिनोःवुधचद्रयोः शन्यर्कयोश्चपरस्परंनोव्यधःस्यात् परस्परंवेधोनास्ति एतदुक्तंभ
वति विंध्यहिमालयोर्मध्येजन्मराशेःसकाशात् अन्यतमग्रहाधिष्ठितराशिपर्यंतंगणयित्वातद्राशेःसकाशात् यथोक्तवेधस्थानपर्यंतगणयेत् त
त्रयदिकश्चद्ग्रहोभवतितदागणितोग्रहोविद्धोभवति अन्यदेशेषुजन्मराशेःसकाशात्उभयग्रहंतद्देधनस्थानचगणयेत् यदावेधस्थानेकश्चिद्ग्रहो

भवति तत्रान्योग्रहोविद्धोभवति तत्रसूर्यस्पशनिवेधोनास्ति शनेःसूर्यस्यवेधोनास्ति एवंचंद्रबुधयोःपरस्परज्ञेयम् अथवेधनप्रयोजनमाह विद्धो व्यस्तफलोभवेदिविपरीतफलं स्यात् प्रथमश्लोकोक्तंफलंव्यस्तंविपरीतंभवतीत्यर्थः रत्नमालायामपि ॥ वामवधविधिना त्वशोभनाअप्यमीशुभफलंदिशंत्यलम् ॥ तेभूपावचनमापिणोजनायांविहास्यमापेकीर्तिलांच्छनामिति अथदेशविशेषेणवेधगणनाविशेषमाह हेमाद्रिर्विष्णोतरखंडे अस्यार्थःपूर्वमेवव्याख्यातः ॥ १ ॥ इतिमूहूर्तमार्तंडमार्तंडवल्लभायांगोचरप्रकरणंसमाप्तम् अथसंक्रांतिप्रकरणम् अथ

ऊर्ध्वव्यात्मभृगेर्कसंक्रमणत पूर्वस्थितेकर्कटेजूकाजोभयत खरामघटिका पुण्याभृगेदिग्युता ॥

संक्रांतिफलंविवक्षुस्तावद्राशिपरत्वेनपुण्यकालंवक्तार्द्धेनाह इयात्मनोहि स्वभावाराशयः मिथुनकन्याधनुर्मीना भृगोमकरएवंसमाहारस्त स्मिन्भर्कसंक्रमणत सूर्यसंक्रमणकालात्तत्काशात् ऊर्ध्वंउपरिखरामघटिकाःपुण्याःस्युः स्थिरेष्वर्सिंहश्चिककुंभानामन्यतमेराशौ कर्कटः प्रसिद्धाःअर्कसंक्रमणतःपूर्वंप्रथमंखराश्च २० घटिका पुण्याःस्युः जूकाजाभपतः जूकस्तुला अजोमेषः अनयोरर्कसंक्रमणःसकाशादुभयतःख राम १ गटिका पुण्याःस्युः पूर्वपंचवशऊर्ध्वंपंचवशेतिचिंतितघटिकाइत्यर्थः पर्वसर्वराशिसंक्रमणपुण्यकालमुरकेदानींमकरेपुण्यकालविशेष माह भृगोदिग्युताइति भृगमकरेता खराम १ घटिकादिग्युता दशयुता चत्वारिंशत्घटिकाःपुण्याइत्यर्थः तथाचोक्तज्योतिर्निबंधे ॥ संक्रांतिस

मयःसूक्ष्मोदुर्लभःपिशितेक्षणैः ॥ तस्ययोगादधश्चोर्ध्वंत्रिंशन्नाड्यःप्रकीर्तिताः ॥ अर्वाक्षोडशनाड्यस्तुपरतश्चैवषोडश ॥ पुण्यकालोर्कसंक्रा
तेःस्नानदानादिकर्मसु ॥ त्रिंशत्कर्कटसंक्रातौपूर्वत.पुण्यनाडिकाः ॥ मकरेतूत्तराःपुण्याश्चत्वारिंशतिनाडिकाः ॥ स्थिरेविष्णुपदेकर्कदक्षिणाय
नमादितः ॥ मृगेसौम्यायनह्यगेषडशीतिमुखंपुरः ॥ घटजेविषुवेमध्येपुण्यदानाद्यनंतकम् ॥ प्रागर्द्धरात्रात्पूर्वेद्युःपुण्यंपश्चात्परंदिनम् ॥ प्राग
र्द्धरात्रादित्येतद्विषुवाविषयम् कार्मुकतुपरित्यज्यमृगसंक्रमतेरविः ॥ प्रदोषेवार्द्धरात्रेवातदाभोगःपरेहनि ॥ रविसंक्रमणेपुण्येयोनस्नातीहमान

कर्काजांत्यवृषेणसूर्यचलनंनिश्यन्नभंसद्दिवासूर्याराकिंदिनेतृतीयकरणेप्रांत्येष्टमेदुःखदम् ॥ १ ॥

वः ॥ सप्तजन्मातरेरोगीदुःखभाक्निर्धनोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ शतमिंदुक्षयेदानंउपरागेत्वनंतकम् ॥ षडशीत्यासहस्रतुविष्णुपथातथैवच
॥ विषुवेशतसाहस्रकोटिमदक्षिणायने ॥ शतकोटिगुणपुण्यजायतेउत्तरायणइति ॥ अथोत्तरार्द्धेनसंक्रांतेः सदसत्फलमाह कर्केति कर्कः प्रसि
द्धः अजोमेषः अंत्योमीन. वृषःप्रसिद्धः एणोमकरः एतान् सूर्यचलनंनिशिरात्रौसत्स्यात् अन्यभंप्रतिसूर्यचलनसूर्यसंक्रमणदिवासत्स्यात् अ
र्थाद्विपरीतनशोभनम् सूर्याराकिंदिनेरविभौमशनिदिनेतृतीयकरणेकौलवेप्रात्येकिंस्तुमेअष्टमेशकुनौसर्वराशिसंक्रमणंदुःखदस्यात् तथाचोक्त
म् ॥ मृगकर्काजगोमीनसंक्रातिर्निशिसौख्यदा ॥ शेषेपुसत्तसुदिवाव्यत्ययादशुभभवेत् ॥ संक्रातिर्जायतेयत्रभास्करेभूसुतेक्षनौ ॥ तत्रमासिम

वेदोरुर्मिसंरब्धिनोरमम् ॥ स्पादुत्थितस्यकिंस्तुमेशकुनेकौलवेरवे ॥ संक्रांतिस्तैतिलेनागेप्रमुखस्यचतुष्पदे ॥ निविष्टस्यगरेविष्टोवणिजेवाल वेवबे ॥ दुर्भिक्षंरोगवाहुल्यंऊष्यसंक्रमतेरविः ॥ सुखं करोतिकल्याणमुपविष्ठ समंफलमिति ॥ १ ॥ अथसंक्रांतिप्रसंगेनअधिमासक्षयमास योर्लक्षणंतत्रकर्तव्याकर्तव्यंक्षयमासेजन्ममरणादौमासज्ञानहेतवेकेनाह ब्रह्मार्थेरिति ब्रह्मार्थे सिद्धांतकर्तृभिरिनमंडलांतःसूर्यमंडलांत चांद्रःचां द्रमासउदित परोऽचार्ये अमांतश्चांद्रोमासउदितः एतदुक्तंभवति अमावास्यांतादपरोऽमावास्यांतोपावत्तावदमांतोमासः अमावास्या

ब्रह्मार्थेरिनमडलांतउदितश्चान्द्रस्त्वमात परेर्मासोसक्रमणोद्विसक्रमणकोज्ञेयोधिकोथोक्षय ॥

तेसूपचद्रमडल्पोर्योगोभवति परत पट्त्रिंशेघटिकाभिर्वियोगोभवति तस्माद्वियोगादपरोवियोगोयावत्तावद्रविमंडलांतोमासः सब्रह्मार्थेःस मासाधिमासनिर्णयविषयेअंगीकृत अपरेमांतोमासोंगीकृतइत्यर्थ अथपर्वविसूर्यग्रहणेसप्यग्रहणकालानंतरमोक्षस्थितिकालःषट्घटि काभ्योन्यूनोदपते तथापिसूक्ष्मदर्शिभि पूर्वाचार्यै रसनाख्योकर्मथलमित्युक्तम् तत्रागमएवप्रमाणम् तथउक्तलक्षणोमास असंक्रमण सक्रांतिरहितअधिकोज्ञेयः द्विसंक्रमणक संक्रांतिरहपउक्त-क्षयेज्ञेय अस्योदाहरणम् ब्रह्ममतानुसारिणाश्रीभास्कराचार्यणसिद्धांतशिरोम णोदर्शितम् ॥ असंक्रांतिमासाधिमासःस्फुट-स्पाद्विसंक्रांतिमासःक्षयाख्य-कदाचित् ॥ तयःकार्तिकादित्रयेनान्यथास्यात्तावत्प्रमाण्येऽधिमा

सह्यच ॥ गतोब्ध्यद्रिनंदै९७४र्मितेशाककालेतिथीशैर्भविष्य११५त्यर्थांगाक्षसूर्यैः॥ १२५६ ॥ गजाद्र्यग्निभूमि१३७८स्तथाप्रायशोयंकुवे
देंदुवर्षैः१४१क्वचिद्रोकुभि१९श्च ॥ श्रीभास्कराचार्येणाब्ध्यद्रिनंदै९७४र्मितशाककालादुपरितिथीशै११५र्मितशाककालात्पूर्वंसिद्धांतशिरो
माणिर्विरचितः अतएवोक्तम् गतोब्ध्यद्रिनदैर्मितेशाककालेतिथीशैर्भविष्यतीति तत्रगजाद्र्याग्निभूमिःतुल्येशाकलाले रविमडलांतमासप्रमा
णेनक्षयमासाधिमासौप्रदृश्येत आश्विनीअमावास्यावुधेचतुश्चत्वारिंशत्घटिकाय ४४ तस्मिन्नेवदिनेसप्तत्रिंशत् ३७घटिकास्वातीतासुतुलासंक्र
मणमभूत् आश्विनस्तुलासक्रातियुक्तत्वाच्छुद्धः कार्तिकीअमावास्या शुक्रेसप्तदशघटिका१७तस्मिन्नेवदिनेत्रिंशत्घटिकास्वातीतासुवृश्चिक
सक्रांतिरभूत् अयनसंक्रातित्वादाधिकः कार्तिकः अपरोमासोवृश्चिकसक्रातियुक्तः तस्माच्छुद्धयंकार्तिकः तस्यामावास्याशनौसप्तचत्वारिं
शत्४७घटिकास्तस्मिन्नेवदिनेएकोनषष्यधिकघटिका ५९स्वातीतासुधनुःसंक्रमणमभूत् धनुःसक्रमणंमार्गशीर्षेजातं तस्यामावास्यासोमेपादोनपं
चदशघटिकाः तस्मिन्नेवदिनेएकोनविंशत्घटिकास्वाती तासुमकरसंक्रातिरभूत् इयमकरसंक्रांतिर्यद्यपि अमातमतिक्रम्यजातातथापिरविम
डलांतमासप्रमाणेनपूर्वमासएवपतिता तस्मात्सक्रातिद्वययुक्तत्वात् मार्गपौषयुगुलक्षयाव्हयजात माघीअमाभौमेएकचत्वारिंशत्४१घटि
कातस्मिन्नेवदिनेषट्चत्वारिंशत् ४६घटिकास्वातीतासुकुभसक्रातिरभूत् यमपिसक्रातिर्यद्यपिमासमतिक्रम्यजातातथापिमडलांतमासप्रमाणे
नपूर्वमासस्यैव तस्मान्माघःशुद्धः अन्यथामडलातमासानगीकारे नक्षयोनाधिमास स्यान्माघोवैपरिकीर्तितइत्येतच्छास्त्रमनर्थकंस्यात् आ

पक्षेऽनुसंदधानास्ति पतोमासपतानेषित आषपक्षातिथिश्चतुर्घटिका मासपक्षसंक्रांतितःआर्यपक्षसंक्रांतिस्त्रिंशद्घटिकोना तस्मादार्यपक्षेसं
दधामाः तथाषकाश्वयुजीअमाशुरोपट्यटिकातस्मिन्चदिनेपंचविंशत्यधिका ३५ स्वातीतासुमीनसंक्रांतिर्जातातस्मादर्यफाल्गुनःअसंक्रांति
त्वाधिक्य तप कार्तिकादिप्रथमान्यथास्थानदावर्षमध्येऽधिमासद्वयचेति तस्योदाहरणदर्शितम् यत्तुमासपक्षेक्षयमासाधिमासनिर्णयेअमां
तेमासंगणयंति नेमघनगनविदितम् पोलस्त्यसिद्धांते ॥ स्फुटगत्यापदार्धेंदोरधिमंडलमध्यगः ॥ तद्दर्शसंक्रमोमानोमास सस्यान्मलिम्लुचः
॥ कालनिर्णय ॥ संक्रमोपादिमर्क्षेंदोस्तत्तामंडलाद्बहिर्निर्गतेविधौ ॥ उच्यतेऽसहिसंक्रमोवुधैःशुद्धमासदृतरोमलिम्लुचः ॥ लल्ल ॥ यदाशशी
पानिगमस्तिमंडलंदिवाऽस्त संक्रमणकरात्यनु ॥ विवाहयज्ञात्सवनाशहेतुकस्तदाधिमासःकथितःस्वयंभुवा ॥ रत्नमालायाम् ॥ सायेंदुमंडल
मिणदाशगीतन्नुपसंक्रमंगुरुन्तरवि ॥ मलमहारसवनाशकरस्तदामुनिवरैर्गदितोधिकमासकः ॥ शाङ्गधरपद्धतौ ॥ चंद्रार्कयोस्तुविवेकपंप्र
तिपदासभिनु ॥ तिथ्यंतानंदुभयतोगमनाद्यावत्कमंडलम् त मंडलाच्छशिगच्छेत्ततःसूर्यस्यसंक्रम ॥ मासोऽसौमलिनःप्रोक्तोनवद्दीनोधिकःस्मृ
तः ॥ पितामह ॥ प्रतिपदासपौतुर्विनेक्यंचंद्रसूर्ययोः ॥ नवांतरांशपट्टिर्मनाडिकाअर्कमंडलम्॥अत्रकालात्मकर्क्षविग्रहणम् ॥ज्योतिःप्रकाशे॥
दर्शांतेऽर्के क्षिनोधमास यो प्रदिष्टाविमंडलात ॥ मनद्वयेचेद्विसंक्रमःस्यात्सएवपूर्वस्यनचापरस्य ॥ पितामहः ॥ अष्टाधिमासा स्युर्नित्य
प्राच्यंतफाल्गुनावधः ॥ सौम्यपौषीतपानित्यमवेतामितिनोचितं ॥ तपोवाप्यधिमासौवास्यादूर्जइतिनिश्चितम् ॥ तत्तमोधिमासःस्या

न्माधोवैपरिकीर्तितः ॥ पंचमासास्तुवैशाखादधिमासाभ्यवस्थिताः ॥ भवंतिचाष्टभिर्वर्षैर्भवै११ र्वाक९निशाकरैः ॥१९॥ तथैवफाल्गुनश्चैत्रआ
श्विन.कार्तिकोधिकः ॥ एतेर्किद्रैः१४१शरांगै६५र्वाकदाचिद्रोकुवत्सरैः॥१९ ॥ मार्गपौषौक्षयौस्यातांकदाचित्कार्तिकोभवेत् ॥ अधिमासस्त
दाज्येष्ठोभवेन्नित्यक्षयोयदा ॥ क्षयात्प्रागाधिमास स्यान्नित्यभाद्रपदत्रये ॥ आश्विनोर्जौसदास्यातामादौभाद्रपदःसकृत् ॥ यस्मिन्वर्षेकार्तिक
क्षयोभवति तस्मिन्वर्षेज्येष्ठाधिमासोभवेत् अत्रज्येष्ठशब्देनभाद्रपदोज्ञेयः यतः क्षयात्प्रागधिमासःस्यान्नित्यभाद्रपदत्रयेइतिनियमात् भाद्रप

कर्माण्यन्यगतीविनात्रतनुयाद्यज्जन्ममृत्यूक्षयेतन्मासौतिधिखंडयोश्चयमुखेभृत्येधिकोगण्यते ॥ २ ॥

दादीनात्रयाणातच्येभाद्रपदोज्येष्ठोजानीयादित्यर्थः अथाधिमासक्षयमासयोःकार्याकार्याण्याह कर्माण्यन्यगतीनिनात्रतनुयादिति अन्या
गतिर्येषातानिअन्यगतीनि तानिअत्राधिमासक्षयमासयोर्नतनुयान्नविस्तारयेत् नकुर्यात् अर्थादनन्यगतीनिकर्माण्यत्रापिकर्तव्यानीतिसि
द्धम् अन्यगतीनामनन्यगतीनामित्थविचारः यानिकालनिरोधेनप्रोक्तानितान्यनन्यगतीनि यथाऋतौजायामुपेयात् तत्र ऋतुःस्वाभाविकः
स्त्रीणांरात्रयःषोडशस्मृताइतिमनुनाऋतुप्रमाणमुक्तम् अथषोडशरात्रीणांमध्येनिंद्यदिनान्यपहायगच्छेत् सऋतुर्यदिमलमासशुद्धमासाशैर्व्या
मोतितदाशुद्धमासाशेदोषरहितेगर्भाधानकुर्यात् असंभवेमलमासएवकुर्यात् तथाचोक्तम् ॥ अनन्यगतिककुर्यान्नित्यनैमित्तिकतथा ॥ एवम

ग्याप्यविचारयकुर्यात् गर्भाधानादिषष्ठप्राशनांतकर्मसुमलमासादीनांनिषेधोनास्तीतिसंस्कारेणउक्तमास्ति गर्भाधानाशनांतेपुनरुक्तिसंतमो
दधमित्यादि तथाचगर्गः ॥ अग्न्याधेयंप्रतिष्ठांचयज्ञदानव्रतानिच ॥ वेदव्रतपशोत्सर्गंचूडाकरणमेखल ॥ गमनंदेवतीर्थानांविवाहमभिषेचन ॥
पानंचगृहकर्माणिमलमासेविवर्जयेदिति ॥ तथाचसूर्योदये ॥ आवश्यकर्ममासास्यंमलमासमृताह्विकम्॥ तीर्थेमच्छ्रापयो श्राद्धमधानंगापितु
क्षिपाम् ॥ कुर्यान्मालिम्लुचेवर्षेमध्येचेत्सर्वदाधिकम् ॥ तत्रस्था मासिकमृत्यमासात्सद्दादशोपदि ॥ प्रेताक्रियासमाप्याधकुर्वीताभ्युदयंतथा ॥
श्यामाकाग्रयणकृच्छ्रेनरपाद्ज्यमतोन्यथा ॥ अन्यच्च ॥ काम्यारंभंपशोत्सर्गंपर्वोत्सवमुपाकृतिम् ॥ मेखलाचोलमांगल्याम्याधानोद्वापन
क्रिया ॥ वेदव्रतमहादानाभिषेकाम्वद्धमानकम् ॥ इष्टेपूर्तंतथापस्यविप्लवोपोन्यदाहृतौ ॥ तत्सर्वंमलकादन्यदधिमासेविवर्जयेत् ॥ सूतकेपि
चकर्तव्यमानापाद्दर्शनदाति ॥ स्मृतिरत्नावल्याम् ॥ प्रारब्धंमलमासात्प्राग्यत्कार्य्यंमसमापितम् ॥ आगतेमलमासेपितत्समाप्यमसंशयमि
ति ॥ अथतपमासेजन्मादोमासज्ञानमाह यज्जन्मोति जन्मचमृत्युश्चज ममृत्यू यस्यजन्ममृत्युपज्जन्ममृत्यू सवेषतपमासिमवतस्तस्यमा
सोनिश्चंडोज्ञातव्यो तिथे प्रथमेर्वेज मवामृत्युर्वामवाति तदाप्रथममासः द्वितीयेर्द्वेद्वितीयोमासोज्ञेय तथाचबृहत्कालनिर्णये ॥ तिथ्यर्द्धेप्र
थमजूर्वोद्वितीयेर्द्धतथोत्तर ॥ मासाविति विजानीयोत्तयमासस्यमध्यगाधिति ॥ अथमलमासःकुषकुषगण्यसङ्ख्याह षयमुख्यइति षयोगमाचा
नादर्शदेः गर्भस्यकलिलंघनांकुरास्थिचर्मादिषयःप्रतिमासेभवति धनादीनांदिनरूपांतराषयस्तदादिके प्रेष्यभृत्यषेतनदानार्थमधिकोमा

त्र्यंकेंद्रवर्षे१४९३तपसिमाघेमार्तंडोमुहूर्त्तमार्त्तंडःकृतः नामैकदेशग्रहणेनामग्रहणं अयंमुहूर्त्तमार्त्तंडः अलंअतिशयेनजयतु यद्दायमलंमार्तंडयु
ग्मंउद्गतंउदयंप्राप्नंजयतुसर्वोत्कर्षेणास्तु ॥ ३ ॥ अथैतद्ग्रंथागीकारार्थबुधप्रार्थना सुगमम् इतिमुहूर्त्तमार्तंडव्याख्यासमाप्ता ॥ आसीत्सासमणूरना
मनगरेश्रीकौशिकस्यान्वयेऽनंतोवाजसनेयिपूज्यचरणोमाध्यदिनीयाग्रणीः ॥ कृष्णस्तत्तनयःश्रुतिस्मृतिविदामग्रेसरेज्योहरिस्तत्पुत्रःश्रुतिवि

त्र्यंकेंद्रः १४९३ प्रमितेवर्षेशालिवाहनजन्मतः ॥ कृतस्तपसिमार्त्तंडोयमलंजयतूद्गतः ॥ ३ ॥
पूर्ववाक्यार्थमादायग्रंथोयंरचितोलघुः ॥ पठनार्थमशक्तानामंगीकार्योबुधैर्मुदा ॥ ४ ॥

त्तदात्मजवरोनंतोग्निहोत्रीगुरुः ॥ १ ॥ तत्पुत्रस्तदनुग्रहात्तधिषणोनारायणष्टापरग्रामेशिष्यगणेच्छयानिजकृतग्रंथस्यटीकांस्फुटम् ॥ चक्रेऽस्या
कृपयापरोपकृतयेशोध्यदुरुक्तंवुधैर्माद्दक्षस्यविलोक्यधाष्टर्यमपितेकुप्यंतिनोसज्जनाः ॥ २ ॥ सुखनिधिपुरुषार्थक्ष्मा१४९४समाभिःसमाभिःप
रिमितशककालेजातमार्त्तंडटीकाम् ॥ लिखतिपठतिविप्रःसोत्रभूयाद्भरिण्यांसुखनिधिपुरुषार्थक्ष्मासमोवाक्षमावान् ॥ ४ ॥ ॥ इतिस्वकृ
तमुहूर्त्तमार्चंडटीकामार्त्तंडवल्लभाख्यासमाप्ता ॥ ७ ॥ ॥ शुभमवतु ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

हें पुस्तक मुबईत बापूहरशेट देवळेकर यांणीं आपले आपखान्यांत आपिलें शके१८११तिरोधीनामसंवत्सरे. ज्येष्ठकृष्णपक्ष· सामतोऽयंमय

उत्तरास्यांदिशिपतत्स्यातंपुरामप्रसिद्धम्शिवालयंपुण्येशशिवालयमितिप्रसिद्धम् ज्योतिर्लिंगस्थानमस्ति तस्माच्छिवालयादुदगुत्तरस्यांदि शिपः टापरग्रामोऽस्ति तत्रटापरग्रामे अकरोदिरपपः किलश्रणोनारायणः तद्दसातिः तस्मिन्टापरग्रामेवसतिर्वासोयस्यसतथेति ॥ १ ॥ अ थास्यपठनेफलश्रुतिंतथामंथेरत्नसंख्यांप्रहर्षिण्याह षट्यायुर्तशतं १६० तन्मितानिरत्नानितैर्निबद्धःकृतःपोर्यमार्तंडः तमेनमार्तंडंयोनरः पठति सविश्वपूज्योभवति नकेवलविश्वपूज्योभवति अपितुवष्हापु सुखधनमित्रपुत्रभृत्यान्संप्राप्नोति मुहूर्त्तदानात्साधितकार्यस्यविश्वस्यपू

ष षट्यायुतशत १६० दृत्तबद्धमेनंमार्त्तंडंपठतिनरःसविश्वपुज्य ॥
वष्हापु सुखधनपुत्रमित्रभृत्यान्सप्राप्नोत्यविकलधीश्चतीर्थसिद्धिम् ॥ २ ॥

ज्योभवतीतिपुक्तम् जनानांपपापमुहूत्तदानात्कापासिद्धिजनितपुण्येनवष्हापुरारोग्यादीनिसंप्राप्नोतीतियुक्तम् षपरम् अविकलधीर्भवति नपिकलाधीर्बुद्धिर्यस्येतितया अथमुहूत्तमार्त्तंडपद्धतिंपाठानादिकमुक्तमत्रान्यबहुसंहितायंपानपेक्षत्वादविकलधीरत्वमुक्तम् अतएवतीर्थसिद्धिंप्रा प्नोति तीर्थशाम्भवतरणसिद्धिंतो अस्यग्रंथेनवष्हापसिद्धे पद्धतीर्थगुरुस्तस्यासिद्धिः शाक्तोपदेशलक्षणात्साम् पद्धतीर्थपागस्तेनकृत्वापागमुख्या दिन्तृणानिसिद्धिंप्राप्नोति तीर्थशाम्भाष्वरेतेभोपापोपाप्यापमांभेष्यितिविश्वः ॥ २ ॥ अथग्रंथस्यशिष्यमुपदिशमाह ग्रंथेति शाक्तिवाजगन्मतः